

Muzeul Vrancei

CRONICA VRANCEI

Focsani • 2008

<http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

Muzeul Vrancei

Cronica Vrancei VII

Coordonator : Horia Dumitrescu

Editura PALLAS

Focsani • 2008

<http://cnsrec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

Consilier editorial:

Horia Dumitrescu

Culegere text:

**Nina Hapău
Ramona Miron**

Corectura:

Horia Dumitrescu

Coperta și tehnoredactarea:

Paul Oprea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cronica Vrancei, vol. 7

Coordonator: Horia Dumitrescu

Editura Pallas, Focșani, 2008

ISBN 978 – 973 -7815 – 30 -9

**Volum editat cu sprijinul
Consiliului Județean Vrancea**
<http://cimec.ro/> / <http://muzeulvrancei.ro>

CUPRINS

Argument	7
----------------	---

prof. **Gheorghe Miron**

Contribuții putnene la cucerirea Griviței. 30 august 1877.....	9
--	---

prof. **Ramona Miron**

Portrete de eroi vrânceni din Războiul de Independență în paginile ziarului „ <i>Resboiul</i> ”	27
---	----

dr. **Horia Dumitrescu**

Aplicarea Convenției româno – ruse din 4 / 16 aprilie 1877 în Vrancea	36
---	----

prof. **Gheorghe Miron**

Rășcoala din anul 1907 în județul Putna	109
---	-----

dr. **Horia Dumitrescu**

Figuri de comandanți din Primul Război Mondial în „ <i>Jurnalul de front</i> ” al generalului Ion Rașcu	161
---	-----

prof. **Dumitru Huțanu**

Alexandru Duiliu Zamfirescu – „ <i>Note din timpul Războiului 1916 – 1917</i> ”	189
---	-----

prof. **Maria Mihăilescu**

Amintiri din timpul Războiului 1916 – 1918. Text îngrijit	217
---	-----

dr. **Horia Dumitrescu**

Focșanii în nuvelistica de război a Hortensiei Papadat - Bengescu .	245
---	-----

prof. Maria Mihăilescu

Jean Henri Richard – Un erou francez din Primul Război Mondial.259

prof. Maria Mihăilescu

Societatea, „Mărășești ”263

dr. Horia Dumitrescu

Generalul Alexandru Măginciuc și Mărăștii.....271
<http://cimec.ro/> <http://muzeulvrancei.ro/>

Argument

Apariția unei publicații științifice cu un conținut diversificat a devenit o necesitate reclamată tot mai insistent de realitate.

O necesitate impusă de multitudinea și valoarea intrinsecă și semantică a patrimoniului cultural vrâncean.

O necesitate impusă de numărul din ce în ce mai mare de intelectuali vrânceni implicați în cercetarea și evidențierea acestuia.

O necesitate resimțită acut de procesul instructiv – educativ din școlile vrâncene.

O necesitate pentru regăsirea în conștiința oamenilor locului a raportului trecut – prezent – viitor, ca temelie a permanenței și progresului civilizației românești.

Acestor necesități încearcă să le răspundă noua publicație a instituției noastre, „Cronica Vrancei”.

În concepția noastră, publicația se dorește a fi o frescă sugestivă a trecutului și prezentului cultural – istoric al județului. În paginile sale se vor regăsi evenimente, oameni de seamă din toate domeniile, informații legate de istoria instituțiilor administrative, juridice, de învățământ, de cultură, de monumentele de cult și laice.

O edităm și cu speranța ca, în timp, „Cronica Vrancei” să devină o adevărată reflectare a potențialului uman vrâncean, implicat în viața cultural – științifică a acestui spațiu geografic românesc.

CONTRIBUȚII PUTNENE LA CUCERIREA GRIVIȚEI.

30 AUGUST 1877.

Gheorghe Miron

După 1848, Nicolae Bălcescu scria că românii mai aveau de înfăptuit încă două revoluții: una pentru unitatea națională, iar alta pentru independență. Anul 1877 avea să se înscrie în istoria Neamului Românesc ca anul înfăptuirii idealului de Independență națională, fără de care mersul României spre înscrierea ei în rândul marii familii a statelor europene nu ar fi fost posibil.

Fructificând cu inteligență, cu pricepere și abilitate diplomatică conjunctura războiului ruso-turc, declanșat în aprilie 1877, România, prin glasul marelui bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, la 9 mai 1877 și-a declarat Independența națională.

Cum Independența trebuia consfințită și pe câmpul de luptă, armata română trece Dunărea, alăturându-se trupelor ruse pentru cucerirea Plevnei, un puternic complex de fortificații format din redute și care prin poziția strategică pe care o ocupa, constituia cheia operațiilor în Balcani.

I-a revenit armatei române, comandantului ei, Principele Carol I, batalioanelor de bravi soldați și ofițeri din Regimentele 8 Linie și 10 Dorobanți Putna, istorica și copleșitoarea misiune de a spulbera, printr-un memorabil efort de sânge, durere și viață reduta Grivița, care reprezenta poarta spre cucerirea Plevnei.

Chiar dacă nu a fost cucerită decât o singură redută, Grivița 1, căci nu fusese făcută o recunoaștere temeinică a terenului înainte de atac, ocuparea acesteia a arătat lumii întregi cine este și ce poate soldatul român, cât de puternică era setea poporului român de a trăi și străbate viitorul, liber, stăpân pe destinele sale.

Cum faptele soldaților și ofițerilor putneni din memorabila zi de 30 august 1877 au intrat în istorie, evocarea bravurii și dăruirii lor constituie obiectul rândurilor de mai jos.

Le evidențiem ca o datorie față de înaintașii noștri, ca o obligație de a le transmite generațiilor de azi și de mâine. Ele sunt și vor rămâne parte a rădăcinilor noastre pe aceste meleaguri, cu care vom păși în istorie în veacul – veacurilor.

Prin jertfa de sânge a soldaților și ofițerilor Regimentului 10 Dorobanți Putna, Ținutul Putnei a contribuit la punerea pietrei de temelie a Independenței naționale, fără de care n-ar fi fost posibilă înflorirea țării de mai târziu.

Înființat în anul 1872 prin contopirea batalioanelor de grăniceri și milițieni din județele Putna, Râmnicu-Sărat, Tecuci și Tutova, Regimentul 6 Dorobanți Putna primește, conform noii organizări a regimentelor de dorobanți din anul 1876, numele de Regimentul 10 Dorobanți Putna. Potrivit istoricului Regimentul 10 Dorobanți, întocmit de locotenentul Dumitru Stăncioiu la 24 iunie 1878, în aprilie 1877, la plecarea în război, exista următorul dispozitiv ¹:

Regimentul 10 Dorobanți Putna cu reședința în Focșani sub comanda lt.col. Gheorghe Măldărescu				
Batalionul I cu reședința în Focșani, la stabilimentul Regimentului, sub comanda maiorului George Șonțu, alcătuit din:				Batalionul II cu reședința în Tecuci sub comanda maiorului Lipan
Compania I-a cu reședința în Focșani	Compania a II-a cu reședința în Vrancea	Compania a III-a cu reședința în Soveja	Compania a IV-a cu reședința în Adjud	Patru companii teritoriale

¹ Arhivele Naționale Vrancea (în continuare se va cita : A.N.Vn.), fond personal Petre A. Iosif, dosar nr. 12 / 1937, f.1

În cadrul acestui dispozitiv, fiecare companie cuprindea câte 150 de combatanți, cu gradele necesare, iar efectivul general al regimentului prezenta următoarea situație:

Superiori			
Colonei	Lt.col.	Maiori	Total
-	1	2	3

Inferiori				
Căpitani	Locotenenți	Sublocotenenți	Total	Total ofițeri
5	5	5	15	18

Trupă					
Sergenți major	Sergenți	Caporali	Soldați	Toboșari și gorniști	Total trupă
5	60	80	1023	32	1200

Mai exista, ca personal, câte un medic la batalion care avea la dispoziție o Secție de sanitari.

Astfel organizat, la 3 aprilie 1877 Regimentul primește ordin de pregătire pentru campanie, iar la 10 aprilie 1877 pleacă cu trenul prin Tecuci, Galați, Buzău, până la București, de unde, prin marșuri s-a îndreptat spre Dunăre, pentru paza frontierelor contra invaziei trupelor neregulate turcești.

În acest scop, trece succesiv prin câteva localități: Măgurele, Oteteleşanu, Slobozia, Moșăței, iar sâmbătă, 13 august 1877, trece Dunărea pe la Corabia și cantonează în satul inamic Ghighin-Mahala. După ocuparea pozițiilor deasupra satului Beșlui, Regimentul 10 Dorobanți Putna trece prin satul Cruciuvieni, iar la 20 august 1877 ajunge la Golent, de unde înaintează spre Creta. În seara zilei de 29 august 1877 Regimentul 10 se găsea în preajma Plevnei, având ordin

ca împreună cu Regimentul 8 Linie, formând coloana I de atac, să cucerească reduta Grivița.²

Plevna, acea mică localitate bulgărească, avea să capete în anul 1877 un nume cu rezonanță europeană. Nod al comunicațiilor care de la Sofia mergeau spre Nicopole, Șiştov, Biala și Rusciuk, localitatea era înconjurată de înălțimi mai pronunțate la nord-est și sud, intercalate de nenumărate râpe și măgure care au permis Comandamentului otoman să folosească configurația terenului pentru a transforma aceste avantaje naturale într-o redutabilă fortăreață.³

Frontul destinat armatei române a fost puternic amenajat defensiv: pe înălțimile de la Opanez au fost construite două redute, înconjurate de șanțuri pentru infanterie; înălțimile de la Bucova prezentau o linie continuă de întăriri rezemată pe două redute foarte puternice: una care domina terenul spre nord și nord - est, iar cealaltă (în fapt erau două - Grivița 1 și Grivița 2) lega înălțimile de la Bucova și cele de la Grivița.

Cele două redute de la Grivița erau legate între ele printr-un șanț de apărare lung de 300 de metri, protejate din față și la extremități de șanțuri pentru infanterie și, la o distanță de circa 900 de metri în fața lor, de o semiredută.

O particularitate foarte importantă, care va juca un rol deosebit în cea de-a treia bătălie a Plevnei, a fost dispunerea redutelor de la Grivița. Așezate astfel încât se mascau una pe cealaltă, ele creau observatorilor de la distanță impresia unei singure redute, de o masivitate impunătoare. Iluzia optică se datora faptului că spațiul de 300 de metri dintre cele două redute era mascat de o cută a terenului, astfel încât, privită dinspre est, întărirea otomană dezvăluia o față la nord și alta la sud.⁴

² *Ibidem*, f. 2

³ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, **Războiul Neatârării României. Împrejurări diplomatice și operații militare. 1877 - 1878**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 174

⁴ *Ibidem*, p. 175

Forțele otomane ce se aflau la dispoziția lui Osman Pașa erau estimate, la sfârșitul lunii august 1877, la aproximativ 50.000 de luptători care dispuneau de peste 100 de tunuri Krupp.⁵

Concepute pentru a putea fi atacate doar din față, redutele de la Grivița, prin poziția strategică ce o aveau și prin numărul mare al apărătorilor, prezentau un evident avantaj al otomanilor asupra celor ce atacau, aceștia din urmă fiind nevoiți să străbată, sub focul intens al celor din redute și din șanțurile de apărare, porțiuni însemnate de câmp deschis și apoi să escaladeze pereții aproape verticali ai întăriturilor.⁶

În seara de 29 august 1877, generalul Alexandru Cernat a dat Ordinul de luptă nr.54, stabilind în detaliu misiunea trupelor române, formarea coloanelor de atac și modul de desfășurare a asaltului de a doua zi.⁷

La 30 august 1877, dimineața, pe la ora 10, după servirea supei, cu sprijinul artileriei, Regimentul 10 Dorobanți Putna s-a încadrat în coloana I de atac, condusă de colonelul Ipătescu și, ajungând pe poziție, s-a pregătit de asalt, organizat în următoarea formațiune⁸:

Coloana I de atac, pusă sub comanda colonelului Ipătescu, comandantul Diviziei a 3-a, cu ordin de a cucerii reduta Grivița		
În linia I	Batalionul I din Regimentul 10 Dorobanți Putna, sub comanda maiorului George Șonțu, cu două companii în linia I, răspândite în tiraliori și trei companii care veneau în spate, cu scări și fascine	Sub comanda colonelului Constantin Poenaru, comandantul Regimentului 8 Linie

⁵ Acad. Ștefan Pascu (coord.), **Independența României**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, p. 169

⁶ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 176

⁷ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 172

⁸ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr. 12 / 1937, f. 2

În linia a II - a	Batalionul 2 din Regimentul 8 Linie, sub comanda căpitanului Valter Mărăcineanu	
În linia a III - a	Batalionul 2 din Regimentul 10 Dorobanți Putna, sub comanda maiorului Lipan și Batalionul 2 din Regimentul 8 Linie, sub comanda maiorului Macca	Sub comanda lt.col. Gheorghe Măldărescu, comandantul Regimentului 10 Dorobanți Putna

Coloana de flanc a Diviziei a 3 - a Infanterie, sub comanda colonelului Alexandru Gramont, comandantul Brigăzii a 2 - a, destinată pentru protecția flancului drept al coloanei de asalt, era formată din Batalionul 2 din Regimentul 2 Linie și din Regimentul 9 Dorobanți. Batalionul 3 Vânători asigura legătura între Diviziile 3 și 4 Infanterie, iar Batalionul 1 din Regimentul 2 Linie asigura siguranța artileriei.⁹

Batalionul 1 din Regimentul 10 Dorobanți Putna, condus de maiorul George Șonțu și care era sortit să deschidă crunta bătălie, avea în momentul pornirii la atac următorul dispozitiv: compania I, sub comanda locotenentului Chivu Stănescu, în care a luptat și sublocotenentul Gheorghe Pastia, nobilul ctitor al Teatrului și Ateneului din Focșani și compania a III - a, sub comanda căpitanului Leon Cracalia, din care făcea parte și locotenentul Gheorghievici, se găseau în prima linie de luptă. Compania a II-a, sub comanda căpitanului Vâlcescu, compania a IV-a, sub comanda căpitanului Bengescu și încă o companie, care ducea fascinele și scările pentru escaladat parapeții, se găseau în urmă, răspândite în coloană de companii.¹⁰

⁹ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 172

¹⁰ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr.12 / 1937, f. 3

Comandantul Batalionului 1 din Regimentul 10 Dorobanți Putna, maiorul George Șonțu era, în viziunea scriitorului Duiliu Zamfirescu, un om, „*vesel, harnic, iubitor de lume și petreceri, iubitor de femei și întâmplări galante... răbdător și, mai presus de toate, cumpătat și bun. Ziua călare, noaptea pe jos, părea cel mai vânjos dintre oamenii batalionului. Vorbea blând și hotărât, privind parcă tot mai departe de clipa prezentă, senin și frumos ca un voinic din vremuri de demult.*”¹¹

Fin cunoscător al firii umane, maiorul Șonțu a știut, prin comportarea-i exemplară și prin vorbele alese care mergeau adânc în sufletele celor care-l ascultau, să câștige respectul și aprecierea soldaților săi, pe care a reușit să și-i apropie, să-i stimuleze și să-i entuziasmeze până la jertfa supremă.

Cei care l-au cunoscut și au luptat alături de el își aminteau cu drag de numele său, povestind despre bunătatea și eroismul ce-l caracterizau.

Sergentul veteran Nică Mănăilă, focșănean și el, în anul 1937, la vârsta de 93 de ani, își amintea că, „*era un om corpolent și bine făcut, voinic și frumos ca un brad, milităros și plin de curaj și se purta cu soldații ca un adevărat părinte: vorbea, glumea și râdea cu ei și le purta de grijă ca la niște copii.*”¹²

Gornistul Niță Rotaru, tot din Focșani, care împlinea în anul 1937 vârsta de 94 de ani, nedespărțit tovarăș de bătrânețe al lui Nică Mănăilă, și-l amintea pe maiorul Șonțu ca pe un om încrezător și plin de curaj, fără frică de moarte.

Totuși, arată Niță Rotaru, maiorul avea presimțirea că nu va supraviețui crâncenei bătălii, căci, într-una din discuțiile purtate cu soldații săi, maiorul le spusese: „*Am să cad, dacă mi-o fi scris să cad; dacă n-am să ajung unde vreau să ajung! Și de voi cădea eu, or să ajungă alții ...*”¹³

¹¹ Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 340

¹² A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr. 12 / 1937, f. 3

¹³ *Ibidem*

În ajunul luptei a avut presimțirea că va muri sigur în primele rânduri, poate și datorită faptului că știa că este sortit să intre cel dintâi în luptă și avea șanse mici să scape neatinș de vreun glonte dușman. Mai mult, în dimineața atacului avusese chiar un semn de rău augur: îl trântise calul tocmai când plecase de la Cartierul General, unde fusese pentru a primi noi ordine. Sergentul Mănăilă, martor ocular la întreaga scenă, povestește că, văzându-l Domnitorul Carol, acesta l-ar fi sfătuit să nu intre în luptă, socotind că accidentul nu prevestește nimic bun. Maiorul Șonțu nu a vrut să primească o astfel de rușine și s-a întors la unitatea sa, hotărât să-și urmeze destinul până la capăt.

Sub impresia celor petrecute, George Șonțu a fost posomorât tot restul dimineții. Mai târziu, s-a liniștit și și-a îmbărbătat soldații: „*Voi sunteți cu copii și cu neveste, dragii mei, și dacă v-aș putea scăpa de moarte, aș vrea să mor eu, maiorul vostru, pentru voi toți, să mor de-o mie de ori! Și dacă mă veți vedea murind, să nu vă pierdeți firea. Să mergeți înainte cu căpitanii și locotenenții. Și mai bine să muriți, decât să vă dați îndărăt.*”¹⁴

La ora 15.15, în clipa pornirii la atac, în acele momente sublime din viața sa, maiorul Șonțu a rostit către soldații săi următoarele neuitate cuvinte: „*Băieți, fiți viteji și înaintați fără frică; nouă ni s-a dat onoarea de a deschide lupta; să arătați că suntem Români bravi și că știm a învinge pe Turci.*”¹⁵

Cu sprijinul celor 256 de guri de foc românești care dezlănțuiseră un bombardament teribil asupra pozițiilor turcești, coloanele de atac ale celor două divizii românești au început mișcarea spre redută.¹⁶

Pe o ploaie mărunță și o negură deasă care stăpâneau tot cuprinsul câmpului de bătălie, coloana de atac a început mișcarea spre pozițiile inamice.

În față, desfășurate în linie de trăgători, înaintau compania I, sub comanda locotenentului Chivu Stănescu și compania a III- a, sub

¹⁴ *Ibidem*, f. 4

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ Colonel Leonida Loghin, Locotenent - colonel Constantin Ucrain, **Plevna 1877**, Editura Militară, București, 1967, p. 71

comanda căpitanului Cracalia Leon, urmate de alte trei companii de susținere, care transportau sape pentru astupat tranșeele, fascinele pentru umplerea șanțurilor și scări de asalt pentru escaladarea parapetelor. În mijlocul lor se afla maiorul George Șonțu, îmbărbătându-i. De aproape, în formație de atac venea batalionul căpitanului Valter Mărăcineanu. Comanda întregului eșalon o avea locotenent-colonelul Constantin Poenaru, comandantul Regimentului 8 Linie.¹⁷

După ce a parcurs, sub focul intens al inamicului, aproape un kilometru, coloana de atac a Diviziei a 3 - a s-a apropiat de culmea dealului. Ajunși pe creasta descoperită a dealului, soldații au rămas înmărmuriți. Privind de jur-împrejur, ei au observat că nu sunt la marginea redutei, așa cum li se spusese înaintea atacului.

De asemenea, au observat că între ei și redută nu era un loc plan, așa cum fuseseră informați, ci se aflau în fața unei vâlcele largi de aproximativ 600 - 700 de metri, cu malurile repezi și acoperite cu tufișuri care îngreunau mult înaintarea trupelor noastre.¹⁸

Valea aceea, despre care nu se știa nimic și care nu era marcată pe hărțile oficiale, a căpătat atunci denumirea de „Valea Plângerii” sau „Valea Sângelui”, în amintirea lacrimilor și sângelui care au curs în acea zi.¹⁹

Bravii dorobanți nu s-au oprit. Având în fruntea lor pe maiorul Șonțu, ei au coborât, în ordine perfectă, până în fundul văii și, urmați de infanteriștii căpitanului Valter Mărăcineanu, s-au avântat spre redută, urcând, *„panta repede și acoperită de tufăriș mărăcinos, care împiedica mersul oamenilor, fără a-i putea ascunde de focul apărătorilor redutei și de focul forturilor învecinate.”*²⁰

Sub ploaia de obuze și șrapnele, trimise cu precizie de pe înălțimile Bucov, unde otomanii instalaseră o baterie de artilerie și

¹⁷ Maior Vasile I. Mocanu, **Căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu. Figuri de eroi**, Editura Militară, București, 1967, p. 50

¹⁸ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr. 12 / 1937, f. 5

¹⁹ Maior Vasile I. Mocanu, *op. cit.*, p. 56

²⁰ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 173

puzderia de gloanțe ce se revărsa din șanțurile de apărare și de pe parapetul redutei, dorobanții se apropie de pozițiile dușmane.

Situația românilor era disperată: asupra coloanelor de atac se abăteau atât focul din față, cât și cel din șanțurile de apărare aflate în flanc, provocând mari pierderi de vieți omenești.²¹

La câțiva pași de gornistul Niță Rotaru, o schijă de obuz l-a izbit în gât pe maiorul George Șonțu, care căzu pe loc, lovit de moarte. Văzând pe maiorul Șonțu mort, curajosul căpitan Leon Cracalia a luat comanda companiilor și, îmbărbătându-și putnenii, au continuat atacul. La scurt timp, căzu mort și el, lovit de un glonte în piept.

În acest timp, locotenentul Chivu Stănescu a reușit, împreună cu soldații Companiei I-a, să se apropie de șanțul din fața redutei. Rănit de un glonte la piciorul stâng, și-a legat rana cu o batistă și a continuat atacul, șchiopătând. Dar pe când soldații săi pătrundeau în șanțul redutei, locotenentul căzu mort, lovit de această dată în cap.²²

La celălalt capăt al șanțului de apărare răzbiseră soldații căpitanului Valter Mărăcineanu, care formau linia a doua a coloanei de atac. În încăierarea nebună încinsă aici, locotenentul Gheorghievici a fost străpuns de o baionetă dușmană. Cu greu, a fost scos, încă fiind în viață, dar a murit la Spitalul din Turnu Măgurele.²³

Sublocotenenții Nicolae Paciurea și Mihail Elefterescu au fost și ei grav răniți.

Acum, dorobanții se amestecă cu soldații Batalionului 1 din Regimentul 8 Linie, *„care mergeau cu avântul cel mai mare sub impulsia comandantului său, căpitanul Mărăcineanu, aflat mereu în capul trupei până la 20 de metri de redută.”*²⁴

La parapetul din fața redutei, unde împreună cu adjunctul său, Constantin Ghenoiu, împlântau un fanion cu tricolorul românesc, căpitanul Valter Mărăcineanu cade eroic, străpuns de mai multe gloanțe.²⁵

²¹ *Ibidem*

²² A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr. 12 / 1937, f. 5

²³ *Ibidem*, f. 6

²⁴ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 174

²⁵ *Ibidem*

Momentul prielnic pentru intervenția celei de-a doua părți a coloanei de atac a fost ratat. Oprită de focul inamic în buza „Văii Plângerii”, întârzierea acțiunii acesteia a permis otomanilor să atace, cu trupe de rezervă, prima parte a coloanei de atac românești. Sub puternicul foc din flancul drept, dorobanții, nesușinuți de rezerve, cu aproape toți ofițerii uciși, au început să se retragă. Încercarea turcilor de a-i urmări s-a soldat cu un eșec, căci focul vânătorilor români aflați pe creasta Văii Bucova i-a împiedicat.²⁶

Colonelul Ipătescu, socotind că „*tot ce putea cere onoarea militară și puterea omenească se îndeplinise, și că pierderile suferite erau prea mari pentru a mai putea continua lupta, dădu coloanei I de atac, de sub comanda sa, ordin de retragere din foc.*”²⁷ Coloana de asalt comandată de colonelul Ipătescu a pierdut mai mulți oameni în timpul retragerii, decât în timpul atacului.²⁸ Cu mari pierderi, rămășițele batalioanelor Șonțu și Mărăcineanu au reușit, sub protecția trupelor din linia a II-a și a Batalionului 3 Vânători, să se retragă din „Valea Plângerii”.

Atacul, început la ora 15.15 și terminat la ora 16.04, s-a soldat cu pierderi deosebit de grele: 11 ofițeri morți și 15 răniți, 683 de soldați morți și răniți. Batalioanele din capul coloanei de atac, care reușiseră să atingă șanțurile înaintate ale redutei, au avut pierderi de peste 90% din rândul ofițerilor și 50% din rândul trupelor.²⁹

Tributul de sânge dat de Regimentul 10 Dorobanți Putna în acest asalt a fost următorul :

²⁶ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 200

²⁷ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr.12 / 1937, f. 6

²⁸ General Al. Candiano - Popescu, **Războiul Neatârănărei. Istorie critică. Asaltul și luarea redutei Grivița**, Institutul de Arte Grafice și Editură „Flacăra”, București, 1913, p. 21

²⁹ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 201

**Morții și răniții Regimentului 10 Dorobanți Putna căzuți în asaltul
asupra Griviței în ziua de 30 august 1877**

Tribut de sânge plătit	Ofițeri						
	Superiori			Inferiori			
	Colonei	Lt.col.	Maiori	Căpitani	Lt.	Sl.	Total
Morți	-	-	1	1	2	-	4
Răniți	-	-	-	2	3	1	6
Total	-	-	1	3	5	1	10

**Morții și răniții Regimentului 10 Dorobanți Putna căzuți în asaltul
asupra Griviței în ziua de 30 august 1877**

Tribut de sânge plătit	Trupă						
	Srg. Maj.	Srg.	Capo- -rali	Sol- -dați	Toboșari și gorniști	Tot al	Total gene- ral
Morți	-	2	7	80	-	89	93
Răniți	4	12	24	203	3	246	252
Total	4	14	31	283	3	335	345

Ofițerii morți au fost: maiorul George Șonțu, căpitanul Leon Cracalia, locotenentul Chivu Stănescu și locotenentul Grigore Gheorghievici, mort la Spitalul din Turnu Măgurele.

Ofițerii răniți au fost: căpitanii Vâlcescu și Manolescu, locotenenții Eni și Constantin și sublocotenenții Dumitru, Elefterescu și Paciurea, aceștia din urmă fiind grav răniți.³⁰

Locotenent-colonelul George Măldărescu, comandantul Regimentului 10 Dorobanți Putna, a lăudat comportarea trupelor sale în fața dușmanului. Dintre ofițerii care s-au distins în luptă, el îi amintește pe: căpitanii Dimitrie Bengescu și Petre Ionescu, locotenentul Petre Grigoriu și sublocotenenții Vasile Goleșcianu, Dimitrie Paleologu, Ion Georgescu și Radu Dumitrescu.

³⁰ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr.12 / 1937, f. 6

Pentru merite deosebite în luptă, comandantul Regimentului 10 Dorobanți Putna a propus înaintarea în grad a: sergenților major Mihai Răducanu, Constantin Bolberia, Dimitrie Vlădescu, Mihai Petroniu și a sergenților Timotei Ghitia, Constantin Cotescu, Alexandru Costescu, Ion Iancovescu, Constantin Manolescu, Nicolae Țenescu, Ion Popescu și Pompei Afroditescu, având în vedere „*mai cu seamă simfioarea lipsă ce are regimentul în grade ofițerești.*”³¹

Dintre gradele inferioare care s-au afirmat pe câmpul de bătălie, amintim pe: sergenții Ion Ciolpanu, Costache Bara, Simion Matei, Constantin Bulgaru, Vasile Vasiliu, Nicolae Chivu, Nicolae Vița, Ion Merchea, Ion Dânculici, Iordache Teodorescu, Postolache Lupușor, Ștefan Rusescu, Smarandache Mitrea, Ilie Dimitriu, Simion Taftă, Dimitrie Iliescu, Stan Neagu, Nicolae Pecetescu, Ion Bogdan; caporalii: Stoian Jugărescu, Tudor Evghenie, Ion Tudosie, Grigore Badea, Hristea Ștefănescu, Gheorghe Roșu, Andrei Bolcan, Ion Ungureanu, Nicola Mardare, Vasile Bulai, Vasile Bejenaru, Badea Zamfir, Toader Honog, Toader Beldescu, Vasile Focșa, Ion Vasiliu, Ion Popa, Șerban Drăghici, Petre Lazăr și Toader Borangic.³²

Eșecul acestui prim atac a fost cu atât mai dureros pentru coloana de asalt a colonelului Ipătescu, cu cât trupele sale au fost bătute atât de focurile turcilor din Grivița 2, cât și de artileria Diviziei a 4 - a care, trăgând asupra Griviței 1, ajungea până la Grivița 2, lovind românii care atacau această redută.³³

De asemenea, eșuarea acestui prim asalt a avut mai multe cauze. Neexecutarea unei recunoașteri prealabile a câmpului de bătălie a dus la situația ca, cele două divizii românești să atace două redute inamice și nu una singură, raportul de forțe dintre atacatori și apărători schimbându-se brusc în favoarea celor din urmă. Nu s-a știut nici de

³¹ Dr. Dan Berindei (coord.) și colab., **Războiul pentru Independență Națională. 1877 - 1878. Documente militare**, Editura Militară, București, 1971, p. 363

³² *Ibidem*

³³ General Al. Candiano - Popescu, *op.cit.*, p. 18

existența acelei văi largi din fața redutei Grivița 2, zonă aflată sub focul puternic al artileriei și infanteriei turcești.³⁴

O altă cauză a eșecului a fost și lipsa unor ordine precise care trebuiau date coloanei de susținere comandate de colonelul Gramont. Pe o ceață deasă, coloana de susținere greșise drumul și lăsase flancul drept descoperit, ceea ce a permis turcilor să opună o rezistență fermă și să contraatace în flanc și spate luptătorii români care începuseră escaladarea parapetului redutei.³⁵ Slabul sprijin pe care l-a furnizat atacului artileria Diviziei a 3-a a contribuit și el la insuccesul asaltului.

Dacă bateriile de tunuri românești ar fi fost deplasate mai aproape de reduta inamică, s-ar fi putut sprijini eficace asaltul dorobanților până în momentul escaladării redutei.³⁶

Al. Candiano - Popescu arată că deși Grivița fusese bombardată timp de trei zile de artileria noastră, *„apropiindu-ne de dânsa, nici nu era pișcată de ghiulele; ea sta impunătoare și trufașă, aruncând ca un vulcan foc din pântecele sale, ceea ce aprindea și mai mult energia aprigilor săi apărători.”*³⁷

În momentul retragerii Diviziei a 3-a, turcii au ieșit din șanțurile redutei și s-au năpustit asupra răniților, care nu putuseră fi ridicați de camarazii lor de pe câmpul de luptă, schingiundu-i îngrozitor. Mai mult, nu s-au mulțumit să-i omoare pe răniți, ci au și batjocorit trupurile celor doi comandanți de batalioane, maiorul George Șonțu și căpitanul Valter Mărăcineanu.³⁸

Corpurile lor au fost înfipite, drept trofee, pe parapetul redutei în fața căreia luptaseră.³⁹

Despre purtarea inumană a turcilor avem informații și de la George Coșbuc, care arată că *„și-au bătut joc de cei morți ai noștri mai ales la Plevnița, unde ne-au biruit de trei ori, rămânând cei răniți în puterea lor. Au tăiat cu topoarele pe maiorii Șonțu și Nicolae Ion,*

³⁴ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 201

³⁵ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 175

³⁶ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 201 - 202

³⁷ General Al. Candiano - Popescu, *op. cit.*, p. 19

³⁸ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr.12 / 1937, f. 7

³⁹ Maior Vasile I. Mocanu, *op. cit.*, p. 60

pe căpitani Năstase și Mărăcineanu; iar pe câți soldați i-or fi tăiat așa, după moarte, Dumnezeu știe. Împușcau în glumă, luându-se la întrecere, pe răniții noștri care zăceau pe redutele lor; trimiteau pe bașibuzuci să omoare pe bieții Români care rămâneau pe dealuri cu gloanțe în ei, pe cei ciunțiți de vii îi dumicau în bucăți. Pe un ofițer rus în Plevna l-au pus să fugă după ce i-au spintecat burta și râdeau cu hohot, cum se împiedica omul în mațele ce-i curgea din el.”⁴⁰

Divizia a 4 - a Infanterie română a început atacul concomitent cu cel al Diviziei a 3-a. Eșalonul întâi al coloanei de atac a înaintat protejat de o vâlcea care se afla la 900 de metri de redută, prin spatele mobilei unde era amplasată bateria de artilerie a căpitanului Gheorghe Lupașcu. Aici, coloana s-a așezat în dispozitiv de luptă pe trei eșaloane. În primul eșalon se afla Batalionul 2 Vânători, comandat de maiorul Al. Candiano-Popescu; în linia a doua, Batalionul 1 din Regimentul 16 Dorobanți, sub comanda maiorului Alexandru Jipa; în linia a treia, Batalionul 2 din Regimentul 5 Linie, comandat de maiorul Leonida Iarca și Batalionul 1 din Regimentul 14 Dorobanți, comandat de maiorul Ion Arabu. Eșalonul al doilea, de susținere, aflat sub comanda colonelului Grigore Borănescu, era format din trei batalioane. Al treilea eșalon, de rezervă, format din Brigada 1 comandată de Grigore Cantili, era dispus în spatele artileriei.⁴¹

Aflată sub comanda colonelului Grigore Borănescu, coloana de atac a Diviziei a 4-a a pornit asaltul, călăuzită, până la un punct, de căpitanul Moise Groza.

Fără să tragă niciun foc de armă, vânătorii Batalionului 2 s-au apropiat de șanțurile redutei, urmați îndeaproape de Batalionul 1 din Regimentul 16 Dorobanți. Inamicul a dezlănțuit un foc ucigător asupra românilor, însă aceștia s-au avântat spre șanțurile care apărau reduta. Cad eroinic sergenții Nae Mihalache și Gheorghe Gheorghe, caporalul Matei Ionescu și soldații Ion Dumitru, Gheorghe Ciobanu, Ghiță Bălășoiu și Constantin Grigore din Batalionul 2 Vânători. Stegarul

⁴⁰ George Coșbuc, **Povestea unei coroane de oțel**, Editura „Noel”, Iași, 1977, p. 82

⁴¹ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 176

batalionului, sergentul Savopol, cade răpus de gloanțe, iar steagul este preluat de locotenentul Filip Georgescu.

În marginea șanțului redutei s-a încins o crâncenă încheștare. În picioare, pe parapet, comandantul otoman al redutei Grivița I dirijează focul apărătorilor. Eroismul românilor este fără seamăn.⁴²

Al. Candiano - Popescu, maior la acea dată, aflat în fruntea vânătorilor săi, povestește o scenă de un tragism zguduitor. Înaintând spre reduta dușmană el zărește un soldat care se retrăgea, fără armă, din fața turcilor. Întrebându-l de ce se retrage și unde-i este arma, soldatul, palid, îi răspunde că nu se teme de moarte, dar a fost rănit și nu mai poate lupta. În fața neîncrederii arătate de maior, soldatul i-a replicat : „ *Nu mă crezi? Privește ... Când își desfăcu tunică, îi era coșul pieptului zburat de o spărtură de obuz; măruntaiele se zbăteau în el. Cum mergea acest om? Cum avea atâta liniște? Cum nu murise încă? Numai voința mai trăia în el... mațele îi atârnavă afară, dar dânsul, nebăgând de seamă moartea, strângându-și mațele în mână cum ai strânge o bazma, arătându-mi Grivița, îmi zice : Domnule maior, eu mor, dar privești Românii cum înaintează spre Grivița; Grivița e lucru mare!* ”⁴³

Cu toate că linia a doua a înaintat repede, pentru a ataca prin partea dreaptă, în flanc și în spate reduta, inamicul a efectuat un puternic contraatac cu trupele din șanțurile laterale și spatele redutei, lovind în flanc coloana de atac românească. Văzându-se copleșite, lovite din flanc și din spate, amenințate chiar cu încercuirea, batalioanele românești din linia întâi s-au retras, adunându-se în vâlceaua din stânga bateriei de artilerie a căpitanului Gheorghe Lupașcu.

La acest eșec a contribuit și faptul că Divizia a 3-a întâlnise în fața ei o altă redută, iar batalioanele rusești care trebuiau să ofere sprijinul lor au rătăcit drumul din cauza negurii.

Un al doilea atac, efectuat în jurul orei 16, executat de către Divizia a 4-a Infanterie, a fost respins cu pierderi și mai mari în rândul

⁴² Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 202

⁴³ General Al. Candiano - Popescu, *op. cit.*, p. 21

românilor. Inamicul era acum mult mai puternic, deoarece beneficia de ajutoare din reduta Grivița 2, care reușise să respingă cu succes atacul Diviziei a 3-a române. Batalioanele au fost nevoite să se retragă din nou în vâlceaua ce le servea ca adăpost.

Cel de-al treilea atac, cel mai viguros de până acum, a fost început la ora 17, când comandantul Diviziei a 4-a a întărit coloana de atac cu un batalion din rezervă, de această dată cooperând și batalioanele rusești.

Cu jertfe mari, soldații noștri au reușit să ocupe doar șanțurile din dreapta redutei, însă, copleșiți de focul inamic și amenințați cu învăluirea flancurilor, căci batalioanele rusești fuseseră respinse, românii s-au retras din nou.⁴⁴

Un ultim și crâcen asalt, al patrulea, a fost declanșat la ora 18. Locotenent-colonelul Sergiu Voinescu ⁴⁵, maiorul Al. Candiano-Popescu și căpitanul Moise Groza au îmbărbătat trupele, ridicându-le moralul.

În timp ce o parte din dorobanții români au asaltat reduta din față, alții prin lupte grele la baionetă, au cucerit șanțurile laterale. Cad eroinic căpitanul Mihail Romano și sublocotenentul Gheorghe Botescu (focșănean) din Regimentul 5 Linie, locotenentul Dumitru Nicolescu și sublocotenentul Gheorghe Mihăescu din Batalionul 2 Vânători.

Regimentele rusești 17 Arhanghelsk și 18 Vologda au înaintat dinspre sud-vest, învăluind reduta. După o oră de luptă înverșunată, trupele române au pătruns în incinta redutei și au înfipt steagul Regimentului 14 Dorobanți pe parapet. Soldatul Grigore Ion din Batalionul 2 Vânători, ajutat de sergentul Gheorghe Stan și caporalul Vasile Nica, a capturat un steag inamic.⁴⁶

De asemenea, au fost cucerite cinci tunuri turcești, care au fost împărțite ca trofee între români și ruși, primii luând trei tunuri, iar ultimii două.⁴⁷

⁴⁴ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 177

⁴⁵ A.N.Vn., fond personal Petre A. Iosif, dosar nr.12 / 1937, f. 8

⁴⁶ Constantin Căzănișteanu, Mihail I. Ionescu, *op. cit.*, p. 204 - 205

⁴⁷ General Al. Candiano - Popescu, *op. cit.*, p. 45

Victoria reputată de trupele române a fost însă scump plătită. Pierderile Diviziei a 4-a Infanterie (27 de ofițeri și 1.300 de soldați morți și răniți) au fost mult mai mari decât cele ale Diviziei a 3- a.⁴⁸

Revenirea la trecut, acel trecut pe care timpul l-a așezat la temelia prezentului și viitorului României, este și va fi o datorie pentru generațiile de ieri, de astăzi și de mâine, chemate să-l revadă și să-l evalueze din perspectiva timpului lor.

De la acest considerent a pornit și intenția noastră de a reveni asupra momentului dramatic și eroic din august 1877, prin care și contribuția fiilor acestor meleaguri s-a înscris adânc și durabil în istoria noastră națională.

Bătălia de la Grivița a pregătit și a deschis calea gloriilor de mai târziu, care culminează cu marile lupte de la Oituz, Mărăști și Mărășești.

Amintirea eroilor putneni căzuți în luptele de la Grivița, ne este întreținută mereu vie prin monumentul ridicat în Focșani în fața cazărmii Regimentului 10 Dorobanți Putna, pe lespezile căruia stau fixate în bronz chipurile celor patru ofițeri și numele tuturor dorobanților căzuți la datorie.

De asemenea, amintirea tuturor eroilor din Războiul de Independență trăiește, permanent printre noi, prin Monumentul Independenței, ridicat de focșăneni în fața Tribunalului din localitate și inaugurat la 26 iunie 1916.

⁴⁸ Acad. Ștefan Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 178

PORTRETE DE EROI VRÂNCENI DIN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ ÎN PAGINILE ZIARULUI „RESBOIUL”

Ramona Miron

Evenimentele istorice desfășurate în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Revoluțiile de la 1821 și 1848, precum și înfăptuirea Unirii dintre Țara Românească și Moldova la 24 Ianuarie 1859) au precedat împlinirea unui vis secular al poporului român – dobândirea Independenței de Stat.

Contextul internațional din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a oferit șansa poporului român de a se desprinde de dependența față de Imperiul Otoman.

Întrucât toate încercările făcute de România, până atunci, de a obține pe cale pașnică independența, s-au încheiat cu eșec datorită nereceptivității Porții Otomane la propunerile române din 1876, au întărit convingerile poporului român că independența sa națională nu putea fi obținută decât pe calea armelor.¹

Conturându-se tot mai mult ideea unui conflict militar între Rusia și Imperiul Otoman, guvernul român va semna la 4 aprilie 1877 o Convenție cu Rusia, prin care s-a stabilit că armatele rusești puteau tranzita spațiul românesc în drumul acestora către teatrul de război din Balcani.

La 12 aprilie 1877, Rusia declară război Imperiului Otoman, trupele sale trecând granița României, îndreptându-se spre Dunăre.²

¹ Ilie Ceașescu, Vasile Ion Mocanu, Ion Călin, **Drum de glorie. Pagini din eroismul armatei române în războiul nostru pentru independență**, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977, p. 11

² Andrei Oștea (red.), **Istoria poporului român**, Editura Științifică, București, 1970, p. 428

Semnarea Convenției româno-ruse a determinat Imperiul Otoman să atace localitățile de pe malul stâng al Dunării. Vasele de război turcești au bombardat - la 21 aprilie 1877 - Brăila, iar la 26 aprilie 1877 Calafatul, Bechetul, Oltenița și Călărași. În aceeași zi, artileria română a răspuns, bombardând Vidinul.³

Proclamarea Independenței de Stat a României la 9 mai 1877, act de voință al întregului popor român, trebuia astfel câștigată pe câmpul de luptă și impusă spre recunoaștere Europei.

După încercările nereușite ale Rusiei de a cuceri Plevna, armata română a trecut Dunărea pe podul de vase construit lângă Corabia și a ocupat pozițiile de luptă din preajma Plevnei. La 13 august 1877 și Regimentul 10 Dorobanți Putna a trecut Dunărea.

La atacul general din 30 august 1877 – cunoscut sub denumirea de cea de-a treia bătălie de la Plevna – armatei române îi revenea sarcina de a cuceri mai întâi reduta Grivița (se credea că era una singură), apoi să pătrundă în partea de nord a orașului odată cu trupele ruse. Această redută era considerată, atât de Comandamentul ruso - român, cât și de turci, drept cheia Plevnei.⁴

Patru batalioane din Divizia a 3-a și patru din Divizia a 4-a urmau să dea asaltul asupra „*redutei celei mari*”. Primul batalion din Divizia a 3-a care trebuia să deschidă lupta a fost condus de maiorul George Șonțu din Regimentul 10 Dorobanți Putna.⁵

Regimentul 6 Dorobanți Focșani, creat în 1872, era compus din patru companii. După măsurile organizatorice din iarna anului 1876, structura regimentului cunoaște unele modificări și își schimbă numele în Regimentul 10 Dorobanți Putna.

Într-un document de Stat Major este reconstituit dispozitivul regimentului :

³ Ștefan Pascu, C. C. Giurescu, Ion Ceterchi, Ștefan Ștefănescu, Constantin Olteanu, **Independența României**, Editura Academiei R.S.R., București, 1977, p. 149

⁴ **Istoria Românilor**, vol. VII, tom 1, **Constituirea României Moderne (1821 - 1878)**, coordonator : acad. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 674

⁵ *Ibidem*, p. 677

„Batalionul 1, comandat de maiorul Șonțu, forma linia întâia de bătaie împreună cu un batalion din Regimentul 8 linie. La batalionul maiorului Șonțu s-a mai atașat compania 7 din al doilea batalion, astfel forța acestuia era de 5 companii. În a doua linie era batalionul al 2-lea comandat de maiorul Lippan.”⁶

Înainte de marelui atac, „pătruns de importanța misiunii ce-i fusese încredințată, maiorul Șonțu a trecut de la o subunitate la alta, discutând părintește cu oamenii, spunându-le ce au de făcut, îndemnându-i să se comporte așa cum le-o cereau memoria și nevoile prezentului și viitorului:

«Băieți ! să fiți viteji, să înaintați bărbătește. Ni s-a încredințat aceasta de a deschide lupta, să fim vrednici de aceasta, să arătăm că suntem români și că nu ne temem de vrăjmași. Și dacă mă veți vedea pe mine murind, nu vă pierdeți cu firea, mergeți înainte cu căpitanii.

Și de-oi muri și ei, aveți locotenenții...aveți sergenții.» ”⁷

În luptele pentru cucerirea Griviței din 30 august 1877 au căzut eroic mulți dintre vrânceni, printre care: maiorul Șonțu, căpitanul Leon Cracalia, locotenentul Chivu Stănescu, sublocotenentul George Botesco și un șir lung de ostași cu „rang de dorobanși ”.⁸

În registrul istoric al regimentului este descris atacul din ziua de 30 august 1877:

„Atacul s-a dat în condiții foarte grele. Pe lângă că reduta era foarte bine întărită, atacatorii trebuiau să treacă o vale numită «Valea plângerii» sau «Valea lacrimilor». Această vale, având malurile repezi, sînjenește atacul. Dincolo de ea se contura surprinzătoare și complexă, o redută necunoscută. Era Grivița 2. A fost un moment de tragism extrem. Maiorul Șonțu s-a avântat primul în întâmpinarea primejdiei, strigând cu glas tunător:

⁶ Florian Tucă, **Monumentele Neatârării. Itinerar eroic 1877 - 1878**, Editura Militară, București, 1977, p. 59 - p. 60

⁷ *Ibidem*, p. 61

⁸ I. M. Dimitrescu, **Însemnări cu privire la orașul Focșani**. Cu o prefață de G. G. Longinescu, Profesor Universitar. Tipărit cu prilejul congresului Ligii Culturale dela Focșani din 28 și 29 iunie 1931, Extras din Revista „Natura”, Institutul de Arte Grafice <Bucovina>, București, 1931, p. 62

« - Înainte, băieții mei ! Înainte, după mine !
- Înainte, copiii mei ! Înainte, că vin și eu ! »
Atât a mai apucat să strige Șonțu.”⁹

La 21 septembrie 1877, ziarul „Resboiul” îi dedica prima pagină celui ce a fost **maiorul George (Gheorghe) Șonțu**, fiu al Focșanilor, căzut în lupta pentru Independența României:

„*Maiorul George Șonțu era un vechi elev al școlii militare. Mult timp a făcut parte din reg. 2 - lea de infanterie, unde era într-o intimă amicie cu locot. - colonel d. Bacaloglu (mort în Brăila la 1876). Născut în Focșani din părinți onorabili și cu poziție socială, majorul Șonțu avea la mărtea sa 34 ani. O instrucție superioară, câștigată prin o stăruință esemplară, ajutată și de inteligența i rară, făcuse din el un capabil și brav militar. Pe lângă aceste superioare calități, educația îngrijită ce primise, bunătatea inimei, dulceața și frumusețea fisionomiei îl făceau atât de iubit de amicii și camaradii săi, în cât suvenirea lui astăzi provacă lacrimi de durere tuturilor. Nefericita lui mamă și soră îl vor plânge mereu. El nu era căsătorit; găsea chiar necalculată căsătoria pentru un militar ... «Copii mei sunt mari ca și mine, am un batalion de flăcăi; cât pentru nevastă, iecă-o!».*” [sabia]¹⁰

Același ziar ne informează, că maiorul Șonțu s-a adresat dorobanților săi înaintea marelui atac:

„«- Băeți, să aveți coragiū! Cu Dumne-de-înainte! Cine va fi să mōră, va muri și aici, cum mōre și acasă ! Și apoi dacă dilele ne vor fi numērate, mai bine să murim aci luptând, ca vitejii pentru patrie! Cine mōre pentru țēră, e fericit pe lumea cea-l-altă. Dumne-de ne va ajuta! Înainte copii ! »”¹¹

Pentru cinstirea memoriei maiorului George Șonțu, cetățenii orașului Focșani au hotărât, la 6 septembrie 1877, ca unei străzi din localitate să i se dea numele acestui ofițer.¹²

⁹ Florian Tucă, *op. cit.*, p. 61 - 62

¹⁰ „Resboiul”, nr. 60 / 21 septembrie 1877, p. 1

¹¹ *Ibidem*

¹² Florian Tucă, *op. cit.*, p. 64

După moartea maiorului George Șonțu, dorobanții au fost conduși în luptă de **căpitanul Leon Cracalia**, care la rându-i, a căzut răpus de un glonț.

Comanda batalionului a fost luată de **locotenentul Chivu Stănescu**. Rănit de un glonț la un picior, s-a pansat cu batista, avântându-se iarăși în fruntea dorobanților. Soldații văzând cum îi tâșnea sângele, au căutat să-l oprească, însă locotenentul Stănescu a fost de neclintit în hotărârea sa de a merge înainte, până ce al doilea glonț l-a răpus.¹³

La 22 noiembrie 1877, ziarul „Resboiul” publica, în semn de omagiu, un articol dedicat locotenentului Chivu Stănescu, căzut în luptele desfășurate în ziua de 30 august 1877:

*„Locotenentul Chivu Stănescu născut din părinți plugari, luat în miliție la anul 1856 după usul recrutației de atunci și devenind un bun soldat, înaintat la gradul de Caporal după 6 luni, precum și la gradul de Sergent după alte 6 luni. În urma unui serviciu de noă ani în compania Sanitară, unde a fost pentru inteia oră inrolat, fu însărcinat cu instruirea recruților și în dioa de 7 Maiu 1866 îi se dăte gradul de sub-locotenent și trecut la Infanterie, unde servi până la 6 iulie 1872. Dându-i-se gradul de locotenent, trecu la dorobanți in orașul Adjud, din Putna, și apoi în orașul Térgu - Cuculuî din Râmnicu - Sêrat și de aici la Podul Turculuî din Tecuciû, de unde a și plecat la resboiû. Acest ofițer s'a recomandat tot-d'auna prin respectul datorielor luî, prin activitatea și tăria caracterûlui sêû, dar blând și voios în același timp. Frumósele cualități de cari era înzestrat, s'aû arătat în tótă strălucirea lor cu ocasea acestuî răsboiû.”*¹⁴

Alt erou vrâncean căzut pe câmpul de luptă în ziua de 30 august 1877 este **locotenentul Grigore Gheorghievici (Georgievici)**, amintit în paginile ziarului „Resboiul” ca fiind un „brav militar”, care, „la etatea de 17 ani, în anul 1867, luna Sept. a intrat ca elev în șcôla militară și după patru ani, adică, la 1. Iuliû, 1871, a eșit cu gradul de

¹³ Ilie Ceaușescu, Vasile Ion Mocanu, Ion Călin, *op. cit.*, p. 89

¹⁴ „Resboiul”, nr. 122 / 22 noiembrie 1877, p. 1

sub - locotenent și trecut în bat. II de vânători, unde n'a stat de cât un an, fiind chemat ca profesor la școala Militară de infanteriă și cavaleriă, pentru a preda cursul de Istoria Românilor, iar după cinci ani a fost înaintat la gradul de Locotenent în ziua de 19 Aprilie 1877.”¹⁵

În timpul luptelor pentru cucerirea Griviței din 30 august 1877, Grigore Gheorghievici (Georgievici) a fost rănit la coasta dreaptă de o sfărâmatură de obuz, moartea sa survenind la 21 septembrie 1877 în Ospiciul Independenței de la Turnu - Măgurele, fiind îngropat în același oraș. În perioada spitalizării sale a fost îngrijit de sora sa Aneta Bossie.¹⁶

La 29 august 1877, Grigore Gheorghievici (Georgievici) aflat în tabăra de lângă câmpul de luptă de la Plevna, sub impulsul emoțiilor și al febrei așteptării momentului înălțător al bătăliei de a doua zi, simte nevoia împărtășirii trăirilor lui, unor ființe dragi, de departe, surorile lui :

„1877 Aug. 29 Lună.

Tabăra de lângă câmpul de bătăe de la Plevna.

«Iubitele mele Surorî,

Iată-ne în fine în față cu inamicul; vă scriu chiar din tabără; astă-dî suntem în ajunul unei mari bătălii; bătălie decisivă de la care depinde sorta țării întregi; sau eșim învingători sau toți rămânem aci.

De trei zile tunurile bombardază forturile turcesci semănate înaintea Plevnei; ieri a intrat în luptă divizia IV; mâine vom intra toți; avem multă speranță în Dumnezeu. Rugați-vă pentru reușita noastră.

Primiți dar sărutările mele, mamii îi sărut mâna, la prietenii complimente, vă doresc pe toți, îmbrățișați asemenea pe toți copii.

Fiți cu curaj, cum sunt și eu, nu ve întristați pentru căci luptăm cu toți pentru țară;

¹⁵ *Ibidem*, nr.135 / 5 decembrie 1877, p. 1

¹⁶ *Ibidem*

Dumnezei este mare și puternic, cu el dar înainte și vom învinge de sigur.

La revedere, Grigore» ”¹⁷

Pentru faptele sale eroice, Grigore Gheorghievici (Georgievici) a fost decorat cu Ordinul „*Steaua României*” și avansat post - mortem la gradul de căpitan.

Tot pentru cauza independenței a căzut pe câmpul de luptă la 30 august 1877 și **sublocotenentul George (Gheorghe) Botescu**.

„Caracter ferm, constituție tare, statură înaltă, ochi mari și vii, un pas sigur, toate calitățile unui adevărat militar”¹⁸ – așa apare creionat portretul acestui erou focșănean într-un articol publicat de ziarul „*Resboiul*”, în iarna anului 1878.

Mai departe, autorul articolului se oprește asupra evoluției carierei militare a ofițerului George (Gheorghe) Botescu:

„Terminând cursul învățământului secundar, se convinge că este născut pentru a îmbrățișa cariera armelor. În etate de 16 ani, el intră în batalionul III de vânători. Prin bunele lui calități câștigă în scurt timp amorea superiorilor săi. După ce trecu toate gradele inferioare, fu trimis în școala militară din București. Aici dezvoltându-și tot talentul, trecu esamenale cu bun succes și în anul 1876 luă gradul de sub-locotenent și trecu în regimentul Nr.5 de linie din Iași.”¹⁹

Viața-i este curmată la numai 23 de ani, când participând la asaltul asupra Griviței „*un glonț îl isbi în inimă.*”²⁰

Administrația locală „*voind să aline durerea mamei, dădu numele bravului ei fii strădei în care a crescut*”²¹ George (Gheorghe) Botescu.

„În ziua de 20 Februarie 1878, un detașament din Regimentul 5 de Linie, sub conducerea Sublocotenentului Stănescu, aduce în Focșani niște relicve scumpe, bagajul Sublocotenentului Botescu

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*, nr.192 / 1 februarie 1878, p. 1

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *Ibidem*

²¹ *Ibidem*

„În ziua de 20 Februarie 1878, un detașament din Regimentul 5 de Linie, sub conducerea Sublocotenentului Stănescu, aduce în Focșani niște relicve scumpe, bagajul Sublocotenentului Botescu Gheorghe, mort la Grivița. Svonul se răspândește repede în toate cercurile. De unde, până acum, era numai o presupunere, moartea Eroului, faptul acesta, o adevărește în totul. Trista însărcinare, ... de a preda aceste lucruri, D-nei « Marița Boteasca », mama Eroului, o are polițaiul Mărgăritescu, fiind martor ocular la scene sfâșietoare, când mama lua în primire aceste scumpe odoare, tot ce mai rămăsese de pe urma iubitului ei copil, nădejdea bătrâneșilor ei.”²²

La capătul înverșunatelor atacuri din ziua de 30 august 1877, în afară de ofițerii prezentați căzuți la datorie, și-au mai vărsat sângele doi sergenți, șapte caporali, 80 de soldați, iar patru sergenți majori, 12 sergenți, 24 de caporali și 203 soldați au fost răniți.²³

La 30 august 1878, la Biserica Sf. Ioan din Focșani a fost organizată slujba pentru parastasul de un an pentru eroii din Regimentul 10 Dorobanți Putna :

„Catedrala era arhiplină de lume. S-a făcut o slujbă impresionantă. Când preotul a pomenit numele Maiorului Șonțu, sora lui, de față, a înnebunit de durere, fapt care a produs o mare tulburare în sufletul tuturor. Altă scenă: văduva Căpitanului Cracalia, D-na Eliza Cracalia, a jurat în fața altarului, că va păstra o veșnică și scumpă amintire soțului ei, căzut pe câmpul de onoare. S-a ținut de cuvânt, suferind martirul unei îndelungate văduvii”²⁴

Ziarul „România Liberă” din 3 septembrie 1878 insera următoarele rânduri :

„S-au luptat ca niște lei copiii Carpaților! Au murit mulți...dar au murit ca eroi, au murit jertfîndu-se pentru o patrie adevărată.... Să ne iubim fiecare țara, așa cum au iubit-o Valter, Șonțu, Candiano, vânătorii din al 2 - lea batalion, ostașii din Regimentul al 10 - lea.”²⁵

²² I. M. Dimitrescu, *op. cit.*, p. 51

²³ Florian Tucă, *op.cit.*, p. 63

²⁴ I. M. Dimitrescu, *op.cit.*, p. 52

²⁵ Apud Florian Tucă, *op.cit.*, p. 64

Porniți de pe Milcov și Putna, de pe Siret și Sușița, din străvechea Țară a Vrancei, ofițerii și dorobanții Regimentului 10 Dorobanți Putna, cu credința adânc încrustată în suflet, că Țara și Dumnezeu le-au încredințat sfânta și multasteptata misie a cuceririi Independenței, au străbătut drumul gloriei și biruinței, de la Focșani până la Plevna.

Acolo, pe meterezele redutelor Grivița, prin jertfa lor de sânge, durere și viață, le-au dăruit celor dragi, rămași acasă, și celor ce le vor urma prin veacuri, o țară slobodă, stăpână pe destinele ei.

Amintirea lor, strălucirea faptelor lor vor rămâne vii și neîntinate în veacuri.
<http://www.muzeulvrancei.ro>

APLICAREA CONVENȚIEI ROMÂNŌ - RUSE DIN 4 / 16 APRILIE 1877 ÎN VRANCEA

Horia Dumitrescu

Lupta pentru câștigarea Independenței depline a României a constituit trăsătura dominantă a perioadei 1866 - 1877. În vederea realizării acestui obiectiv, guvernele române și domnitorul Carol I au inițiat acțiuni diplomatice, propagandistice, economice și de altă natură pentru dobândirea, prin mijloace pașnice, a Independenței depline a Statului.

Între anii 1866 - 1868, guvernul român a dus tratative și a purtat discuții, de principiu, cu Serbia, Grecia și Muntenegru în vederea încheierii unei alianțe, inclusiv militare, pentru cucerirea Independenței depline. Au fost încheiate unele tranzacții economice cu Prusia și Austro-Ungaria.¹

Între anii 1871-1877, România s-a manifestat pe plan extern prin acte de politică ce-i defineau cu claritate entitatea în relațiile internaționale.

Încheierea la București a Convenției telegrafice româno-austro-ungare (8 august 1871), a Convenției poștale româno-sârbe (27 octombrie 1871), înființarea Agenției diplomatice române la Berlin (6 mai 1872), încheierea Convenției poștale româno-ruse (17 februarie 1873), înființarea Agenției diplomatice române la Roma (16 martie 1873) și a celei de la Petersburg (24 martie 1874), semnarea la Viena a Convenției comerciale, vamale și de navigație româno-austro-ungare (10 iunie 1875), încheierea la București a Convenției de comerț și navigație româno-ruse (15 martie 1876), sunt acte de politică externă

¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, **De la statul geto - dac la statul român unitar**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 297

românească care demonstrează poziția internațională a României, care se manifesta, în fapt, ca un stat liber și independent.²

Mersul evenimentelor politico-militare în contextul redeschiderii „*chestiunii orientale*” au determinat guvernul liberal, venit în fruntea conducerii treburilor Statului, ca în perspectiva confruntării militare ce se întrevedea cu Imperiul Otoman, să se orienteze spre o eventuală cooperare militară româno-rusă.

Din septembrie 1876, Petersburgul sonda ce fel de atitudine ar avea de gând să urmeze România în cazul unui război ruso-turc.

La 21 septembrie /3 octombrie 1876, Principele Carol s-a decis să-l trimită pe Brătianu la Livadia – una din reședințele favorite ale Curții Imperiale ruse – unde sosiseră țarul Alexandru II³ cu

² *Ibidem*, p. 298

³ **Alexandr Nicolaevici Romanov - „Țarul Eliberator”**. Născut la Moscova, la 29 aprilie 1818. Fiul lui Nicolae I și al Alexandrei Feodorovna (Charlotte, prințesă de Prusia). Urmează la tron tatălui său, răpus de o pneumonie la 18 februarie 1855. În anii 1840 a fost membru al Consiliului de Stat, al Comitetului de Finanțe și al altor organisme guvernamentale.

Căderea Sevastopolului și presiunile consilierilor săi l-au determinat să semneze Tratatul de la Paris (1856). Rusia a fost forțată să cedeze Moldovei sudul Basarabiei și a renunțat atât la flota din Marea Neagră, cât și la pretențiile protectoratului exclusiv asupra locuitorilor creștini din Imperiul Otoman.

Primii ani de domnie păreau să promită o liberalizare generală: miniștrii conservatori nepopulari au fost demși, mulți deținuți politici au fost eliberați, printre care și cei 29 decembriști supraviețuitori, cenzura a cunoscut o relaxare.

A abolit șerbia (1856 și 1861). A creat un nou nivel de guvernare locală – volost (districtul). În 1864, în provinciile europene ale Rusiei a luat ființă un sistem de consilii regionale alese – zemstva.

A reformat Justiția prin crearea unui personal juridic independent, numit pe viață, menit să garanteze dreptate imparțială pentru toți rușii. A introdus bugetul centralizat și controlul asupra conturilor departamentale.

A fost creată o Bancă de Stat care să acorde împrumuturi noilor întreprinderi și afaceri. A reformat învățământul primar, secundar și universitar (1863 și 1864). A suprimat insurecția din Polonia (1863) care a avut ca urmări abolirea autonomiei Poloniei, obligativitatea învățării limbii ruse în școlile poloneze, demiterea demnitarilor polonezi și înlocuirea lor cu

moștenitorul Tronului, cu principele Gorceakov ⁴ și cu ministrul de Război, Miliutin; fusese chemat și generalul Ignatiev.⁵

ruși, interzicerea comunicării între Biserica Catolică și Vatican, precum și publicarea cărților în ucraineană.

Pe plan extern, Alexandru și cancelarul Gorceakov au urmărit scoaterea Rusiei din izolare. Între anii 1863 – 1870 obiectivul principal al politicii externe țariste a fost expansiunea în Asia. Rusia a ajuns pe malul stâng al Amurului și zona dintre regiunea Amur – Ussuri și Marea Japoniei.

În 1867, Alaska a fost vândută Statelor Unite pentru 7,2 milioane de dolari. Prin Tratatul de la Sankt Petersburg (1875), Japonia a renunțat la pretențiile asupra insulei Sahalin în schimbul suveranității asupra Insulelor Kurile. În timpul lui Alexandru, 37.000 de mile pătrate de teritoriu asiatic au fost adăugate Imperiului Rus.

Între anii 1860 – 1870, Rusia și-a extins dominația asupra Asiei Centrale: cucerirea Caucazului, instituirea protectoratului asupra Bokharei, ocuparea Khivei (1873), anexarea Kokandei (1876), câștigarea controlului asupra zonei Turkmenei.

Războiul franco-prusac din 1870 - 1871 le-a oferit lui Alexandru și Gorceakov să revizuiască clauzele Tratatului de la Paris care îi interziceau Rusiei să aibă o flotă în Marea Neagră, inițiativă susținută de Marile Puteri în Convenția de la Londra din 1871.

Doi ani mai târziu, Rusia, Germania și Austro-Ungaria formau Liga celor Trei Împărați

În aprilie 1877, Rusia a intrat în război cu Turcia, aparent în apărarea bulgarilor, dar în realitate urmărind câștigarea prestigiului și a unor noi teritorii. Țarul Alexandru II a murit asasinat la 1 martie 1881 (David Warnes, **Cronica Țarilor Ruși. Prezentarea Conducătorilor Rusiei Imperiale. Domnie după Domnie. Cu 229 ilustrații, 100 în culori**, Editura M.A.S.T., 2001, p. 177 – 187)

⁴ **Alexandr Mihailovici Gorceakov** (1798 – 1883). Intrat în diplomatie în 1817, a parcurs o carieră rapidă și în aprilie 1856 a fost chemat de țarul Alexandru II la conducerea Ministerului Afacerilor Străine. Vreme de 26 de ani, a urmat o politică prudentă, care, în opinia sa, putea să ridice Rusia din dezastrul suferit în Războiul Crimeei. Prințul Gorceakov s-a apropiat de Franța (1857) și de Prusia (1863), iar prin Tratatul de la Londra (1871) a obținut anularea clauzelor Tratatului de la Paris care limitase suveranitatea rusă în Marea Neagră. În timpul războiului ruso-româno-turc (1877 – 1878), nu l-a putut împiedica pe Bismarck ca prin Tratatul de la Berlin să ridice Rusiei o parte din avantajele câștigate la San-Stefano. A murit la Baden-Baden, în 1883.

Deputațiunea română a fost primită la Livadia cu „mare distincție”⁶, iar toți membrii ei au fost decorați de Țar. De la sosirea delegației române, contele general Ignatiev „a acaparat pe Brătianu pentru a-i explica necesitatea unei înțelegeri în vederea trecerii trupelor ruse prin România”⁷.

În discuția cu Brătianu, principele Gorceakov „și-a susținut părerea că Rusia trebuie să încheie cu România o convenție militară fără caracter politic. Rusia poate face incursiune în Turcia numai prin România, fără ca prin aceasta să se nască pentru țară vreo pagubă”⁸.

La obiecția lui Brătianu că înțelegerea cu România ar fi fără greutate îndată ce Rusia ar face războiul în înțelegere cu Puterile Garante, Gorceakov a răspuns „cu mare asprime, că România are să conceadă trecerea armatelor rusești fără nici o condiție, căci altminterea Rusia ar invoca tratatele după care Moldova și Muntenia sunt părți integrante ale Imperiului Otoman și ar intra numaidecât în țară.”⁹

La plecarea lui Brătianu, Gorceakov a îndulcit tonul și a declarat că „Dacă va fi război, ne vom înțelege, România nu poate decât să câștige”¹⁰. Brătianu i-a răspuns „că o înțelegere ar fi în interesul ambelor State și el este dispus spre a discuta mai de aproape chestiunea”¹¹.

Contele Ignatiev l-a trimis la București (16/28 noiembrie 1876) pe Nelidov, prim consilier al Ambasadei ruse din Constantinopol „pentru a negocia cu Guvernul [român] în privința unui tratat pentru trecerea trupelor ruse prin România și pentru participarea eventuală

⁵ **Memoriile Regelui Carol I al României. De un martor ocular.** Vol.III. 1876 – 1877, Ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 60

⁶ *Ibidem*, p. 62

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*

¹⁰ *Ibidem*, p. 63

¹¹ *Ibidem*

*a României la o acțiune contra Turciei. Prezența sa e ținută în cel mai adânc secret. Lucru destul de curios, odată cu el sosește și Ali-Bei, cu scopul de a pune la cale o înțelegere cu România, în contra Rusiei”.*¹²

A doua zi, Brătianu a prezentat Domnitorului proiectul unei Convenții relative la trecerea armatei ruse prin România, care s-a întocmit după propunerile rusești. Proiectul trebuia semnat de el și Nelidov și ratificat de Marele Duce Nicolaie și de Principele Carol.

Opinia Principelui Carol a fost că o asemenea înțelegere va trebui neapărat să aibă forma unui tratat și „*să fie considerată ca o afacere politică*”.¹³

La 23 noiembrie / 5 decembrie 1876, Brătianu s-a înțeles cu consilierul de Legație Nelidov în privința punctelor principale ale unei Convenții pentru trecerea trupelor ruse.

Din cele patru puncte „*care formau obiectul tratatului politic formularea celui de al doilea a prezentat o deosebită dificultate, pentru că ministrul președinte [Brătianu] a insistat ca instituțiile și drepturile Statului Român să fie strict respectate și pentru că Principele [Carol I] a cerut ca Rusia să se oblige a garanta integritatea actuală a României, făcând astfel să dispară temerea apropiată, că Rusia va ridica eventual pretenții pentru retrocedarea unei părți din Basarabia, care, prin Convenția de la Paris, a fost dată Moldovei. O convenție deosebită compusă din 25 de articole va regla detaliile trecerii armatei ruse*”.¹⁴

Tratativele se purtau, în cel mai strict secret, la consulul general rus, baronul Stuart, numit în funcție la 24 iunie / 6 iulie 1876, în locul lui Zinoviev.

Profund nemulțumit de „*concepția asupra autonomiei României și a demnității Principelui Domnitor*” stipulate prin noua Constituție turcă, la începutul lunii ianuarie 1877, Carol considera că a venit momentul semnării tratatului pentru trecerea rușilor prin țară.

¹² *Ibidem*, p. 74

¹³ *Ibidem*, p. 75

¹⁴ *Ibidem*, p. 76

La sfârșitul aceleași luni, contele Nelidov a sosit la București „spre a regula definitiv pozițiunea Guvernului princiar, în previziunea intrării oștirea rusești în România”.¹⁵

În cursul lunii februarie 1877 au avut loc „negocieri zadarnice între Brătianu și Nelidow, care încă de pe atunci, întocmai cum au făcut și Ignatieff, un an mai târziu, amenință pe România cu toată mânia Rusiei celei puternice, în cas când guvernul princiar nu ar subsemna convențiunea propusă”.¹⁶

Cum războiul ruso-turc devenea inevitabil, baronul Dimitrie Stuart stăruia, la 17/29 martie 1877, pe lângă Brătianu să semneze Convenția ruso-română.¹⁷

La 4/16 aprilie 1877, Mihail Kogălniceanu – ministrul român al Afacerilor Străine – având împuternicirea Principelui Carol și baronul Dimitrie Stuart – consilier de Stat, agent diplomat și consul general al Rusiei în România – posedând procura Țarului¹⁸ - au semnat Convenția româno-rusă, compusă din una în patru articole, privitoare la trecerea armatelor ruse prin România și cealaltă în 24 de articole și

¹⁵ Theodor Codrescu, **Uricarul sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la Istoria Românilor**, vol.XII, Tipografia Buciumului Român, Iassi, 1889, p. 173

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ **Memoriile Regelui Carol I al României...**, p. 101

¹⁸ Titulatura oficială a lui Alexandru II: „Imperator și autocrat al tuturor Rusiilor, al Moscovei, Kievului, Vladimirului, Novgorodului, Țar al Siberiei, Țar al Chersonesului Tauric, Țar al Georgiei, Domn al Plescovului și Mare Duce al Smolenskului, al Lituaniei, Voliniei, Podoliei și Finlandei; Duce al Estoniei, Livoniei, Curlandei și Semigalei, Samogitiei, Bialistocului, Careliei, Tverului, Iugariei, Permului, Viazkei, Bolgariei și altora; Domn al Cesniovului, Riazanului, Polotskului, Rostovului, Iaroslavului, Beloerskului, Ovdovului, Obdorului, Condiei, Witapkului, Mstișlovului, stăpânitor al tuturor țărilor de la Nord, Domn al Iberiei, Cartalinei, Cabardiei și al provinciei Arneniei, principe ereditar și suveran al principatelor din Circazia și altor princi de la munți, urmaș al Norvegiei, Duce al Schleswigului – Holsteinului, al Stormarcului, Dethmarsenului și Oldenburgului etc. etc.” (Theodor Codrescu, *op.cit.*, p. 228 – 229)

alte două „atingători de aceleași”¹⁹ referitoare la condițiile acestei treceri:

Articolul I

Guvernul Alteței Sale Domnului României Carol I asigură armatei ruse care va fi chemată a merge în Turcia, libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice.

Toate cheltuelile care ar putea fi ocazionate de trebuințele armatei ruse, de transportul său precum și pentru satisfacerea tuturor trebuințelor sale, cad naturalmente în sarcina Guvernului Imperial.

Articolul II

Pentru ca niciun inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, Guvernul Majestății Sale Imperatorul tuturor Rusiilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului Român, astfel cum rezultă din legile interioare, și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.

Articolul III

Toate detaliurile relative la trecerea trupelor ruse, la relațiunile lor cu autoritățile locale, precum și toate învoelile cari ar trebui să fie luate pentru acest sfârșit, vor fi consemnate într'o convențiune specială care va fi încheiată de delegații ambelor guverne, și ratificată în același timp ca și cea de față, și va intra în lucrare de îndată.

Articolul IV

Guvernul Alteței Sale Domnului României se obligă a obține pentru Convențiunea de față precum și pentru cea menționată la art. precedent ratificarea cerută de legile române și a face imediat executorii stipulațiunile cuprinse întrânsa.

¹⁹ *Ibidem*, p. 229

Drept aceea, plenipotențiarilor respectivi au pus pe Convențiunea din față semnăturile lor și sigiliul armelor lor.

Făcut în București, la 4 / 16 Aprilie, anul grației una mie optsute șaptezeci și șapte²⁰.

Pentru executarea art.III din Convenție, cei doi plenipotențiarilor au convenit să reglementeze printr-o **Convenție specială** învoielile relative la trecerea trupelor imperiale ruse, precum și raporturile lor cu autoritățile locale:

Articolul I

Guvernul român acordă armatei ruse uzul căilor ferate, comunicațiilor fluviale, drumurilor, poștelor și telegrafelor României, și pune la dispozițiunea sa resursele materiale ale țării, pentru necesitățile de aprovizionare, de furajuri și de transport, după modul și condițiunile stipulate în articolele ce urmează:

Articolul II

Relațiunile autorităților militare ruse cu autoritățile locale se vor face prin mijlocirea comisarilor speciali români numiți spre acest sfârșit. Un comisar general român va fi delegat pe lângă comandantul cap al trupelor ruse pentru toată durata trecerii lor prin România.

Articolul III

Comisarii români vor fi căpuși de toate datele (données) relative la resursele materiale (precum furajuri, aprovizionamente, cărăușie, paie, încălzit etc.), ce poate procura țara în parcursul trupelor ruse, atât în lungul căilor ferate, cât și pe țărmurile Prutului și Dunării, cu indicațiunea prețurilor aproximative a acestor obiecte la punctele unde vor trebui a fi predate, a cantităților ce ar putea fi date și a epocilor la care predarea lor ar putea fi cu putință.

²⁰ Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență. Vol. II (1 Ianuarie 1877 - 9 Mai 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, doc. nr. 191, p. 112

Articolul IV

Autoritățile militare ruse, după ce vor lua cunoștință de datele menționate în articolul precedent și vor decide cantitățile de produse ce le vor fi necesare și punctele unde vor trebui a fi predate, se vor înțelege cu comisarii români asupra modului de predare. Prin urmare aprovizionamentele se vor face pentru contul armatei ruse, sau de către autoritățile române cu prețurile convenite, sau cu concursul lor, prin susmenționata comisiune, cumpărare directă etc.

Articolul V

Se va proceda tot astfel pentru toate achizițiunile care ar fi necesare pentru campament, bivuac, transportul trupelor, bagajelor lor, materialului și munițiilor de resbel, precum și pentru furniturile spitalelor ambulanțelor și farmaciilor. Autoritățile române vor înlesni satisfacerea acestor trebuințe.

Articolul VI

Guvernul român pune la dispozițiunea armatei ruse toate căile ferate ale țării pentru transportul său, aceluși al materialului, al bagajelor și aprovizionamentelor ce o însoțesc, precum și aceluși al căror transport ar putea fi necesar mai târziu. Pentru aceste transporturi, armata imperială va fi pe deplin asimilată armatei principare și se va bucura de aceleași drepturi și prerogative ca aceasta din urmă, în tot ce privește obligațiunile companiilor drumurilor de fer în privința trupelor și altor condițiuni și detalieri stipulate, pentru transporturile militare, prin caetele de însărcinări ale companiilor, și legile și regulamentele în vigoare în România. Cât pentru tarifele de transport, guvernul român se obligă a priori pentru o reducere de patruzeci la sută asupra tarifelor ordinare și se rezervă de a regula detaliurile acestei chestiuni printr-o înțelegere ulterioară cu companiile.

În ceea ce privește însă cheltuielile și plățile adiționale, precum înregistrări, manipulațiuni și altele, se va proceda după cum se practică pentru transporturile militare române.

Articolul VII

Ministrul lucrărilor publice al României va da, asupra cererii șefului comunicațiilor militare ruse,, ordinele și instrucțiunile necesare administrațiilor căilor ferate române, pentru a asigura cu cel mai mare succes și celeritate posibilă transportul armatei Imperiale cu materialul, bagajele, aprovizionamente, etc., după un plan ce va trebui a fi hotărât mai dinainte precum se va stipula mai la vale. Trenurile militare vor avea prioritatea asupra tuturor celorlalte trenuri, exceptându-se trenul poștă și fără prejudiciu pentru transporturile trupelor române. La trebuință numărul trenurilor de mărfuri chiar pe deplin oprită, în caz de necesitate.

Articolul VIII

Pentru transportul trupelor imperiale și al materialului lor pe linia Iași – Ungheni, care are aceeași lărgime ca drumurile de fer ruse, o unitate și continuitate a condițiilor tehnice a mișcării se vor stabili în urma unei înțelegeri între ambele administrațiuni, pentru a se evita orice întârziere sau transbordament la frontieră.

Articolul IX

Pentru a se obține unitatea necesară în serviciul liniilor române spre asigurarea transportului celui mai grabnic și celui mai regulat al armatei ruse cu bagajele ei, munițiuni, material de resbel și aprovizionamente de orice fel, se va institui, sub direcțiunea ministerului lucrărilor publice, un consiliu central, compus de delegații diferitelor companii, care posedă părți din rețeaua română. Un comisar numit de șeful comunicațiilor militare a armatei imperiale, va fi delegat pe lângă ministerul lucrărilor publice pentru a facilita raporturile cu autoritățile militare ruse.

Mișcarea și serviciul pe toate liniile rețelei române se vor face provizoriu sub direcțiunea imediată a consiliului central, ale cărui dispozițiuni ministrul lucrărilor publice le va face a concorda cu exigențele și trebuințele ce-i vor fi exprimate de șeful comunicațiilor militare, în privința transporturilor în chestiune.

Articolul X

Direcțiunea superioară și privegherea transporturilor armatei imperială vor aparține șefului comunicațiilor militare al acestei armate. Pentru a asigura regularitatea și continuitatea serviciului acestor transporturi, el va lucra prin mijlocirea comisarului român, delegat ad-hoc pe lângă dânsul, și va provoca prin organul său toate măsurile necesare pentru acest sfârșit.

Articolul XI

Șeful comunicațiilor militare va avea facultatea de a cere, prin mijlocirea comisarului român, delegat pe lângă dânsul sau prin propriul său delegat pe lângă consiliul central, executarea tuturor lucrărilor necesare pentru sporirea și securitatea mișcării atât pe linii cât și în gări, și materialul rulant, precum platforme, rampe, căi de garaj, îmbrășamente auxiliare, gări provizorii, apropriațiuni de vagoane de mărfuri și trucuri pentru transportul oamenilor, cailor și materialului etc. Toate cheltuielile ocazionate prin aceste lucrări vor fi în sarcina armatei ruse; modul executării lor va fi regulat între ministrul lucrărilor publice și șeful comunicațiilor militare al armatei ruse.

Articolul XII

În caz de urgență, șeful comunicațiilor militare va avea facultatea, în urma unei înțelegeri prealabile cu comisarul român, a înlocui prin mijloacele de care dispune tot ceea ce ar lipsi și ar amenința să împiedice mișcarea armatei ruse. Va putea face de a se suspenda imediat de către comisarul român și a cere dela ministrul lucrărilor publice depărtarea impiegaților și agenților subalterni a căror rea voință ar putea da temeri de primejdii.

Articolul XIII

Dacă trebuințele de comunicațiune ale armatei ruse ar face necesare: construirea pe teritoriul român a unui nou tronșon (tronchon) sau îmbrășament de cale ferată, lucrările vor fi executate

prin îngrijirea autorităților militare ruse, cu cheltuiala guvernului imperial. Guvernul român va înlesni aceste lucrări și se va însărcina cu îngrijirile necesare pentru a asigura armatei ruse dreptul de a se bucura timpuriu de terenurile indispensabile pentru instalarea acestor tronșoane sau ambrașamente pe bazele adoptate în România pentru lucrările de utilitate publică. Când aceste linii vor deveni inutile, materialurile mobile întrebuințate la construirea lor vor fi la dispozițiunea guvernului rus, iar lucrările executate vor deveni proprietatea guvernului român fără nicio remunerațiune.

Articolul XIV

Exploatarea rețelei române se va face de către companiile și administrațiile existente, sub direcțiunea consiliului menționat la art. IX al Convențiunii de față. Companiile vor fi îndemnizate pentru toate transporturile efectuate după tariful care se va stabili conform articolului VI. Aceste companii vor fi asemenea despăgubite de stricăciunile care ar putea fi comise în materialul lor prin greșala trupelor ruse.

Articolul XV

Planul transportului trupelor, livretele de mersul trenurilor militare, formele și detașiunile rechizițiunilor de transport, documentele de contabilitate și de control, termenele și modul plății, precum și raporturile de stabilit în timpul transportului, între trupele ruse și agenții locali ai căilor ferate române, vor fi regulate imediat după încheierea Convențiunii de față de către comisarii ad-hoc. Companiile și administrațiunile căilor ferate vor fi datoare de a le procura toate documentele și materialele necesare pentru compunerea acestui plan, a livretelor de mers și detașiunile de serviciu și de a le da cel mai mare concurs. Toate chestiunile de detaliu, regulate de către acești comisari și consemnate într'o instrucțiune specială care va fi aprobată de șeful comunicațiilor militare al armatei imperiale și de comisarul român, delegat pe lângă dânsul, vor fi obligatorii atât pentru trupele ruse cât și pentru impiegații căilor ferate.

Articolul XVI

În timpul pasagiului armatei imperiale, toate crimele și delictele care ar fi comise, de impiegații căilor ferate cu intențiunea de a împiedica sau de a opri transportul trupelor sau de a pune în pericol securitatea trenurilor militare vor fi pedepsite după legile române existente și cu aceeași rigoare ca cum ar fi dirijate contra armatei române.

Articolul XVII

Guvernul român acordă armatei ruse uzul poștelor și telegrafelor Statului și companiilor căilor ferate cu același titlu cu care se bucură autoritățile române ale căror cheltuieli nu sunt trecute în bugetul Statului. Prin urmare depeșele oficiale ruse vor avea prioritatea asupra corespondenței private. Pentru a nu împiedica serviciul ordinar al telegrafelor, armata rusă va avea facultatea, oriunde trebuința se va simți, de a lega cu cheltuiala sa stâlpii telegrafici ai Statului și ai companiilor un fir telegrafic al ei și de a așeza aparate pentru uzul său particular. Aceste fire vor fi păzite și conservate după cum sunt firele române și fără altă cheltuială particulară, pentru armata rusă căreia însă vor rămâne reparațiunile.

Articolul XVIII

Se va stabili la spatele armatei ruse o linie și puncturi de etape (étapes) eceptându-se orașul București unde nu vor fi trupe ruse. Este bine înțeles că trupele nu se vor opri decât acolo unde vor fi silite de trebuințele odihnei sau de obstacole independente de voința lor, și numai pentru timpul strict necesar spre acest sfârșit. În lungul liniei și punctelor de etape precum și pe linia mișcării trupelor se vor putea așeza magazii și depozite de hrană, furajuri, aprovizionamente de orice natură, cuptoare pentru pâine și pesmeți, bucătării pentru prepararea hranei trupelor, etc. Locurile necesare pentru acest sfârșit vor fi angajate de comisarii armatei ruse cu concursul comisarilor români, cu aceleași condițiuni ca și pentru trebuințele Statului. Se va proceda tot astfel în ceea ce privește achizițiunea

materialelor necesare pentru construirea și instalarea ziselor stabilimente.

Articolul XIX

Bolnavii și răniții armatei ruse vor fi tratați și îngrijiți în stabilimente sanitare organizate pentru acest sfârșit pe linia de comunicațiune și de etape, ori unde comandantul-cap rus va găsi indispensabil, afară de orașul București, și pe cât se va putea afară de centrurile mari de populațiune, exceptându-se spitalurile pentru răniți. Autoritățile române vor da concursul lor și vor acorda toate înlesnirile pentru instalarea stabilimentelor sanitare precum și pentru închirierea edificiilor necesare pentru asemenea întrebuințare. În localitățile unde nu s'ar găsi spitale ruse, bolnavii vor putea fi admiși provizoriu, în marginile posibilului în stabilimente sanitare române, plătindu-se cheltuielile de întreținere și de tratament.

Articolul XX

În localitățile unde o oprire s'ar recunoaște necesară în timpul trecerii trupelor ruse, în condițiunile stipulate prin articolul XVIII, aceste trupe se vor bucura de înlesnirile de locuință și campament ce li se vor procura prin îngrijirile autorităților locale. Dacă prin acest fapt ar deveni necesare retribuțiuni ele vor fi regulate printr'o înțelegere între comisarii respectivi.

Articolul XXI

Pe linia de comunicație a armatei imperiale, în localitățile unde necesitățile militare ar reclama numirea de comandanți de etape ruse, acești comandanți vor comunica cu autoritățile locale prin mijlocirea comisarilor români, prevăzute la articolul II.

Articolul XXII

Armata rusă va avea facultatea de a stabili poduri și comunicațiuni fluviale la punctele unde se va recunoaște necesar și de a face lucrările indispensabile pentru a asigura și protege aceste treceri. Guvernul român va pune, pentru acest sfârșit, la dispozițiunea

armatei ruse bărcile, batelurile etc., ce-și va putea procura pe cât trebuințele armatei sale îi vor permite, precum și cantitatea necesară de lemne de construcție și alte materiale cu retribuțiune echitabilă.

Articolul XXIII

Toate plățile de efectuat cu ocaziunea trecerii trupelor ruse prin România, atât guvernului princiar cât și companiilor căilor ferate și particulare, vor fi calculate pe baza unității monetare române sau franceză. Se vor putea face sau în numărătoare, sau prin bonuri în regulă, emanînd dela comandantul armatei imperiale și plătibile de casele acestei armate, în termen de două luni cel mult. Forma bonurilor, termenii, modul și locurile de plată și de control, vor fi regulate și aduse la cunoștința publicului în urma unei înțelegeri între comandantul-cap al armatei rusă și comisarul general român.

Articolul XXIV

Guvernul român acordă Guvernului rus pentru durata șederii trupelor imperiale în România și dincolo de Dunăre, libera importățiune pe teritoriul său fără plată de drepturi, și liberul tranzit al tuturor articolelor și obiectelor de aprovizionare, de furnitură, de material și de munițiuni de resbel, destinate uzului armatei imperiale, și chiar acelora a căror intrare în România s'ar găsi prohibită prin regulamentele române.

Articolul XXV

Dacă s'ar întâmpla dezerțiuni din trupele ruse în timpul trecerii lor prin România, autoritățile princiare vor da concursul lor pentru dovedirea și arestarea culpabililor asupra indicațiunilor ce li se vor da de autoritățile militare ruse. Dezertorii vor fi predați în mâinile comandanților militari ruși cei mai apropiați de locul unde arestarea a fost efectuată.

Articolul XXVI

Toate cazurile și diferendurile care s'ar putea ivi cu ocaziunea trecerii trupelor ruse prin România și care n'ar fi prevăzute prin Convențiunea de față, vor fi regulate într'un comun acord prin comisarii numiți ad-hoc de comandantul-cap al trupelor ruse și comisarul general român.

Drept aceia Plenipotențiarilor respectivi au pus Convențiunea suplimentară de față semnăturilor lor și sigiliurile armelor lor.

Făcută în îndoit exemplar, în București, la 4 Aprilie, anul grație una mie opt sute șaptezeci și șapte”²¹

Convenția a fost votată de Adunarea Deputaților în ședința din 16 aprilie 1877 (79 voturi pentru, 25 contra) și de Senat, la 17 aprilie 1877 (41 voturi pentru, 10 contra).

La 11/23 aprilie 1877, trupele ruse – fără a aștepta ratificarea Convenției româno-ruse de către Parlamentul de la București și cu o zi înaintea Declarației oficiale de război a Rusiei împotriva Turciei – au trecut frontiera României, desfășurându-și marșul spre zonele de concentrare de pe linia Dunării.²²

Detașamentele de cavalerie au trecut prin punctele Kubei și Tatar – Bunar și, în marș forțat, au atins în aceeași zi punctele Ismail, Chilia, Reni, Galați, Barboși și Brăila.

Grosul armatei ruse a pătruns pe teritoriul României în ziua de 12 aprilie 1877, pe patru coloane, din care două treceau prin Focșani:

- coloana din dreapta, compusă din Diviziile 8 și 12 Cavalerie, Brigada independentă de cazaci a Caucazului și Regimentul 37 Cazaci de Don – toate din Corpul 12 Armată – a intrat pe la Ungheni și, urmând itinerariul Iași – Roman – Focșani – Buzău – Ploiești, s-a îndreptat spre Copăcenii, pe râul Argeș.

- coloana din centru – în alcătuirea căreia intrau infanteria și artileria Corpului 12 Armată – a pătruns tot pe la Ungheni și, deplasându-se pe ruta Iași – Vaslui – Tecuci – Focșani – Ploiești, s-a

²¹ *Ibidem*, p. 113 - 119

²² **Maria Georgescu, Participarea armatei române la campania din 1877-1878. Sângele consfințește independența de stat în Dosarele Istoriei, An VII, nr. 5 (69), 2002, p. 7**

concentrat la Băneasa – București pentru a face joncțiunea cu cavaleria aceluiași Corp.²³

Trecerea trupelor imperiale ruse prin Vrancea

18 aprilie 1877. În această zi și în noaptea următoare, prin comuna Târgul Nămolosa, Plasa Biliești, au trecut 11.520 ruși, care s-au îndreptat spre comuna Bolboca,²⁴ iar alți 7.000 soldați (infanterie și artilerie) s-au îndreptat spre Brăila.²⁵

21 aprilie 1877. Din Domnești au plecat trei regimente de armată rusă, un regiment dragoni, unul de lăncieri și unul de artilerie. Seara, ajungeau la Focșani.²⁶

26 aprilie 1877. Primarul din Mărășești, Simion Bucătaru informa pe prefect că în ziua precedentă au sosit în localitate 10.000 soldați miliție rusă și solicita prin intermediul prefectului, asigurarea a 70 care de la primarii din Făurei și Ciușlea pentru transportul bagajelor rușilor până la Focșani.²⁷

La 29 aprilie 1877, Cabinetul român trimitea prefectilor următoarea telegramă :

*„Dați-mi știință de mișcările trupelor rusești de la intrarea lor în districtele Dvs., arme ce număr a intrat, de ce armă, în ce zi, ziua plecării și ce a rămas. Asemenea știință vă rog să-mi dați în viitor la fiecare sosire nouă și plecare atunci îmi veți nota și direcțiunea ce iau.”*²⁸

²³ Constantin Căzănișteanu, Mihail E. Ionescu, **Războiul Neatârării României. Împrejurări diplomatice și operații militare. 1877 – 1878**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 156

²⁴ Arhivele Naționale Vrancea (în continuare se va cita : A.N.Vn.), fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 19 / 1877, f. 39

²⁵ *Ibidem*, f. 27

²⁶ A.N.Vn., fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 32 / 1877, f. 5

²⁷ Idem, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 19 / 1877, f. 55

²⁸ *Ibidem*, f. 60

30 aprilie 1877. Poliția Orașului Focșani, prin Raportul nr.3349, informa pe prefect că au sosit în oraș 2 regimente infanterie și 2 baterii artilerie, care urmau să plece spre Râmnicu Sărat, pe 2 mai.²⁹

3 mai 1877. Prin Raportul nr. 3403, Poliția Focșani făcea cunoscut prefectului că în ziua precedentă au trecut 4 parcuri bagaje, care au luat direcția Râmnicu Sărat. Pe **3 mai** au sosit 4 baterii artilerie, 3 parcuri bagaje și un polc* infanterie care, în ziua următoare, se deplasau spre Râmnicu Sărat.³⁰

8 mai 1877. De la Bacău au plecat spre Adjud 2 escadroane de dragoni* călări.³¹

Poliția Focșani cu Raportul nr. 3588 informa pe prefect, că în ziua de **7 mai** au sosit în Focșani 3 batalioane infanterie, o baterie artilerie și 2 parcuri bagaje și au plecat pe **8 mai** în direcția Râmnicu Sărat.³²

În aceeași zi, au sosit în Focșani 3 baterii artilerie, 3 parcuri bagaje și 3 batalioane infanterie. Ele urmau să se îndrepte spre Râmnicu Sărat în ziua următoare (Raportul nr. 3602/9 mai al Poliției Focșani)³³

10 mai 1877. În Focșani au sosit 2 baterii artilerie, 2 parcuri bagaje și 2 batalioane infanterie. În ziua următoare, luau direcția Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 3653/11 mai)³⁴

11 mai 1877. Noi efective rusești au ajuns în Focșani: 2 baterii artilerie, 2 parcuri bagaje și un batalion infanterie. Direcția de deplasare: Râmnicu Sărat, în ziua următoare (Raportul Poliției Focșani nr.3717/12 mai)³⁵

²⁹ *Ibidem*, f. 75

*polc = regiment

³⁰ *Ibidem*, f. 83

³¹ *Ibidem*, f. 90

³² *Ibidem*, f. 99

³³ *Ibidem*, f. 103

³⁴ *Ibidem*, f. 109

³⁵ *Ibidem*, f. 115

18 mai 1877. În orașul de reședință au venit 1 polc pihotă, un parc bagaje și un ștab general. În ziua următoare, se îndreptau spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 3953/19 mai) ³⁶

19 mai 1877. Prefectul Anastasiu de la Tecuci telegrafia celui de Putna că în ziua precedentă au sosit 2 regimente infanterie, 2 baterii artilerie și una baterie mitraliere. Urmău să sosească un regiment cazaci, una baterie artilerie și un tren bagaje. Pe 20 mai, toate aceste efective plecau spre Focșani. ³⁷

În această zi, în Focșani, a sosit o escortă a ducelui Nikolai, compusă din 120 oameni, 19 ofițeri, o intendență compusă din 39 ofițeri și 135 oameni, o curte judecătorească compusă din 50 ofițeri, 3 generali, 1 mitropolit și 450 soldați cu bagaje. În ziua de 20 mai, întreaga suită s-a îndreptat spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 3961 / 20 mai) ³⁸

20 mai 1877. Au sosit 2 polcuri Pihotă, 3 baterii artilerie, din care una mitraliere, un parc bagaje. În ziua următoare 2 baterii artilerie, un parc bagaje, 1 polc pedestrași, compus din 600 oameni. Rușii s-au îndreptat spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 4034/22 mai) ³⁹

22 mai 1877. Și-au făcut simțită prezența: 2 baterii artilerie, 1 parc bagaje, 2 spitale și 1 polc infanterie. În aceeași zi, au trecut prin Focșani mai mulți șefi ai unei divizii, care au luat direcția Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 4061/23 mai) ⁴⁰

24 mai 1877. Au sosit în Focșani : 1 batalion infanterie, 1 parc bagaje. În ziua următoare, se îndreptau spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 4124/25 mai) ⁴¹

27 mai 1877. Soseau în Focșani : 2 baterii artilerie, 1 parc bagaje, 1 batalion infanterie. Trupele ruse urmau să rămână în oraș până la 29 mai și mai solicitau 40 care cu boi pentru transportul

³⁶ *Ibidem*, f. 133

³⁷ *Ibidem*, f. 134

³⁸ *Ibidem*, f. 142

³⁹ *Ibidem*, f. 159

⁴⁰ *Ibidem*, f. 157

⁴¹ *Ibidem*, f. 171

bagajelor până la Cucu [Dumbrăveni]. (Raportul Poliției Focșani nr. 4.210 / 27 mai)⁴²

2 iunie 1877. Poliția Focșani aducea la cunoștință prefectului că urmau să sosească 2 baterii artilerie, 1 parc bagaje și 2 polcuri infanterie. Pentru deplasarea lor, a doua zi, spre Râmnicu Sărat, aveau nevoie de 100 care cu boi (Raport nr. 4429/2 iunie)⁴³

Nicolae Nistor, subprefectul Plasei Biliești înștiința pe prefect că fusese informat de primarul din Mărășești, prin Raportul nr. 321, că în ziua de **8 mai** a sosit în localitate un corp de armată imperială rusă. Unii soldați au fost cartiruiți în casa locuitorului Marin Ursu, iar la plecare au uitat o pușcă cu baionetă, cu nr.19.619 pe țeavă. O înainta prefectului pentru a rezolva problema.⁴⁴

4 iunie 1877. Noi efective rusești ajungeau în Focșani : 2 parcuri bagaje, 2 baterii artilerie și 2 polcuri infanterie. A doua zi s-au îndreptat spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 4523/5 iunie)⁴⁵

5 iunie 1877. Două parcuri bagaje, 2 baterii artilerie, 1 batalion infanterie și 48 ofițeri din diferite corpuri ale armatei ruse au stat în Focșani până a doua zi, când s-au îndreptat, ca de obicei, spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 4545/6 iunie)⁴⁶

12 iunie 1877. Au sosit : 1 baterie artilerie, 1 polc ulani, 1 polc dragoni. A doua zi s-au pus în mișcare spre Râmnicu Sărat. Urmău să sosească : 1 regiment husari, 1 polc cazaci, 1 baterie artilerie și 1 parc artilerie, care părăseau Focșanii în ziua următoare (Raportul Poliției Focșani nr. 4727 / 13 iunie)⁴⁷

24 iunie 1877. În Focșani au sosit : 375 căruțe cu provizii, un colonel, un căpitan casier și un sublocotenent. Direcția de deplasare : Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 5143/25 iunie)⁴⁸

⁴² *Ibidem*, f. 181

⁴³ *Ibidem*, f. 204

⁴⁴ *Ibidem*, f. 206

⁴⁵ *Ibidem*, f. 198

⁴⁶ *Ibidem*, f. 200

⁴⁷ *Ibidem*, f. 212

⁴⁸ *Ibidem*, f. 231

26 iunie 1877. Alte 200 de căruțe cu cai cu provizii au rămas peste noapte în Focșani, urmând ca a doua zi să se îndrepte spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 5185/27 iunie) ⁴⁹

12 august 1877. Un polc de cazaci și jumătate rezervă cavalerie au ajuns în Focșani, iar a doua zi s-au îndreptat spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 6378/12 august) ⁵⁰

Prin Telegrama nr.9572, prefectul de Tecuci informa pe cel de Putna că au plecat spre Mărășești : 2.400 cazaci și 450 oameni cu 900 cai remonți. ⁵¹

14 august 1877. Un polc cazaci a ajuns la Focșani și a înnoptat aici ; în ziua următoare și-a continuat marșul spre Râmnicu Sărat. În ziua de **16 august** urmau să sosească : 2 polcuri cazaci și 2 baterii artilerie, urmând, a doua zi, ruta obișnuită (Raportul Poliției Focșani nr. 6433/16 august) ⁵²

20 august 1877. Noi trupe rusești ajung la Focșani : un regiment husari, un regiment ulani și o baterie artilerie din garda imperială rusă. A doua zi, și-au continuat drumul spre Râmnicu Sărat (Raportul Poliției Focșani nr. 6810/21 august) ⁵³

25 august 1877. Este primită Circulara nr. 10412 adresată prefecților de Tutova, Tecuci și Putna. Întâiul transport de gardă imperială rusă compus din husari cu o baterie va porni la 23 august din Iași și ajungea la Focșani pe **29 august**, iar la 9 septembrie, la Zimnicea. Al doilea transport compus din lăncieri și o baterie pleca din Iași la 24 august și la 10 septembrie ajungea la Zimnicea, cu trecere prin Focșani. Al treilea transport era compus din dragoni și o baterie. Pleca la 25 august și ajungea la destinație la 11 septembrie 1877. ⁵⁴

31 august 1877. Au sosit în Focșani : un regiment Husari, un regiment Ulani și o baterie artilerie rusă. Pe **1 septembrie** au plecat

⁴⁹ *Ibidem*, f. 233

⁵⁰ *Ibidem*, f. 252

⁵¹ *Ibidem*, f. 253

⁵² *Ibidem*, f. 254

⁵³ *Ibidem*, f. 260

⁵⁴ *Ibidem*, f. 256 – 256 verso

spre Râmnicu Sărat ⁵⁵ și în locul lor au venit : un regiment Ulani, un regiment Dragoni și o baterie artilerie rusă. ⁵⁶

12 septembrie 1877. Din Tecuci se îndreptau spre Focșani : 3.500 oameni infanterie rusă, o baterie artilerie și o companie sanitară cu 15 care. ⁵⁷

13 septembrie 1877. Din Tecuci au plecat spre Focșani două regimente cavalerie și una baterie artilerie. ⁵⁸

14 septembrie 1877. Din aceeași locație se îndreptau spre Focșani : 3.500 ruși infanterie, cu 6 baterii artilerie și 500 cai rezervă, cu 400 oameni, cărora li s-au dat din Tecuci, 20 de care. ⁵⁹

19 septembrie 1877. Prefectul de Tecuci îi telegrafia omologului său de Putna că 3.600 soldați infanterie rusă din garda imperială au plecat spre Focșani. ⁶⁰

22 septembrie 1877. Din Tecuci, au plecat spre Focșani 600 ulani ruși, cărora li s-au dat 22 care de transport. ⁶¹ Au ajuns la Focșani, în seara aceleași zile.

25 septembrie 1877. Un regiment de ulani a stat la Focșani până în ziua de **27 septembrie**, când a plecat spre Râmnicu Sărat. ⁶²

27 septembrie 1877. Un polc de infanterie rusă a rămas în Focșani până a doua zi, când a sosit un alt polc de infanterie, ambele urmând direcția Râmnicu Sărat. ⁶³

4 octombrie 1877. Au sosit în Focșani mai multe trăsură cu materiale ale oștirilor imperiale ruse. Căpitanul lor a lăsat în bivouac cinci cai,, *fără nutrimenturi și fără nici un om ca să îngrijească de dâșii cu toate că infirmitățile lor sunt de a nu se mai îndrepta de oarece nici mănâncă nici beu apă.* " ⁶⁴

⁵⁵ *Ibidem*, f. 268

⁵⁶ *Ibidem*, f. 267

⁵⁷ *Ibidem*, f. 273

⁵⁸ *Ibidem*, f. 270

⁵⁹ *Ibidem*, f. 276

⁶⁰ *Ibidem*, f. 272

⁶¹ *Ibidem*, f. 282

⁶² *Ibidem*, f. 304

⁶³ *Ibidem*, f. 319

⁶⁴ A.N.Vn., fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 32 / 1877, f. 88 verso

10 octombrie 1877. Focșanii au găzduit : 2 polcuri de câte 800 oameni pedestri fiecare, un corp de 40 sanitari și 18 parcuri bagaje pentru artileria rusă.⁶⁵

13 octombrie 1877. Prin Focșani a trecut Divizia 18 Artilerie și s-a îndreptat, în aceeași zi, spre Buzău.⁶⁶

11/23 noiembrie 1877. Ministerul de Interne telegrafia prefectului : „ *La 12 corent vor sosi în Focșani caii de reserva ai artileriei gardei imperiale unde vor poposi în ziua de 13, dispoși a se face înlesnirile necesare de poposire și continuarea marșului.*”⁶⁷

12 noiembrie 1877. Ministerul de Interne telegrafia prefectului : „ *La 24 ale curente va sosi în Focșani escadronul I de Gendarmerie ale armatei Rusesci, unde va poposi în ziua de 25. Luați dispozițiuni ca trupa să aibă înlesnirile necesare la repaos și pentru transporturi în marș.*”⁶⁸

22 noiembrie 1877. Prin telegramă, prefectului de Putna i se comunica din partea omologului său de la Tecuci că în dimineața acelei zile a pornit spre Focșani un batalion de pedestri ruși, cărora li s-au asigurat 8 care de transport.⁶⁹

24 noiembrie 1877. Din Tecuci a plecat spre Focșani un escadron de jandarmi de 170 soldați ruși.⁷⁰

27 noiembrie 1877. Artileria rusă, cu 1.200 oameni, a fost cantonată în Focșani până în ziua de 29 noiembrie, când a plecat în marș spre Râmnicu Sărat.⁷¹

4 decembrie 1877. Telegramă trimisă de la Oficiul Tecuci pentru Prefectura Putna :

„ *Astăzi pornit spre Focșani un colonel Rus cu 33 soldați și 117 cai.*”⁷²

⁶⁵ *Ibidem*, f. 337

⁶⁶ *Ibidem*, f. 99

⁶⁷ *Ibidem*, f. 355

⁶⁸ *Ibidem*, f. 357

⁶⁹ A.N.Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 19 / 1877, f. 361

⁷⁰ *Ibidem*, f. 362

⁷¹ A.N.Vn, fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 32 / 1877, f. 370

⁷² *Ibidem*, f. 394

19 decembrie 1877. Telegramă trimisă de prefectul districtului Tecuci către prefectul de Putna : „*Astăzi pornit spre Focșani trei escadroane husari și dragoni și 90 soldați cu 80 cai ; li s-au dat de aici 15 care pentru transportarea bagajelor.*”⁷³

23 decembrie 1877. Telegrama nr.15207 trimisă de la Oficiul Tecuci către Prefectura Putna: „*Astăzi pornit spre Focșani un escadron de grenadieri de 250 oameni și 190 cai.*”⁷⁴

Obligațiile autorităților județene și locale privind aplicarea Convenției româno - ruse

Din dorința de a îndeplini întocmai obligațiile cuprinse în Convenția încheiată la 4/16 aprilie 1877, Cabinetul român a trimis încă din 28 aprilie 1877 o telegramă tuturor prefectilor, prin care îi însărcina ca pe unde trec trupele ruse să le asigure toate înlesnirile.⁷⁵

În ziua următoare, prefectii primeau precizări suplimentare :

„*Suntem îndatorați prin convențiunea încheiată cu Guvernul Rusiei, a da armatelor sale toate ajutoarele și prin diferite dispoziții v-am cerut să dați ordine în consecință și chiar astăzi v-am dat o notă în această privință cred însă bine a explica prin aceasta că nu am înțeles ca asemenea ajutor să se facă către oricine s-ar arăta că vine în numele unui corp de armată. Cererile de asemenea natură ca să fie făcute de autoritățile militare în formă căci contravin armatelor nu intră în rândul acelor în drept a recurge chiar la mijloacele de rechizițiune, ci ca să se facă interesele prin bună tocmeală și plata imediată fără amestecul autorităților țării, care sunt ordonate a nu le face nici o piedică.*

Dați dar ordine tuturor Primarilor prin Subprefecți ca să nu restălmăcească astfel dispoziții deja luate.”⁷⁶

⁷³ Ibidem, f. 450

⁷⁴ Ibidem, f. 453

⁷⁵ Ibidem, f. 58

⁷⁶ Ibidem, f. 63 - 63 verso

Totodată, Divisiunea Serviciului Comunal din Ministerul de Interne, a trimis prefectilor Adresa nr. 8.482 / 27 aprilie 1877, prin care le preciza procedura de urmat în relația cu rușii :

„ Mișcarea armatelor rusești prin țară, fiind nevoită în mersul lor, de multe ori a nu menaja holde, și altele, ar putea da loc la diferite pagube locuitorilor, pentru care a și început a se ivi reclamațiuni.

Vă invit dar, Domnule Prefect, să luați măsuri ca autoritățile locale, îndrituite de lege să procedă îndată ce ar primi asemenea reclamári la constatarea tuturor pagubilor ce se vor face, în asistența delegatului corpului sau detașamentului care au cauzat acele pagubi, și să încheie procese verbale detaliate în câte trei exemplare, din care unul se va păstra în primărie, altul la prefectură și al treilea să-l înaintați Ministerului. Dacă delegatul părții păgubitoare nu va voi să participe la asemenea constatări, să se facă mențiune în procesul verbal.

Aceste constatări, având a servi de bază la formarea cărții cei mari a socotelilor noastre cu Guvernul rus, pentru toate pagubile provenite din faptul trecerii armatelor sale, veți lua dispozițiuni ca ele să se facă cu toată exactitatea și promptitudinea. Din zece în zece zile să-mi înaintați câte o tabelă analitică și detaliată după procesele verbale de pagubile ce vor fi făcut.”⁷⁷

Obligațiile autorităților județene și locale vor fi completate prin Adresa nr. 8.770 din 30 aprilie / 12 mai 1877, care supunea atenției prefectului I. F. Robescu următoarele :

„Domnule Prefect,

Conform Art. XX din convențiunea încheiată între guvernul Român, și acela al Rusiei, trupele imperiale în trecerea lor prin țară au dreptul a se bucura de înlesnirile de locuințe și campament, întocmai ca trupele române după cum prescrie Legea de la 27 Martie 1872, prin urmare sunteți invitat Domnule prefect a procura armatelor imperiale când vă vom cere locuințele necesare. Localele însă de care vom avea trebuință pentru depuneri de spitale,

⁷⁷ Ibidem, f. 72

cancelarii, muzică și altele de asemenea natură, neintrând în categoria quartirurilor aceste locale ce le vom ocupa în total vor fi luate de trupele imperiale cu plată de chirie și prin bună învoială, iar în cazul când ar refuza să plătească, Dvs. împreună cu primarele comunei și președintele Comitetului Permanent veți face o expertiză de chiria ce urmează a se plăti pentru casa ce ar lua și să liberați proprietarului un bon de requisite, încheind un proces verbal în asistența și a delegatului rusesc, iar nevoind a asista veți notifica în josul procesului verbal, pentru ca în urmă să se poată trece în cartea cea mare a despăgubirilor datoriilor armatei imperiale ...”⁷⁸

Măsurile luate de guvernul român pentru aplicarea în cât mai bune condiții a Convenției din 4/16 aprilie vor fi din ce în ce mai eficiente, pe măsură ce problemele apărute cereau o rezolvare grabnică și în consens cu prevederile Convenției.

Primul-ministru I. C. Brătianu semna Adresa nr. 8.952 care cuprindea obligațiile ce reveneau autorităților române :

„ Domnule Prefect,

„Comisarii Guvernului pe lângă armata Rusă care trece prin fiecare district, sunt prefecți, în plășile respective sunt sub-prefecții, și în fiecare comună primarii.

Astfel, D.Prefect, când veți avea știință, că prin districtul Dv. are să treacă un corp oricare de armată, să luați toate măsurile ca, în mărginile Convențiunii încheiată între Guvernul Român și cel Rus, să fiți în poziție a-i da concursul ce le datorim. Îndată ce veți fi pus în relație cu Comandantul armatei ce trece, fie d-a dreptul, fie prin intermediul comisarului Român, atașat pe lângă fiecare corp de armată, să vă informați de momentul plecării, și de direcția ce are să ia, și să anunțați pe subprefectul, prin plasa căruia se va efectua trecerea, ca la rândul său să dea concursul cerut, să conducă coloana până ce o va da în primirea subprefectului plășii vecine, și așa mai încolo.

Este bineînțeles, Dle Prefect, că odată cu ordinul ce veți da subprefectului în plasa căruia are să intre coloana, veți anunța și pe

⁷⁸ Ibidem, f. 77

Colegul Dv. din Districtul limitrof din aceeași direcție, ca astfel ajutați unii prin alții, să putem menține aranjamentele ce ne-am luat, ca să și avem dreptul a cere și comanda armatei Ruse, să fie pe al său.

Dați dară, Dle Prefect, ordine în consecvență, subprefecților, și cereți-le, ca să dea instrucțiunile necesarii primarilor, spre a se păstra regula indicată mai sus, în ceea ce privește mișcarea și conducerea trupelor ; iar în ceea ce privește ajutoarele și înlesnirile să nu treacă, prin exces de zel, peste buna cuviință datorită demnității ambelor guverne, nici adică să se supue locuitorii a da ce nu sunt datori să dea ce, deci nici să se refuze ceea ce dătesc, și pentru acest sfârșit nu mă îndoesc, Domnule Prefect, că Dv. ați dat deja Dlor subprefecți instrucțiunile explicative datorită cerute de la dânsii, și prin urmare de la țară, prin convențiunea încheiată, și dacă nu ați făcut-o, faceți-o de îndată spre a se putea evita orice neînțelegere ...”⁷⁹

Prefecții districtelor pe unde treceau armatele imperiale ruse erau obligați să dea întregul lor sprijin comisarilor speciali români.

Mihail Kogălniceanu, ministru Afacerilor Străine, prin Adresa nr.5.905 / 19 mai 1877, preciza prefecților următoarele :

„ Domnule Prefect,

Ați văzut negreșit în Monitorul Oficial numirea Comisarilor speciali români prevăzuți în art.2 al Convențiunei ce am încheiat cu Rusia la 4 / 16 April trecut. Acești comisari sunt atașați pe lângă diferitele corpuri ale armatelor ruse în felul următor :

D. Mârzescu pe lângă Comandantele Corpului V-lea generalul Radetski la Jilava

D. Rosetti Bălănescu pe lângă Comandantele Corpului al 11-lea Prințul Sahvotzkoi la Galați

D. Gr. Argiropol pe lângă Comandantele Corpului al 9-lea Baronul Krudner la Slatina

D. C. Ciocârlan pe lângă Comandantele Corpului 12-lea Generalul Nanovoski.

⁷⁹ Ibidem, f. 86 - 86 verso

Cunoașteți Domnule Prefect atribuțiunile ce au acești comisari. Aceste atribuțiuni sunt precisate prin sus zisa Convențiune publicată în Monitorul Oficial precum și prin instrucțiunile ce li se dau de acest Minister.

Vin dar a vă invita Domnule Prefect ca să dați Comisarilor Români tot concursul de care ar avea necesitate în îndeplinirea misiunii lor și a le pune la dispozițiune mijloacele de transport și altele pentru trebuința armatei rusești, în condițiile prevăzute în convențiunea despre care e vorba.”⁸⁰

Circulara ministrului de Interne nr. 10.242 (primită la Focșani, la 25 mai 1877) adresată tuturor prefectilor, fixa sarcini exprese și pentru primarii din localitățile unde erau cantonate armatele ruse :

„Din numeroasa cavalerie rusească care a intrat în țară, din caii trenurilor ai artileriei și a altor serviciiuri rusești fie din accidente, fie din osteneala sau boala desigur mulți cai vor cădea morți ca exemplu s-a văzut deja dacă niște asemenea animale s-ar expune pe căldurile ce au început deja mult timp neîngropați epidemiile ar fi inevitabile.

Vă invit dar să dați ordinele cele mai severe subprefecților și aceștia primarilor, ca asemenea cadavre sau de orice altă natură să se îngroape cât de adânc spre a se evita astfel un rău general.

Profit de această ocazie spre a vă atrage atențiunea și asupra lagărilor sau locurilor de cantonament ale armatelor ca să puneți îndatoriri primarilor respectivi ca să scoată pe săteni ca să curețe locul de orice fel de necurățenie.”⁸¹

Una din marile obligații ale autorităților vrâncene era asigurarea transportului armatelor rusești pe direcția de marș a acestora. Erau necesare care cu boi, numărul acestora variind în funcție de efectivele ce tranzitau localitățile vrâncene. Pentru a se evita neclaritățile ivite în

⁸⁰ *Ibidem*, f. 165 - 165 verso. Comisarii Constantin Ciocârlan și Gr.Arghiropul au fost schimbați cu Pericles Leuceanu și Dimitrie Razu (*Ibidem*, f. 247), iar Mărzescu cu N. Catargi. Ultimul a fost numit la 30 august 1877 comisar special la Galați și Brăila, atribuțiile lui întinzându-se și asupra județului Putna (*Ibidem*, f. 266)

⁸¹ *Ibidem*, f. 169 - 169 verso

asigurarea transportului și plata acestuia de către ruși, Divisiunea Serviciului Comunal din Ministerul de Interne a trimis prefectilor Circulara nr. 10.154 din 23 aprilie / 4 mai 1877 :

„Domnule Prefect,

Am luat știință că pentru transportul oștirilor Rusești, ca ajutor din partea administrației, în unele locuri Dni Prefecți adună care la reședință și le. țin mai multe zile, astfel că după efectuarea transportului în trebuințele armatei, ei primesc plată numai pe ziua lucrată, deși a[u] pierdut mai multe altele. O asemenea măsură este vecsatorie și contrarie tuturor regulilor unei bune administrații.

Deosebit de aceasta, mare parte din D.D.Prefecți suferă și ordonă chiar ca un asemenea serviciu să se facă numai de către satele care cad în drum, iar restul satelor din district stau liniștite. O asemenea dispoziție nu mai poate fi tolerată.

Vă invităm dară, ca să luați măsuri, ca tot districtul să ia parte la această operațiune pe rând, și pentru aceasta trebuie să cereți comandanților de corpuri a vă anunța cu două zile mai înainte de pornirea corpurilor în marș.

Din parte-mi, am intervenit la Domn Ministru de Esterne ca prin Comisarul atașat pe lângă Cuartierul General să obție ordine în consecuență ...

Pe lângă acestea, unii din D.D.Prefecți suferă ca plata de către armată să se facă după efectuarea transportului, ceea ce poate da loc de abuz, și pune în neputință pe Prefecți de a putea contrula.

Vă rog dară avizați și la acest inconvenient, și nu suferiți a se porni carele, până a nu li se va da plata înainte, ca astfel și D-Voastre să puteți ține un control și să știți ce se face, și locuitorii să fie liberi după descărcare a se duce la lucrul lor.

Vă rog dar luați în de aproape băgare de seamă punctele ce atinge această circulară, și dezvoltați-le către subalternii D-voastre, și faceți astfel ca același sătean să nu facă de două ori pe rând transport pe când alții sunt scutiți prin poziția lor.”⁸²

⁸² *Ibidem*, f. 186 - 186 verso

***verstă** = unitate de lungime folosită în Rusia, care măsoara 1.067 m

Ministrul Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, cu Ordinul circular nr. 14008 din 18/30 iunie 1877, a trimis prefecților **REGULAMENTUL relativ la Transporturile militare ruse :**

„Art.1. Plata transporturilor cu care, pentru bagajele și munițiunile militare, este făcută cu anticipare.

Art.2. Este fixat un preț de 20 bani pe kilometru, pentru o etapă de 20 verste, 23 kilometri, făcute de un car cu doi boi, în timp de vară, iar în timp de iarnă plata unui kilometru este de 25 bani. În ceea ce privește carele cu patru boi, plata transportului este de 30 bani pentru un kilometru în timp de vară, și de 40 bani în timp de iarnă.*

Art.3. Sumele hotărâte se plătesc pentru o zi întreagă socotind parcursul unei zile a 20 verste sau 23 kilometri, chiar când această distanță nu s-ar parcurge. Iar de se va parcurge mai mult decât 23 kilometri într-o zi se va plăti căraușilor potrivit plusul distanței parcurse.

Art.4. În considerațiune că nu sunt pretutindeni șosele, și în vederea timpurilor de ploaie, sarcina unui car cu doi boi va fi de 35 puduri, iar pentru carele cu patru boi, de 65 puduri.*

Art.5. Căraușilor care se întorc cu gol li se va plăti jumătate din prețul indemnității de transport.

Art.6. Dacă se va întâmpla ca în cursul călătoriei să moară vreo vită a căraușului, acest cas se va constata prin proces-verbal subscris de agenții Români și Ruși, se vor estima vitele moarte după prețurile curente și prețul lor se va plăti din Tesaurul Imperial.”⁸³

Comisarul special român din Galați, le-a expediat prefecților Ordinul nr. 11.830 din 20 septembrie 1877 al ministrului de Externe român care preciza următoarele:

„Pentru ca să putem avea o exactă cunoștință de numărul carelor ce-au fost întrebuințate pentru transporturile necesare armatelor Russe de la intrarea lor în țară și până în momentul de față, cum și pentru a se putea sci în ce mod au fost predate și plătite acele

⁸³ Ibidem, f. 238

*pud = unitate de măsură pentru masă, cântărind 16,381 kg

cară, vă rog, în cât privesce circonscripțiunea Dv. să bine voiți a întocmi tabele statistice, cari să cuprinză informațiunile următoare:

- 1 Câte anume care au fost date pentru transporturile cari însoțeau armata;*
- 2 Câte care au fost date pentru transporturi ulterioare de munițiuni și altele;*
- 3 Câte cară au fost date pentru aprovizionarea armatei, prin furnisorii ei;*
- 4 Câte cară au fost date pentru alte trebuinți;*
- 5 Câte cară în fine, au fost date pentru trebuințele serviciului Crucei Roșii Russe.*

Veți binevoi ca în aceste tabele statistice să aveți grijă de a se însemna numărul exact al carălor, numele proprietarilor lor, al Județului, plasei și comunei din care fac parte; prețul cu care au fost plătite toate aceste diferite transporturi, menționând și pe cele cari vor fi rămas neplătite și de către cine anume.

Aceste tabele complectate cu toate sciințele și observațiunile mai sus indicate, vă rog, Domnule Comisar, să binevoiți a le trimite acestui Minister mai scurt până la 1 octombrie viitor. ”⁸⁴

La 2 octombrie 1877, Telegrama circulară a Ministerului de Interne făcea cunoscut prefecților următoarele :

„Dlor Prefecți de Județe,

Mai mulți domni Prefecți mă întreabă dacă se poate legalisa acte de învoeală între diferiți antreprenori și săteni pe care cei din urmă le întrec, obligându-se lunar a căra ...rusești până și chiar în Bulgaria.

Răspunsul ce ministerul poate da este că guvernul nu poate opri învoelile contractate de bună voe, însă el este dator pentru cei care se angajează pe timp îndelungat a...banii fiscului datoriiile către comună, angajamentele formale făcute către proprietari și în același timp a asigura prin garanții solvabile întoarcerea individului la căminul său, cu aceste reserve se poate da autorisare.

⁸⁴ A.N.Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 19 / 1877, f. 295 - 295 verso

În unele contracte, am luat știință că s-ar fi stipulat ...garanții de solidaritate, adică unul pentru altul ; aceasta ar fi în contra legii și guvernul nu poate primi.

Așa fiind, dle Prefect, deși dv. nu puteți refuza contractare în vederea însă a simplității săteanului nostru sunteți obligat a veghea a nu se exploata buna lui credință și a-l lumina asupra valorii angajamentului ce ia.”⁸⁵

Pentru carele intrate în țară necesare transportului proviziilor armatelor ruse, Circulara ministerială din 15 octombrie 1877 obliga prefectii să lase drumul liber până la București, unde se concentrau aceste care și să ia măsuri ca ele să nu fie,, *șicanate pe drum la trecerea lor. Anunciați numeru lor.”*⁸⁶

Referitor la posibilitatea încheierii unor învoeli de către săteni pentru asigurarea transportului trupelor ruse, Ministerul de Interne revenea la 19 / 31 octombrie 1877 cu o nouă Circulară adresată prefectilor :

„Prin circulara noastră asupra legalisării contractelor ce sătenii facu cu diferite persoane pentru transpoarte, am dat opinii asupra unor garanții ce s-ar putea lua, fără ca prin aceasta să jignim interesul nimănui, nici să ne amestecăm în învoeli de bună voe.

De exemplu, banii fiscului se pot asigura, la legalizarea actului, vărsându-se de către contracciu în socoteala celui ce s-a angajat.

Pentru asigurarea învoelilor agricole asemenea se poate face.

Garanția comunei, poate servi pentru libera trecere, așa cum se dă de ori ce particular când ia un pasport.

De la niște asemenea măsuri asigurătoare, până la a se refuza legalisările, în bloc, și a se șicana, prin cereri de garanții în numerar, și a unor sume enorme, cum am luat știință că se urmează, este o mare distanță.

De aceia vă rog și vă invit dați toată atențiunea acestei questiuni, și faceți ca orice refusu, veți crede că este bine a se face unei legalisări, să fie motivat prin prescripții verbale ca să se poată

⁸⁵ Ibidem, f. 327 - 327 verso

⁸⁶ Ibidem, f. 330

cunoaște esact, în casu de protestare, că a fost făcută în mărginile instrucțiilor și în interesul săteanului Român, iar nu ca spiritu de șicană și spre a se putea trage la răspundere cel care s-ar proba că a răstălmăcit, în interes personal, niște dispoziții prescrise în scop asigurator ambelor părți.

Dupe încheierea unui prescript verbal de fie ce respingere de legalizare, veți îngriji ca arvuna luată de cel care s-a angajat să fie imediat restituită.

Adăst Domnule Prefect, ca rezultatul acestia să fie conform cu echitatea și în raportu cu datoria ce are o bună administrație d'a îngriji de toate interesele.”⁸⁷

Apropierea iernii, lipsa unor reglementări clare privind cartiruirea armatelor ruse, interpretările diferite date de primării privind această obligație stipulată în Convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877, au fost probleme luate în dezbatere de Cabinetul român. Printr-o Circulară confidențială, Ministerul de Interne aducea la cunoștință prefectilor următoarele :

„Chestiunea quartiruirii trupelor rusesci, dând loc la interpretațiuni din partea primăriilor, în vedere cu convențiunea ce avem încheiată cu guvernul Imperial, care nu precizează în mod clar modul quartiruirilor ; Consiliul Miniștrilor a luat-o în desbatere și s-a[u] început demersuri pe lângă autoritățile rosiene, pentru a se ajunge la o unitate de vederi de cum trebuie să urmeze.

Până la definitiva soluțiune a acestei chestiuni, neputându-se lăsa ca trupele să sufere, vă invit, Domnule Prefect, să puneți în vedere D-lor Primari din județul ce administrați și să le cereți a regula să procure provisoriu trupelor quartiruirii, luminat și încălzit, fiind bine stabilit că prin quartiruirea nu înțelegem localele pentru cancelarii, magazii, usine, spitale și altele, ci numai o simplă găsduire în localele cetățenilor, după chibsuința primăriilor.

Tot odată veți comunica Dlor Primari, că pentru tot ce vor da spre înlesnirea armatei imperiale, se dresază procese verbale în care să se arate camerele ce li se vor pune la dispoziție, persoanele care

⁸⁷ *Ibidem*, f. 342 - 342 verso

a[u] primit în ele quartiruirea, numele proprietarului caselor și epoca ocupării și evacuării localelor, precum și orice alte deslușiri care să serve la timpul de elemente constatatoare sacrificiului făcut și serviciului primit, ca astfel să se poată sci în mod cert ce se va cuveni fie-căruia în cas de a se admite despăgubiri.”⁸⁸

Cartiruirea armatelor imperiale a cauzat multe neajunsuri atât autorităților județene și locale, cât și cetățenilor localităților unde acestea staționau în marșul lor spre Dunăre.

Prefectura Putna transmitea Primăriei Focșani, la 19 aprilie 1877, că prin Convenția încheiată „*autoritățile României trebuie să facă toate înlesnirile pentru aprovizionarea, transportul și locuința trupelor Rusești, precum și pentru toate trebuinciosile la facirea de poduri, adică lemne, bărci etc.*”⁸⁹

Cu Adresa nr. 1361 din 26 aprilie 1877, comandantul Garnizoanei Focșani, căpitanul Bellu raporta primarului orașului Focșani, că în conformitate cu Ordinul telegrafic nr. 2670 al ministrului de Război era obligat să pună la dispoziția Primăriei Cazarma ce era ocupată de depoul Batalionului 3 Vânători din Regimentul 10 Dorobanți și solicita un alt local pentru depou.⁹⁰

Anterior, prefectul Robescu ceruse ministrului de Război ca „*toate stabilimentele Militare, care prin plecarea trupelor au rămas goale în total sau în parte să se predea cu inventariu Primăriilor cari vor fi obligate la timpul a le preda în starea în care le-au primit, primăriile se vor servi cu dânsese pentru trebuințele armatelor Rusești, iar pentru Garnisoana Română se va închiria local în proporție cu numărul ei.*”⁹¹

În localul Cazărmii Statului „*Unirea*”, rușii au instalat Spitalul nr. 666.⁹²

S-a constituit o Comisie de casarmare formată din primarul Gheorghe Corbu [primar al Focșanilor între 21 septembrie 1876 –

⁸⁸ *Ibidem*, f. 353 - 353 verso

⁸⁹ A.N.Vn.,fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 32 / 1877, f. 4

⁹⁰ *Ibidem*, f. 23

⁹¹ *Ibidem*, f. 16

⁹² *Ibidem*, f. 27

8 decembrie 1878], prefectul Robescu, șeful Depoului (lt. Comănescu) și comandantul Garnizoanei Focșani (căpitanul Bellu) care au încheiat un inventar al Cazărmii pentru a putea fi predată rușilor.

În compensație, Primăria Focșani nu a putut să aloce Depoului spații corespunzătoare, fapt semnalat primarului la 3 iunie 1877 de Direcțiunea a IV-a Arme Speciale, Material și Construcție din cadrul Ministerului de Război: „*depoul său s-a plasat în mai multe localități [locații] din cari una se găsește în ruină fără paturi și nelocuibilă de oameni, iar materialul și munițiunile s-au așezat într-o baracă de scânduri în centrul orașului, nepresintându nici uă garanție pentru siguranța acellui materialu și munițiuni.*”⁹³

Primarul Corbu a răspuns, printr-o telegramă, că „*alt local aseminia nu există în Focșani*”⁹⁴, iar „*Ministerul [de Război] a aprobat fără nici o restricțiune astfel quă batalionul nostru s-a localizat cum a putut.*”⁹⁵

Primăria Focșani a asigurat ceea ce era necesar (paturi, mese, scaune, dulapuri) pentru amenajarea spitalului unde urmau să fie internați și tratați 200 de ruși bolnavi.

Cedarea Cazărmii „Unirea” rușilor a creat o stare de nemulțumire printre locuitorii din Focșani „*văzând soldați[i] noștri Români goniți de acolo, împrăstiați pe strade și amenințați a se bolnăvi de neodihnă și frig.*”⁹⁶

Prin Adresa Primăriei Focșani către Comisarul român de pe lângă armata rusă, Nicu Catargi (13 septembrie 1877), edilul focșănean îl informa pe demnitarul român că „*ocuparea casărmii din Focșani a armatei noastre de către Spitalul Rusu, au forțat pe Primării să plătiască acum chirii la particulari pentru militarii noștri de a nu sta afară în răcială; și fiind că manifestul Imperial Rus cuprinde a plăti chirii pentru spitale.*”

⁹³ *Ibidem*, f. 60

⁹⁴ *Ibidem*, f. 62

⁹⁵ *Ibidem*

⁹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 59

În consecința căruia vă rog să interveniți a-mi trimite cel puțin șase sute rubli chiria, ca și noi să întâmpinăm alte plăți pentru armată. ”⁹⁷

Peste patru zile, comisarul român Catargi îi răspundea primarului din Focșani că nici un articol din Convenție „*nu prevede ca cheltuielile ce voru face comunele pentru armata Română să fie plătite de fiscul Imperial. Iar dacă casarma din acelu orașu ce ziceți că s-a ocupatu de spitalele Russe este proprietatea comunei și s-au requisitionatu în trebuințele armatei Russe, atunci binevoiți a-mi face cunoscutu trimițându-mi dovezile ce aveți de requisitiune și vom interveni spre dispăgubirea comunei cu chiria ce s-aru cuveni pentru acea casarnă. ”⁹⁸*

Primăria Focșani putea să dovedească lucrul cerut prin Adresa cu chitanța nr. 838 din 26 mai 1877, semnată de șeful Spitalului rusesc.

Rușii au început să-și mute bagajele de la acest spital începând cu data de 25 iunie 1878.

Poliția Orașului Focșani a primit sarcina din partea primarului „*să trimită la spitalu rusescu trăsuri îndestulătoare pentru ridicarea Bagajului și ducirii la Mărășăști a bagajului pentru cari căraușu își va lua plata după tarifulu cunoscutu. ”⁹⁹*

În seara acelei zile s-au strâns 25 de căruțe cu câte doi boi pentru a încărca bagajele rușilor.¹⁰⁰

De starea în care rușii au lăsat Cazarma, „*Unirea*” când au evacuat spitalul lor la 30 august 1878, s-a încheiat de Poliția Focșani un inventar, care, din dispoziția primarului Corbu a fost trimis și Ministerului de Război.¹⁰¹

Conținutul acestuia este edificator:

„*Camera nr. 1: patru geamuri lipsă, un cârlig de la fereastră, una sobă dărâmată*

⁹⁷ *Ibidem*, dosar nr. 32 / 1877, f. 80 – 80 verso

⁹⁸ *Ibidem*, f. 83 – 83 verso

⁹⁹ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 171 – 171 verso

¹⁰⁰ *Ibidem*

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 223

Camera nr. 2: una cheie de la broasca uşii lipsă

Camera nr. 3: broasca de la uşă lipsă

Camera nr. 4: două geamuri lipsă, două belciuge, una broască de la uşă stricată fără cheie, una sobă stricată

Camera nr. 5: soba ruinată, un geam spart, broasca de la uşă lipsă, pardoseala ruinată

Camera nr. 6: mici geamuri sparte

Camera nr. 7: soba stricată şi tacâmurile lipsă, cheia uşii lipsă

Camera nr. 8: soba ruinată, tacâmurile ei lipsă, un geam spart, pardoseala stricată, două chei uşă lipsă

Camera nr. 9: patru cercevele lipsă, un geam spart, cheia de la broasca uşii lipsă

Camera nr. 10: cheia uşii lipsă

Camera nr. 11 – Salon mare: rondul de la o fereastră lipsă, una cercevea stricată, două geamuri mari sparte, două sobe ruinate şi tacâmurile lor stricate, broasca de la uşă stricată şi fără cheie

Camera nr. 12 – Salon: două cercevele lipsă, şapte geamuri mari sparte, broasca uşii lipsă şi fără cheie, două sobe ruinate

Camera nr. 13 – Salon antret: rondul deasupra uşii lipsă, idem la al 2-lea rond de la uşă, trei geamuri sparte, broaştele de la ambele uşi stricate şi fără chei, pardoseala în parte

Camera nr. 14 – Salon: două geamuri sparte, broaştele la amândouă uşile stricate şi fără chei, două sobe ruinate, pardoseala o parte ruinată

Camera nr. 15 – Salon: patru cercevele lipsă, două geamuri sparte, două sobe ruinate, două broaşte lipsă de la uşi

Camera nr. 16 – Antret: broasca şi uşa stricate

Camera nr. 17 – Salon: nouă geamuri lipsă, două broaşte de la uşă stricate şi fără chei, două sobe ruinate cu tacâmurile lor

Camera nr. 18 – Salon: două broaşte stricate la două uşi fără chei, un geam spart

Camera Nr. 19 – Antret: pardoseala o parte stricată, una uşă stricată, două broaşte stricate la uşi fără chei, rondurile de la uşă lipsă

Camera nr. 20 – Salon: 10 geamuri mari lipsă, două sobe ruinate, broasca de la ușă stricată, două ronduri de la ferestre lipsă

Camera nr. 21 – Salon: patru geamuri mari sparte, două sobe ruinate, broasca și zăvoarele de la ușă stricate, pardoseala o parte stricată

Camera nr. 22: trei geamuri sparte, una sobă ruinată, pardoseala o parte stricată, ușa ruinată și fără broască

Camera nr. 23: patru geamuri sparte, o sobă stricată, pardoseala o parte stricată, broasca de la ușă stricată și fără chei

Camera nr. 24: patru cercevele lipsă, un geam spart, broasca de la ușă stricată, pardoseala stricată

Antret nr. 25: două uși ruinate fără broaște

Camera nr. 26: două sobe stricate, pardoseala stricată, șapte geamuri sparte, broasca ușii stricată

Camera nr. 27: un geam spart, pardoseala stricată, broasca ușii stricată”¹⁰²

Pe lângă toate acestea, mai trebuiau găsite: opt paturi de lemn, un raft și un grilaj despărțitor între camerele nr. 3 și 4. Întregul stabiliment necesita lucrări de tencuit la exterior și interior.

Distrugerile cauzate de ruși la Cazarma „Unirea” au fost făcute cunoscute comisarului român Catargi de către primarul Focșanilor încă din 23 noiembrie 1877: „...atât în salon cât și în cele alte odăi cu atenansele ce are acea casarmă, erau paturi de lemn bine construite, care au servit armatei noastre și pe care armata rusă la intrarea ei în ospitalul în acea casarmă, le-au găsit acolo, însă acum aflu după alăturalnica informație, că acele paturi le-au distrusu și le-au arsu soldații ruși, iar în locul lor au așezatu crivate. Și pentru ca statul nostru să nu rămâe în pagubă pentru acele paturi... vin a vă ruga să interveniți la guvernul Rusu a da sau costulu lor sau în locurile lor la eșirea Spitalului să lase crivatele* și mobila existente astăzi.”¹⁰³

¹⁰² *Ibidem*, f. 224 - 225 verso

* **crivat** = pat de lemn

¹⁰³ *Ibidem*, dosar nr. 32 / 1877, f. 117 – 117 verso

Comisarul român a făcut cunoscute, printr-o copie, cele semnalate de primar, comandantului de Etapă rusă din Galați „d'a lua măsurile convenite pentru nedistrugerea paturilor aflate în casarma statului din acelu orașu la ocuparea ei de către spital și predarea intactă onorabilei Primării la evacuare...”¹⁰⁴ În răspunsul său către primarul de Focșani, comisarul Catargi îl atenționa la 29 noiembrie 1877 că „dacă lă predarea casarmei n-ați format inventariu în regulă de mobilierulu aflatu încă la instalarea spitalului, să binevoiți a dispesa facerea unei constatări în regulă, cu marturi de starea casarmei la predare, numărul paturilor aflate și estimațiunea valorii lor, la care operațiune veți invita să asiste și șeful spitalului rusu, care să subscrie constatarea; ear ne voind, să să facă mențiune în actul de constatare, pe care sălu conservați spre dovadă și susținerea pretențiunelor statului la evacuarea spitalului.”¹⁰⁵

La 31 august 1878, Primăria Focșani s-a văzut nevoită să înainteze un Memoriu către Ministerul de Război: „La intrarea în țară a oștirilor Imperiale, nu apucase bine a se deșerta casarma unde au fost vânătorii noștri, după ordinea ce ați dat, și muscalii cu forță grabnică a[u] și intrat în casarmă, unde în toate odăile era[u] paturi de lemn pe care dâșii le au și faramat; a[u] întrebuițat lemnăria în facere de bordeie și altele.

Astăzi când a[u] evacuat acest stabiliment, a[u] ridicat toati crivatele pe care dâșii le-au făcut în locul paturilor, lăsând sobele stricate, mai multe geamuri și lipsa de obiectele vechi și nici un soi de reparațiune n-a[u] făcut, lăsând și pe comună păgubașă de chiria ce am plătit pentru militarii noștri, când a[u] fost concentrați, care neavând loc unde sta, Primăria a fost forțată de Dnu Prefect d-a năimit casi câte 20 galbeni pe lună la dnu Ioan Georgescu, pentru care a reclamat la comisarul Dl N. Catargiu, dar nici o îndestulare n-a primit.

Domnule Ministru! Dacă guvernul nostru, din bună Voință cedează a lua Kyrie pentru casarmă, nu urmează d-aci că autoritățile

¹⁰⁴ Ibidem, f. 123

¹⁰⁵ Ibidem

oștirilor Imperiale să nu înapoeze Comunei ceea ce a plătit ea câte 20 galbeni mensual cel puțin pe un an de zile, aceasta pentru guvernul Rusesc n-ar însemna nemic, în vederea colosalelor kyrii ce a plătit la alte orașe.

D-aceea vă rugăm să binevoiți a interveni la Dlu General Major Zaițov, care acum este în București cu însărcinare specială asupra spitalelor. " ¹⁰⁶

În aceeași zi, Garnizoana Focșani se adresa Primăriei, să le răspundă de urgență cine a luat în primire cazarma evacuată de ruși, informație solicitată prin Ordinul telegrafic nr. 8.824 al Diviziei.

Răspunsul primarului Corbu: „*Rușii a[u] lăsat cazarma dar n-a luat-o nimine până astăzi.*” ¹⁰⁷

În vederea aplicării Convenției, primăriile au trebuit să asigure, în interesul colaborării româno – ruse, condiții de cazare, cantonare și posibilități de aprovizionare cu pâine, alimente și băuturi pentru trupele imperiale aflate în trecere spre teatrul de operațiuni de la sud de Dunăre.

La 9 / 21 aprilie 1877, Prefectura Putna atenționa Primăria Focșani că, în conformitate cu telegrama nr. 7.328 a ministrului de Interne, trebuia să oblige „*în moment pe brutari ca peste făina trebuincioasă hranei locuitorilor locali, să se aprovizioneze și pentru o rezervă de 30.000 de pâini pe care să o poată da la prima cerire pentru trebuința armatei, bine făcută și bine coaptă, ca să poată ține mai mult timp dupe cerirea Ministrului de Resbel.*” ¹⁰⁸

Comisarul comunal Alecu Mărgărit a fost însărcinat să meargă la fiecare brutar și să le comunice conținutul Adresei. Cererea depășea posibilitățile de aprovizionare ale orașului, brutarii susținând că „*pe câtă cantitate de făină au, abia întreține orașul, iar pentru procurarea de 30.000 pâini în condițiunile cerute, o asemenea cantitate de făină nici nu se găsește în oraș.*” ¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 221 – 221 verso

¹⁰⁷ Ibidem, f. 222

¹⁰⁸ Ibidem, dosar nr. 31 / 1877, f. 1

¹⁰⁹ Ibidem, f. 1 verso

Prefectul Robescu nu a fost satisfăcut de ceea ce i s-a adus la cunoștință și, la 13 / 25 aprilie 1877, insistă ca primarul Focșanilor să găsească o soluție: „...în fața grelelor împrejurări, nu este de ajuns, îndeplinirea numai a unei formalități banale. Dv., inspirat de sentimentul unui patriotism luminat, trebuie să stimulați pe acei brutari a se aproviziona cu făina necesară pentru o rezervă de 30.000 pâini, căci precipitarea evenimentelor se poate că nu ne va mai lăsa timpul material a gândi la securitatea și îndeșularea publică. Un minut de întârziere va fi poate prea târziu ca să ne putem face datoria în conștiință.”¹¹⁰

Prefectul s-a interesat și de ce cantitate de pastramă de bună calitate dispune orașul și la ce preț. Același comisar comunal raporta că orașul dispunea de 1.200 oca* pastramă, la prețul de 4 lei/oca. ¹¹¹

În vederea asigurării cantității de pâine necesară locuitorilor și trupelor ruse, Primăria Focșani va afișa, la 5 iunie 1878, Publicația semnată de primarul Gheorhe Corbu și secretarul L. Nistorescu: „Văzându că unii din D-nii Brutari nu s-au conformat regulamentului de a scoate pâinea în condiții cerute.

*Se publică prin aceasta spre generala cunoscință că nici un[ui] brutar nu-i este permis a scoate pâinea de câtu în măsurile următoare, adică: De una oca, de jumătate oca și de o litră. Căci dacă până în termen de zece zile va urma contrariu, ori care brutar se va considera de contra – venit legii și regulamentului și se va da judecății.”*¹¹²

O pâine de calitate I avea, la acea dată, un preț variind între 80 bani și 1,5 franci.¹¹³

Într-un Focșani, oraș prin excelență negustoresc, a apărut foarte repede specula.

* oca = veche măsură de greutate (= 400 dramuri = 1,272 Kg) și de capacitate (= a 10-a parte dintr-o vadră = 1,520 l în Muntenia și 1,288 l în Moldova)

¹¹⁰ Ibidem, f. 6

¹¹¹ Ibidem, f. 3

¹¹² Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 162

¹¹³ Ibidem, f. 182

Fenomenul a fost sesizat de prefect care, la 22 aprilie / 4 mai 1877, supunea atenției primarului următoarele aspecte constatate: *„Sunt informat că birtașii, otelierii și cârciumarii din orașu disfacu defectile de îndestularea armatelor Ruse trecătoare prin Focșani cu niște prețuri cu totul esagerate.*

Spre a înlătura pe fiitor [viitor] un atare abus și spre a evita reaua idee ce poate să-și facă această armată de noi Români [i], am onoare a vă invita, Dle Primar, că chear astăzi să procedați la facirea tarifelor de prețuri, atât a obiectilor de mâncare și băuturi ce se dau la birturi, cât și pentru acele de Camere, tarife care să se imprime și afișeze la fie care birt, otel și cârciumă, luând dispozițiuni ca să nu se ia consumatorilor prețuri mai mari de cât acele prevăzute de tarife, iar contraveniențele să se trimită Judecăței spre a-și lua penalitatea prevăzută de lege.

Pe lângă acestea mai sunt informat, Dle Primar, că de la schimbările de monedă se face de asemenea cel mai mare abusu și eată cumu:

Rublele care în peață la noi au cursul de 11 ½ lei se primesce de speculanți numai drept doi franci și 50 bani, sau lei vechi f. parale 30, ceia ce face ca oamini armatei Ruse să piardă la fie – care rublă câte 3 lei 30 parale; veți bine voi a lua dispozițiuni și în această privință, aducându la cunoștința publică că ori cine va continua și pe fiitor [viitor] asemenea abusu se va da judecăței ca escrochier.

Asemenea am mai observat că carnea, pâinea, peștile și cele lalte obiecte de îndestulare zilnică din piața noastră se vând cetățenilor pe prețuri cu totul urcate cei a ce mi se pare earăși un abusu.

Dv. veți binevoi a vă încredința înșivă despre adiver [adevăr] și veți face ca prețurile acestor obiecte de îndestulare zilnică a populațiunei să se reducă la adivărata lor valoare netolerând mai mult speculanților un asemenea abusu.

*În fine, Dle Primar, vă mai rog ca Dvs. să fiți cu ochiul atent asupra tuturilor abuzurilor ce s-ar încerca a comite speculanții de orice categorie și să luați măsuri în controale. "*¹¹⁴

Primăria a încercat să țină specula sub control, afișând periodic listele cu „*preciurile curente*”, liste pe care le înainta și Comisarului român de pe lângă armata rusă, Nicu Catargi.¹¹⁵

Cea mai grea sarcină a autorităților județene și locale a fost repartizarea unor locuri publice pentru cantonarea armatei imperiale ruse pe perioada de staționare a acesteia și găzduirea în casele particulare a ofițerilor și soldaților ruși, spații pentru instalarea de cancelarii, ateliere, magazine, bucătării, cuptoare, aresturi etc.

Comportamentul necivilizat al rușilor, mai ales în Focșani, ca oraș de reședință al județului Putna – a creat nemulțumiri în rândurile orașenilor care s-au văzut nevoiți să se adreseze în permanență autorităților pentru reglementarea situațiilor ce apăreau și necesitau intervenția acestora.

Astfel, la 30 mai 1877, Primăria Focșani solicită Poliției acestui oraș ca „*Pentru echitatea cartiruirii ce au făcut mai mulți cetățeni din acestu orașu din partea ocolului peste gârlă cu soldați ruși atâtu călări câtu și pedestri.*

*Vă invit a regula momentul strămutarea lor în alte mahalali cari încă până acum nu au făcutu acestu serviciu. "*¹¹⁶

Pe măsură ce noi unități militare ruse se îndreptau spre frontul de la sud de Dunăre, cvartiruirea* (cfartiruirea) rușilor devenea mai greu suportabilă odată cu venirea anotimpului rece.

Primăria Focșani scria comisarului Nicu Catargi la Galați – Adresa nr. 3.172 din 24 decembrie 1877 – că: „*În tot timpul, câtu toată vara a[u] trecutu oștirile imperiale pe la noi, am avut în videri convențiunea noastră Românească cu autoritățile militare ruse și în consecință le-am datu ajutorili posibili de care niminea, nu s-au plânsu, din contră ne-au lăsatu fii cari comandant mulțumiri la*

¹¹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 32 / 1877, f. 18 – 19

¹¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 31 / 1877, f. 30 verso

¹¹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 32 / 1877, f. 51

* **cvartir (cfartir)** = gazdă

pășirea din oraș și în adevăru, Dle comisar, nici locuitorii noștri n-au simțitu strâmtorială, fiindu vorba numai a da cartiru pentru gradeli inferioari și numai pentru timpu de treciri, adică multu 2 zili pentru fii care regimentu." ¹¹⁷

La 30 decembrie 1877, Comisarul special Catargi i-a răspuns primarului că „în privința dispăgubirei cerute pentru casarma din acel oraș ocupată de armata rusă staționară acolo, am intervenit la Dlu Comisar General Român de pe lângă capul armatei Imperiale Russe, d-a pune questiunea în desbaterea Comisiunei generale adhoc instituată în Bucuresci, în care participă și Domnia Sa, ca să aviseze asupra sumei fixate de D-voastră ca chirie, după cum am avut onoare a vă comunica încă de la 4 octobree cu adresa N° 65.

Iar încât privesce pentru quartirile necesare Dlor officiari Staționari, a trupelor passagere, încăperi pentru spitale, cancelarii, magazine, bucătării, cuptoare etc., vă rog binevoiți a vă conforma strict articolelor 18 și 20 din convențiunea Russo – Română de la 4 / 16 aprilie și circularei Dlui Ministru de Interne N ° 8.770 din 30 aprilie către Dnii Prefecți de Județe, care oferă numai quartirele fără plată, iar toate celelalte încăperi cu plată de chirie, cu modul de procedură prescris în circulară." ¹¹⁸

Situația se schimbase odată cu staționarea pe perioada de iarnă a Batalionului nr. 48 și a Companiei 4 Artilerie. Rușii au solicitat din partea Primăriei Focșani grajduri pentru 200 cai, pitării de copt pâine, locuințe de aresturi, cancelarii etc., lucruri care nu erau prevăzute în Convenție. Locuitorii nu aveau posibilitatea de încălzit casele închiriate, iar „comersanții sâmțându-se în dreptu refușă mulți de a li se lua silnicu cuptiorile [și] grajdurile.” ¹¹⁹

Regimentul de Vânători care participase la Campania de la sud de Dunăre și care eliberase Cazarma „Unirea” – ocupată între timp de Spitalul rusesc – s-a întors în Focșani și „militarii rămași a[u] cerutu să li se restituie casarma pentru locuință, ceea ce au fostu imposibilu

¹¹⁷ Ibidem, f. 143

¹¹⁸ Ibidem, f. 155

¹¹⁹ Ibidem, f. 143 verso

în câtu administrația ei a apăsatu pe comună a închiria stabilimenți cu 20 pe lună fără ca bugetul să aibă mijloaci.

Am fost siliți să suportăm această cheltueală cu banii din împrumutu care până astăzi sântu 9 luni de zili și până în primăvară mai suntu trii cându se împlinesți un an.

*În consecință câte 60 ruble argintu pe lună, însemnează 720 ruble pe cari prin organul Dv sântem în dreptu a-l pretindi... ”*¹²⁰

Numai colonelul rus, Stalbovski, comandantul Batalionului 48 solicitase Primăriei o cancelarie încăpătoare pentru „4 scriitori”, un local pentru arest, cu odaie pentru caraul *, o magazie pentru bagajele Batalionului, un local cu cuptor de copt pâinea și de fiert hrana pentru soldați, trei grajduri pentru cai și o încăpere pentru garda de la locuința colonelului.¹²¹

La 1 decembrie 1877, conform dispoziției primarului, polițaiul era însărcinat să rezolve cererile polcovnicului** rus.

Comandantul Bateriei 4 artilerie ceruse, la rândul său, un cvartir pentru adunarea soldaților, 4 cvartiruri pentru gorniști, un cvartir de croitori maiștri și o încăpere cu cuptor mare.¹²²

La 31 octombrie 1877 se solicitaseră Primăriei Focșani două odăi cu două mese și opt scaune pentru Tribunalul militar rus.¹²³

Prin Ordinul nr. 24.889 al ministrului de Interne, transmis de prefectul de Putna primarului orașului Focșani la 17 noiembrie 1877, se aduceau precizări privind găzduirea trupelor ruse: „*Chestiunea quarteruirei trupelor rusesci dând locu la enterpretațiuni din partea primăriilor în vedere cu convențiunea ce avem încheiată cu guvernul Imperial care nu precisează în mod clar modul quartiruirilor, consiliul Miniștrilor au luat-o în desbatere și s-au început demersuri pe lângă autoritățile Rusiene pentru a se ajunge la o unitate de vederi de cum trebuie să urmează.*”

¹²⁰ *Ibidem*, f. 144 – 145

***caraul** = escortă de soldați

** **polcovnic** = colonel în armata rusă

¹²¹ *Ibidem*, f. 141 – 142 verso

¹²² *Ibidem*, f. 147

¹²³ *Ibidem*, f. 152

Până la definitiva soluțiune a acestei chestiuni neputându-se lasa ca trupele să sufere vă invit Dle Prefect să puneți în vedere Dlor Primari din Județul ce administrați și să le ceriți a regula să procure provisoriu trupelor, cuarteruiri, luminat și încălzit, fiind bine stabilit că prin quarteruire nu înțeleg localele pentru cancelarii, magazii... spitale și altele ci numai o simplă găzduire în localele cetățenilor după chibzuința Primarilor.

Totodată veți comunica Dlor Primari ca pentru tot ce vor da spre înlesnirea armatei imperiale să dreseze procese verbale în care să se arate camerile ce li se vor pune la dispoziție, persoanele care au primit în ele quarteruirea, numele proprietarului caselor și epoca ocupării și evacuării localelor și ori ce alte deslușiri care să serve din timp de elemente constatatoare sacrificiului făcut și serviciul primit ca altfel să se poată ști în modu cert ce se va cuveni fiecăruia în casu de a se admite despăgubiri.”¹²⁴

Cartiruirea armatei ruse ridica probleme și Poliției Orașului Focșani. La 20 decembrie 1877, într-un Raport către Primărie se solicita angajarea unui tâlmaci (translator): „Cu ocasiunea quartiruirei armate Ruse, ce vine pe fiecare zi în acest orașu simțindu-se mare necesitate de a fi un om la acest oficiu care să scrie limba rusă și cari va sta în permanență, am honore a vă ruga să desposați numirea unei asemenea persoane și cari să se plătească den casa comunală, căci fără asemenea persoană întâmpinăm în fie cari zi mari dificultăți, atât cu soldații, cât și cu celelalte grade superioare, ce vin și cere a fi quartiruiți.”¹²⁵

Poliția Focșani s-a folosit de serviciile lui Dimitrie Ionescu care avea domiciliul stabil în orașul de reședință.¹²⁶

Numărul mare de soldați ruși ce treceau sau staționau în Focșani, posibilitățile totuși limitate ale focșănenilor de a-i găzdui, dar și excesele rușilor au fost tot atâtea motive de nemulțumire din partea

¹²⁴ Ibidem, f. 120 – 120 verso

¹²⁵ Ibidem, f. 132 – 132 verso

¹²⁶ Ibidem, f. 86

locuitorilor și de probleme la care autoritățile locale trebuiau să găsească soluții.

La 5 februarie 1878, Primăria se adresa Poliției Focșani arătând că „În urma plângiri[i] ce am priimitu din partea locuitorilor din acest orașu pentru soldații cu cfartiru de la vinirea loru Desp. [ărtirea] I colori roșii [Culoarea Roșie] și a înțelegeri[i] luată cu Dlu Polcovnicu... a vă invita ca imidiatu să regulați mutarea loru în alte Despărțiri cari n-au avutu până acum în cvartiruri soldați.”¹²⁷

Poliția Focșani fusese atenționată de Primărie încă din 12 decembrie 1877 să pună în vedere comisarilor ei „d-a se interisa de familiile soldaților Români rămași cu copii mici și lipsiți de mijloace pentru existență, care chiar pentru dâșzii poate nu au lemnile și cheltuelile de strictul necesar... prin urmare Dv. de urgență să puneți în vedere tuturor comisarilor ca să dei despensă de cvarter a familiilor indicate.”¹²⁸

Staționarea prelungită a trupelor ruse în Focșani a creat probleme noi legate de găzduirea lor și de plata pe care trebuiau să o facă proprietarilor.

La 30 ianuarie 1878, Primăria Focșani solicita Poliției orașului ca împreună cu comisarii de despărțiri să întocmească „un tablou explicativ de No. casei și a strazei, numele și prenumele proprietarilor, timpul de când și până când sunt ocupate și pentru care anume trebuință a oștirilor. Adică ferării, stolerii, croitorii și alte denumiri, pre - cum și prețul în ruble argint, cu cât s-ar fi putut închiria, după informații ce veți lua de la vecini sau din tablele controalelor când s-au evaluat taxa de 5 %. Acest tablou mi lu veți comunica pentru ca să-l triimitem și noi comisarului competente, în scop d-a se despăgubi pe proprietari.”¹²⁹

Această situație era necesară deoarece Batalionul 48 și Bateria de artilerie ruse care au iernat la Focșani au primit ordinul de a se pune în mișcare pentru a ajunge pe frontul din Bulgaria.

¹²⁷ Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 34

¹²⁸ Ibidem, f. 129 – 129 verso

¹²⁹ Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 28 – 28 verso

Problema despăgubirilor datorate de ruși particularilor români a făcut obiectul notificării din 21 februarie 1878 a Ministerului Afacerilor Străine către primarul Focșanilor:

*„...Excelența Sa Generalul Dreutel, șeful comunicațiilor militare ruse din țară, a dat ordin tuturor capilor de detașamente și tuturor comandanților de Etapă sau de Gară, de a da concursul domniilor lor la toate constatările pentru care li s-a cere asistența de către Domniavoastră... Vă invit a profita de aceste dispozițiuni spre a constata în mod contradictoriu diferitele reclamațiuni de despăgubiri ce se vor ivi în viitor din partea particularilor pentru obiecte luate, chirii de case, cum și pentru stricăciuni cauzate de trupele imperiale Russe.”*¹³⁰

La Adresa Primăriei Focșani nr. 1.441 prin care se cerea ca „*cfartirurile ocupate de ruși cu cancelerile și altele să le schimbăm, așa ca toți cetățenii să sufere de o potrivă*”¹³¹, comisarul din Culoarea Albastră răspundea la 27 mai 1878 că „*În urma căreia procedându astăzi în mahalalile din aciastă coloare s-au văzut toate localurile ocupate de Artilerie, mai alesu pe ocolu în apropieri de bunurile lor și că prin urmare nu avem unde în altă parte a le schimba... tot o dată veți cunoaște Dle Primar că în mahalaua Poști Vechi din coloria Roșu este neocupatu de Ruși care este mai în apropieri de tunuri.*”¹³²

Comisarul special român de pe lângă Armata Rusă a trimis, la 7 mai 1878, Primăriei Focșani următoarea notificare:

„Comisiunea mixtă înființată spre executarea procesului verbal încheat la 3 ianuarie trecut între comisarul Imperial rusu și Comisarul general român publicat în Monitorul oficial Nr. 5 din 6 ianuarie, în care subscrisul face parte având în curând a se întocmi, am onoare a vă anonsa..., că prin art. 6 al instrucțiunelor care au afixarea quantului indemnitații pentru această quartiruire, aceasta având a se stabili de Comisiunea mixtă specială... vă rog să pregătiți

¹³⁰ Ibidem, f. 60

¹³¹ Ibidem, f. 153

¹³² Ibidem

acel tablou cât mai curând și a mi-l înainta spre alu putea supune comisiunii la întrunirea ei ce nu are a întârzia... se înțelege... că în acest tablou n-au a fi trecute casele ocupate de spitaluri și diferite servicii ale armatei ruse a căror constatare și prețaluirea chiriilor are a se face după reclamațiuni la venirea comisiunii la fața locului.

Comisar special N. Catargi. " ¹³³

Între documentele de arhivă cercetate se găsesc și aceste tabele (liste) solicitate de comisarul special Catargi.

La Despărțirea I, din „*Listă de quartirile ocupate de trei Companii sau trei Roate din Batalionul Nr. 48 rusu staționat în această coloare încă de la 12 Noembrii în parte, ear parte din corp au venit mai în urmă, adecă treptat*” rezultă: 318 cvartire, 638 grade inferioare găzduite (între 1 și 16 persoane), 4 grade superioare, camerele ocupate: între 1 și 3 (după caz); destinații: cancelarie, cuartir, școală de muzică, bucătărie, magazin de amănunt, arest, gardă, grajd cu căruțe, cai, vite; timp de cuartiruire: între 3 săptămâni și 4 luni. ¹³⁴

Soldații din artileria rusă au ocupat patru cfartire în Despărțirea a II a: două gospodării și „*cutia Bisericii devinită a statului*” și „*Fosta cazarmă a pompierilor vechi numită Plutonu alu II lea, acum casa Comunii*” (a servit de magazin de hamuri și arest, iar în curtea bisericii au avut un „*magazin de amănut*”) ¹³⁵

În cele patru cfartire au fost găzduiți un ofițer aghiotant, un ofițer și opt „*scriitori*” și încă un ofițer pentru o cancelarie. ¹³⁶

La 8 martie 1878 situația infanteriștilor ruși din Culoarea Galbenă din Focșani era următoarea: 104 cvartire, 6 grade superioare (un ștab ofițer, 2 maiori, 2 căpitani, un căpitan doctor), 327 grade inferioare, perioada: „*de la 12 noiembrie anul 1877 și acum aflători tot în orașu*”, un spițer, 217 soldați dați în cfartire, 110 soldați în spital, 2 grade superioare la cfartire, 4 la „*Spitalul Statului.*” ¹³⁷

¹³³ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 54 – 54 verso

¹³⁴ *Ibidem*, f. 31 – 35

¹³⁵ *Ibidem*, f. 36

¹³⁶ *Ibidem*, f. 37

¹³⁷ *Ibidem*, f. 38 – 42

În Culoarea Albastră, situația la 12 martie 1878 se prezenta astfel: 106 focșăneni au găzduit ruși în casele lor situate pe străzile: Sârbească, Mare, Mălureni, Bahnele și Șoseaua; 218 soldați cuartiruiți (între 1 – 10 persoane), perioada: de la 16 decembrie 1877; spațiile au fost utilizate pentru fierării, curelării, cancelaria Regimentului 48 de Rezervă, cizmării, jocării, croitorii. Au fost cartiruite Regimentul 48 de Rezervă și Bateria a 4-a Artilerie.¹³⁸

Până la 18 februarie 1878, în Despărțirile a II-a și a III-a, n-au fost soldați ruși care să stea în permanență.¹³⁹

Rușii din Batalionul nr. 48 au fost găzduiți la 11 cetățeni.

Prețul chiriei varia între 11 – 48 lei pe lună. Perioada de închiriere a fost între 15 octombrie 1877 – 6 februarie 1878.

Spațiile ocupate de ei pentru cancelarie, arest, brutării, magazine și altele erau închiriate și în a doua jumătate a lunii februarie 1878.¹⁴⁰

În Culoarea Verde au fost 110 cvartiruri la tot atâția focșăneni, proprietari de case aflate pe străzile: Pescăriei, Gregoriană, Perjoiu, Sf. Apostoli, Călienii, Casa Apelor, Poșta Veche.

Perioadele de intrare în cuartir: 15 octombrie 1877, 10 februarie, 10 și 19 martie, 2 și 29 aprilie 1878.

Au fost cuartiruiți: 1 ofițer, 2 căpitani, 1 adjutant, una cancelarie, 8 „scriitori”, 2 feltfebeli [feldwebel = plutonier], 17 sergenți, 21 caporali, 126 soldați.

Zilele cât au stat în cuartir au însumat 4.282, în cicluri de câte 150, 47, 65, 75, 26 și 36; un căpitan își continua cuartiruirea, ceilalți părăsind-o la date diferite: 25 aprilie, 15 și 18 mai 1878.

În privința condițiilor de cuartiruire:

- a) „i s-au datu încălzit” – 2 cazuri
- b) „ne procurat încălzitu nici luminatu” – 7 cazuri
- c) „procurat lemne” – 1 caz
- d) „li s-au procurat lemne și luminatu” – 100 cazuri¹⁴¹

¹³⁸ Ibidem, f. 43 – 44 verso

¹³⁹ Ibidem, f. 12

¹⁴⁰ Ibidem, f. 13 – 13 verso

¹⁴¹ Ibidem, f. 67 – 68

În Despărțirea a III-a Focșani, între 30 martie – 28 aprilie 1878, au existat 87 cfartiruri pe străzile: Principală, Ovreească, Proorocul Samoil, Chiciorușu, Arion, Ocolului.

În perioada celor 29 zile, în toate cazurile proprietarii au asigurat iluminatul și încălzitul.

Au fost găzduiți 150 soldați și 6 grade superioare (4 sergenți și 2 ofițeri). La Cazarma Statului Mărășești „*ce servă de spital*” erau „*mai mulți soldați bolnavi care se află încă în cură.*” ¹⁴²

În Despărțirea a IV-a*, situația la 23 mai 1878 se prezenta astfel:

- data intrării în cuartir: 16 decembrie 1877
- 97 cfartiruri la tot atâția focșăneni domiciliați pe străzile Sârbească, Mare, Mălureni, în Bahne și la Șosea.
- au fost cuartiruiți 8 caporali, 12 sergenți, un feltfeber, un colonel și 75 soldați.
- în toate cazurile „*încălzitul și iluminatul datu de proprietari*”

¹⁴² *Ibidem*, f. 69 – 73

* Orașul Focșani se împărțea în patru culori sau despărțiri, având 49 de suburbii și 175 străzi:

- **Despărțirea I Culoarea de Roșu** (în partea de sud – vest) cuprindea suburbiile: Vâlcelele, Tăbăcarii, Sf. Voivozi, Jălăboiul, Caramzulea, Ghergheasa, Știrbei, Emancipații, Pastieștii, Vovidenia, Hanul Mutului (casele Papazu), Precista, Gregoriană și Sf.Nicolae Vechi.
- **Despărțirea a II-a Culoarea de Verde** (în nord – vest) cu suburbiile: Cimitirul nordic, Călienii, Casa Apelor, Gherasim, Sf.Gheorghe (de la Ocol), Ispirliu, Poșta Veche, Lefteriul, Perjoiul, Gregoriană și Domneasca.
- **Despărțirea a III-a Culoarea Galbenă** (la nord – est) cu suburbiile: Ovreească, Profetul Samoil, Sf.Apostoli, Ocolul de vite, Amorișul, Cazarma Unirea, Chiciorușul, Ionășești, Pruncul, Penitenciarul Central și Stroia.
- **Despărțirea a IV-a Culoarea Albastră** (la sud – est) cu suburbiile: Săpunarul, Stamatineștii, Sf.Mina, Sf.Dumitru (din Bahne), Bahnele, Cotul Oancei, Balta lui Asanache, Grama, Robeștii, Sârbeasca, strada Brăilei și Cotul Bumbacului. Fiecare despărțire avea un comisar și un subcomisar (Dimitrie F. Caian, **Istoricul Orașului Focșani. Scris cu prilejul Jubileului de 40 ani de domnie a Majestății Sale Regelui Carol I de ...**, Tipografia, Legătoria de cărți și Steriotipia Gh.A.Diaconescu, Focșani, 1906, p. 250 – 251)

- la 23 mai 1878, nimeni nu ieșise din cuartiruire.¹⁴³

Apropierea primăverii anului 1878, începerea muncilor la câmp, precum și excesele rușilor, au fost motivele principale pentru care localnicii nu au mai dorit să aibă în gazdă soldați ruși.

Primarul Corbu i-a adus aceste lucruri la cunoștința prefectului Robescu „...plângerile unora din orășeni că în tot timpul de iarnă casile lor în permanență au fost ocupate de cfartir de către 4 companii Infanterie și o companie artilerie; am făcut cunoscut ambilor coloneli ruși că locuitorii noștri urmând a eși la câmp pentru muncă, familia și copii[i] lor nu pot rămânea singură cu soldați[i] și că timpul fiind acuma în căldură de vară să scoată soldații în bivoacuri* cu corturi, tot odată ca cfartiruirea acum nu mai are locu în oraș decât numai pentru trecători spre odihnă de 2 sau trei zile conform cu convențiunea din anul trecut, în urma acestor lucrări am observat că dl. comandant colonelul de infanterie a și pus în mișcare scoaterea oștirii pe câmpu pe malul Milcovului, dar colonelul de artilerie prin adresa Nr. 586 răspunse că nu poate scoate bateria și pe soldați la câmpu decât cu ordinul Dlui comandir al brigăzii al 4, având încredere că în casul acesta Dl. Ministru de Interne cere de la Dvs, direct să-i raportați; am onoare a vă face cunoscut spre a regula din parte-vă.”¹⁴⁴

Polcovnicul de infanterie Stalbovski, care era comandantul trupelor rusești din Focșani, fusese de acord numai cu scoaterea soldaților afară în lagăr „ear quartirurile de ofițeri în orașu și alte înconjuru pentru trebuința armatei le ține în permanență peste 5 luni de zile ocupate în timp de eamnă.”¹⁴⁵

Răspunzând Adresei nr. 756 a Primăriei Focșani, Poliția comunica instituției în cauză la 29 martie 1878, că „locul cel mai bun spre a se putea așeza lagărul Armatei Ruse ce este în acest orașu în partea nordică nu poate fi altul decât acel dintre Spitalu și Amorțitu,

¹⁴³ Ibidem, f. 64 – 65

* **bivouac** = locul unde se așează popasul, tabăra unei armate; trupa însăși care poposește acolo

¹⁴⁴ Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 123 – 123 verso

¹⁴⁵ Ibidem, f. 129 – 129 verso

iaru în partea Sudică lângă cimitirul Sf. Gheorghe pe Emașul orașului, unde chiar Dlu Comandant al Armatei Ruse după cum am luat informații are buna voință a-l așeza. ” ¹⁴⁶

Circulara nr. 7.199 din 13 aprilie 1878 a ministrului de Interne „*impune de a da toate înlesnirile cerute pentru transportul și locuirea oștirilor în marș, mai ales când declară principiul de provisoriu.* ” ¹⁴⁷

În Focșani, „*i se admite ocupația locului de una falce din emășul orașului partea sudică în plasa de la șosea spre lagărul rusescu pe la movila unde s-a inspectat de Dl. comandant polcovnicul Stalbovski pentru care timpul de trei luni va plăti trei poli imperiali la casa comunală și pe calculul acesta se va plăti și încasa când iarăși provisoriu trebuința va cere a ocupa locului.* ” ¹⁴⁸

Începând cu data de 2 aprilie 1878, trupele ruse aflate în Focșani (1.000 infanteriști, 240 artileriști pedestri cu 8 tunuri) au început să facă în partea sudică a orașului parapete* paralele cu pământ.

Prefectul era de acord ca întinderea parapetelor să fie până la 30 m, dar solicita răspunsul primarului dacă ele se fac cu aprobarea sa și, mai ales, cine va despăgubi orașul de toate deteriorările. ¹⁴⁹

La 13 mai 1878, primarul Focșanilor îi scria prefectului „*Să se facă cunoscut D. Comisar general D. M. Ghica, că în orașul Focșani a jurnatu din toamnă până în Primăvară, un Batalion de infanterie și o baterie de Artilerie, fiind cvartirurile în permanență canțilerii, depouri, case de arestu și altele fără nici o convențiune, când datoriile nu era[u] de cât a le înlesni cvartir pentru trecere numai că nu se putea prelungi de cât numai trei zile, pentru care ocupație și pentru stricăciunile urmate.*

¹⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 94

¹⁴⁷ *Ibidem*, f. 134

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 134 – 134 verso

* **parapet** = partea superioară a unui meterez, a unei întărituri, care apără pe soldat de gloanțe; obstacol artificial așezat la capătul unei linii ferate, spre a opri înaintarea trenului sau a vagoanelor izolate

¹⁴⁹ *Ibidem*, f. 113 – 113 verso

Proprietarii cer despăgubire, îndată ce am văzut noi apărând în Monitorul Oficial circulara D. Minist. [ru] de Interne din 13 april no. ____ „ 150

Primarul a făcut cunoscut celor doi comandanți ruși „că așa precum timpul s-au încălzit să bine voiască a scoate oștirea afară în lagăr ceea ce Comandantele de infanterie a și făcut. Oficieri însă și canșileria sa tot ocupă cvartirurile fără nicio plată de chirie iar colonelu de baterie a dat răspunsu că fără ordinul superiorului său nu poate a mișca.” 151

Spre sfârșitul lunii mai 1878 „este regulat de comandantul baterii din Focșani a se face exersiciu prin focuri de tun care sunt în marginea Focșaniului, partea sudică, unde a[u] mai fost asemenea manevre, prin urmare se cere a se da de știre locuitorilor din suburbii a se feri din direcția efectului tunurilor, a opri circulația vitelor de acolo și a se da de știre satelor din nainte ca locuitorii de acolo să se ferească în lături după semnele ce vor vedea de la sentinilele ruse, care se vor vedea pe întinderea acestui locu și ca să poată întâmpla oare care abusuri.

Să pice fără a face explozii, locuitorii să se ferească a nu pune mâna pe ele decât a da de știre poliției locul unde se vor vedea, iar poliția să dea de știre comandirului spre a le rădica, spre evitarea românilor de primejdie.” 152

Poliția Focșani avea obligația „ca prin călăreți înadins să se facă a se răspândi știrea la auzul locuitorilor după – nprejur.” 153

Așezarea rușilor în lagărul de pe malurile Milcovului a condus la nemulțumirea unor proprietari din județul Râmnicu Sărat care, la 7 mai 1878, au adresat primarului din Focșani un Memoriu în care se plângeau că „pihetele santineleloru acestui Lagăr s-au așezatu quiar pe Proprietățile noastre, ce vin dincolo de Milcovu și deosebitu de acesta...” 154, iar caii rușilor „fără nici o înțelegere cu noi i-au pus la

¹⁵⁰ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 59 – 60

¹⁵¹ *Ibidem*

¹⁵² *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 147 – 148

¹⁵³ *Ibidem*

¹⁵⁴ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 53

*pășune în fânețurile noastre, cu quare modu ni s-au adusu simțitoare pagube, atâtu prin pășunarea fânețelor de quătre caii acei oștiri, quātu și prin spaima răspândită între locuitorii ce au luat locuri de arătură pe ale noastre proprietăți, quare în temere quă nu vor alege nimicu din arăturile lor, au brăsdatu numai locurile, și îndată ce au văzutu pe soldați ne-au părăsitu moșiile și s-au dusu pe altele.”*¹⁵⁵

Locuitorii așezați în cealaltă parte a orașului nu erau nici ei mai liniștiți că se vor bucura de roadele muncii lor.

Un număr de 26 de focșăneni semnau un Memoriu adresat prefectului, la 22 august 1878, în care îi semnalau o situație pe care o aduseră deja la cunoștința primarului, dar acesta „*nu numai că nu ne-au ascultat această plângere a noastră, dar nici că a avut plăcere a ne satisface întru nimicu.*”¹⁵⁶

Soldații ruși fuseseră așezați lângă viile Amorțitu, iar cei 26 de proprietari din zonă se simțeau amenințați ca acum, în prag de toamnă, să nu-și poată strânge „*rodul viei, precum și alte sămănături, popușoi etc., că pentru asemenea recolte am cheltuit destule sumi de bani.*”¹⁵⁷

Temerea lor era de „*a fi prejudiciați de aceste recolte astfel că prin distrugere sau cine știe ce, să nu mai fim în stare a mai aduna din roada viei măcar un strugure.*”¹⁵⁸

În toamna anului 1878 au început lichidările pentru pagubele suferite de focșăneni din partea rușilor.

La 7 septembrie 1878, Ministerul Afacerilor Străine scria ajutorului Comisarului General Român:

„*Domnule Ajutor,*

Colegul meu de la Ministeriul de Interne pe lângă adresa Nr. 15.696 îmi trimite un dosar ce l-a primit cu raportul Prefectului de Putna, care conține actele constatatoare de pagubele suferite de orășenii din Focșani de la armatele russe.

¹⁵⁵ *Ibidem*

¹⁵⁶ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 210

¹⁵⁷ *Ibidem*

¹⁵⁸ *Ibidem*

*Înaintând Domniei Voastre sus – zisul dosar, am onoarea a vă ruga să bine – voiți a lua cuvenitele dispozițiuni pentru îndestularea păgubașilor. ”*¹⁵⁹

Cu Ordinul nr. 23.698 al ministrului de Interne, dosarul a ajuns la prefect, iar acesta l-a înaintat primarului Focșanilor, la 30 noiembrie 1878.¹⁶⁰

Din vara anului 1878, armata rusă staționată prin părțile noastre, a primit ordinul de retragere spre Rusia. Înapoierea rușilor în țara lor s-a făcut în etape.

Astfel, Corpul 11 Armată Imperială trebuia să execute ordinul începând cu data de 11 iulie 1878.

Data aceasta a fost decalată pentru 30 iulie 1878, iar câteva zile mai târziu, Divizia 11 Cavalerie a început și ea retragerea (3 – 4 august 1878).¹⁶¹

Abuzurile și excesele armatelor imperiale ruse

Din chiar momentul pătrunderii pe teritoriul României, trupele ruse s-au comportat după bunul plac: furturile, violurile, brutalitățile, vexațiunile, distrugerile de bunuri materiale, bețiile care au îngrozit pe români etc. au fost manifestări obișnuite ale aliaților noștri.

Astfel, la 28 aprilie 1877, subprefectul Plasei Răcăciuni informa pe prefectul de Putna că la gara din Târgu Adjud este un comandant rus (comandant de ștab)* pentru supravegherea liniei ferate. Acest comandant are în subordine 100 pedestrași cu un ofițer și 24 cazaci cu alți ofițeri. Comportarea lor a produs panică în rândurile locuitorilor din Adjud: „*soldații pedestri și mai cu osebite Cazaci[i], fac atâtea prin oraș, cât și pe linia ferată, mai multe necuviințe*”.¹⁶²

Prefectul era rugat să binevoiască „*a mijloci prin locul competeat ca comandantul de aici să păzească cu strictețe, cele*

¹⁵⁹ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 94

¹⁶⁰ *Ibidem*, f. 95

¹⁶¹ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 205

* **ștab** = stat - major

¹⁶² A.N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 19 / 1877, f. 70

prevăzute prin Convențiune, și a se pune în înțelegere cu noi, pentru tot felul de înlesniri ce i-ar trebui la supravegherea liniei și ținerea bunei ordine." ¹⁶³

Din toate județele pe unde treceau trupele rusești, au început să curgă plângerile către autoritățile centrale, județene și locale pentru pagubele suferite de locuitori.

La 18 / 30 mai 1877, ministrul Afacerilor Străine deja făcea cunoscut prefectilor județelor pe unde treceau trupele imperiale că „*La acest Minister s-au primit nisce vage plângeri că unii din soldații ruși ar lua cu sforța vite dupe la locuitori și că ar comite mai multe furtișaguri.*

Spre a se putea însă interveni pentru despăgubirea celor în drept și pedepsirea culpabililor, vă rog, Domnule Prefect, ca, de câte ori ați avea a-mi comunica ori care neajunsuri din partea ostașilor rusești, să-mi arătați corpul, regimentul și numele comandantului la care aparțin acei ostași." ¹⁶⁴

Aceleași lucruri le solicita de la prefecti și Ministerul de Interne prin Ordinul nr. 10.829 din 7 / 14 iunie 1877. ¹⁶⁵

Divisiunea Serviciului Comunal din cadrul Ministerului de Interne a trimis prefectilor Ordinul nr. 10.081 / 20 mai 1877, prin care făcea următoarele precizări:

„Domnule Prefect,

Din procesele verbale ce conform circularei noastre Nr. 8482, ați dat ordin a se dresa pentru pagubele cauzate de armatele rusești, am avut ocasiunea a ne convinge că unele sunt exagerate în prețuri, și altele dresate în mod vag, fără să ficseze quantumul despăgubirii.

Pentru amândouă casurile mă cred dator Domnule prefect a vă atrage atențiunea, spre a vă pune în pozițiune să dați ordine în consecuență.

De sigur Domnule prefect, când momentul despăgubirii va sosi, intendența armatei imperiale nu se va mulțumi numai pe constatările noastre, ci le va verifica, le va controla, va cere să fie sprijinite prin

¹⁶³ Ibidem, f. 70 verso

¹⁶⁴ Ibidem, f. 151

¹⁶⁵ Ibidem, f. 196

marturi, și în cas de a se constata esagerate, nu vor fi în avantajul celor ce au fost însărcinați a dresa asemenea acte.

Pentru al doilea cas, ne fiind ficsat nici un quantum de despăgubire, ar veni cu greu a se ficsa mai târziu, după ce ar dispărea obiectul care a suferit pagubă.

Faceți dar Domnule prefect ca cei care sunt însărcinați a dresa asemenea acte, să nu abuseze prin lăcomie sau favor și a se espune astfel la desmințiri prejudiciabile onoarei lor, precum și a se ficsa în marginele strictului adevăr, macsimul quantumului despăgubirei ce se va conveni..." ¹⁶⁶

Locuitorul Toma Vlasiu din Mărășești reclama prefectului că în ziua de 25 mai 1877 l-au luat rușii cu căruța și l-au dus unde erau căruțele lor cu bagaje. l-au luat boii și i-au pus la căruțele lor; când le-a cerut boii „*au început a da în mine*” ¹⁶⁷ și i-au dat în schimb boi străini „*foarte osteniți, picați de slăbiciune.*” ¹⁶⁸ El s-a dus la Simion Bucătaru, primarul din Mărășești și i-a relatat cazul, iar acum ruga pe prefect să-l ajute să-și recapete carul și boii luați de ruși.

Nici polițaiul N. Paraschivescu nu a putut rezolva cazul: „*Am onoare Domnule Prefect a vă face respectos cunoscut că mergând însumi la Comandamentele trupei aflată actualmente în acest oraș, asupra cererii mele s-a opus a elibera atât boii, cât și căruța locuitorului Toma Vlasiu până când acesta nu va înapoia boii rusești cu care au rămas în urma Armatei.*” ¹⁶⁹

Directorul Penitenciarului Central din Focșani, C. Lăzărescu a înaintat prefectului o Adresă (nr. 1134 din 27 septembrie 1877) în care îi aducea la cunoștință următoarele:

„*Cu ocaziunea venirii armatelor rusești, din care cea mai mare parte au fost în meidanul ce vine vis-à-vis de Spitalul acestui Penitenciar, în timpul cât au stat armata rusească aici, pe lângă că au făcut o putoare care vine o vătămare sănătăței arestaților bolnavi din cauza a multor cai și că a ajunsu cu corturile până în ușa spitalului,*

¹⁶⁶ Ibidem, f. 163 – 163 verso

¹⁶⁷ Ibidem, f. 182

¹⁶⁸ Ibidem

¹⁶⁹ Ibidem, f. 194

nevoind de loc a respecta cel pucin Spitalul și Cancelaria, apoi au arsu gardul din prejur precum mai toți copacii ce sunt în grădina menționată sunt roși de cai și ca această Direcțiune să nu fie responsabilă de ori ce i s-ar atrage, apoi cu tot respectu vă supun în cunoștinție Dv. spre cuvenita regulă. " ¹⁷⁰

Rezoluția prefectului din 28 septembrie 1877 stabilea obligația primarului de a remedia situația: *„Să se invite Dlui Primar a face constatarea stricăciunilor cauzate prin dresare de proces verbal și totu d'odată a lua măsuri pentru curățitul locurilor ocupate di armată spre a nu se infecta aerul.* " ¹⁷¹

Cei doi comisari comunali, Vasile Broșteanu (comisar de la Culoarea Albastră și auxiliar al procurorului) și Ștefan Măicănescu au făcut verificări, au încheiat procese - verbale pe care le-au înaintat la Primărie. Rezoluția primarului din 4 noiembrie 1877 nu lăsa loc de speranță că situația va fi remediată: *„Să se facă cunoscut Dom.[nului] Director a[l] Penitenciarului Central quă în momentul quând armata rusă a făcut stricăciuni a urmat constatare di Comisarul poliției dom. Măicănescu de la care toți vecinii s-au îndestulat di la ofițerul rus.*

Prin urmare, Dacă Dom.[nia] sa a negligat să reclame la timp, astăzi primăria nu-i poate da satisfacție. " ¹⁷²

Directorul Penitenciarului Central revine la 11 noiembrie 1877 cu o altă notificare către primar prin care îi face cunoscut că la sediul instituției *„n-au venit nimeni de a spune că este însărcinat cu asemenea cercetări, de cât în luna septembrie aproape pe la finele lunii ne pomenim că vine cavaleria Rusească cari li se scăpase cai la Bariera de București din preune cu Dlu Măicănescu și o așează în grădina ce vine alătura de Spitalul acestui Penitenciar, astfel că intra cu cai și face corturi în grădini Spitalului încât era înconjurat de jur în prejur nu mai cu armate ruse; pe când era zisa armată, văzându că face stricăciuni la zaplazuri și copaci, apoi la 27 septembrie pe cându încă era armata rusă aci am depusu în consecință Dlui Prefect local prin adresa No.1.134 făcându tot uă dată mențiune că în viitor va fi scutit*

¹⁷⁰ *Ibidem*, f. 306

¹⁷¹ *Ibidem*

¹⁷² *Ibidem*, f. 106

de orice responsabilitate în privința stricăciunii, așa că această Direcțiune se meară [miră] foarte mult cum Dv. prin menționata adresă îi atribuiți o neglijență că nu s-ar fi luat măsuri la timp; pe lângă aceste mai ziceți că nu puteți da satisfacție în prezent fiind prea târziu; apoi Dle Primar veți cunoaște că această Direcțiune ș-au făcut datoria încă dela 27 Septembrie după cum am zisu mai susu și că neglijența nu o puteți atribui nouă, de oarece chiar după menționata adresă, văzând că nu vine nimeni de a cerceta stricăciunile, apoi s-au mai repetat prin alta Nr. 1.229 și după cum vedeți până aci, Direcțiunea ș-au făcut toate datoriile sale, acum dar nu rămâne alta decât a Dv. Să regulați cum e mai bine pentru stricăciunea aceasta."¹⁷³

În timp ce se purta aceasta corespondență între Direcția Penitenciarului Central, Prefectura Putna și Primăria Focșani, soldații ruși părăsiseră deja Focșanii și stricăciunile făcute de ei au rămas în sarcina autorităților locale.

Poliția Focșani raporta primarului, la 2 ianuarie 1878, că soldații ruși staționați în oraș comit „felurite necuviințe. Cetățenii mai în toate zilele reclamă poliției că soldații ce-i are în gazdă îi maltratează, ba chiar unii au fost și bătuți, că venind amețiți de băuturi spirtoase, facu felurite pretențiuni necuviincioase... în mai multe seri s-a [u] furat lampele cu gaz ce stau prin felinarele orașului, antreprenorul reclamând poliției nu cunoștea pe contravenienți; că după urmăririle făcute s-au prins doi ruși cu șapte lampe furate de prin felinare.”¹⁷⁴

Primarul a adus la cunoștința comandantului rus fapta celor doi soldați, dar aceștia au fost imediat eliberați.¹⁷⁵

Un număr de 48 de focșăneni au înaintat prefectului, la 3 ianuarie 1878, un Memoriu în care-i prezentau fărădelegile rușilor:

„Subsemnații concetățeni din acest orașu coloarea Roșie, venim cu profundu respect a ne tângui înaintea Dv. ca Șeful administrației a

¹⁷³ A.N.Vn., fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 32 / 1877, f. 114 – 114 verso

¹⁷⁴ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 1

¹⁷⁵ *Ibidem*, f. 5

întregului District și eată cumu: Sânt aproape două luni de zile de când noi cu resursile noastre am ținutu și ținem la gazdă rușii ce s-au staționat în acest orașu și de la care în acestu intervalu amu suferit și suferim cele mai ticăloase și depravate purtări din partea lor;

De aceea dar vă rugăm să bine voiți a face să se mai scoată din această coloare și să se permute în alta care nu au ținutu neîntrerupt ca noi, și aceasta... timpul câtu eam ținut și în urmă ne vomu lua obligațiunea a ține earăși, ear uă parte din orășeni să sufere, precum suferimu noi și parte să stea în nepăsare.” ¹⁷⁶

Focșăneanul Grigore Țăranu scria primarului, la 5 ianuarie 1878, că „De vreo zece zile văsu că la casa desp.[ărțirea] albastră ce o am în mahalaua Sârbească, despr.[ărțirea] albastră fiindu închisă și ne locuită, nu știu prin ce chip și prin cine s-au pus o ferărie rusească, cu o mulțime de inși în casă, înțelegându-se că stricându-se încuetoarele au intrat în 'auntru, fără să mi se facă cunoscut, văzu că mi-au stricat și-mi strică zaplasu și prin năuntru caselor.

Dle Primar, în tot d'auna eu am dusu greutăți cu trecerea rușilor prin orașu, având tot d'auna oficeri dați în gazdă la casele mele de locuință și prin aceasta am crezut că trebue să fiu apărat de la acea casă ce o am în mahala, ba văd din contra că prin răpire mi s-a luat, stricând și încuetoarele casei. Vă rog regulați scoaterea lor din casă și despăgubirea lucrurilor ce vor fi stricate.” ¹⁷⁷

Primarul Corbu a scris pe această reclamație: „Vom mergi în fața locului spre constatare.”

Subcomisarul N. Dragomirescu de la Culoarea de Roșu a făcut constatăările ce se impuneau în urma reclamației locuitorului Berlă Carniol. În ziua de 8 ianuarie 1878, la ora 9 seara, au venit în ograda locuinței sale din Piața Domnească, patru soldați ruși care i-au furat mai multe haine și blănuri. Unul din ei, vrând să mai ia și două broșe de diamant, le-a scăpat pe jos și toți au fugit. Stăpânii casei au constatat că le mai lipseau un mantou de catifea căptușit cu mătase și un șal negru. Valoarea pagubei era de 210 lei.

¹⁷⁶ *Ibidem*, f. 6 - 6 verso

¹⁷⁷ *Ibidem*, f. 14

Soția sa se afla în antreul caselor cu mai multe familii. Intrând în cameră, a surprins pe unul din soldații ruși care avea hainele în mână. Ea a început să strige și voind să oprească pe soldatul rus, acesta i-a dat o palmă și a tras-o de păr.

Deși ancheta „a demarat în prezența reprezentanților autorităților administrative și de poliție locale, dar în absența polcovnicului rus... În ciuda efortului Poliției, nu s-au putut identifica răufăcătorii și nici nu s-au mai putut recupera lucrurile furate.”¹⁷⁸

Martorii Iulius Rosenstein, Moritz Crimnitzer și Israil Ghebert au recunoscut că au văzut cele întâmplare, știau că rușii fac parte din Batalionul 48 staționat în oraș, dar nu au vrut să semneze procesul - verbal întocmit de subcomisar.¹⁷⁹

Cu ocazia ridicării trupului unui ofițer doctor ce murise în casa lui Sarchisian Popovici din Ulița Grigoriană, câțiva soldați ruși din Batalionul 48 au furat, la 20 decembrie 1877, din camera în care se afla cel decedat, două rochii de lână neagră, una pereche de sfeșnice, un palton de stofă, una pereche de ghete, una pereche de galoși, un palton de stofă, un capișon de damă și una pălărie de damă. Valoarea pagubei: 11.750 lei.¹⁸⁰

Soldații ruși care au iernat în Focșani, au mers până acolo, încât au pus în pericol chiar viața polițiștilor comunali.

Comisarul Vasile Broșteanu raporta șefilor săi, la 25 ianuarie 1878, lucruri care altădată în Focșani, ar fi fost de neconceput: „Acum de un timp au ajuns atât noi comisari cum și toată trupa gărzii de noapte de a fi amenințați cu săbiile de către unii din ofițeri[i] ruși sergenți și soldați din roata* nr. 48 rusească staționată în acest oraș.

Astă noapte D. șef de gardă împreună cu adjutoarele au priimit lovituri și amenințări cu sabia încât era [să] fie morți. Și caraula dată la dispoziția poliției în locu de a da concurs pentru a nu se comite astfel de fapte grave, dânsa au venit în ajutorul scandalului.

¹⁷⁸ Ibidem, f. 25

¹⁷⁹ Ibidem, f. 23

¹⁸⁰ Ibidem, f. 3 - 4, 26 - 28

* **roată** = companie de soldați

*Ast fel dar au ajuns poliția de a fi maltrată, amenințată la viață și bătută de către armata Imperială Rusă. ”*¹⁸¹

Și polițaiul Mărgăritescu raporta primarului, la 9 februarie 1878, că: „*soldații ruși ce sunt staționați în acest oraș, făcând pe fiecare zi și noapte deferite scandaluri, au ajuns ca siguranța cetățenilor să nu mai fie garantată de Poliție, mai ales, că acești soldați amețindu-se de băuturi spirtoase bat și insultă chiar pe persoanele ce-i țin în cuartir...*”¹⁸²

Soldații ruși din Batalionul 48 au fost o adevărată pacoste pentru focșăneni în perioada de iarnă și primăvara cât au staționat în oraș.

Printr-o petiție, Costache Pârvulescu a reclamat că i s-a ocupat o cameră de către 16 soldați din Batalionul 48 care făceau de patrulă pe la diferite posturi. Aceștia i-au ruinat odaia, i-au dărâmat soba, i-au stricat zaplazul* și acoperământul unui grajd, pagube care se adăugau la neplata chiriei pe perioada celor trei luni și jumătate de când erau cartiruiți la el. Colonelul rus a refuzat să constate distrugerile făcute de soldații săi, care se cifrau la suma de 270 lei.¹⁸³

Procesul – verbal de constatare a fost semnat de comisar, primar, reclamant și patru experți, dar nu s-au putut identifica vinovații datorită faptului că proprietarul nu-i cunoștea, iar partea rusă a refuzat să coopereze.

În unele cazuri de furturi s-au putut identifica soldații ruși care spărgeau casele focșănenilor și luau tot ceea ce găseau de cuviință. Soldatul Andrei Pagarilov, din același Batalion 48, ce se afla în cvartir la Zoița Bălțeanu, a furat din locuința lui Stan Mihalcea: un așternut în flori, un cadril, un zebum nou în ochiuri, un ilic de postav, una rochie de rips nou de damă, un palton de stofă de damă, două fuste, două cămăși bărbățești (una de borangic și una de pânză), una pereche izmene, două cămăși de damă (una de borangic și una de bumbac), 30 coți de pânză de bumbac, 40 coți pânză de cort, două fețe de masă, un

¹⁸¹ *Ibidem*, f. 26

¹⁸² *Ibidem*, f. 37

* **zaplaz** = uluca de la gard

¹⁸³ *Ibidem*, f. 22 – 22 verso

prosop, două prosoape de borangic, trei ștergare de bumbac, șapte fețe de pernă, un prestern de lână de 14 coți, una cămașă de pânză, doi coți de stambă roșie, doi coți de arnici, doi coți de pânză de bumbac, una oca de lână toarsă „*buită în colori*”, toate însumând 287,55 lei. Polcovnicul rus nu a asistat la percheziția făcută soldatului său la care s-au găsit lucrurile furate și a refuzat să trimită un ofițer în locul său.

Procesul - verbal de constatare din 9 martie 1878, ce trebuia trimis Poliției, era semnat de comisar, primar, reclamant și de trei experți. Toate procesele - verbale se depuneau într-un dosar special, urmând ca Primăria să le înainteze Comisarului român de pe lângă Armata rusă de la Galați.¹⁸⁴

Pentru distrugeri cauzate bunurilor personale există în arhive numeroase alte reclamații ale focșănenilor, dar ele se loveau de refuzul comandanților ruși de a participa la constatarea acestor pagube săvârșite de soldații din subordinea lor sau de a lua măsuri disciplinare cu aceștia.

Grigore Țăranu reclama că rușii i-au ocupat de la începutul lunii noiembrie 1877, casa împreună cu ograda și toate atenansele, situate în Ulița Sârbească, lângă Bariera Brăilei, Culoarea Albastră. Constatările au fost făcute numai de partea română, cea rusă refuzând ca de obicei. Un comisar de poliție și patru „*esperți speciali*” s-au deplasat la casa reclamantului – 27 martie 1878 – și au constatat starea în care a ajuns casa lui Grigore Țăranu, compusă din trei camere, transformate în fierării de ruși, zaplazul de jur împrejur distrus cu desăvârșire (250 stâneni) și câțiva arbori roși de cai.¹⁸⁵

Comerciantul Neculai Dimitriu reclama prefectului la 24 martie 1878 că de peste patru luni și chiar în acel moment, soldații ruși care au iernat la Focșani, i-au ocupat toată ograda și tot grajdul cu cai și boi, precum și două camere. Datorită lor, și-a pierdut și mușteriii care veneau la hanul său. Rușii au rupt gardul, au „*dărăpănat podelele*

¹⁸⁴ *Ibidem*, f. 46 - 47

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 51 - 51 verso

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 96 - 96 verso

grajdului, grajdul și șopronul." În curtea hanului, rușii aveau 14 căruțe, iar gunoiul de la animale nu-l ridicau.¹⁸⁶

Despre comportamentul trupelor ruse în Focșani, este sugestiv Raportul pe care comisarul Culoii Albastre l-a înaintat Poliției Focșani, la 13 martie 1878:

„Am avut dese ocaziuni a constata că cea mai mare parte din soldați[i] de infanterie staționați în acest oraș departe de a respecta ordinele ce cred că le sunt date de superiori[i] lor și chiar în desavantajul prestigiului militar, neconținut dau loc la diferite conflicte cu gazdele unde sunt cfastiruiți, bătaii, insulte și furturi.

Iată câteva din faptele lor:

I) În noaptea de 12 a corenteii fiind de jurna prin oraș am primit reclamația orală a D. Sandu Ioan cum că trei soldați ruși, ce-i are în cfastir au furat 20 ocale săpun și că cerându-le a-l restitui, numiții l-a[u] insultat în modul cel mai desaprobat, în moment mai înainte de ori ce altă procedare v-am raportat oral Dvs și în urmă găsind pe Dl. Polcovnicu al Infanteriei, i-am spus despre cele petrecute și Dsa delegând pe un D. Ștab căpitan, ne-am transportat în preună cu D. Căpitan la cassa D. Sandu Ion, unde după cercetările făcute și percheziție s-a găsit tot săpunul furat dându-se în primirea proprietarului, cât privește pentru măsurile luate de D. Ștab căpitan contra culpabililor nu am absolut nici o cunoștință.

II) Tot în acea noapte, pe la ora 12⁰⁰, am primit reclamația unui cârciumar evreu, cum că soldații infanteriști dela casa D. Batșilder [?], ajutați de patrule, au furat câteva cofe cu vin din un vas ce-l are înaintea prăvălii, am făcut cunoscut în copie aceasta Dlui Polcovnicu și procedând însuși Dsa în localitate asistat de D. Nicolai Hagi Mihalea care servea de traducător din rusă – Română și vice – versa, a găsit cofa cu vin la soldați, și a dat-o proprietarului, asemenea nu știu ce măsuri s-au luat contra acelor soldați.

III) În noaptea de 8 a corenteii tot soldați de infanterie a [u] spart casa individului Stan Mihalcea, i-a [u] furat toate obiectele de

îmbrăcăminte ce le-a avut în casă și în urmă s-a[u] găsit de colegul meu de la Despărțirea I asemenea în ranițele soldaților ruși.

IV) Astăzi un domn din provincie cumpărând mai multe obiecte a fost întâlnit de soldați care după ce l-a[u] bătut i-a[u] luat o căciulă nouă. El spunând adjutanului acestui comisariat să meargă împreună ca să-i urmărească și pe când subcomisarul vroi a da căciula reclamantului, Rușii a[u] lovit pe subcomisar cu pumnii, rupându-i tot o dată tunică și chipiu.

Îndată ce am aflat despre aceasta m-am dus la D. Polcovnic și Dsa delegând pe căpitanul companii (roată) și acesta în fața arătării marturilor invocați de subcomisar a și găsit pe culpabil și l-a arestat.

Însă reclamantul a rămas bătut și furat, subcomisarul bătut și cu hainele rupte, iar soldatul ca satisfacere numai arestul.

În intervalul acesta s-a prezentat un nr. de vreo 50 comercianți și spunând că din cauza furturilor, insulte și bătăi sunt forsați a și abandona casele, a cerut, că întru cât pe timpul ernii i-a ținut în cfortire, acum fiind cald, D. Polcovnic să reguleze scoaterea soldaților în lagăr.”¹⁸⁷

În încheierea Raportului, ruga „să bine voiți a solicita locului competent atât în ce privește satisfacerea subcomisarului de oare ce este pentru însuși prestigiul și respectul ce se datorește fii cărui autorități publice, a se pune un capăt acestor fapte destul de regretabile cât și pentru scoaterea soldaților în lagăr...”¹⁸⁸

La 21 martie 1878, Poliția Orașului Focșani înainta Primăriei Raportul comisarului Despărțirii a III-a, însoțit de rugămintea adresată primarului „să bini voiți de este posibil a interveni pe lângă Dlu Colonel Rusu d-a regula scoaterea tuturor soldaților în lagăr la câmpu, de oare ce în fie care noapte comit atât scandaluri, precum și furturi, cari mult indignează pe cetățeni.”¹⁸⁹

Neajunsuri și mai mari din partea soldaților ruși sufereau hotelierii din Focșani.

¹⁸⁷ Ibidem, f. 97 verso - 98

¹⁸⁸ Ibidem, f. 98

¹⁸⁹ Ibidem, f. 99

În Memoriul înaintat primarului la 20 aprilie 1878, Nicolae Orărescu arăta edilului orașului că *„Pe lângă toată lumea din oraș care suferă brutalitățile, vexațiunile soldaților Ruși, apoi acei care sânt quarteruiți pe la oteluri au întrecut ori ce barbarie din timpul Vandalilor și a hunilor. Am doi din acești soldați quarteruiți în încăperile din otelul meu strada principală, face toate necuviințele de felul descris mai sus, încât dacă nu se va disloca din stabiliment, voiui fi în neputință a măi putea plăti dările către Stat și pe care nu le-am achitat tot din asemenea cauză nici pe anul trecut.*

Vă rog dar foarte mult, Domnule Primar ca să bine voiți a vă face decât o pomană cu umanitatea și a ne scăpa de asemenea barbari din stabilimentele publice.” ¹⁹⁰

Cert este că aceste excese erau cunoscute și de autoritățile centrale care, încercau permanent să reglementeze, în spiritul și litera Convenției, diferendele apărute în relațiile dintre cetățenii români și trupele imperiale ruse.

Prin Ordinul nr. 7176, ministrul de Interne transmitea prefectilor comunicarea primită de la colegul său, ministrul de Externe: *„În interesul repedei și regulatei mergeri a lucrărilor relative la incidentele săvârșite în țară prin faptul trupelor Russe, am onoare a vă ruga să bine voiți a da esprese ordine tuturor autorităților ad-tive ca să comunice comisarilor respectivi ori ce urmări făcute în dauna ordinii sau averii publice și private de către aceste trupe pentru ca Dni. Comisari la rândul D.lor să facă cuvenitele demersuri și în caz de imposibilitate, să încunoștiințeze Ministerului sau Comisariatului general și acesta potrivit instrucțiunilor ce au în această privire.”* ¹⁹¹

Conținutul acestui Ordin era făcut cunoscut, la 27 aprilie 1878, de către prefectul de Putna primarului orașului Focșani.

În pofida acestor eforturi ale autorităților centrale și județene de a asigura relații civilizate între populație și soldații imperiali, excesele rușilor continuau.

¹⁹⁰ *Ibidem*, f. 123 - 123 verso

¹⁹¹ *Ibidem*, f. 132

La 9 mai 1878, iconomul Ioan Chiriac se plângea primarului că fiica sa Marghioala, închiriasse, la „îndemnarea și stăruința” comisarului Potop de la Despărțirea I casele ei pentru a se instala o cancelarie rusească.

Termenul de închiriere fusese depășit, chiria nu fusese plătită de ruși, iar aceștia se mutaseră în alt loc.¹⁹²

Prefectul de Putna se adresa primarului orașului Focșani, la 13 mai 1878, arătând că „*Sunt informat că pahonții* de ham caii în partea sudică a orașului și pascu islazul care este al orășenilor, de asemenea se vede ridicându-se în dreptul movilei, magazii pentru proviziuni Rusești.*”

Vă invit, Dle Primar, ca prin mijloacele Dlui Polițaiu al orașului, să împedecați atât pe pahonți cum și orice trupă de a paște cu cai[i] loru islazul orașului. În același timp înimi veți referi dacă aveți cunoștință și cu ce autorizare s-au clădit acele magazii.”¹⁹³

În iunie 1878, comisarul Culorii Albastre a verificat plângerile lui Iancu Pastia și Ruscu Ganciu, referitoare la stricăciunile provocate caselor închiriate soldaților ruși.

În cazul lui Ruscu Ganciu, acesta a închiriat rușilor, din 5 decembrie 1877, o prăvălie și o odaie situate în Strada Sârbească. Artileriștii ruși le-au transformat pentru nevoile lor în magazie de muniție și cancelarie, dar le-au adus într-o stare deplorabilă care au obligat pe proprietar să facă reparații în valoare de 100 franci. Până la 6 iunie 1878, rușii îi datorau costul reparațiilor și chiria de 50 de franci pe fiecare lună. La verificarea celor reclamate, comandantul rus al Bateriei de Artilerie a refuzat să asiste la anchetă.¹⁹⁴

Din data de 25 decembrie 1877, soldații ruși din Regimentul 48 de Rezervă au ocupat beciul casei lui Iancu I. Pastia, situată pe Șoseaua Națională, bariera București. După ei au venit soldați din Bateria a 4-a Artilerie cu căruțele cu cai. Aceștia au dărâmat pereții și au cărat cărămida în lagărul lor situat în afara Focșanilor.

¹⁹² *Ibidem*, f. 141 verso

* **pahonț** = soldat căruțaș rus

¹⁹³ *Ibidem*, dosar nr. 6 / 1878, f. 58

¹⁹⁴ *Ibidem*, f. 75 - 75 verso

Din Procesul – verbal întocmit la 11 iunie 1878 de subcomisarul Culorii Albastre, deplasat la fața locului și care era însoțit de martori și experți, rezultă că totalul distrugerilor se ridica la suma de 5.000 lei.¹⁹⁵

Comisarul Despărțirii a IV-a, Culoarea Albastră, a verificat la 8 iunie 1878 plângerea lui Ion Drăgulin. Acesta a închiriat rușilor două camere și o sală, unde au fost instalate ateliere de stolerie și fierărie, la care lucrau 11 soldați din bateriile staționate în Focșani.

Rușii i-au ocupat casa între 1 noiembrie 1877 – 15 mai 1878. Din data de 31 ianuarie 1878 și până la 15 mai 1878 când s-au mutat în lagărul situat pe imașul orașului, rușii nu i-au mai plătit nimic, lăsându-i casele într-o stare jalnică. La constatarea făcută la fața locului „s-au văzut sala de intrare și două camere care toți pereții din juru împrejură dărâmați până la cărămidă, două sobe stricate cu desăvârșire, pe dinafară cât ține prinderea acelor două camere, pereți crăpați prin toate părțile și pă uni locuri căzuți”¹⁹⁶

Experții care îl însoțeau pe comisar au declarat în unanimitate „că costul ruinării este de trei sute franci și chiria pe trei luni și jumătate după prețurile corente pentru două odăi și o sală costă una sută șaptezeci și cinci franci, pe aceleași trei luni și jumătate, care în totul făcându socotiala a ruinii și a chirii este suma de patru sute șaptezeci și cinci franci.”¹⁹⁷

Într-un Memoriu înaintat primarului orașului Focșani la 19 iulie 1878, Anica Profiriu reclama faptul că soldații ruși de la Spitalul Cazarmei pășunează vitele pe imașul ei, fără a plăti nimic și i-au produs însemnate stricăciuni și pe pământul unde semănase în.¹⁹⁸

Întors din Campania de peste Dunăre, în august 1878, G. Șerbănescu din Focșani a avut surpriza neplăcută să-și găsească casele de pe șoseaua ce mergea la Cazarma Statului „plină cu cai rusești făcute grajdii și aduse într-o stare foarte deplorabilă,

¹⁹⁵ Ibidem, f. 76 - 77

¹⁹⁶ Ibidem, f. 82 - 83

¹⁹⁷ Ibidem, f. 83

¹⁹⁸ Ibidem, f. 92

pardoselile stricate, zidăria asemenea surpată, în fine în toate părțile ruină.”¹⁹⁹

După estimările proprietarului, distrugerile și chiria restantă se ridicau la suma de 40 napoleoni.

La 19 august 1878, subcomisarul Culorii de Roșu, împreună cu trei martori și experți, încheiau Procesul – verbal de constatare a stricăciunilor făcute de ruși la biserica părăsită de pe strada Mălureni, la locul numit Hanul Călugărilor, Culoarea de Roșu. Soldații ruși staționați în lagărul situat pe malul Milcovului au dărâmat în mai multe rânduri bucăți din zidul bisericii.

Aceasta și terenul împrejmuitor fuseseră donate de fostul proprietar Comunei urbane Focșani. În momentul anchetei, rușii erau deja plecați din lagăr, așa încât Primăria a rămas cu stricăciunile.²⁰⁰

Distrugerea gardurilor era un lucru obișnuit pentru soldații ruși. Numeroși proprietari din Focșani au reclamat acest lucru. Elena Flea care avea case în apropierea maidanului numit Petrele de moară din Culoarea Albastră, reclama la 6 februarie 1878, distrugerea zaplazului de către soldații ruși, din care cauză îi intrau în grădină vitele orașenilor.²⁰¹

La fața locului s-au deplasat subcomisarul Culorii Albastre însoțit de trei martori care au constatat distrugerile făcute de ruși și le-au estimat la cel puțin 300 lei.

Din ancheta subcomisarului Gheorghe Ștefan Simionescu, de la Culoarea Galbenă, Despărțirea a III-a, ofițer al Poliției judecătorești, s-a constatat că din gardul împrejmuitor al locuinței lui Toader Mateescu, rușii din Regimentul de telegrafiști i-au ars 500 de scânduri.²⁰²

Comandantul rus a refuzat să răspundă de ceea ce făcuseră soldații din subordinea sa în timpul celor două nopți și o zi cât au staționat în Focșani.

¹⁹⁹ *Ibidem*, f. 96

²⁰⁰ *Ibidem*, f. 98 – 98 verso

²⁰¹ *Ibidem*, f. 6 – 7 verso

²⁰² *Ibidem*, f. 2 – 2 verso

Guardul general silvic al județului Putna l-a informat pe primarul Focșanilor că administratorii Domeniilor și Pădurilor Statului, prin Ordinele nr. 18.476 și 27.459 l-au încunoștiințat că trebuie să meargă la comisarul român atașat pe lângă armata imperială rusă pentru a da detalii „*asupra deteriorărilor făcute în pădurile statului de numita armată, despre care s-au format acte la timp.*”²⁰³

La 6 iunie, 1878, locuitorii Trifan Pușcașu, Vasile Dobrin, Constantin Tudoranu, Ion C. Secară, Ioniță Munteanu, Ghiță Coman și Arghir Dumitru, din Culoarea Galbenă și Verde din Mahalaua Ocolului, într-o petiție adresată prefectului se plâneau că „*de la venirea rușilor și până astăzi avem în cfartiru soldași ruși cu cai, care ni-au cauzatu cele mai multe stricăciune, zaplazuri și grașdurile ce le avem.*”

Ba avea mai multu și gunoi ce-l fac îl lasă grămadă, încât aeru să infectiază. Am reclamatu Dlui primaru și ne-au datu orden către poliție și poliția ne spune că noi să-i gonim cu pari, cu ce ne va sta în puțină.”²⁰⁴

Din documentele de arhivă rezultă că au existat și situații, într-adevăr mai puține, în care rușii au recunoscut pagubele cauzate unor cetățeni din Focșani și au plătit despăgubirile. Este cazul lui G. Nicolăiță care a primit 281 franci și 60 bani în ruble argint, Calliopei Nicolaide (80 franci în ruble de argint), Elenei Frunză (224 franci în ruble de argint), Mariei Russu (20 franci și 60 bani în ruble de argint) etc.²⁰⁵

Beneficiind de sprijinul comisarului Ștefan Măicănescu, locuitorului G. Pruncu rușii i-au reparat gardul caselor sale (15 octombrie 1877).²⁰⁶

La insistențele Comisarului General Român și ale Comisarului Special de la Galați, autoritățile militare ruse încercau, măcar formal, să coopereze cu cele civile române în cercetarea și rezolvarea conflictelor ce apăreau între ruși și români.

²⁰³ *Ibidem*, dosar nr. 7 / 1878, f. 197

²⁰⁴ *Ibidem*, dosar nr. 32 / 1877, f. 62 verso

²⁰⁵ *Ibidem*, f. 112 – 112 verso

²⁰⁶ *Ibidem*, f. 112 verso

La 12 mai 1878, Prefectura informa Primăria Focșani că „*Dl. Comisar al Comandantului cap al armatei Imperiale îmi comunică că delegații Ruși au fost autorizați tot de-o dată a cerceta împreună cu Dvs. conflictele ce s-ar ivi în cercomscripția Dvs. între autoritățile noastre și cele Ruse.*

Primind ordinele Ministerului afacerilor streine... am onoare a vă comunica că sunteți autorizați a cerceta împreună cu delegatul Rusu deferitele conflicte survenind între autoritățile Ruse și Române.”²⁰⁷

Când rușii au trebuit să părăsească lagărul din Focșani, comandanții lor, contrar firii și năravurilor soldaților ruși, probate pe toată durata trecerii sau cantonării în Focșani, au simțit nevoia să invite pe primarul orașului Focșani pentru o despărțire civilizată.

Prefectul a fost informat prin Adresa din 29 iunie 1878 de către primarul urbei, de modul cum s-a desfășurat acest moment emoțional: „*Adjotantul Dlui Comandante a oștirilor Imperiale m-a invitat și am mers în lagăr, pentru a asculta câteva vorbe pe care le traduc: „Amândoi, Noi, șefii de artilerie și infanterie înaintea Dsale capul orașului, mărturisim recunoștința care este faptul fiecăruia nobil. Arătați tuturor orașeniloru desăvârșita noastră mulțămire pentru buna primire ce ne-a datu cu găzduirea în timpul ernii și primăvara. Arătați asemenea mulțumirile noastre tuturor autorităților locale, care ne-a[u] înlesnit și ne-a[u] dat concursu la trebuințele noastre. Fiți vă rog interpretul nostru înaintea guvernului României.*

Iubiții noștri aliați și în spicieal Domnului Ioanu Brăteanu, ministrul de Interni că circulara Domnii sale din 13 aprilie a avut efecte plăcute.

În urma acestor cuvinte, atâtu șefu câtu și toți officieri[i] ridicând un toast s-a pronunsat ast-fel:

„Să trăească Prințul Românu! Să trăească M. Sa Dnu, să trăească Ministerul actual.

Noi plecăm din Focșani și rămâneți sănătoși!”. ²⁰⁸

²⁰⁷ Ibidem, dosar nr. 6 / 1878, f. 59 – 59 verso

²⁰⁸ Ibidem, dosar nr. 7 / 1878, f. 180 -181 verso

Primarul a comandat la Tipografia Samolada 200 exemplare din „*Anons. Adio lăsat în Focșani de oștirile Imperiale ruse care a[u] ernet și acuma s-a[u] dusu*”, făcut public la 2 iulie 1878.²⁰⁹

Focșănenii, cu numai două decenii în urmă, trăiseră o experiență la fel de dureroasă cauzată de soldații garnizoanei austriece, compusă din croați, ale căror excese brutale au degenerat în ciocniri sângeroase cu dorobanții.

La apusul soarelui nu se mai arăta țipenie de om pe stradă, iar bătrânii spuneau că de la năvălirile tătare nu s-a mai pomenit așa ceva.²¹⁰

* *

*

Abuzurile și excesele armatelor imperiale ruse au lăsat urme adânci în amintirea focșănenilor.

Cu greu, acestea au fost estompate, uitate chiar odată cu momentele înălțătoare trăite în anii 1877 – 1878.

Proclamarea Independenței și cucerirea ei pe câmpurile de bătlie a fost înțeleasă și de focșăneni ca cea mai importantă etapă a cuceririi suveranității depline a statului român.

În fața împlinirii acestui deziderat, nici o suferință, nici o tristă amintire nu-și mai găseau locul în sufletul și conștiința lor.

Consfințită, întărită și apărată la Plevna, Rahova, Vidin și Smârdan, în vara și toamna anului 1877, Independența României avea să fie impusă Imperiului Otoman și recunoscută de puterile europene prin Congresul de la Berlin din 1 / 13 iunie – 1 / 13 iulie 1878.

²⁰⁹ *Ibidem*, f. 181 verso

²¹⁰ I. Nistor, **Ocupația austriacă în Principate (1854 – 1857) după rapoartele lui Coronini**, Imprimeria Națională, București, 1938, p. 51

Gheorghe Miron

Agitațiile care au cuprins lumea satelor în primăvara anului 1907 s-au declanșat în urma unui incident care s-a produs în satul Flămânzi din județul Botoșani, incident care va marca începutul mării răscoale țărănești sub deviza „*Vrem pământ !*”.

Răscoala din 1907 își are rădăcini mult mai adânci, izvorâte din configurația structurii satului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX – lea .

Deși reforma agrară din anul 1864 a determinat importante transformări sociale, zdruncinând sistemul muncii bazat pe clacă, iar numeroși țărani au intrat în posesia multrîvnitului pământ, marile proprietăți funciare au continuat să existe, la sate păstrându-se, încă, puternice rămășițe feudale.

Sub aspectul compoziției sociale, în ajunul reformei agrare din anul 1864, județul Putna era caracterizat printr-o densitate a moșiiilor răzășești față de restul proprietăților. În 1864, în județ existau 17.062 de proprietari răzeși, 79 de mari proprietari, 67 de arendași și 13.054 de săteni fără pământ .¹

După aplicarea reformei agrare au fost împrăștiți 7.593 de clăcași, dintre care 1.009 fruntași, 3.335 mijlocași, 1.667 pălmași, iar 1.582 de săteni au primit doar locul de casă din vatra satului.²

Ca urmare a mijloacelor multiple folosite de moșieri pentru a stoarce cât mai multe profituri de pe urma țăranilor, în lumea satelor

¹ Ion Ionescu de la Brad , **Agricultura română din Judeciulu Putna** , Imprimeria Statului , București , 1869 , p. 83

² Arhivele Naționale Vrancea (în continuare se va cita : A.N.Vn.) , fond Prefectura Județului Putna , dosar nr.132/1867 , f. 31 - 36

s-a instalat o stare de nemulțumire, care s-a accentuat în perioada următoare.

O îmbunătățire a situației țărănimii s-a realizat și prin împrăștierea făcută după Războiul de Independență, iar mai târziu țărani au avut posibilitatea să cumpere pământ de la Stat în condiții avantajoase.

Cu toate acestea, la începutul secolului al XX – lea mulți țărani nu mai aveau loturile cu care fuseseră împrăștiți, datorită fărâmițării prin moștenire.

Iar acei care aveau loturile întregi, nu puteau să le exploateze la adevărata lor valoare, datorită utilajului agricol rudimentar.³

Raportată la condițiile agriculturii din anii de început ai secolului al XX - lea, repartitia proprietății asupra pământului evidențiază pauperizarea tot mai accentuată a țărănimii, formarea unor pături numeroase de familii țărănești cu pământ puțin sau chiar fără pământ.

Adeseori, moșierii trăiau la orașe sau peste hotare, iar proprietățile le închiriau marilor arendași, care, la rândul lor, le dădeau în dijmă țăranilor.⁴

Pentru o exploatare eficientă a proprietăților era nevoie de oameni experimentați, buni organizatori și economiști. Astfel se explică de ce, mai ales în Moldova, o mare parte dintre arendași erau evrei.

Arendășii aveau experiența zonelor agricole mai avansate din Imperiul Austro-Ungar sau din Ucraina și erau obișnuiți cu exploatarea agricole mari. Trusturile arendașești aduceau forță de muncă din Bucovina, ca urmare a activității Biroului de plasare condus de N. Eidinger, spion aflat în slujba generalului Fischer, șeful Jandarmeriei austriece de la Cernăuți.⁵

³ Alex Mihai Stoenescu, **Istoria loviturilor de stat în România . 1821 - 1999**, vol. 2, **Eșecul democrației române**, Editura RAO, București, 2002, p. 98 - 99

⁴ M.Badea, I.Ilinicioiu, **Răscoala țăranilor din România – 1907**, Editura Politică, București, 1967, p. 14

⁵ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 104

În anul 1902 peste jumătate din pământul moșierilor se afla în mâna arendașilor, al căror număr era cu mult mai mic decât cel al proprietarilor.⁶

Arendășii au reușit să ridice substanțial valoarea proprietăților, să crească de câteva ori producția și să sporească spectaculos veniturile proprietarilor. Probleme au apărut când unii arendași, scăpați de sub control, deveniți foarte bogați și influenți, au început să se organizeze în trusturi arendășești, ajungând să controleze aproape întreaga Moldovă. Luarea în arendă se făcea pe suprafețe tot mai întinse și numai în interiorul unor familii.⁷

De pildă, asociația fraților Fischer ținea în arendă, în nordul Moldovei, pe o întindere ce cuprindea aproape zece județe ale țării, suprafața de 237.863 ha de pământ, din care 159.399 ha cultivabile.

În Moldova existau trei trusturi arendășești: Fischer, Iuster și Costiner. Sub raporturile consecințelor sale, arendășia a constituit un factor de agravare și ascuțire a conflictelor la sate.⁸

Lipsiți de pământul necesar pentru a asigura hrana familiilor și a vitelor de muncă, țăranii erau nevoiți să arendeze pământ de la moșier direct sau prin intermediul arendașului. Pământul era luat în arendă pe bază de contract, iar suprafața era cuprinsă, în medie, între trei și șase hectare.⁹

Contractele de învoieli agricole se încheiau îndeosebi în timpul iernii, când arendașul sau proprietarul putea specula nevoia de produse pentru hrana țăranilor. În majoritatea lor, aceste învoieli se efectuau pe termen scurt, dând astfel posibilitatea proprietarilor sau arendașilor să ridice neconținut prețul pământului arendat. Mai mult, datorită faptului că arendașii luaseră suprafețe întinse de pământ, aceștia sileau țăranii să accepte învoieli agricole dezavantajoase, luând pământ mai mult decât puteau lucra. Plata se făcea în muncă, nu în bani.¹⁰

⁶ M. Bădea, I. Ilincioiu, *op. cit.*, p. 15

⁷ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 105

⁸ Ion Agrigoroaiei (coord.), **1907 în perspectivă istorică**, Editura Junimea, Iași 1988, p. 88

⁹ M. Bădea, I. Ilincioiu, *op. cit.*, p. 15

¹⁰ *Ibidem*, p. 16

Legile învoielilor agricole îi obligau pe țărani să muncească mai întâi pe pământul moșierilor și abia după aceea pe pământurile lor, de multe ori nemaiavănd timp să se ocupe în mod corespunzător de propriile suprafețe agricole.¹¹

Creșterea continuă a prețurilor pământului, dar și a arenzilor, a dus la o sporire a obligațiilor impuse țăranilor. Pe de altă parte, prețul muncii țăranilor era foarte mic¹², iar dacă un țăran dorea să muncească pe bani mai mulți în alt sat, descoperirea că oriunde s-ar duce dă de același arendaș și, implicit, de același preț al brațelor sale de muncă.

Într-un asemenea climat, în care mobilitatea forței de muncă în interiorul agriculturii era paralizată¹³, iar o îmbunătățire a situației nu se întrevedea pe moment, o răscoală majoră era inevitabilă.

Dacă foametea ar fi fost principala cauză a răscoalei din 1907, această teză nu poate fi susținută cu argumente solide, mai ales că anul agrar 1907 se prefigura ca unul extrem de bogat. Un an prielnic pentru o răscoală cauzată de foamete ar fi fost anul 1904, când s-a înregistrat o secetă cumplită.¹⁴

La originea răscoalei, pe lângă starea proastă a țăranimii române, s-au aflat și instigatori austro-ungari și ruși care, prin diferite metode de propagandă, au pregătit terenul pentru o revoltă de amploare. Chiar regele Carol I a semnalat ca centru al instigării orașul Cernăuți¹⁵, unde Eidinger, prin Biroul Comercial deschis la București, acționa prin spionii săi infiltrați în rândul lucrătorilor agricoli. De altfel, Mochi Fischer se va refugia pe timpul răscoalei la Cernăuți, la prietenul său Eidinger. Cele două imperii, austro – ungar și rus, aveau tot interesul ca prin tulburările provocate de o răscoală să destabilizeze statul român.

O parte a presei, stipendiată de peste hotare, poartă și ea răspunderea pentru răspândirea spiritului de răscoală, publicând, în

¹¹ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 107

¹² Ion Agrigoroaiei (coord.), *op. cit.*, p. 135

¹³ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 101

¹⁴ *Ibidem*, p. 106

¹⁵ *Ibidem*, p. 130 - 131

mod fals, știri conform cărora în satele răsculate țăranii ar fi obținut învoieli agricole avantajoase și alte înlesniri.

Prefectul Aguletti, din Focșani, comunica la București, cu disperare, faptul că ziarele răspândesc spiritul de răscoală, publicând știri fanteziste, exagerate și ațăfătoare, iar țăranii citesc cu lăcomie și imită evenimentele prezentate.¹⁶

Influența presei asupra țăranilor este sesizată și de către autoritățile din comuna Suraia, care arătau că „...de unde în alte timpuri, dacă un locuitor sau doi, cu știință de carte, primea regulat sau citea din când în când câte o gazetă, în aceste timpuri și în special de la primele mișcări ale clasei țărănești, semnalate în județele din nordul Moldovei, numărul știutorilor de carte – care încep să cumpere gazete de la oraș și să citească pentru ei și alți locuitori grupați în jurul lor, acasă sau prin localuri publice, tot felul de știri, adevărate și neadevărate, se înmulțește – așa că, fiind înștiințați atât asupra caracterului mișcărilor semenilor lor din Moldova, cât și a mijloacelor de procedare ale acestora, ușor a fost ca mișcările din acea parte a țării să aibă răsunet și în comunele din județul Putna”.¹⁷

Încă de la sfârșitul anului 1906 autoritățile centrale se confruntaseră cu rezistența țăranilor față de impunerea unei noi taxe, de cinci lei, pentru crearea unei Case de Asigurări Țărănești în cazul lipsei de porumb din cauza secetei.

La 29 decembrie 1906, Ministerul de Interne înștiința Prefectura Județului Putna prin Adresa nr. 112208/906 că zilnic, sute de țărani se adună în fața Administrației Financiare din Botoșani și protestează împotriva acestei noi taxe. În document se arată că în județul Botoșani erau răzvrătite sate întregi, care refuzau chiar să mai plătească și celelalte dări curente, amenințând percepatorii respectivi, iar primarii, de frică, nu dădeau nici un concurs agenților fiscali veniți pentru încasări. Pentru a împiedica răspândirea spiritului de revoltă, prefectul

¹⁶ *Ibidem*, p. 145

¹⁷ A.N.Vn., fond Curtea cu Jurați a Județului Putna, dosar nr.7/ 1907, f. 498 - 498 verso

trebuia să ia măsuri ca în satele județului Putna să le fie explicate locuitorilor foloasele ce ar rezulta din înființarea Casei de Asigurări.¹⁸

La 14 ianuarie 1907, inspectorul comunal al Plaselor Răcăciuni și Sascut informa Prefectura că în acele zone locuitorii sunt liniștiți și nu se agită împotriva taxei de cinci lei pentru asigurarea hranei în cazul lipsei de porumb pe timp de secetă.

Perceptorii fiscali lansaseră somațiile legale, iar circumscriptiile fiscale încasaseră de la aproape toți locuitorii din plasele respective taxa pe acel an.¹⁹

La 26 ianuarie 1907, în comuna Jariștea a fost depistat Vasile G. Necula, care instiga sătenii să se împotrivească plății acestei taxe.²⁰

Dat fiind faptul că această taxă era folosită pentru despăgubirea țăranilor în cazul lipsei de porumb pe timp de secetă, iar porumbul nu se cultiva în cantități mari în toate zonele țării, mai ales la munte, la 23 februarie 1907 au fost luate măsuri care îi scuteau de plata acesteia pe locuitorii din toate zonele montane și deluroase.

Primarii din comunele: Mera, Soveja, Câmpuri, Vizantea, Găuri, Tichiriș, Colacu, Valea Sării, Poiana, Bârsești, Negrilești, Tulnici, Păulești, Spinești, Herăstrău, Nistorești, Răcoasa, Paltin, Spulber și Nereju, au fost înștiințați de către Prefectură despre desființarea taxei.

În același timp, se arăta că „*pe viitor, ei nu vor avea nici un fel de ajutor pe timp de secetă*”.²¹

La 15 martie 1907, în plină răscoală, Legea pentru înființarea Casei de Asigurări Țărănești a fost abrogată, iar taxa desființată.²²

La 8 martie 1907 flacăra răscoalei a cuprins și județul Putna. Cu o zi înainte, la 7 martie 1907, sătenii din comunele Crucea de Sus și Crucea de Jos se adunaseră pentru a trata cu proprietarul Nedelcu problema învoielilor agricole.

¹⁸ Idem, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 28/ 1907, f. 1

¹⁹ Ibidem, f. 3

²⁰ Ibidem, f. 4

²¹ Ibidem, f. 7

²² Ibidem, f. 10

Negocierile dintre proprietar și țărani s-au desfășurat în fața Primăriei din Crucea de Sus, în prezența inspectorului comunal Constantin Varlam²³, care a intervenit în favoarea țăranilor, ajutându-i să obțină „*toate avantajele și ușurările ce le doreau*.”²⁴

Nică Spânu, în vârstă de 23 de ani, dascăl în comuna Crucea de Sus, s-a arătat nemulțumit de rezultatul învoielilor agricole și a cerut ca falcea de arătură să fie mai ieftină de 60 de lei, așa cum se convenise, iar celelalte învoieli în natură să fie mai avantajoase pentru țărani.²⁵

Un consătean de-al său, Cristea Mărgărit, îl indică pe Nică Spânu ca fiind unul dintre agitatorii de frunte din comună „*și care făcea cea mai multă gălăgie*”²⁶ atunci când inspectorul comunal le vorbea oamenilor.

În acea zi, sătenii celor două comune au încheiat învoielile agricole cu proprietarul Nedelcu, în liniște, prezența lui Constantin Varlam impunând autoritate. Cristea Mărgărit arăta, cu privire la starea de spirit a sătenilor din Crucea de Jos, că „*de un an încoace, când se adunau profesorii din satul nostru la școală, domnul profesor Anghel ne vorbea despre pământ... și că trebuie să ne mișcăm ca să câpătăm pământ*.”²⁷

A doua zi, sătenii din comunele: Străoane de Sus, Străoane de Jos, Crucea de Sus, Crucea de Jos, Movilița, Diocheți și Fitionești s-au îndreptat spre orașul Panciu, reședință de plasă și, totodată, reședința proprietarilor, arendașilor și cămătarilor cu care țăranii intraseră de atâtea ori în contact.

Cei mai mulți țărani anchetați pentru participarea lor la răscoală au declarat că au venit în **Panciu** pentru a trata cu proprietarii și arendașii problema învoielilor agricole, însă, cum mulți dintre ei purtau pe sub haine unelte agricole, transformate în arme²⁸, acest

²³ A.N.Vn. , fond Tribunalul Județului Putna , dosar nr. 2/1907 , f. 19 verso

²⁴ *Ibidem* , f. 785

²⁵ *Ibidem* , f. 19 verso

²⁶ *Ibidem* , f. 99 verso

²⁷ *Ibidem* , f. 99

²⁸ *Ibidem* , f. 784

argument nu mai este solid. Și aici, Constantin Varlam a încercat să potolească spiritele agitate, însă fără succes.

Din nou, Nică Spânu se face remarcat, reproșându-i lui Constantin Varlam faptul că *„prea scump s-au împăcat oamenii pentru pământ cu domnul Nedelcu”*.²⁹ În schimbul de replici dintre cei doi, Constantin Varlam l-a apostrofat pe Spânu, spunându-i: *„cap de dascăl ai tu, de vorbești așa ? ”*.³⁰

Răspunsul acestuia nu a întârziat, avertizându-l pe inspector că *„poate să fie și cap de revoluție, nu numai de dascăl ”*.³¹

După un simulacru de tratative asupra învoielilor agricole, sătenii, la îndemnul lui Gheorghe V. Dobrin și Tănase Toader Apetrei, s-au năpustit asupra caselor celor mai avuți din oraș.³²

Faptul că nu veniseră pentru învoielile agricole reiese și din declarația unui participant, Toader Cenușă, din Crucea de Sus, care povestește cum a ajuns în oraș și care era scopul lor:

*„Joi, 8 martie, văzând că se scurgea o mulțime de oameni din Străoane de Sus și Străoane de Jos și vin spre Panciu, ne-am luat și noi după dânșii cu gând de a face răscoală . ”*³³

Mărgărit Cristea recunoaște și el că înainte de a începe tulburările din Panciu, la Cafeneaua „Gâță”, Nică Spânu *„ne îndemna să prădăm la evrei”*.³⁴

În mintea sătenilor, datorită instigatorilor care cutreierau satele³⁵ și presei care prezenta tendențios mișcările țărănești din nordul Moldovei, se înrădăcinase ideea că fără manifestări violente nu vor căpăta nici pământ și nici nu li se va îmbunătăți soarta.

Prima casă pe care au atacat-o a fost aceea a cizmarului Moise Bucureșteanu, fiind și cea mai apropiată de piața unde se găseau adunați. Aici s-au mulțumit să spargă numai geamurile, apoi s-au

²⁹ *Ibidem*, f. 102

³⁰ *Ibidem*

³¹ *Ibidem*

³² *Ibidem*, f. 784

³³ *Ibidem*, f. 10 verso

³⁴ *Ibidem*, f. 99 verso

³⁵ *Ibidem*, f. 448

îndreptat spre locuința lui Aron Fiterman , unul dintre evreii bogați din Panciu.³⁶

Fiterman se aflase de multe ori în relații cu locuitorii comunelor învecinate, împrumutându-i cu bani ori de câte ori aveau nevoie. Cu toate că li s-a spus că Fiterman e grav bolnav, el decedând la scurt timp după aceste evenimente, răsculații au început să lovească cu pietre, au rupt gardul și au intrat în casă.

Toader Cenușă recunoaște că *„am dat și eu cu pietre în ferestre și uși la domnul Aron, dar încolo, deși am fost de față la toate devastările făcute de locuitori la casele evreiești, n-am sfărâmat nimic, ci am luat numai niște stafide pe care le-am mâncat.”*³⁷

Unul dintre cei mai furioși răsculați care a devastat casa lui Fiterman a fost Gheorghe Groza.³⁸ Aron Fiterman a scăpat de furia răsculaților fiind ascuns de către soția sa în latrină.³⁹

De aici, răsculații au trecut la casa lui Marcu Schechter, mare exploatator de păduri și care îl avea ca asociat pe un oarecare Purcel, foarte bogat și el. Cum au intrat în casă, țăranii l-au întrebat pe Schechter unde sunt banii lui Purcel și s-au repezit la el. Schechter, aflându-se în legitimă apărare, a scos revolverul și a tras, omorându-l pe cel pe care era în fruntea cetei, Ioniță Ichim, din Diocheți, care era înarmat cu un topor. Grav rănit la cap, Schechter abia a scăpat cu viață de furia atacatorilor, reușind să fugă. Ușile, ferestrele și mobilele din cele trei camere ale casei sale au fost sfărâmate.⁴⁰

Unul dintre răsculați, Ion Seciu, din Mănăstioara, nu recunoaște că a participat la distrugerea casei lui Schechter, motivând că venise în Panciu ca să meargă la dentist, însă când au început tulburările în oraș, a fugit acasă fără să facă nimic. Declarația sa a fost infirmată de către Marcu Schechter, care l-a recunoscut pe Seciu ca fiind cel care a agresat-o pe soacra sa, a trântit-o jos și a stricat și o mașină de cusut.

³⁶ *Ibidem* , f. 784

³⁷ *Ibidem* , f. 11

³⁸ *Ibidem*

³⁹ *Ibidem* , f. 784

⁴⁰ *Ibidem* , f. 785

Mai mult, un alt martor, Ion Alexandrescu, a arătat că Seciu a fost cel care a bătut-o pe soția lui M. Altman.⁴¹

În fața răsculaților, superiori numeric, autoritățile n-au putut face nimic, mărginindu-se doar să recunoască pe câți mai mulți dintre făptași.

Ștefan Munteanu, muncitor din Panciu, dar originar din comuna Străoane de Jos, a fost oprit de Constantin Varlam și Ion Constantin, șeful Plutonului de Jandarmi Zăbrăuți, să stea lângă ei, pentru ca acesta să-i identifice pe cei care distrugeau, întrucât pe mulți dintre ei îi cunoștea, fiind din satul său natal.⁴²

Șeful Plutonului de Jandarmi s-a arătat mulțumit de Ștefan Munteanu „care a stat în tot timpul devastărilor atât lângă mine și domnul Inspector, cât și pe lângă polițiști, dându-ne chiar concursul său pentru oprirea devastărilor și salvarea unor devastați.”⁴³

Timp de patru ore, Strada Carol, de la un capăt la altul, a fost devastată, fiind distruse 67 de case, cauzându-se pagube în valoare 300.000 lei.⁴⁴

Pentru a ne face o imagine mai clară asupra distrugerilor cauzate de către răsculați în orașul Panciu, vom încerca să reconstituim, pe baza declarațiilor unor participanți la revoltă și a mărturiilor celor păgubiți, natura și dimensiunea pagubelor.

Costică Cazacu, în vârstă de 19 ani, din comuna Străoane de Sus, recunoaște că a luat parte la devastările din Panciu, începând de la Aron Fiterman și până la casa lui I. Rafail. La prăvălia lui Iancu Nohman, care a fost distrusă, el arată că au fost deschise butoaiile cu vin, a băut și el aici, apoi s-a alăturat celorlalți răsculați, devastând mai departe.⁴⁵ La distrugeri s-a folosit de o coadă de sapă pe care a luat-o de la un comerciant evreu.⁴⁶

⁴¹ *Ibidem*, f. 225

⁴² *Ibidem*, f. 280

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ *Ibidem*, f. 785

⁴⁵ *Ibidem*, f. 6

⁴⁶ *Ibidem*, f. 7

Constantin Voicu, din comuna Diocheți, a participat la devastarea casei lui Aron Fiterman, precum și la distrugerile provocate până la sosirea armatei.⁴⁷ Conform spuselor sale, din comuna Diocheți au mai participat și: Iorgu Corășel, Gheorghe Bordeianu, Vasile Elisei, Gheorghe Ifrim, Paraschiv Dumbravă, Pavel Codreanu, Nicolae Bandrabur, Constantin Dumitrașcu și Gheorghe Filip. Distrugerile le-au săvârșit folosindu-se de cozi de sape.⁴⁸

La interogatoriu, Apostol Costin, din Crucea de Sus, afirma că venind de la Gara din Panciu avea intenția să se ducă acasă, însă găsind oameni adunați la casa lui Fiterman „după ce au devastat acolo, au pornit pe strada evreiască, am mers și eu cu ei, am spart ferestrele și ușile la casele evreiești, am intrat înăuntru și am fărâmat ce am găsit. La cârciumarul Nohman am băut vin.”⁴⁹

Confruntat cu martorul Raicu Panciu, acesta arată judecătorului de instrucție că l-a văzut pe Apostol Costin în timpul devastărilor, era beat și întrebându-l ce caută în Panciu, acesta i-a răspuns că se întorcea de la serviciu. Martorul afirmă că Apostol nu s-a dedat la distrugeri, ci doar privea.⁵⁰

Vasile Buhai, în vârstă de 46 de ani, fost dascăl în comuna Crucea de Sus, a fost recunoscut de către Ițic Avram, care l-a văzut devastând la cârciuma lui Iancu Nohman. Inspectorul comunal Constantin Varlam a confirmat afirmațiile lui Ițic Avram.

La 12 aprilie 1907, Iosef Teodorescu l-a indicat pe Vasile Buhai ca fiind cel care a dat drumul la canelele vaselor cu vin la Iancu Nohman, iar după devastări l-a văzut retrăgându-se spre casă, având asupra sa o legătură cu lucruri furate.⁵¹

Lordache Duță și Vasile Ciubotaru, amândoi din comuna Movilița, au furat sticle de coniac, șiraguri de covrigi și alte bunuri, pe care le-au încărcat într-o căruță. Cei doi au fost identificați de către

⁴⁷ *Ibidem*, f. 1

⁴⁸ *Ibidem*, f. 2

⁴⁹ *Ibidem*, f. 17 verso

⁵⁰ *Ibidem*, f. 18 verso

⁵¹ *Ibidem*, f. 89

Golda Avram Cojocaru, care i-a văzut în timp ce furau din prăvălia lui Haim Risen.⁵²

Au fost și cazuri când unii dintre răsculați au apărut bunurile unor cunoscuți de-ai lor.

Astfel, Ghiță Amăricăi, plugar din comuna Străoane de Sus, a susținut că a venit în Panciu pentru a lua în arendă un imaș de la arendașul Ițic Moscu, iar în timpul devastărilor l-a apărut pe acesta de furia răsculaților. Ițic Moscu a confirmat cele spuse de el, însă Nicolae Milea, Marcu Schechter și Ștefan Munteanu l-au văzut pe Ghiță Amăricăi participând la distrugerea altor case.⁵³ Moscu a mai fost apărut și de către Toader Chelaru⁵⁴, iar Ion Manea l-a sfătuit să se ascundă de furia oamenilor.⁵⁵

Neculai Dima, din comuna Crucea de Sus, a negat că ar fi participat la răscoală, însă Iancu Nohman și Nicolae Milea l-au văzut devastând, iar șeful Plutonului de Jandarmi a declarat că atunci când l-a arestat, el a opus rezistență, rupându-i epoleții.⁵⁶

Apostol Dobrin, plugar din comuna Străoane de Jos, a motivat că a venit în Panciu pentru a cumpăra o carte copilului său, iar când au început tulburările s-a întors acasă. La interogatoriu, fiind confruntat cu șeful Plutonului de Jandarmi Zăbrăuți și cu martorul Ștefan Munteanu, aceștia l-au recunoscut și au afirmat că a participat la devastare. Ion Constantin arăta că *„l-am văzut pe Dobrin când strica pe stradă lucrurile aruncate de alții din case, i-am spus să plece acasă și el a răspuns că acum a venit vremea lor, că toate acele lucruri sunt făcute din munca lor. Călca Dobrin pe plapome și zicea...că alții dorm pe puf și el doarme pe bolovani.”*⁵⁷

Constantin Mărăscu a negat că a participat la distrugeri, însă a fost indicat de către Ion Alexandrescu drept unul dintre principalii instigatori la răscoală. Când s-a prezentat în fața anchetatorilor, la

⁵² *Ibidem*, f. 97

⁵³ *Ibidem*, f. 141

⁵⁴ *Ibidem*, f. 162

⁵⁵ *Ibidem*, f. 171

⁵⁶ *Ibidem*, f. 146

⁵⁷ *Ibidem*, f. 278

interogatoriu, Mărăscu avea pantalonii îmbrăcați pe dos. Pus să și-i întoarcă pe față, s-a constatat că erau pătați cu vopsea de culoare roșie și verde, semn că a devastat și el.⁵⁸

Faptul că Mărăscu nu a avut altă pereche de pantaloni cu care să se prezinte în fața anchetatorilor săi, fiind nevoit să poarte pantalonii ce-l incriminau, dovedește starea profundă de mizerie și sărăcie în care trăia.

La cârciuma lui Liviu Grünberg, Vasile Badea a spart lacătul de la ușa beciului și a rupt cepurile de la butoaiele cu vin, oamenii bând din belșug. Aici, Ion Simion Manea, din comuna Străoane de Jos, îl vede în curte pe Iosif Bandrabur „mătăhăind, beat, împreună cu alți oameni pe care nu-i cunosc.”⁵⁹

Constantin Vasilache, în vârstă de 55 ani, din Mănăstioara, admite că a fost în Panciu cu intenția de a cumpăra făină, însă n-a devastat. El a declarat că „am fost de am băut vin la Enache Panciu și amețindu-mă, m-am încins peste brâu cu o batistă, fiind vătămat.”⁶⁰

La confruntare, Enache Panciu a declarat că Vasilache nu a fost la prăvălia sa să bea vin în acea zi, însă Nicolae Milea arăta că l-a văzut beat prin oraș, iar „batista” cu care era încins peste brâu s-a dovedit a fi o perdea, pe care o furase probabil de undeva, după cum a declarat Iancu Lupu.⁶¹

Gheorghe Nițoiu, în vârstă de 38 de ani, din comuna Crucea de Sus, afirma că „joi, venind de la gară, m-a luat grămada de oameni și m-a dus pe stradă, am găsit o cofă de vin și am băut, am fost prins și închis.”⁶²

Costache Holban, din comuna Mănăstioara, a declarat că a venit în Panciu pentru a cumpăra medicamente, însă la bariera orașului auzind focuri de armă, s-a întors acasă. La întoarcere, spune Holban, „mai erau cu mine Nicu Calotă, cu căruța și Ion Spiridon Chiriac.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 177

⁵⁹ *Ibidem*, f. 279

⁶⁰ *Ibidem*, f. 218

⁶¹ *Ibidem*

⁶² *Ibidem*, f. 153

*Când m-a ajuns Nicu Calotă din urmă, m-am urcat și eu în căruța lui. N-am furat nimic și nici n-am devastat .”*⁶³

Afirmațiile sale sunt contestate de către martorul M. Isăcescu, care l-a văzut încărcând în căruță lucruri furate din oraș.⁶⁴

Neculai Duță, în vârstă de 56 de ani, din comuna Mănăstioara, a declarat că a fost în Panciu în ziua de 8 martie, însă nu a devastat. Marcu Solomon a susținut afirmațiile sale și a declarat că l-a văzut în Panciu „*mort de beat* ”.⁶⁵

Constantin Doagă, din comuna Crucea de Sus, se afla la Ițic Haimsohn în ziua de 8 martie, pentru a tăia lemne. Când au început devastările, el a apărut proprietatea lui Haimsohn, fapt confirmat și de fiul lui Ițic, Aron.⁶⁶ Cu toate că a încercat să prevină distrugerea casei lui Haimsohn, Constantin Doagă nu i-a putut opri pe acei care i-au năvălit în curte. Unul dintre cei care a devastat aici, Iordache Nedelcu, din Mănăstioara, a declarat că „*am venit în târg să-mi cumpăr opinci și am văzut că lumea strica la un cizmar, am plecat acasă și n-am devastat* ”.⁶⁷

Ițic Haimsohn și Marcu Altman l-au văzut devastând, el fiind recunoscut și de către Marcu Schechter.⁶⁸

Imediat cum au început devastările, Nică Spânu a fost arestat și închis la Secția de Jandarmi din Panciu.⁶⁹ Un grup de țărani, având în frunte pe Vasile Palade, plugar din comuna Crucea de Sus, a mers la Secție, unde Palade afirma că „*am rugat pe domnul Inspector să libereze pe Nică Spânu și l-a liberat* ”⁷⁰

Constantin Varlam și Ion Constantin au declarat că „*Vasile Palade a venit joi, 8 martie, dimineața la arestul Secției de Jandarmi și a insistat să se libereze Spânu, voia să atace arestul, era violent.*”⁷¹

⁶³ *Ibidem* , f. 245

⁶⁴ *Ibidem*

⁶⁵ *Ibidem* , f. 231

⁶⁶ *Ibidem* , f. 154

⁶⁷ *Ibidem* , f. 143

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ *Ibidem* , f. 20

⁷⁰ *Ibidem* , f. 101

⁷¹ *Ibidem* , f. 101 verso

Același Palade a intrat în casă la Marcu Solomon, unde a distrus mobila, uşile și ferestrele, fiind recunoscut de către servitorii proprietarului ⁷² și surprins în casă de către sergentul de poliție Em. Gheorghiu, care nu l-a putu aresta atunci, temându-se probabil de reacția răsculaților.

Sosirea unui tren cu militari de la Focșani a pus capăt distrugerilor, iar o parte dintre răsculați au fost prinși asupra faptului și arestați. ⁷³

Trebuie spus că armata nu a folosit muniție de război, ci numai gloanțe de manevră, neexistând victime, simpla prezență a soldaților ducând la împrăștierea țăranilor. Ulterior, în urma interogărilor și a confruntării cu martori au fost emise 83 de mandate de arestare. ⁷⁴

În seara zilei de 8 martie, crezând că arestații sunt transportați la Focșani, Constantin Nistor și Dinică Leonte, împreună cu alți opt locuitori din comuna Crucea de Sus, au hotărât să oprească, în Gara Răzoare, trenul care pleca la ora 17 din Panciu spre Focșani.

Nistor Constantin avea un fiu și un ginere arestați, Dinică Leonte nepoții, iar ceilalți locuitori aveau și ei, probabil, rude apropiate care fuseseră arestate în Panciu.

În timp ce așteptau sosirea trenului, pe linia ferată, au venit dinspre Mărășești, pe jos, preotul D. Șerbănescu și Vasile Spânu, care au adus informația că trenul care trebuia să-i aducă la Răzoare era plin cu armată și circula spre Panciu.

Iordache Niță, unul dintre săteni, a cerut cantonierului să-i arate cum să schimbe macazul, în cazul în care trenul nu ar fi oprit. La apropierea trenului, Ghiță Leonte și Constantin Nistor au făcut semnale de oprire, trenul a staționat, iar Constantin Nistor s-a urcat în vagoane și, negăsind nici un arestat, ci numai călători, a lăsat mecanicul să plece mai departe. După aceasta, Dinică Leonte și Leon Buric au dispărut din comună și n-au putut fi arestați. ⁷⁵

⁷² *Ibidem*

⁷³ *Ibidem*, f. 119

⁷⁴ *Ibidem*, f. 249

⁷⁵ *Ibidem*, f. 69 <http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

A doua zi, 9 martie 1907, dascălul Nică Spânu se afla în biserica din Crucea de Sus, când satul a fost împânzit de soldați veniți pentru arestarea celor care fuseseră în Panciu la devastare. Știindu-se vizat, Spânu a încercat să fugă prin spatele bisericii, însă a fost urmărit și încătușat.⁷⁶

Tribunalul Putna a dat ordin să se facă percheziții tuturor persoanelor care ar putea fi implicate în furturile din ziua de 8 martie 1907 din orașul Panciu. La domiciliul lui Ilie Constantin, din comuna Mănăstioara, nu s-a găsit nimic compromițător.

La percheziția corporală, asupra lui Constantin s-a găsit un ceasornic cu lanț, a cărui proveniență nu a putut fi justificată, bănuindu-se că a fost furat din Panciu.⁷⁷

La Fitionești, plutonierul Popescu, din Regimentul 2 Geniu, a fost însărcinat cu percheziția la domiciliul lui Dumitru Berheci. Asupra acestuia au fost găsite mai multe lucruri furate, despre care Berheci spunea că *„am găsit lângă gardul lui Ion Mazăre un pachet cu mai multe lucruri ale lui Marcu Altman, pe care l-am adus acasă. Când mi s-a făcut percheziție eram cu aceste lucruri în sân pentru că atunci voiam să le duc la primărie.”*⁷⁸

În urma investigațiilor făcute, autoritățile au stabilit că o mare parte din vina declanșării răscoalei din Panciu au purtat-o *„spirite ușoare și nesănătoase care au scos pe săteni din minți și-i hotărâse pe dânșii, oameni cuprinși și din comune îndestulate, să facă ca și ceilalți din județele răsculate, să răspândească teroarea și să distrugă avutul altora.”*⁷⁹

În ceea ce privește agitatorii, *„aceștia au știut să se dea în lături din fața pericolului și să se facă nevăzuți îndată ce focul pus de dânșii a fost aprins. Că lucrurile au fost așa, și mai dinainte combinate, este cuvântul de ordine dat de a se aduna în aceeași zi, aproape aceeași oră, în Panciu, sutele de săteni venite din șapte deosebite comune.”*⁸⁰

⁷⁶ Ibidem , f. 20

⁷⁷ Ibidem , f. 657

⁷⁸ Ibidem , f. 238

⁷⁹ Ibidem , f. 785

⁸⁰ Ibidem , f. 785 - 785 verso

După potolirea răscoalei din Panciu, în oraș și în comunele învecinate s-a instalat liniștea, însă a urmat calvarul celor arestați și al familiilor acestora.

Tot la 8 martie 1907, au început agitații și în comuna **Mircești**.

Ion Vasilescu, secretarul comunei, arăta că în dimineața acelei zile au venit la Primărie vreo 10 - 15 săteni și i-au cerut să le dea contractele agricole ce le aveau încheiate cu proprietarii. Dintre cei care au fost mai agresivi el i-a recunoscut pe Costea Toader, Stan Dumitru Andrei și Iordache Lupu, „*om de casă al primarului, care mă amenința să le dau contractele, că mă rupe în două.*”⁸¹

Speriat, Vasilescu a contactat Prefectura, a comunicat situația din comună, iar prefectul l-a sfătuit să le dea sătenilor contractele, dacă altfel nu poate să-i liniștească. Urmând sfatul prefectului, acesta a dat țăranilor doar două contracte încheiate cu arendașul moșiei Balta Raței, Freifeld, iar Iordache Lupu a semnat în condică în numele țăranilor. Cele mai mari datorii față de arendaș le aveau Stan Dumitru Andrei și Iordache Lupu.⁸²

Iordache Lupu a ieșit afară cu contractele în mână, unde „*au tăbărât toți pe el și le-au rupt*”.⁸³

Pe la ora prânzului a început să se adune în fața Primăriei din Mircești lume multă și de data aceasta nu s-au mai mulțumit să ceară contractele cu învoielii agricole, spunându-i secretarului comunal să comunice prefectului că vor pământ. Contactat telefonic a doua oară, prefectul a cerut să vorbească cu unul dintre săteni. Cel care a fost ales să vorbească în numele țăranilor era Ion Ștefan, veteran al Războiului de Independență. Timp de o oră, acesta a vorbit cu prefectul, arătându-i că ei s-au revoltat datorită faptului că au copii „*luați în concentrare și ei nu au pământ*”.⁸⁴

Prefectul a promis că îi va trimite în comună pe arendași, până la ora 18, pentru a se înțelege în privința învoielilor agricole, iar pentru rezolvarea celorlalte probleme, inclusiv cea a pământului, i-a

⁸¹ *Ibidem*, dosar nr. 3/ 190, f. 27

⁸² *Ibidem*

⁸³ *Ibidem*, f. 5 verso

⁸⁴ *Ibidem*, f. 27

spus lui Ion Ștefan să întocmească împreună cu sătenii o petiție care să fie prezentată a doua zi la Prefectură de către o delegație a acestora. Ion Ștefan l-a avertizat pe prefect că oamenii sunt neliniștiți și că nu mai pot aștepta decât vreo două zile, „*altfel nu încetează cu revoluția.*”⁸⁵

La ora 16, Ion Ștefan a contactat, iarăși, telefonic, Prefectura, de această dată vorbind cu șeful de birou I. Teodorescu, cu privire asupra modului în care trebuia întocmită petiția.⁸⁶

Toader Cârjan, ajutor de primar în Mircești, a trimis câțiva oameni prin comună pentru a da de știre locuitorilor să se adune tot satul în vederea întâlnirii cu arendașii și discutării tocmelilor agricole care, doreau sătenii, să fie „*în dijmă din trei și în bani după învoială.*”⁸⁷

Așteptarea țăranilor s-a dovedit zadarnică, deoarece arendașii comunicaseră Prefecturii că nu vor veni în comună, fiindu-le teamă.⁸⁸

Pe la ora 18, căpitanul de jandarmi Grigorie Mărgărit a venit în mijlocul sătenilor și i-a sfătuit și el să facă o petiție, urmând ca opt oameni, patru din Mircești și patru din Rădulești, să o prezinte a doua zi prefectului. Seara, sătenii s-au retras în liniște la casele lor.⁸⁹

Dimitrie Constantinescu, primarul comunei Mircești, nu se afla în localitate când s-au petrecut aceste evenimente. Din ziua de 6 martie 1907, împreună cu învățătorul Teodor Lungu, plecaseră la București, fiind însărcinați de către locuitorii din satul Rădulești cu aducerea unui preot, căci cel din Mircești era foarte ocupat.

În seara zilei de 8 martie 1907 ei au ajuns la Focșani, unde au aflat de la jandarmul Gheorghe Popescu despre agitațiile din Mircești. Ajunși la bariera Mărășești, povestește Dimitrie Constantinescu, „*am întâlnit pe dl. căpitan de Jandarmi cari ne-au spus că oamenii sunt liniștiți. În comună, secretarul Primăriei îmi spune că oamenii s-au revoltat și că venind la Primărie au cerut contractele cu proprietarii,*

⁸⁵ *Ibidem*

⁸⁶ *Ibidem*

⁸⁷ *Ibidem*, f. 5

⁸⁸ *Ibidem*, f. 28

⁸⁹ *Ibidem*, f. 27

*că pe acele ale lui Freifeld, arendașul moșiei Balta Raței, le-a și dat în aceea zi.”*⁹⁰

A doua zi, mergând la Primărie, Constantinescu a fost înconjurat de oameni „care au umplut Primăria, iar alții erau pe afară și pe la ferestre... ei au început să ceară actele de munci agricole și să le dau voie să spargă dulapurile.”⁹¹

În fruntea sătenilor revoltați se aflau: Ion Necula, care lovea cu un ciomag în dulapul Primăriei, Ioniță Șchiopu, care striga să se dea foc Primăriei și să se rupă firul telefonic pentru a nu se putea comunica la Focșani situația din comună și Neacșu N. Gheorghiiță, care cerea actele tuturor proprietăților pentru a le distruge și „să mergă la Focșani să dea foc Tribunalului, căci acolo sunt toate hojiile.”⁹²

Secretarul comunal arată că „Primăria era plină și era un zgomot de nu se mai auzea; tot atunci s-a rupt și firul telefonic... iar Constantin Iorgu Enache răgușise, zicând că acuma este a lor; cereau cu toții pământ, iar unul, suit pe sobă, zicea că ei vor votul universal.”⁹³

Primarul nu a cedat în fața presiunilor, mai ales că fusese informat de către secretarul comunal că înainte cu o zi, Neculai Mihalache, din Mircești, fusese la Ciușlea, unde convenise cu sătenii de aici ca aceștia, uniți cu cei din Mircești, să mergă împreună la Focșani.

Dimitrie Constantinescu arată că „atunci nu le-am dat nici un act, ci le-am dat demisia mea, numai să nu mă bage în bocluc. Toți aceștia îmi cereau să merg cu ei la Focșani să vorbească cu dl. Prefect să le dea pământ și să se plângă contra proprietarilor pentru că sunt prea înglodați cu muncile. Eu le-am spus că viu nu merg la Focșani, dar merg la Iordache Sava să alegem patru oameni în

⁹⁰ *Ibidem*, f. 13

⁹¹ *Ibidem*, f. 13 verso

⁹² *Ibidem*

⁹³ *Ibidem*, f. 28 verso

*delegație, pe lângă cei patru din Rădulești și cu opt oameni merg la Focșani, cu tot satul, însă, nu! ”*⁹⁴

Gheorghe Z. Lazăr, Anton Ioniță Marin, Simion Burcă și Ion Nică Oprea au plecat spre Rădulești pentru a vesti locuitorilor de aici să se adune la cârciuma lui Iordache Sava, unde vor veni primarul și secretarul comunal.

La Rădulești, însă, locuitorii se adunaseră la cârciuma satului, cu gând să meargă la Focșani. Învățătorul Teodor Lungu arăta că oamenii erau foarte liniștiți și i-a sfătuit să nu se ducă toți, ci să trimită o delegație.⁹⁵ În timp ce alegeau delegația, au sosit cei din Mircești și au plecat împreună spre cârciuma lui Iordache Sava.⁹⁶

Primarul menționa că *„la cârciuma lui Iordache Sava erau adunați toți Mirceștii Noi și cred că stau acolo pentru că așteptau Răduleștii și Ciușlea să pornească la Focșani.”*⁹⁷

Ion Lancea, plugar din Mircești, confirmă cele spuse de primar: *„noi ziceam să trimită o reclamație scrisă, însă toți răspundeau că vor să reclame cu gura. Printre cei care ziceau să vină să reclame cu gura era și Ioniță V. Șchiopu, însă mai rău era Gheorghe Zaharia Lazăr, care spunea să venim la Focșani cu mic, cu mare.”*⁹⁸

Ioniță Tudor, plugar din Rădulești, i-a auzit vorbind pe unii dintre săteni că, deși s-au ales membrii delegației, ei doreau să meargă la Focșani. Conștienți că autoritățile nu-i vor lăsa să intre în oraș, erau hotărâți să meargă *„până unde i-o opri și o delegație să intre în Focșani să vorbească cu dl. Prefect sau să vină dl. Prefect acolo unde vor fi ei opriți.”*⁹⁹

Ion Vasilescu, secretarul comunal, declara că *„oamenii se liniștiseră, beau vin și rachiu, așa că noi mai profităm de aceasta*

⁹⁴ *Ibidem*, f. 13 verso

⁹⁵ *Ibidem*, f. 36

⁹⁶ *Ibidem*, f. 2

⁹⁷ *Ibidem*, f. 13 verso

⁹⁸ *Ibidem*, f. 24

⁹⁹ *Ibidem*, f. 7

*pentru a intra în noapte, când oamenii trebuiau să se ducă pe la casele lor.”*¹⁰⁰

Când lucrurile păreau să se liniștească, a sosit în mijlocul țăranilor Sandu Baniță, care i-a îndemnat să nu mai facă nicio delegație, ci să meargă „*să vorbească cu gura cu dl. Prefect, căci este mai bine, adăugând că a vorbit și el cu câțiva băhnași care i-au spus că au să se scoale și ei să facă revoluție.*”¹⁰¹ Ioniță Șchiopu a dat toată lumea afară din cârciumă, amenințându-i cu bătaia pe cei care nu doreau să meargă la Focșani, luându-l și pe Iordache Sava cu ei.¹⁰²

Primarul a declarat că dacă nu venea Sandu Baniță, lumea nu mai pornea spre Focșani, el reușind, deja, să formeze delegația din Mircești, alegând pe Iordache Sava, care era și delegatul sfatului sătesc, Gheorghe Ion Sava, Ion Ștefan și el însuși. La scurt timp după venirea lui Sandu Baniță, au sosit și sătenii din Ciușlea și, uniți cu cei din comuna Mircești, au plecat spre Focșani.

Nu toți sătenii au mers la Focșani, câțiva având curajul să se ascundă, riscând să fie bătuți dacă erau prinși.

Luca Sandu Necula, în vârstă de 26 de ani, din Rădulești, a declarat că „*venind Ciușlea, au plecat cu toții, iar eu m-am ascuns într-un gunoi să nu merg și m-am întors acasă—tată-meu îmi spusese să-mi bag mințile în cap și să nu mă duc la Focșani... gură făceau toți, înjurau, trăsneau, umblau în toate părțile.*”¹⁰³

Nistor Chiriță, tot din Rădulești, a mers numai până la Primăria din Mircești, lipsind de la adunarea de la cârciuma lui Iordache Sava și refuzând să meargă la Focșani. În acea zi a fost bătut cu un ciomag de către un sătean din Mircești, pe care nu-l cunoștea, iar a doua zi, Năstase Iancu și Anton Ioniță Marin au vrut să-i aplice același tratament, fiind scăpat de bătaie de către Gheorghe Zaharia Lazăr, care a intervenit în favoarea sa.¹⁰⁴

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 28 verso

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 11

¹⁰² *Ibidem*, f. 28 verso

¹⁰³ *Ibidem*, f. 18

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 3

După ce coloana de țărani s-a îndreptat spre Focșani, Dimitrie Constantinescu, împreună cu ajutorul de primar, au reparat firul telefonic rupt și au anunțat Prefectura despre cele întâmplate în comună.¹⁰⁵

Gheorghe Palade, comandantul Regimentului 1 Cetate a fost informat de către telefoniștii Postului nr.7 că sătenii din Mircești au trecut de Grupurile 7 și 8 și se îndreaptă spre Focșani.

La 500 de metri de bariera Mărășești, Gheorghe Palade a ieșit în fața grupului de răsculați și, după o conversație purtată cu aceștia, a reușit să-i oprească, însă, „*aproape imediat s-a auzit o voce, care striga « înainte , mă ! » iar din corn au sunat înaintarea.*”¹⁰⁶

Disponând de un efectiv redus, doar o secție de artilerie, în fața atitudinii agresive a răsculaților, Gheorghe Palade s-a retras până în dreptul barierei, unde îl așteptau forțe mai numeroase. Pentru a opri avântul mulțimii, s-au tras salve de avertisment cu cartușe oarbe.

Unul dintre participanți, Ion Anghel, povestește că „*la barieră, rămânând mai în urmă din cauză că ne rupsesse niște călăreți (Artileriști), a venit Baniță și ne-a zis să mergem, căci n-am venit atâta loc ca acum să păzim șirele de paie. Când au început focurile, unii au cercat să fugă, însă Baniță le-a spus să nu fugă că sunt focuri de manevră, nu de război, și că dl. colonel are praf de stricat .*”¹⁰⁷

În fața barierei grupul s-a oprit, cerând să vină prefectul județului. Gheorghe Palade relatează că a auzit o voce din grup care spunea că nu vor să mai fie guvernați de fanarioți, iar alții cereau votul universal.¹⁰⁸ Sosirea prefectului a calmat spiritele, promițându-le țăranilor îmbunătățirea situației lor, după care răsculații s-au îndreptat, în liniște, spre casele lor. A doua zi, 10 martie 1907, sătenii din Mircești au format o delegație care a venit la Focșani și a vorbit cu prefectul despre măsurile ce trebuiau luate pentru îmbunătățirea traiului lor.¹⁰⁹

¹⁰⁵ *Ibidem* , f. 14 verso

¹⁰⁶ *Ibidem* , f. 38

¹⁰⁷ *Ibidem* , f. 11

¹⁰⁸ *Ibidem* , f. 38 verso

¹⁰⁹ *Ibidem* , f. 5 verso

Duminică, 11 martie 1907, mirceștenii au avut o ultimă răbufnire, când Stan Dumitru Andrei și Iordache Lupu¹¹⁰, în fruntea câtorva zeci de țărani, s-au dus la Primărie și au cerut contractele agricole pentru a le distruge. După ce a vorbit cu prefectul, care a spus să li se dea oamenilor tot ceea ce doresc, primarul le-a dat acestora actele, sătenii au rupt contractele cu învoieli agricole și le-au pus pe foc.¹¹¹

Toader Cârjan, ajutorul de primar, luase din dulapul Primăriei contractele încheiate de către țărani cu proprietarul Christea Missir, pentru a nu fi distruse. Fiind avertizat de către învățător că va fi bătut de țărani pentru fapta sa, Cârjan a fugit din comună, ascunzându-se la Ciușlea.¹¹²

În comuna **Călieni**, în anul 1904, existau două proprietăți mari, una mijlocie și 287 mici. Din cele două mari proprietăți, una era de origine dotală, iar cealaltă fusese cumpărată.

În anul 1864, în baza Legii rurale, 209 săteni, până atunci clăcași domnești, au dobândit în total 800 de fălci de pământ arabil, din totalul de 2.000 de fălci, restul rămânând în proprietatea boierului Chistodor Exarhu.

Din cei 209 de săteni care au fost împrorietăriți, 82 de țărani care aveau câte patru boi, au primit câte cinci fălci și jumătate, 72 de țărani care aveau câte doi boi, au primit câte patru fălci, 13 țărani care lucrau cu palmele au primit câte două fălci și jumătate, iar 35 de săteni au primit doar locul de casă din vatra satului.

Legea lui Cuza a fost singura care a dat pământ țăranilor din Călieni, ei nemaibeneficiind de alte împrorietăriri. În timp, micile proprietăți s-au fărâmițat prin moștenire, zestre sau vânzare.

În anul 1904, doar o singură familie din cele împrorietărite în anul 1864 mai poseda proprietatea întreagă. Aproximativ 30 de săteni și-au înstrăinat complet pământurile dobândite prin Legea rurală, prin

¹¹⁰ *Ibidem*

¹¹¹ *Ibidem*, f. 14 verso

¹¹² *Ibidem*, f. 5 verso

vânzare, iar patru țărani au făcut schimb de pământuri cu cei din Jorăști.

Prețul de vânzare al pământului era cuprins între 300 și 600 lei falcea, iar vânzarea se făcea aproape exclusiv în cazul în care moștenitorul unui decedat nu se mai afla în comună și prefera să-și înstrăineze partea sa. Loturile vândute nu depășeau trei fălci.

Foarte rar, cei cu pământ preferau să-l închirieze. Dintre proprietățile mici, 50 aveau mai puțin de un hectar, 29 dintre ele aveau câte 1 ha, 22 aveau câte 2 ha, 39 câte 3 ha, 37 aveau câte 4 ha, 45 câte 5 ha, patru proprietăți măsurau câte 6 ha fiecare, 53 aveau câte 8 ha, una avea 10 ha, șapte proprietăți aveau câte 9 ha, una avea 12 ha și alta 16 ha.

În Călienii mai aveau pământ 70 de răzeși din județul Tecuci.¹¹³ Gospodăriile din comună erau grupate astfel: 285 în Călienii și 42 în satul Maluri.¹¹⁴

În ceea ce privește proprietatea boierului Exarhu, în anul 1865, murind acesta, prin moștenire, moșia a rămas fiicei acestuia, Sofia, care s-a căsătorit cu avocatul ieșean Vasile Sculi Logotetides. Din anul 1865 moșia a fost arendată, cu excepția anului 1881, când a fost exploatată direct de către proprietar. Arendașii au fost greci și doi români: Gheorghe Dimitriu și D. Simionescu - Râmnicăneanu, iar din anul 1894 a fost arendată lui Ozias Cohl, din Focșani.¹¹⁵

Prețul arendei unui hectar de pământ arabil era cuprins între 25 și 36 lei, inundațiile ducând la variații ale acestuia. Dacă în privința posesiei pământului balanța înclina net în favoarea marilor proprietari, 1900 ha aparținând acestora și 720 ha țăranilor¹¹⁶, în ceea ce privește numărul de vite, acesta era în favoarea sătenilor. Arendașul poseda 64 de vite de muncă, iar țăranii aveau 500. În funcție de numărul vitelor de muncă, sătenii erau împărțiți în: 114 fruntași, 130 mijlocași și 55 codași.¹¹⁷

¹¹³ A.N.Vn. , fond Prefectura Județului Putna , dosar nr. 32/ 1908 , f. 82 verso

¹¹⁴ *Ibidem* , f. 81 verso

¹¹⁵ *Ibidem* , f. 80

¹¹⁶ *Ibidem* , f. 83

¹¹⁷ *Ibidem* , f. 84

Treieratul se făcea de către arendași cu ajutorul mașinilor agricole, iar de către țăranii cu ajutorul cailor. Sătenii cunoscând avantajele mașinilor agricole, se asociau și închiriau câte un utilaj pentru o scurtă perioadă. Împărțirea produselor între arendași și țăranii se făcea imediat după recoltare.

În comună, în anul 1903 a fost înființată, de către preot și câțiva țăranii fruntași, o Bancă Populară. În primul an de la înființare, sătenii au depus la această Bancă suma de 2.400 lei. În ceea ce privește împrumuturile, țăranii apelau foarte rar la persoane particulare, preferând să se împrumute de la Creditul Agricol. Până în anul 1904, de la Creditul Agricol se împrumutaseră 186 de locuitori care, în schimbul creditului, și-au ipotecat vitele.¹¹⁸

La Călienii, marea majoritate a locuitorilor încheiase învoieli agricole cu proprietarul moșiei Șerbănești din județul Tecuci, Gheorghe Gheorghiade, iar țăranii din comuna Vulturu aveau învoieli încheiate cu proprietarul moșiei Călianca, Vasile Sculi Logotetides.

Tulburările în comuna Călienii au început în ziua de 9 martie 1907, când sătenii din Vulturu au trecut prin Călienii, în drumul lor spre arendașul moșiei Călianca, Ozias Cohl, pentru a obține învoieli agricole mai avantajoase. În dimineața acelei zile, sătenii din Călienii s-au strâns în fața Primăriei, așteptându-i pe cei din Vulturu, ca să meargă împreună la Ozias Cohl.

Dumitru Petcu, primarul comunei Călienii, le-a spus oamenilor că arendașul nu era acasă și sătenii s-au întors la casele lor. După - amiază, primarul din Vulturu a telefonat la Călienii, comunicându-i omologului său că 400 de vultureni au pornit spre moșia Călianca.¹¹⁹ Sosind vulturenii la Călienii, primarul a raportat telefonic la Nămolosa, unde se afla inspectorul comunal, care i-a spus să facă tot posibilul să-i oprească. Cu toate că Dumitru Petcu le-a comunicat și lor că arendașul nu este acasă, aceștia nu l-au crezut, dorind să se convingă singuri. Din mulțime s-a auzit un glas strigând: „Înainte,

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 85

¹¹⁹ A.N.Vn., fond Tribunalul Județului Putna, dosar nr. 1 / 1907, f. 277

*ce-ați văzut, ursul ? ”*¹²⁰, apoi, luând cu ei și câteva zeci de săteni din Călienii, au pornit spre Ozias Cohl.

Radu Angheluță, din Călienii, a mers și el alături de cei din Vulturu la moșia Călianca. Acesta menționa că, în cinci minute, vulturenii au distrus cancelaria și casa în care locuia Ozias Cohl, după care sătenii s-au retras spre casele lor.¹²¹

Tănase I. C. Grigoraș, care fusese condamnat de către Tribunalul Județului Putna la șase luni de închisoare corecțională, pentru furt cu efracție în dauna lui Ozias Cohl, a participat și el la devastarea locuinței acestuia. El declara că *„vineri, 9 martie, pe la amiază, au venit vulturenii peste noi, zicând să mergem cu toții la învoieli; ne-au luat cu sila și ne-am dus la curte la Ozias Cohl, au întrebat de dânsul și nefiind acasă, s-au apucat vulturenii să arunce cu bolovani în casa proprietății ... am dat și eu cu mâinile în ușa.”*¹²²

Afirmațiile sale sunt contrazise, însă, de Marița Constantin Năstase, servitoare la moșia Călianca. Din declarația acesteia reiese clar că Tănase I. C. Grigoraș nu a fost luat cu forța de către sătenii din Vulturu, mai mult, acesta se afla în fruntea lor. El a fost cel care a sărit pe balcon, a rupt gardul balconului, a dat cu picioarele în ușa cancelariei, apoi a început să distrugă lucrurile care i-au căzut în mână. Din cauza spaimii, Marița Constantin Năstase a leșinat.¹²³

Procurorul județului Putna, investigând devastările comise la moșia Călianca, a stabilit că acestea au fost săvârșite de locuitorii comunelor Vulturu și Călienii, indicând că sătenii Constantin Popoiu, Tănase I. C. Grigoraș și Neculai Grigore Soare, din Călienii, sunt principalii vinovați.¹²⁴

Inspectorul comunal Constantin Varlam a cercetat pagubele produse *„asupra curții proprietății d-lui Vasile Sculi Logotetides, unde locuiește Ozias Cohl, ...ușile, ferestrele, toate mobilele din casă, precum și toate registrele de socoteli au fost distruse cu desăvârșire.*

¹²⁰ *Ibidem*, f. 108

¹²¹ *Ibidem*, f. 18

¹²² *Ibidem*, f. 12

¹²³ *Ibidem*, f. 12 verso

¹²⁴ *Ibidem*, f. 12

*După aspectul mobilelor distruse, furia răsculașilor a trecut peste orice limite.”*¹²⁵

În seara zilei de 9 martie 1907, Ion Constantin Grigoraș, Tănase I. C. Grigoraș și Ion I. C. Grigoraș mergeau prin Călienii, spunând sătenilor: „*Halal de vultureni ! Toți voinici și se unesc la o treabă*”¹²⁶, îndemnându-i pe aceștia să facă și ei ce au făcut cei de la Vulturii, pentru a li se scădea prețul la arendă, chiar dacă aceasta ar însemna să recurgă la devastări.

Propaganda acestora a avut efect, după cum declară Constantin Gheorghe Olaru, „*unii oameni s-au luat după vorbele lor și , ca prin minune, a doua zi , pe la orele 12, au venit pe la casa mea Tudorache Ion Neagu, Ilie Ion Neagu, Vasile Costache și Iordache Petcu, de m-au luat cu dâșii, zicând că lumea e adunată la șoseaua mare și să trecem la casa lui Gheorghide să ne învoim.*”¹²⁷

Tănase I. C. Grigoraș, Costache Manole, Radu N. Angheluță, Ion Butnaru, Ion Moraru, Vasile Ioniță Dumitriu, Neculai N. Angheluță, Mihailă N. Petrea, Ionică I. C. Grigoraș, Constantin Bordeiu, Vasile C. Panaite, Vasile Bubuligă, Neculai V. Popoiu, Ilie Melinte, Panaite C. Panaite, Grigore Bubuligă, Iordache I. Simion, Toader Pământ, Tănase Arion, Ioniță Panait, Zaharia Tudor și Dumitru Bordeiu, au fost cei care au ridicat tot satul. Aceștia, înarmați cu ciomege și având în fruntea lor pe Alecu N. Angheluță, care purta un steag improvizat, de culoare roșie, semn că agitatorii socialiști sau influența unei anumite părți a presei își făcuseră și aici datoria, intrau în fiecare casă și, sub amenințarea cu bătaia și cu incendierea locuinței celui care se opunea, au reușit să adune „*cea mai mare parte din sat, bărbați și copii.*”¹²⁸

Zaharia Tudor, care a participat la strângerea oamenilor din sat, menționa că „*preotul de asemenea, a vorbit oamenilor să se împace în mod liniștit, ca și cei din Nămolosa, vorbea de bine dânsul și atunci ne-am hotărât să ne ducem la Gheorghide să ne împăcăm; am mai*

¹²⁵ *Ibidem* , f. 15

¹²⁶ *Ibidem* , f. 19

¹²⁷ *Ibidem*

¹²⁸ *Ibidem* , f. 14

*adunat pe Ion Olaru, fost primar, Grigore Popoiu și alții – oameni mai cu greutate – ca să avem trecere la învoieli.”*¹²⁹

Grigore Popoiu, consilier comunal, infirmă faptul că preotul din comună, Vasile Teodoru, ar fi îndemnat sătenii să meargă la curtea lui Gheorghide. El menționa că atunci când au început oamenii să se adune în sat, se afla în biserică, împreună cu Ion Olaru, Constantin Popoiu și Nică Țănase Ivan, „când au venit Grigore Bubuligă și Mihăiță Petrea să ne ia la curtea lui Gheorghide să ne împăcăm, dar popa nu ne-a lăsat, apoi au venit o mulțime de oameni și atunci ne-au luat Zaharia Tudor și Ion C. Grigoraș . Constantin Popoiu s-a ascuns în altar și astfel a scăpat, n-a fost cu noi.”¹³⁰

Un alt procedeu pentru adunarea oamenilor a fost folosit de către Țănase Grigoraș , care umbla prin sat și lansa zvonul, fals, că ar fi venit inginerul să măsoare moșia boierului și să dea pământ oamenilor.¹³¹

La ora prânzului, aproximativ 400 de săteni din Călienii au trecut Siretul pe o punte improvizată de Ion Toderașcu și s-au îndreptat spre moșia lui Gheorghe Gheorghide.¹³² În fruntea sătenilor se afla Vasile Ștefanache Petcu, care „a fost pus de oameni căpitan, ca mai dezghețat”¹³³, iar țiganii Ion și Vasile Ursaru aveau bețe în vârful cărora legaseră basmale de culoare roșie, în chip de steag.¹³⁴

Ajunși în fața conacului, Constantin Gheorghe Olaru, Gheorghe Năstase Olaru, Ion Olaru, Alecu și Neculai Angheluță, împreună cu alte zeci de săteni au intrat în cancelarie, fiind invitați de către chelarul Costică, pentru a vorbi la telefon cu vechilul Tache Andreescu, care se afla la o casă din Berca, aparținând tot moșiei Gheorghide, la o distanță de doi kilometri.

Constantin Gheorghe Olaru, în convorbirea telefonică avută cu vechilul, i-a cerut acestuia să vină la cancelarie pentru a trata cu

¹²⁹ *Ibidem* , f. 108

¹³⁰ *Ibidem* , f. 311

¹³¹ *Ibidem* , f. 99 verso

¹³² *Ibidem* , f. 28

¹³³ *Ibidem* , f. 74 verso

¹³⁴ *Ibidem* , f. 53 verso

sătenii problema învoielilor agricole. Cum vechilul nu putea negocia fără știrea boierului, a anunțat că va telegrafia proprietarului și, în funcție de însărcinările primite de la acesta, va relua discuțiile, până atunci învoielile rămânând la același nivel.¹³⁵

Refuzul vechilului de a veni să trateze cu țăranii revoltați a determinat furia acestora și, după cum relatează Constantin Gheorghe Olaru, „*n-am mai apucat să termin convorbirea, că deodată cineva de afară sau din înăuntru a spart geamurile și atunci s-a produs o mare învălmășeală...chiar eu am văzut pe Alecu Angheluță distrugând cu bățul telefonul, care a căzut jos sfărâmat.*”¹³⁶

Panaite Constantin Panaite a rupt o stinghie dintr-un dulap și a spart un geam de la o fereastră a cancelariei, „*și aceasta după ce s-a infuriat lumea și a început distrugerea... cei mai furiați erau Costache Manole, Alecu Angheluță și Mircea Marin, în sfârșit, toți oamenii, căci li se dase răspuns la telefon că tocmelile vor fi aceleași ca anul trecut.*”¹³⁷

Au fost sparte toate geamurile și ușile, mobila din cancelarie a fost distrusă, iar registrele cu învoielile agricole au fost călcate în picioare. Grigore Bubuligă recunoaște că l-a văzut pe fiul său, Vasile Bubuligă, cum distrugea cu un topor ferestrele cancelariei și că a participat și el la devastare, motivând că „*nu știu care a aruncat în capul meu cu un scaun și eu de ciudă l-am distrus.*”¹³⁸

Stoian Petcu a participat și el la distrugerii, iar despre făptași, a afirmat în fața anchetatorilor că „*eu vă spun drept că toți locuitorii sunt vinovați, pentru că toți au fost acolo și toți au distrus, de necaz că nu li s-a lăsat efin arenda.*”¹³⁹

Radu Angheluță arăta că după ce au devastat cancelaria sătenii au intrat în casa boierească, unde au distrus și aici tot ce le-a căzut în mâini: „*am văzut că oamenii dădeau cu bețele și ciomegele prin geamuri și uși, aruncând pe fereastră condicile și hârțiile, încât toți*

¹³⁵ *Ibidem*, f. 19

¹³⁶ *Ibidem*, f. 19 verso

¹³⁷ *Ibidem*, f. 30 verso

¹³⁸ *Ibidem*, f. 35

¹³⁹ *Ibidem*, f. 39

*care intraseră în curte sunt vinovați... am văzut pe un Țigan ursar, Ion Toboșaru, de loc din comuna Toflea, că atunci furase din casa boierească, un palton și o pereche de pantaloni și pe urmă locuitorii zicându-i: Să porți sănătos ! ”*¹⁴⁰

Vasile Bubuligă a luat o pelerină galbenă și o pălărie boierească, pe care le-a purtat „*de caraghiozlâc, să văd ce zic oamenii.*”¹⁴¹ Când sătenii au vrut să distrugă grajdul vitelor, Nicolae Velciug, un alt salariat al lui Gheorghiade, spune că Grigore Bubuligă a apărut grajdul de furia răsculaților, zicând: „*păcat de vite să se strice*”¹⁴² și i-a împiedicat pe aceștia să dea foc grajdului.

După ce au devastat proprietatea lui Gheorghiade, răsculații au trecut Siretul și s-au îndreptat spre moșia lui Vasile Sculi Logotetides, unde era arendaș Ozias Cohl, pentru a termina ce începuseră cu o zi înainte. Aici, Tănase Grigoraș și fratele său Ion Grigoraș au intrat în casă și au început să „*arunce bulendrele afară, în curte. Și oamenii priveau, apoi au tăbărât să strice un docar.*”¹⁴³

La scurt timp după retragerea răsculaților de la moșia Gheorghiade, au sosit la fața locului trupele conduse de căpitanul C. Sterea, comandantul Forturilor Hanul Conachi și șeful Plutonului II Jandarmi Ivești, care au luat măsuri pentru a preveni un nou atac al sătenilor.¹⁴⁴

De asemenea, procurorul Tribunalului Tecuci și prefectul aceluiași județ, înștiințați telefonic de către primarul din Liești, au venit și ei, însoțiți de 20 de soldați din Artileria Călărească Tecuci.¹⁴⁵

Procurorul Tribunalului Tecuci arăta că „*în curtea caselor am găsit mobilele sfărâmate, cum și registre de învoieli agricole rupte. Intrând în casele proprietății, am găsit toată mobila din patru odăi distrusă. Casa de bani din cancelarie se vede că a fost forțată, însă,*

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 18 verso

¹⁴¹ *Ibidem*, f. 178 verso

¹⁴² *Ibidem*, f. 179

¹⁴³ *Ibidem*, f. 18 verso

¹⁴⁴ *Ibidem*, f. 14

¹⁴⁵ *Ibidem*, f. 5

*deși s-au practicat asupra-i lovituri cu instrumente tăetoare, totuși devastatorii n-au izbutit a o deschide și a-și însuși conținutul.”*¹⁴⁶

Pagubele provocate aici au fost evaluate la 60.000 lei. Angajații boierului au declarat că „s-au trezit deodată cu un număr de vreo 400 de locuitori din comuna Călienii, înarmați cu ciomege și topoare, care au pătruns parte în casele de jos, unde e cancelaria, iar parte în cele de sus locuite de proprietar, unde au distrus tot ce le-a ieșit în cale, furând, în același timp, obiectele ce le puteau transporta mai cu înlesnire: arme, argintărie etc, fără a săvârși vreun atac fizic asupra servitorilor, iar după această incursiune, care a durat vreo jumătate de ceas, s-au retras cu toții...”¹⁴⁷

În timpul în care autoritățile efectuau investigații la fața locului, dinspre Siret s-a auzit larmă mare. Pe malul celălalt, sătenii, având în fruntea lor pe Dumitru Petcu, primarul comunei, se adunaseră din nou, cu gând să dea foc caselor și hambarelor și, după cum se exprima un răsculat, Toader Pământ, „să facem pământ din cărămizile casei Gheorghiade, deoarece sunt făcute cu banii și cu munca noastră.”¹⁴⁸

Procurorul a încercat să parlanezeze cu răsculații, iar aceștia, în urma sfaturilor primite, de a se liniști și a merge la casele lor, au declarat că pleacă, dar dacă în două zile nu li se va scădea prețul la arendă, atunci vor ataca din nou și vor da foc caselor lui Gheorghiade.

S-a dispus ca un număr de 30 de soldați de la Fortul Hanul Conachi și 20 de artileriști din Tecuci să rămână să păzească avutul moșiei Gheorghiade de un nou atac. Șeful Plutonului de Jandarmi Ivești a primit și el ordin să rămână pentru a ancheta amănunțit toate pagubele provocate aici de către răsculați, dar și pentru audierea martorilor care au dat informații prețioase cu privire la identitatea țăranilor și faptele comise de către aceștia.¹⁴⁹

Prezența trupelor militare a restabilit liniștea, răscoala din Călienii încheindu-se fără vărsare de sânge. Capii revoltei au fost arestați, alături de alte zeci de țărani. Căpitanul Sterea, comandantul

¹⁴⁶ *Ibidem*, f. 5 verso

¹⁴⁷ *Ibidem*

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 14

¹⁴⁹ *Ibidem*, f. 6

Forturilor Hanul Conachi a predat, la 17 martie 1907, Regimentului 11 Siret, 21 de țărani considerați ca principali instigatori și conducători ai răscoalei: Alecu Angheluță, Mihăilă Hernea, Radu Angheluță, Alexandru Gheorghe Milea, Costache Manole, Dumitrache Gheorghe Pleșcanu, Neculai Angheluță, Ion Moraru, Vasile Bubuligă, Ioniță Butnaru, Sandu Ilie, Năstase Milea, Neculai Enache Milea, Vasile Dimitriu, Ion Constantin, Gheorghe Năstase Toader, Gheorghe C. Olaru, Vasile Panait, Constantin G. Olaru, Constantin Bordei și Petcu V. Milea.¹⁵⁰

Împotriva a 114 săteni din Călienii a fost deschisă acțiune publică pentru faptul că au participat la devastarea proprietății Gheorghiade.¹⁵¹

Căpitanul Grigorie Mărgărit, comandantul Companiei de Jandarmi Rurali Putna, a condus perchezițiile făcute la locuințele mai multor săteni din Călienii, în vederea recuperării bunurilor dispărute de la proprietatea Gheorghiade. Au fost percheziționate locuințele sătenilor: Alecu Angheluță, Vasile Grigore Bubuligă, Tănase I. Grigoraș, Ion I. C. Grigoraș, Ioniță Dimitriu, Costache Manole, Dumitrache Pleșcan și Panait C. Panait.

Nu s-a descoperit nimic la aceștia, în afară de faptul că la domiciliul lui Ioniță Dimitriu, într-un sac, aflat sub pat, a fost găsit un revolver cu patul din os, cu cinci focuri, ruginit. Au mai fost găsite 35 de tuburi de cartușe, o mașină de presat cartușe, două cutii de tablă pentru pulbere. De asemenea, într-o lădiță s-au descoperit două arme de vânătoare. Armele au fost confiscate, bănuindu-se că ar fi fost furate de la conac.¹⁵² Revolverul și mașina de presat cartușe au fost arătate lui Gheorghiade, care a negat că i-ar fi aparținut.¹⁵³

Ulterior, armele au fost restituite lui Ioniță Dimitriu, deoarece a demonstrat că revolverul fusese lăsat amanet de către Nicolae Vasile Milea, pentru suma de 15 lei, soției sale; una din armele de vânătoare

¹⁵⁰ *Ibidem*, f. 41

¹⁵¹ *Ibidem*, f. 1 - 2

¹⁵² *Ibidem*, f. 130

¹⁵³ *Ibidem*, f. 180

fusesse cumpărată de la Gheorghe Olteanu, angajat al lui Gheorghiede, iar cealaltă armă îi aparținea de peste zece ani.¹⁵⁴

La 9 mai 1907, avocatul Ștefan Vasiliu, care îi reprezenta pe acuzații: Radu Angheluță, Costache Manole, Ion I. C. Grigoraș, Dumitrache Pleșcan, Alecu Angheluță, Neculai Angheluță, Vasile Bubuligă, Grigore Bubuligă, Tănase I. C. Grigoraș, Petrache Ciochină, Ștefan Olaru și Constantin Bordei, a cerut instanței eliberarea acestora din arest și judecarea lor în libertate.

Același lucru a fost cerut și de avocatul Ștefan Graur, pentru acuzații Mihăilă Petrea și Panaite I. Panaite. Tribunalul a respins cererile acestora și a reconfirmat mandatele de arestare, prelungind, astfel, calvarul acestora și al familiilor lor.¹⁵⁵ La 18 mai 1907, Tribunalul Județului Putna a reconfirmat mandatele de arestare și pentru Ghiță Nica, Ștefan Chirilă și Toader Pământ.¹⁵⁶

În comuna **Suraia** agitațiile s-au declanșat încă de la începutul lunii februarie când sătenii, adunați la cele două cârciumi, îndemnați de către fostul învățător Emanoil Gheorghiu și alții, murmurau împotriva taxei ce fusese pusă pe cap de familie, în caz de secetă.

Starea de spirit a locuitorilor a fost impulsionată și de ordinul de mobilizare primit în ziua de 5 martie 1907 și executat cu deosebită strictețe.

Mișcarea din Suraia a fost declanșată de câțiva săteni din cătunul Dimaci, în frunte cu Nicolae Cristea Pavel, care se întâlneau la cârciuma lui Gheorghe Moise și citeau jurnale în care erau prezentate ultimele evenimente din Moldova.¹⁵⁷ Așa cum au relevat investigațiile făcute de către anchetatori, mișcarea din Suraia ar fi putut să fie liniștită, fără violență și acte de distrugere, însă, aici a intervenit și lipsa de cultură a țăranilor, care i-a făcut să creadă că dacă vor petiționa, acționând în mod pașnic, nu vor obține nimic, „*astfel, din a distruge avutul altuia au făcut prima condiție, fără de care socoteau*

¹⁵⁴ *Ibidem*, f. 183

¹⁵⁵ *Ibidem*, f. 445

¹⁵⁶ *Ibidem*, f. 471

¹⁵⁷ A.N.Vn., fond Curtea de Jurați a Județului Putna, dosar nr. 7 / 1907, f. 513 verso

*că nu vor ajunge la nici un rezultat și, cu o asemenea judecată greșită, se îndemneau unii pe alții care s-o ia înaintea, ca să nu vă vină comunele învecinate să facă ce este de datoria lor.”*¹⁵⁸

Gheorghe Lemnaru, unul dintre capii revoltei din Suraia, arată că de la începutul lunii martie 1907 sătenii se adunau la cârciumile lui Gheorghe Moise din Dimaci și Gheorghe Bobocea din Suraia, care citeau jurnale și arătau oamenilor „*că în cutare loc s-au devastat casele boierilor și orașele, că s-au omorât boierii și că acum este de noi, săracii, care n-avem pământ, ca să ne sculăm și să gonim boierii, ca să ne dea pământul nouă.*”¹⁵⁹

Gheorghe Bobocea a recunoscut că a citit ziare sătenilor, spunând că a făcut acest lucru deoarece fratele său a fost concentrat, urmând să plece în Moldova de Sus.¹⁶⁰

În seara de 8 martie 1907, mai mulți săteni din Dimaci, între care Nicolae Cristea Pavel, Gheorghe Stamatina Dumitrache, Gheorghe Chiriac Avram și Ion C. Bosoiu, după ce au citit ziarele, au luat hotărârea să ridice întreaga comună Suraia pentru a merge a doua zi la Focșani să ceară pământ.

Pavel Manole Porumboiu, venit și el la cârciumă pentru a-și cumpăra tutun, confirmă intențiile acestora de a se răscula, arătând că „*mi-au spus să merg cu ei a doua zi, vineri, că dacă eu am pământ, ei nu au și mă bagă în draci.*”¹⁶¹

Din nou, se observă intenția sătenilor fără pământ sau cu pământ puțin, de a-i atrage de partea lor, de multe ori prin utilizarea forței sau prin amenințări, pe cei mai înstăriți.

Radu A. Bacău a fost și el prezent la cârciuma lui Gheorghe Moise și a declarat că Nicolae Cristea Pavel „*citea jurnale mai multor oameni, arătându-le că în alte părți s-a răsculat lumea și îi îndemna să se răscoale și ei...*”¹⁶²

¹⁵⁸ *Ibidem*, f. 498

¹⁵⁹ *Ibidem*, f. 37

¹⁶⁰ *Ibidem*, f. 43

¹⁶¹ *Ibidem*, f. 37

¹⁶² *Ibidem*, f. 27

Gheorghe Moise arăta în fața anchetatorilor că nu el a fost cel care a instigat lumea să se răscoale, ci Nicolae Cristea Pavel „*care citea o gazetă oamenilor din dugheană, iar gazeta nu era a mea, că oricum nu știu să citesc.*”¹⁶³

De aici, sătenii au pornit spre Suraia, unde s-au oprit la cârciuma lui Gheorghe Boboceă, pentru a se sfătui cu cei de acolo asupra acțiunilor ce urmau să le întreprindă. La Gheorghe Boboceă se aflau mai mulți surăieni, care se sfătuiau și ei pe aceeași temă.

Dimăcenii au sosit târziu, după ora 21.30, iar Gheorghe Boboceă, probabil și datorită faptului că se temea ca nu cumva să fie tras la răspundere pentru că în cârciuma sa s-au pus la cale acțiunile sătenilor, i-a dat pe toți afară și a închis dugheana.

Ghiță Antonescu „*eșind ca de obicei la cârciuma lui Gheorghe Boboceă*”¹⁶⁴ i-a găsit acolo pe Apostol Stamatina Ilie Stan, Ion Negrea și Manolache Bălășoiu, care discutau asupra modului în care urmau să acționeze.

Închizându-se cârciuma și venind dimăcenii, sătenii au rămas pe uliță, unde Nicolae Cristea Pavel le-a propus lui Apostol Stamatina Ilie Stan și Ștefănaș Pavel să meargă în acea noapte în comuna Vultură și să spună sătenilor de aici să vină a doua zi la Suraia, unde vor chema boierii și dacă nu vor ajunge la o înțelegere în privința renegocierii contractelor agricole, să meargă împreună și să devasteze conacele.¹⁶⁵

Apostol, însă, venise la cârciumă ca să vadă „*ce se simte în ce privește fierberea care se zice că era între oameni, pus fiind la aceasta de către secretarul comunei și ajutorul de primar*”.¹⁶⁶

Tot Apostol ne oferă informații cu privire la starea de spirit a sătenilor, arătând cât de mult au avut influență ziarele asupra mentalului țărănesc, explicându-se, astfel, manifestările violente ale acestora. El relatează că dimăcenii au venit la Suraia „*ca să facă ca toată lumea să iasă a doua zi la Primărie unde să cheme boierii să le dea*

¹⁶³ *Ibidem*, f. 194

¹⁶⁴ *Ibidem*, f. 106

¹⁶⁵ *Ibidem*, f. 499

¹⁶⁶ *Ibidem*, f. 62

pământ și dacă nu vor veni, o să întoarcă pe foaia cealaltă ...mai ziceau că acum e de ei și că din jurnalele ce le citesc se vede că în toată țara se dă pământ pentru că lumea iese să ceară .” ¹⁶⁷

Apostol i-a anunțat pe șeful de garnizoană Gheorghe Drușu și pe ajutorul de primar Constantin Ilie Stan despre intențiile sătenilor, iar aceștia au stat de veghe toată noaptea de teamă să nu vină vulturenii.

Alți săteni au mers la casa lui Gheorghe Nicolau pentru a se convinge dacă acesta era în vizorul autorităților, căci se zvonise că Nicolau „*fusese simțit că lucrează pentru agitarea spiritelor .”* ¹⁶⁸

Gheorghe Nicolau a declarat că el nu va mai participa la acțiunile lor, deoarece era deja bănuțit ca instigator și că a doua zi va rămâne acasă, fiindu-i teamă să nu fie considerat ca principal responsabil al evenimentelor ulterioare.

Sătenii s-au dus fiecare la casele lor, cu gândul de a se întâlni a doua zi, dimineață, în fața Primăriei, ca, de aici, să pornească spre proprietățile celor doi boieri, Nicolae Chiril Săveanu și Dimitrie Voinov, pentru a obține îmbunătățirea traiului lor.

A doua zi, 9 martie 1907, Nicolae Cristea Pavel, împreună cu alți dimăceni și „*câteva elemente rele din Suraia* ” ¹⁶⁹, ca Gheorghe Lemnaru, Năstase Brăcăcilă, Dumitru Mărgărit Tănase, Gheorghe Costache Chiriac, adunau lumea de pe toate ulițele la cârciuma lui Gheorghe Boboceă, forțând prin bătaie și înjurături pe cei care nu se supuneau.

Nicolae Cristea Pavel a fost indicat ca fiind unul dintre cei mai înverșunați instigatori la răscoală și de către Ion V. Stoica Puflea. Puflea a fost chemat în dimineața zilei de 9 martie 1907 la cârciuma lui Gheorghe Boboceă de către Năstase Brăcăcilă, unde se mai aflau și Dumitru Mărgărit Tănase, Dumitru N. Popa, Sandu Tănase, Ion Dănăilă Coman, Enache Popa, Radu Bacău și Nicolae Cristea Pavel.

Puflea arăta că Nicolae Cristea Pavel citea un exemplar al ziarului „*Dimineața* ”, care relata faptul că „*oamenii au sărit să le dea*

¹⁶⁷ *Ibidem* , f. 398

¹⁶⁸ *Ibidem* , f. 499

¹⁶⁹ *Ibidem*

*pământ și că au stricat case și altele, muștrându-i că ei stau așa și nu fac nimic, așteptând să le dea alții bucățica în gură.”*¹⁷⁰

Mulțimea de săteni, avându-i în frunte pe Năstase Brăcăcilă, Gheorghe Costache Chiriac, Gheorghe Lemnaru și Ion Răducanu Palade, s-a îndreptat spre cătunul Dimaci, unde era conacul lui Dimitrie Voinov. Trebuie spus că intențiile țăranilor nu erau prea bine definite, unii dorind o acțiune energetică, adică să devasteze, iar alții pronunțându-se pentru o procedare mai pașnică, pentru tratative.

Aici, l-au luat pe administratorul moșiei, Petre Țumides și o parte din săteni a pornit spre Oficiul Poștal pentru ca acesta să telegrafieze stăpânului său dorințele sătenilor, iar altă parte a mers spre conacul lui Nicolae Chiril Săveanu, de unde l-au luat pe vechilul Ion Vărzaru, pe care l-au dus la Primărie pentru a vorbi la telefon cu boierul în privința condițiilor învoielilor agricole pe care le doreau țăranii.¹⁷¹

Dacă țăranii nu s-au manifestat violent, acest fapt s-a datorat și ajutorului de primar Constantin Stan. Acesta, imediat după plecarea sătenilor a telefonat la Prefectură și a prezentat situația din comună și, pentru liniștirea spiritelor, a fost însărcinat să meargă după ei și să le spună că vor obține toate avantajele ce le doresc, dacă se vor manifesta pașnic.¹⁷²

La scurt timp, grupurile care se despărțiseră s-au adunat în fața Primăriei din Suraia, printre ei fiind și administratorul proprietății lui Săveanu, Ion Vărzaru și au năvălit înăuntru atât de mulți, încât după cum se exprima un martor participant la evenimente „*trosneau ușorii de la ușă*.”¹⁷³

Au început prin a cere secretarului Primăriei, Dimitrie Zalatovici, contractele agricole, iar mai târziu au cerut șefului de garnizoană, Gheorghe Drușu, să telefoneze la Prefectură, pentru ca unul dintre reprezentanții răsculașilor să vorbească cu Nicolae Chiril Săveanu.

¹⁷⁰ *Ibidem*, f. 156

¹⁷¹ *Ibidem*, f. 27 verso

¹⁷² *Ibidem*, f. 499

¹⁷³ *Ibidem*, f. 499 verso

Cum de la Prefectură li s-a răspuns că era ora mesei și până la ora 14 nu se poate vorbi cu nimeni, țărani devin furioși și cer șefului de garnizoană să le predea cornul și toba cu care să strângă toată comuna, pentru a merge la curțile boierilor Voinov și Săveanu să devasteze, iar până seara să ajungă la Focșani.¹⁷⁴

Năstase Brăcăcilă i-a cerut lui Gheorghe Druțu să telefoneze la Primăria din Vultur, pentru a-l chema pe un anume Miron și să-i spună acestuia să strângă sătenii din Vultur și Răstoaca pentru a veni la Suraia, la devastare.¹⁷⁵

Gheorghe Druțu s-a împotrivit și a fost luat la bătaie de țărani înfuriați. Ion Vărzaru spunea că primul care a lovit a fost „*Gheorghe Lemnaru, singurul pe care l-am recunoscut, căci înghețasem de spaimă într-un colț al Primăriei.*”¹⁷⁶

A fost suficient ca Lemnaru să lovească, pentru ca Năstase Brăcăcilă, Stamatin Apostol, Ghiță T. Popa, Nicolae Croitoru, Dumitru Vlaicu și alții, să se năpustească asupra șefului de garnizoană și să-l calce în picioare.

Ghiță T. Năstase nu a recunoscut că l-a bătut pe Druțu, ci numai l-a amenințat că „*are să păț ce am pățit eu în toamnă, când n-am vrut să dau calul pentru rechiziție, când am fost închis și dat judecăței ...în învâlmășeală, toți au dat ...*”¹⁷⁷

Anchetatorii, în urma cercetării mai multor martori, au stabilit că „*mulțimea înfuriată nu mai avea alt ideal decât a vedea redusă la nesimțire ființa unui om care nu-și făcea decât datoria. Începuse lupta în numele dreptății prin a o păta cu sângele unui nevinovat. Gheorghe Druțu expus din moment în moment să primească lovitura de mântuire, când pe brânci, când legănându-se, reușește să se refugieze în casa locuitorului Gheorghe Tudose, unde cade în nesimțire și de unde este scos de către acesta în șosea, motivând că poporul l-a ucis, poporul să-și dea samă de el. Luat de către familie și un binevoitor cu*

¹⁷⁴ *Ibidem*

¹⁷⁵ *Ibidem*, f. 514

¹⁷⁶ *Ibidem*, f. 27 verso

¹⁷⁷ *Ibidem*, f. 75

*destul curaj, este dus acasă, iar a doua zi este internat în Spitalul Județean Focșani, unde rămâne până în ziua de 21 martie.”*¹⁷⁸

Medicul șef al Spitalului Județean Putna a eliberat un certificat medical prin care atesta faptul că Gheorghe Drușu „a fost în căutarea acestui Spital de la 10 martie până la 21 martie, suferind de: plăgi contuze ale capului, diseminate și o plagă contuză a buzei superioare. Leziuni produse prin lovire cu un corp, fără a-i produce incapacitate de lucru.”¹⁷⁹

Bătăia administrată șefului de garnizoană nu i-a calmat pe răsculați, care s-au hotărât să meargă acasă la perceptorul fiscal, Gheorghe Gagea, pentru a-l obliga să restituie lucrurile sechestrate, acelor care nu-și plătiseră impozitele.

Gheorghe Gagea abia venise acasă, fiindcă fusese plecat în comunele Mircești și Biliești, pentru încasări, când s-a pomenit cu un grup de vreo 200 de răsculați care strigau la poarta sa. Vociferând și amenințând, răsculații l-au determinat pe Gagea să iasă, de frică, și să pornească împreună cu aceștia spre Percepție, care se afla în localul Primăriei.

Pe drum, declara Gagea, primii 200 de metri a fost dus în liniște, „pe urmă au început a mă bate cu pumnii în cap, până am căzut jos, apoi m-au călcat cu picioarele, zdrobindu-mă cu desăvârșire...”¹⁸⁰

În timpul în care era bătut, sătenii i-au furat din buzunarul hainei suma de 533 lei, bani proveniți din încasări și pe care nu apucase să-i depună la Percepție. Dintre cei care l-au bătut și jefuit, el i-a recunoscut pe: Dumitru Vlaicu, Dumitru Tănase, Gheorghe Lemnaru, Nicolae Apostu, I. Haimana, Apostol Haimana, Ghiță Ion Dobre și Vasile P. Lazăr. La Percepție, Apostol Haimana i-a cerut lui Gheorghe Gagea să dea o declarație prin care să ateste că nu i-a fost furat nici un ban cu ocazia bătăii, declarație, pe care, de frică, a semnat-o.¹⁸¹

¹⁷⁸ *Ibidem*, f. 499 verso

¹⁷⁹ *Ibidem*, f. 55

¹⁸⁰ *Ibidem*, f. 48

¹⁸¹ *Ibidem*

Tot aici, cu toate că nu aveau lucruri sechestrare decât vreo 10 - 15 săteni, mulțimea, care depășea acum 200 de persoane, cerea restituirea bunurilor. Proprietarii lucrurilor, de frică să nu fie acuzați de furt în dauna Statului, au refuzat să le ridice. Însângerat, Gheorghe Gagea a fost închis într-o cameră a Primăriei, unde a rămas până la ora 17.30, când a fost eliberat.

În timpul în care receptorul era sechestrat, a sosit și primarul, I. Nicolau, care fusese la Focșani câteva zile, unde încercase să obțină anularea suspendării de 15 zile pe care o primise în urma unei abateri disciplinare.

Văzând haosul creat la Primărie, Nicolau a încercat să-i potolească pe răsculați și să întocmească o petiție în care să cuprindă doleanțele țăranilor.

Nereușind să ajungă la niciun rezultat, căci propunerea unuia era contrazisă de părerea altuia, Nicolau s-a retras în Primărie, de unde s-a văzut nevoit să iasă, căci sătenii, înfuriați, strigau că-l vor omorî.¹⁸²

Apostol Coman afirma că Gheorghe Lemnaru și Sava Călianu „*răcneau ca să-l bată și pe primar și să pună pe altul*”.¹⁸³ Gheorghe Boboce, secretarul Primăriei, Dimitrie Zalatovici și consilierii comunali Ion Manole Cristea și Ion Hanganu au ținut cuvântări oamenilor pentru a-i liniști, sugerându-le și ei să aleagă calea petiționării și să aștepte un răspuns din partea Prefecturii.

Intenția acestora nu a făcut decât să-i agite și mai tare pe răsculați, care s-au năpustit asupra lor, silindu-i să se ascundă în ultima cameră din Primărie. Țăranii au spart ușa și cei din cameră abia au scăpat fugind pe fereastră.¹⁸⁴

Primarul, neavând de ales, căci altfel îl aștepta și pe el soarta lui Gheorghe Drușu și Gheorghe Gagea, „*se prezintă înaintea sătenilor și i se spune că nu-i vor face nimic dacă va merge cu ei*.”¹⁸⁵

Pentru a doua oară în acea zi, de data aceasta avându-l în mijlocul lor și pe primar, răsculații s-au îndreptat spre curtea boierului

¹⁸² *Ibidem*, f. 500

¹⁸³ *Ibidem*, f. 136

¹⁸⁴ *Ibidem*, f. 42

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 500

Voinov, cu gând să-l bată pe administratorul Petre Țumides „care se purtase rău cu ei pe când se afla în serviciul domnului Ignat.”¹⁸⁶

Ajunși la conac, răsculații nu l-au găsit pe administrator care „dintr-o frumoasă inspirațiune fugise la Focșani.”¹⁸⁷

Furioși, răsculații au vrut să dărâme casa și numai intervenția energică a primarului, care le-a spus că mai bine să-l împuște pe el decât să facă acest lucru, a împiedicat săvârșirea acestui fapt.

Un alt factor care a contribuit la liniștirea sătenilor a fost și venirea lui Ghiță Antonescu. Acesta nu a fost în Suraia când s-au petrecut evenimentele din ziua de 9 martie 1907, fiind plecat la Focșani, pentru un proces. Seara, întorcându-se acasă, iar proprietatea lui Voinov aflându-se în apropierea drumului ce lega Suraia de Focșani, Antonescu a văzut mulțimea de țărani, s-a dus în mijlocul lor și a încercat să-i liniștească, spunându-le că s-a întâlnit pe drum cu vechilul Țumides, așa că nu mai au ce căuta acolo. Mai mult, pentru a fi sigur că îi va potoli, le-a spus că la Focșani armata îi împușcă pe răsculații din Mircești, ceea ce a dus la liniștirea spiritelor.¹⁸⁸

După intervenția lui Ghiță Antonescu, Ion N. Statache arăta că Nicolae Vultureanu a propus să meargă câțiva oameni în comuna Vulturu și să spună celor de aici ca ei să vină a doua zi dimineață să devasteze la Suraia, iar cei din Suraia să meargă să devasteze la Vulturu, „ca să li se piardă urma.”¹⁸⁹

Ion N. Statache a fost însărcinat de către Nicolae Vultureanu și Ion Hanganu să meargă la Vulturu, unde să vorbească cu Apostol Pătrașcu și cu Miron despre propunerea celor din Suraia.

Amenințat cu moartea de către cei doi, Statache a luat cu el pe Sandu Ion Crăciun și au plecat spre Vulturu, unde au vorbit cu Apostol Pătrașcu și cu Ion Cernat Cojocar, cumnatul lui Miron, însă, „vulturenii n-au venit.”¹⁹⁰

¹⁸⁶ *Ibidem*

¹⁸⁷ *Ibidem*

¹⁸⁸ *Ibidem*, f. 40 verso

¹⁸⁹ *Ibidem*, f. 404

¹⁹⁰ *Ibidem*, f. 404 verso

De la curtea lui Voinov, sătenii s-au retras, în liniște, spre casele lor, cu gând de a se aduna a doua zi, 10 martie 1907, în fața Primăriei, pentru a decide asupra măsurilor ce le vor lua, căci glasurile care se pronunțau pentru trimiterea unei delegații la Focșani erau contrazise de cele care doreau să meargă și să devasteze, fără a mai încerca să trateze cu proprietarii sau cu Prefectura. De asemenea, au amenințat primarul să nu mai intre în localul Primăriei, de teamă ca acesta să nu ceară ajutoare de la Focșani.

A doua zi dimineață, 10 martie 1907, sătenii au fost adunați iarăși în fața Primăriei, tot de către cei care instigaseră și în ziua precedentă. În timp ce unii țărani au venit de bună voie, din curiozitate sau din cauza traiului prost, sperând ca prin acțiunile lor să obțină îmbunătățirea traiului, alții au fost constrânși prin amenințări și bătăi.

Ioniță N. D. Radu arăta că Năstase Brăcăcilă și Sava Călianu, care era și beat, au constrâns pe cei mai înstăriți să li se alăture: *„Tuturor ne era teamă să sfătuim ceva sau să rămânem în drum, pentru că dacă unul ar fi ezitat să meargă, numai decît săreau aceștia și strigau că are pământ și de aceea nu merge. Așa că, era de ajuns ca unul să înceapă a da și să se îngrămădească toți să lovească, iar omul să se piardă. Astfel se explică că am mers mulți care n-aveam nevoie de pământ.”*¹⁹¹

Ion Gheorghe Arbănaș i-a menționat pe Sava Călianu, Gheorghe Lemnaru, Dumitru Vlaicu, Iordache Luca și Ion N. Statache ca fiind cei care adunau lumea din comună, arătând că *„nu era chip să nu facem ce ziceau aceștia, căci ne omorau cu ghioagele și așa am mers cu toții.”*¹⁹²

Vasile Stan completa, în acest sens, că *„Dumitru Vlaicu umbla cu un bolovan în mână și lovea în cap pe cine n-ar fi zis ca el . Noi, care aveam ceva stare, eram mai mult morți de frică.”*¹⁹³ El oferea și alte amănunte: *„Cârciumarul Gheorghe Moise, fiind anunțat în acea dimineață de un copil că o mulțime de oameni se îndreaptă spre localul său, s-a ascuns, pentru a nu fi luat de către săteni. Cum țărani*

¹⁹¹ *Ibidem*, f. 163

¹⁹² *Ibidem*, f. 157

¹⁹³ *Ibidem*, f. 179

au devenit violenți, Paraschiv Nica lovind cu un ciomag în ușa cârciumii pentru a-l determina să deschidă, de teamă să nu-i fie distrus avutul de o viață, Gheorghe Moise a deschis ușa și a fost luat de piept de către Ghiță P. Porumboiu și scos în stradă. După ce Constantin I. Dobre i-a furat trei sticle de coniac din raft, Moise a fost forțat să meargă cu ei.”¹⁹⁴ Cârciumarul a încercat să rămână mai în urmă, „doar mă voi putea ascunde într-o curte, spre a nu mai merge cu ei, mai ales că eram dezbrăcat.”¹⁹⁵

Adunându-se aproape 500 de săteni în fața Primăriei din Suraia, primarul a încercat să-i liniștească, dar fără succes. Răsculații au pretins primarului să-i însoțească la Manole Toma Neagu, socrul acestuia și unul dintre cei mai bogați oameni din comună, pentru a-i cere acestuia înscrisurile cu datorii.

Acesta fiind avertizat din timp de intențiile răsculaților, aranjase hârtiile în așa fel, încât să le poată distribui cu ușurință. Când mulțimea s-a prezentat la poarta sa, Manole Toma Neagu s-a așezat pe prisma casei, cu condica în față și rînd, pe rînd, a eliberat fiecărui doritor înscrisul său, dând acte și polițe în valoare de patru mii lei, majoritatea actelor fiind, însă, achitate.¹⁹⁶

Răsculații au luat actele cu datorii și le-au distrus, însă, așa cum avea să declare Manole Toma Neagu, doar Dragomir Smărăndoiu și Vasile N. Porumboiu au luat și distrus înscrisuri neachitate.¹⁹⁷

În timp ce sătenii se aflau la Manole Toma Neagu, a sosit în comună comandantul Companiei de Jandarmi Rurali Putna, Grigorie Mărgărit, trimis de prefectul județului pentru a liniști spiritele și a-i îndemna pe răsculați să aleagă calea pașnică, a petiționării. În localul Primăriei el i-a găsit pe secretarul Zalatovici și pe jandarmul I. Bunea, care i-au relatat situația din comună.

Temându-se, probabil, ca sătenii să nu reacționeze violent, Grigorie Mărgărit a trimis un jandarm după ei, pentru a-i anunța că vrea să le vorbească.

¹⁹⁴ *Ibidem*, f. 500 verso

¹⁹⁵ *Ibidem*

¹⁹⁶ *Ibidem*

¹⁹⁷ *Ibidem*, f. 493

Întorcându-se la Primărie, răsculații au fost întâmpinați de Grigorie Mărgărit, care le-a vorbit, îndemnându-i să fie liniștiți și „*să ceară prin delegațiune către Prefectură îmbunătățirile ce așteaptă de la țară.*”¹⁹⁸

Intervenția acestuia nu a reușit să-i calmeze pe țăranii, căci Ion Niță Ciubotaru, Toader Alexandru, Năstase Brăcăcilă și Gheorghe Lemnaru îndemneau oamenii să meargă la boieri și să dea cu pietre în căpitanul de jandarmi.¹⁹⁹

Ioniță Stamatin Lazăr arată că sătenii erau hotărâți să devasteze, indiferent ce și unde, căci Sava Călianu, Năstase Brăcăcilă și Gheorghe Lemnaru îndemneau oamenii să meargă să sfărâme, fără a preciza unde, la Voinov sau la Săveanu.²⁰⁰

În zadar i-a asigurat Grigorie Mărgărit că „*legile cele mai bune vor interveni în curând, citindu-le chiar și o telegramă a guvernului în acest sens*”²⁰¹, căci răsculații s-au repezit, au luat drapelul Primăriei și pe primar, cu forța, au vrut să ia și garda comunală, care a fost oprită de căpitan pentru paza banilor din Primărie și, în sunetul goarnei, s-au încolonat și au pornit pe drumul ce ducea la Focșani, dar și la proprietățile celor doi boieri, Voinov și Săveanu.

În timpul deplasării coloanei prin comună, cei mai agresivi răsculați își însoțeau îndemnul lor de a merge, fie la Focșani, fie la cele două proprietăți, cu lovituri de ciomag sau de pumn, aplicate celor care se opreau din mers și refuzau să urmeze coloana.

O altă parte a răsculaților umbla pe ulițe și scotocea fiecare casă, pentru a nu rămâne niciun locuitor în urmă. Cei doi gorniști din fruntea coloanei, care încă din zorii zilei sunau adunarea întregii comune, sub amenințarea cu bătaia, cu drapelul Primăriei la mijloc, cu primarul și trei consilieri lângă drapel, se îndreptau, după cum credea Constatin I. Dobre, unul dintre participanți la evenimente, „*spre târg, însă la ieșirea din sat, lumea a apucat spre curte.*”²⁰²

¹⁹⁸ *Ibidem*, f. 12

¹⁹⁹ *Ibidem*, f. 25

²⁰⁰ *Ibidem*, f. 178

²⁰¹ *Ibidem*, f. 501

²⁰² *Ibidem*, f. 57

În dreptul proprietății Voinov, câțiva oameni din fruntea coloanei, mai ales tinerii, s-au repezit spre lesele de porumb, având intenția de a le răsturna.

Marea majoritate a mulțimii nu a fost de acord cu intenția acestora, s-a strigat la ei să se îndepărteze de proprietatea lui Voinov, și, mai mult, câțiva țărani au rămas acolo ca să păzească șirele de paie pentru a nu fi incendiate.

Procurorul care a anchetat răscoala din Suraia a arătat că „*fiind asemenea precauțiuni și protecțiuni a fost firesc ca proprietatea domnului Voinov să rămână neatinsă și toată acea mare de capete surescitare până la inconștiență să treacă mai departe...*”²⁰³

Grigorie Mărgărit a telefonat la Prefectură, unde a raportat situația, apoi a plecat în urmărirea răsculaților, pentru a-i împiedica să devasteze. În dreptul șoselei care ducea la proprietatea Săveanu a încercat din nou să-i liniștească, căci o parte din răsculați dorea să se îndrepte spre Focșani, temându-se că dacă vor trimite o delegație formată din câteva persoane, oamenii vor fi arestați, iar acțiunea acestora nu va avea succes.

Încercarea căpitanului de jandarmi nu numai că n-a avut efect asupra răsculaților, dar i-a și iritat, căci, așa cum recunoștea unul dintre ei „*am spus jandarmului Bunea, pe când ne găseam la podeș, că Ion N. Statache umblă cu un bolovan să lovească pe domnul căpitan, pentru că ține lumea de vorbă.*”²⁰⁴

Primarul a reușit să se apropie de căpitan și să-i șoptească că era necesară intervenția armatei, căci lucrurile scăpau de sub control.²⁰⁵

La îndemnul unui răsculat care flutura o cazma deasupra capului, cea mai mare parte a coloanei, care acum depășea 1.000 de oameni, a pornit spre curtea lui Săveanu, pentru a face „*o mică manifestație*”²⁰⁶, luând cu ei și pe primar, în timp ce Grigorie Mărgărit și aproape 100 de țărani au rămas la răspântie, fără a-i putea împiedica.

²⁰³ *Ibidem*, f. 501

²⁰⁴ *Ibidem*, f. 445

²⁰⁵ *Ibidem*, f. 12

²⁰⁶ *Ibidem*

Primii care au ajuns la curte s-au îndreptat spre magazia cramei, au spart lacătele, au pătruns înăuntru, s-au înarmat cu topoare și ciomege găsite aici și au distrus o semănătoare și ferestrele de la magazie. De aici, s-au îndreptat spre casa proprietății, au spart ușile și aici s-a dezlănțuit toată furia lor. Mobile, oglinzi, lămpi, scaune, ferestre, paturi, mese, birouri, sobe, în general tot ceea ce nu a putut rezista ciomegeloș și topoarelor cu care erau înarmați, au fost făcute bucățele.

Ion Vărzaru, vechilul proprietății, povestește prin ceea ce a trecut: „*Am auzit cornul sunând și am văzut oamenii venind, de teamă, m-am suit în podul unui grajd, dând ordin slugilor să ia scara, ceea ce au și făcut. De acolo, din pod, pe o fereastră, am privit la cele ce s-au petrecut. În fruntea oamenilor care au venit erau: Vasile N. Vârlan, Vasile Vârlan, Ghiță Costache Avram și Năstase Brăcăcilă. Avram a vrut să taie vișeii cu cuțitul, însă s-au opus Nicolae Serea și Costică Michiu. Am văzut pe Apostu I. Stamatina dând cel dintâi foc la paie.*”²⁰⁷

Năstase Brăcăcilă, Ghiță P. Porumboiu și Gheorghe Lemnaru au vrut să dărâme magazia în care era depozitat porumbul, însă au fost opriți de oameni.²⁰⁸ Unul dintre răsculați s-a urcat în podul casei, de unde arunca în curte diverse lucruri, în uralele mulțimii care le călca în picioare.

Mihai Ivanciu arăta că mulțimea a vrut să dărâme bucătăria și numai intervenția sa și a unei servitoare de la moșie a împiedicat acest lucru.²⁰⁹

Ioniță Stamatina Lazăr îi vede pe Nicolae Cristea Pavel, Constantin I. Dobre și Ion Niță Ciubotaru cum distrugeau saci de făină și alte obiecte aflate în curte, arătând că „*toți erau turbați, nu-i mai cunoșteai de sunt oameni sau dobitoace.*”²¹⁰

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 27 verso

²⁰⁸ *Ibidem*, f. 194

²⁰⁹ *Ibidem*, f. 171

²¹⁰ *Ibidem*, f. 178

Pagubele produse de răsculați la proprietatea Săveanu au fost evaluate de către procurorul Tribunalului Putna la suma de 4.000 lei.²¹¹

Când totul a fost distrus, primarul a cerut gornistului să sune încetarea, după care mulțimea s-a reîntors în comună. În aceeași zi, dar și duminică, 11 martie 1907, câțiva răsculați au încercat din nou să scoată drapelul din Primărie, de această dată pentru a merge să devasteze casa perceptorului Gheorghe Gagea.

Acum, însă, s-au găsit destule persoane, care prin vorbe și fapte i-au împiedicat să comită o nouă faptă reprobabilă, considerând că cele petrecute la Săveanu au fost suficiente pentru a-și sublinia cererile lor. Începând din ziua de luni, 12 martie 1907, liniștea a început să se instaleze în Suraia, pentru ca în zilele următoare să domnească cu desăvârșire.

Zeci de țărani au fost arestați, alții au fost cercetați în stare de libertate și trimiși în judecată pentru:

1) Ultraj cu lovire și incapacitate de lucru a șefului de garnizoană Gheorghe Druțu (cu toate că în certificatul medical eliberat de Spitalul Județean se preciza că loviturile nu i-au produs incapacitate de lucru)

2) Ultraj cu lovire și incapacitate de lucru a perceptorului fiscal Gheorghe Gagea

3) Tâlăhăria comisă asupra lui Manole Toma Neagu, care a fost silit prin amenințări să predea înscrisurile constatatoare de datorii

4) Distrugerea în ceață a casei și averii mobile aflate pe moșia Dimaci, aparținând lui N. Chiril Săveanu.²¹²

Pentru a ne face o imagine mai clară asupra situației țăranilor din comuna Suraia, vom reda rezultatele anchetei făcută cu privire la starea materială a principalilor acuzați:

Toader G. Alexandru, 40 ani, plugar – 1 ha pământ arabil, cercetat în stare de arest

²¹¹ *Ibidem*, f. 11

²¹² *Ibidem*, f. 411

Năstase Brăcăcilă, 40 ani, plugar – 3 ha și 25 ari pământ arabil, 2 ha fâneată și 25 ari imaș, cercetat în stare de arest

Radu Bacău, 35 ani, plugar – 1 ha și 75 ari arabil, 50 ari fâneată, ¼ ha vie, cercetat în stare de arest

Ion C. Bosoiu, 36 ani, consilier comunal – 2 ha și 75 ari pământ arabil, 1 ha fâneată, ¼ ha vie, cercetat în stare de libertate

Sava Călianu, 29 ani, plugar – fără pământ pe numele său, cercetat în stare de arest

Petre Chiriac, 24 ani, plugar – fără pământ pe numele său, cercetat în stare de arest

Petrache Alexe Cuciuc, 22 ani, plugar – fără pământ pe numele său, cercetat în stare de libertate

Ion I. N. Ciubotaru, 34 ani, plugar – 4 ha pământ arabil, 25 ari imaș, 1 ha fâneată, cercetat în stare de arest

Ion Dănăilă Coman, 26 ani, plugar – 25 ari pământ arabil, ¼ ha vie, cercetat în stare de libertate

Nicolae Croitoru, 39 ani, plugar – 1 ha și 50 ari pământ arabil, 25 ari fâneată, ¼ ha vie, cercetat în stare de arest

Ioniță Cristea Dogaru, 25 ani, plugar – 1 ha și 50 ari pământ arabil, ¼ ha vie, cercetat în stare de libertate

Constantin I. Dobre, 28 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de arest ²¹³

Stamatin Apostol Gagea, 31 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de arest

Dumitru N. Ștefan Hărăbor, 22 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de libertate

Apostol Haimana, 58 ani, plugar - 2 ha pământ arabil, 2 ha și 25 ari fâneată, 25 ari imaș, cercetat în stare de arest

Mihai Ivanciu, 34 ani, plugar – 1 ha pământ arabil, ¼ ha vie, cercetat în stare de libertate

Gheorghe Lemnaru, 37 ani, plugar – ¼ ha vie, cercetat în stare de arest

²¹³ *Ibidem* , f. 497

Matache Lazăr, 26 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de libertate

Paraschiv Nică, 23 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de libertate

Gheorghe Nicolau, 42 ani, plugar – 5 ha pământ arabil, $\frac{1}{2}$ ha fâneață, $1\frac{1}{2}$ imaș, $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de arest

Ghiță Toma Năstase Popa, 37 ani, plugar – 5 ha și 50 ari pământ arabil, $\frac{1}{4}$ ha vie, $\frac{1}{2}$ ha fâneață, cercetat în stare de libertate

Dumitru N. Popa, 23 ani, plugar – 50 ari pământ arabil și $\frac{1}{4}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Pavel Porumboiu, 19 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, în schimb, mama sa deține 5 ha pământ arabil și $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de arest

Nicolae Cristea Pavel, 32 ani, plugar – 3 ha pământ arabil, 1 ha fâneață, $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Panaite Ion Panaite, 46 ani, plugar – 1 ha și 50 ari pământ arabil, $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de arest

Ghiță P. Porumboiu, 21 ani, plugar – părinții săi au 4 ha și 70 ari pământ arabil, $\frac{1}{2}$ ha fâneață și $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de arest

Cristea Poiană, 20 ani, plugar – părinții săi aveau 50 ari pământ arabil și $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Dragomir Smărăndoiu, 62 ani, plugar – 4 ha pământ arabil, 2 ha imaș, $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Ion Răducanu Palade, 43 ani, plugar – 1 ha și 25 ari pământ arabil și $\frac{1}{4}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Tudorache G. Statache, 21 ani, plugar – fără pământ arabil pe numele său, cercetat în stare de libertate

Dumitru Mărgărit Tănase, 30 ani, plugar – nu are pământ arabil pe numele său, dar tatăl său are 2 ha și 75 ari pământ arabil, 25 ari fâneață și $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de libertate

Dumitru Vlaicu, 50 ani, plugar – 5 ha și 25 ari pământ arabil, 1 ha imaș, $\frac{1}{2}$ ha vie, cercetat în stare de arest.

În timpul răscoalelor țărănești au existat și funcționari publici care au ezitat și chiar au încercat să se sustragă de la îndeplinirea

atribuțiilor ce le reveneau, ceea ce a determinat luarea de măsuri drastice de către prefect împotriva acestora.

La 16 martie 1907, inspectorul comunal N. I. Lăjescu, printr-o Fonogramă, a înștiințat Prefectura Județului Putna că era foarte bolnav și a cerut acordarea unui concediu medical de 10 zile, ceea ce ar fi însemnat ca, în acele zile tulburi, Plasele Gârlele, Mărășești și Țifești, care intrau sub autoritatea sa, să rămână fără organ de control la nivel teritorial.

I. D. Faur, inspector comunal în Plasele Biliești și Nămolosa, a cerut același lucru. Reacția prefectului N. N. Săveanu nu a întârziat să apară, a doua zi el comunicând celor doi inspectori că:

*„În timpul mișcărilor țărănești, în loc de a merge din comună în comună, pentru potolirea spiritelor agitate, v-ați fixat acolo unde era armata, ca și când ar fi avut nevoie de autoritatea dumneavoastră morală pentru a-și îndeplini datoria. Față de această nepăsare condamabilă și mai ales în urma cererii de concediu ce ne-ați adresat, am înțeles că vă simțiți neînstare de a corespunde, în aceste momente grele, chemării ce aveți. Statul, având nevoie de minți luminate, inimi curajoase și cinstite, am cerut Ministerului destituirea dumneavoastră și vă aduc la cunoștință că prin Înalt Decret Regal Nr.1382/16 martie 1907, ați fost destituit.”*²¹⁴

Prefectul, pentru a preîntâmpina apariția unor astfel de situații, a comunicat tuturor primarilor din județ măsurile luate împotriva celor doi inspectori, sperând ca acestea „să servească ca exemplu de ce așteaptă pe toți funcționarii publici ce nu știu să-și facă datoria.”²¹⁵

În ceea ce privește soarta răsculaților din comuna Suraia, care au fost trimiși în judecată, la 21 iunie 1907, Curtea cu Jurați a Județului Putna a hotărât achitarea lor. Astfel, au fost achitați următorii acuzați: Ioniță Cristea Dogaru, Petre Chiriac, Radu Bacău, Panait I. Panait, Tudorache G. Statache, Apostol D. Haimana, Dumitru Vlaicu, Ghiță P. Porumboiu, Dumitru Mărgărit Tănase, Mihai Ivanciu, Ion I. N. Ciubotaru, Năstase Brăcăcilă, Stamat

²¹⁴ A.N.Vn. , fond Prefectura Județului Putna , dosar nr. 9 / 1907 , f. 43

²¹⁵ *Ibidem* , f. 44

Apostol Gagea, Dumitru N. Popa, Paraschiv Nică, Constantin I. Dobre, Nicolae Croitoru, Ion Răducanu Palade, Alexe Petrache Cuciuc, Ghiță Toma Năstase Popa, Dragomir Smărăndoiu, Pavel N. Porumboiu, Ion N. Statache, Sava Călianu, Nicolae Cristea Pavel, Gheorghe Nicolau, Ion Dănăilă Coman, Dumitru N. St. Hărăbor, Toader Gheorghe Alexandru, Gheorghe Lemnaru, Matache Lazăr, Ion I. Toma Neacșu și Ion C. Bosoiu.

Curtea cu Jurați a Județului Putna nu i-a găsit culpabili pentru agresiunile contra șefului de garnizoană și a perceptorului fiscal și nici pentru devastarea moșiei lui N. Chiril Săveanu .

D. G. Tăzlăoanu, președintele acelei Curți, a declarat că „*susnumiții acuzați sunt achitați de această acuzațiune și, prin consecință, ordonăm ca, de îndată, să fie puși în libertate, afară de cazul în care nu vor fi deținuți pentru vreo altă cauză.*”²¹⁶

În întreaga țară, Justiția i-a judecat pe răsculați, dând sentințe la aproximativ un sfert din cei arestați.

În ceea ce privește dimensiunea represiunii, în județul Putna nu s-a înregistrat nici un mort, iar pentru restul țării, cifra de 11.000 de țărani omorâți de către armată nu poate fi susținută cu argumente solide. Ea corespunde, însă, numărului celor arestați.²¹⁷

Documentele din mapa personală a primului - ministru D. A. Sturdza arată că între 28 martie și 5 aprilie 1907, când represiunea a atins punctul culminant, se înregistraseră, în întreaga țară, 421 de morți, aproximativ 112 răniți și 1.751 de țărani arestați.²¹⁸

Numărul real al țăranilor împușcați nu a putut fi stabilit cu siguranță, el depășind cifrele găsite în rapoartele din mapa primului - ministru, care se refereau doar la o perioadă de timp relativ scurtă, însă, cifra de 11.000 de morți este exagerată.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 3217/9 august 1907, Carol I a amnistiat faptele comise cu ocazia răscoalelor țărănești, în afară de

²¹⁶ A.N.Vn. , fond Curtea cu Jurați a Județului Putna , dosar nr. 7 / 1907 , f. 822

²¹⁷ Alex Mihai Stoenescu , *op. cit.* , p. 176

²¹⁸ *Ibidem* , p. 177

cele însoțite de omoruri, precum și cele săvârșite de preoți, învățători, primari, ajutori de primari și șefi de garnizoană.

Procurorul General al Curții de Apel Galați a transmis Tribunalului Județului Putna următoarele: „Vă invităm să încetați urmărirea pentru afacerile ce mai sunt încă pendinte și a pune în libertate pe cei arestați pentru asemenea fapte, afară de cei pe care Decretul Regal îi exceptează, și a le explica că Majestatea Sa s-a îndurat să-i erte, cu condiția de a fi liniștiți, că vor fi vecinic supravegheați de aproape și pedepsiți cu asprime la cea mai mică neorânduială.”²¹⁹

Prezentarea documentului de arhivă, cu ceea ce reflectă el cu adevărat, ne-a permis, în ceea ce privește fostul județ Putna, înțelegerea cauzelor și aspectelor desfășurării evenimentelor de natură economică, socială, politică, precum și a trăsăturilor psihice, morale, de comportament ale țăranului român din epocă, care, în foarte multe momente, primau.

Privită astfel, răscoala își dezvăluie întregul desen ideatic, în care se regăsesc deopotrivă influențele socialiste și naționaliste, care au acționat asupra mentalului țăranului român la începutul secolului al XX - lea.

Cum realitatea socio - economică rămâne dominantă răscoalei, rezolvarea chestiunii țăărănești s-a impus ca atare, încât, chiar în vara anului 1917, în plină desfășurare a luptelor de pe frontul din Moldova, atât Regele, cât și Guvernul, au promis împrumutarea țăranilor, promisiune ce se va materializa prin aplicarea Reformei agrare din 1921.

²¹⁹ A.N.Vn. , fond Curtea cu Jurați a Județului Putna , dosar nr. 7 / 1907 , f. 829

FIGURI DE COMANDANȚI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN *JURNALUL DE FRONT* AL GENERALULUI ION RAȘCU

Horia Dumitrescu

România a adoptat, la începutul Primului Război Mondial – în urma Consiliului de Coroană de la Sinaia – o politică de neutralitate diferențiată, singura opțiune diplomatică și militară care se impunea în condițiile anului 1914. Până atunci, România făcuse parte din gruparea Puterilor Centrale fără însă a promova, în vreun fel, politica ofensivă a acestei tabere.

În 1914, dorința unanimă și sinceră a poporului român nu convergea înspre realizarea statului național unitar prin război. Această poziție era susținută de marea majoritate a factorilor de decizie politică și militară a țării, inclusiv premierul I. I. C. Brătianu, ceea ce nu însemna că România nu trebuia să beneficieze de șansele oferite de conjunctura internațională. Cu alte cuvinte, în perspectivă istorică, Primul Război Mondial trebuia să constituie nu cauza, ci prilejul realizării idealului secular al unității naționale a tuturor românilor.

Vreme de doi ani (1914 - 1916), Antanta și gruparea Puterilor Centrale, care recunoscuseră statutul de neutralitate al României, au întreprins la București demersuri pentru a obține aderarea acesteia, acțiuni care au mers de la promisiuni teritoriale până la amenințări directe cu ocupația militară.¹

¹ **România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare**, vol. 1, 1914 - 1916, coordonatori: Dumitru Preda și Ștefan Pâslaru, Editura Militară, București, 1996, p. 6 - 7

În atari circumstanțe, conștient de rolul pe care armata română îl putea juca în raportul de forțe din sud-estul Europei, guvernul I. I. C. Brătianu a acționat în direcția satisfacerii drepturilor sale istorice, în primul rând a revenirii la Vechiul Regat, a provinciilor aflate sub dominație austro-ungară.

Politica lui I. I. C. Brătianu a constat în menținerea unor relații, cât mai normale, politico-diplomatice și economice cu Tripla Alianță, dar premierul român *„își urma, neclintit, planul său vizând intrarea în război la momentul oportun și după luarea tuturor măsurilor de prevedere necesare pentru reușita acțiunii, care trebuia să ducă la făurirea statului național unitar.”*²

În cei doi ani de neutralitate, I. I. C. Brătianu *„a dat dovadă de multă fermitate și dibăcie politico-diplomatică, stăruind pentru încheierea unei convenții politice și a unei convenții militare, care să stipuleze limpede condițiile în care România intra în război, obiectivele urmărite, modalitățile colaborării”*.³

După încheierea cu succes a negocierilor, s-a trecut la redactarea documentelor convenite. Nici membrii guvernului nu știau toți că negocierile erau terminate și nici nu aveau cunoștință de data fixată pentru intrarea României în război.

Convenția Politică și Convenția Militară s-au semnat la 4/17 august 1916, în casa lui Vintilă Brătianu. Au fost de față: I. I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Constantin Diamandy și I. Gh. Duca. Din partea Aliatilor, a participat Stanislas Alfonsovici Poklewsky-Koziel, ministrul Rusiei, care a adus cele cinci exemplare originale ale celor două Convenții destinate Rusiei, Franței, Marii Britanii, Italiei și României. Cele cinci exemplare erau deja iscălite de Saint-Aulaire (Franța), George Barclay (Marea Britanie), baronul Fasciotti (Italia). Au urmat semnăturile lui Poklewsky și I. I. C. Brătianu.

În conformitate cu angajamentele asumate, România a intrat în război la 15/28 august 1916.

² Ioan Scurtu, **Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică**, Editura Museion, București, 1992, p. 35

³ *Ibidem*

„În fine sorțul s-a aruncat!”⁴ – este aserțiunea cu care generalul de divizie Ion Rașcu⁵ își începe **Jurnalul** său de front.

Militar de carieră, generalul Rașcu face o analiză pertinentă asupra dotării armatei române:

„În privința armamentului și munițiilor suntem aproape în starea în care ne-a surprins războiul european; germanii, de unde ne aprovizionăm, nu ne-au mai dat nimic; Înțelegerea [Antanta – n.n.] și mai ales rușii, tot așa, nefiind sigure de noi. În țară, cu arsenalul și puținele fabrici ce avem, n-am putut face mai nimic.

Acum se vede ce bine ne-ar fi prins dacă generalul Averescu ar fi făcut din Arsenalul nostru o sucursală a fabricii Krupp, cum

⁴ Ion Rașcu, **Jurnalul meu din timpul Războiului pentru Întregirea Neamului**, inv.nr.16.927, f. 1 (manuscris)

⁵ **Ion Rașcu**, (n.1.10.1857, Focșani – m.1926, Focșani). Studii gimnaziale la Focșani. După absolvirea Școlii Militare de Geniu (1880), este angajat ca sublocotenent la Batalionul 1 Geniu, apoi locotenent la Regimentul 1 Geniu (1883), în această unitate fiind înaintat la gradul de căpitan (1886), apoi maior (1891). În perioada 1884-1888 este și profesor la Școala Militară, însărcinat cu reorganizarea pontonierilor și studierea materialelor din dotarea acestora. În 1889 e trimis în Franța pentru perfecționare în studiul materialelor trupelor de geniu, după care elaborează **Manualul pontonierului**. În anul 1894 este trimis în fruntea unui detașament de soldați în județele Tutova și Tecuci, pentru a reprimă răscoala țărănilor în 20 de comune. La 1 ianuarie 1895 este avansat la gradul de locotenent-colonel și cooptat în Administrația Centrală a Războiului, îndeplinind diferite funcții în Serviciul de Geniu al Corpului 3 Armată. Șeful Secției fortificații în 1897. În 1900 urmează Școala de Geniu din Belgia, lucrează la un alt **Manual al pontonierului** și este decorat cu Ordinul „*Coroana României*” – clasa a IV-a – pentru contribuția la organizarea Secțiunii militare a Pavilionului românesc din cadrul Expoziției Universale de la Paris. La 10 mai 1901 este înaintat la gradul de colonel și numit comandant al Regimentului 2 Geniu. În 1904 este comandantul Brigăzii XI Infanterie. În 1906 a fost decorat cu Ordinul „*Steaua României*” clasa a IV-a pentru serviciile aduse și Medalia „*15 ani de serviciu*”. În 1907 conduce, „*cu pricepere și sârguință*” – se scrie în Foaia sa matricolă – potolirea răscoalelor țărănești din județul Râmnicu-Sărat. La 10 mai 1907 este avansat la gradul de general de brigadă, trei ani mai târziu ajungând comandant de divizie. (Valeriu Anghel, Al.Deșliu, **Vocație și destin. 600 fișe – portret pentru un tablou spiritual-istoric al județului Vrancea**, Editura Terra, Focșani, 2000, p. 247)

*manifestase intenția când era Ministru de război în Cabinetul Sturdza (1907), dar atunci a ținut toată lumea din opoziție în contra acestei idei și a rămas baltă. Astăzi am fi avut în țară o fabrică pentru tunuri și muniții bine utilată, cu însemnate aprovizionamente de materiale și cu lucrători naționali bine dresați în toate ramurile acestei industrii”.*⁶

Nici echiparea armatei nu era de invidiat, deoarece, aprecia generalul Rașcu „cu îmbrăcăminte și încălțăminte stăm încă și mai rău, căci ce avem s-a uzat din cauza concentrărilor în permanență a mai multor contingente, care au lucrat continuu la diferite lucrări de întărire în munți și pe malul Dunării”.

⁷

În fine, „cu moralul de asemenea este de observat că entuziasmul prim s-a cam tocit din cauza încordărei în care am fost ținuți timp de doi ani; mai ales contingentele de complectare și rezervă erau foarte nemulțumite, văzând că degeaba sunt concentrate de atâta timp și acasă le mor nevestele și copiii de foame, ajutoarele date familiilor luptătorilor fiind foarte slabe.”

⁸

La 17/30 august 1916, generalul Rașcu a fost informat că va comanda Corpul 7 Armată, care se forma în acel moment la mobilizare din Diviziile 9 și 19, aflate în Dobrogea (Divizia a 9-a la Silistra, iar Divizia a 19-a la Bazargic).

În baza ordinului primit, generalul Rașcu trebuia să formeze Cartierul Corpului 7 Armată cu mijloacele Regiunii Focșani – Nămolosa – Galați.

⁹

Corpul rus din Dobrogea încă nu sosisese decât în parte, situație de care au profitat bulgarii, care au trecut Dunărea în Dobrogea în direcția Bazargic și Silistra, respingând avanposturile Diviziilor 9 și 19.

În „Ordinea de bătae a armatei române” sosită la Comandamentul Corpului 7 Armată la 18/31 august 1916, generalul Rașcu era „prevăzut ca comandant al Corpului 7 Armată, ale cărui divizii acum operează independent, una la Bazargic și alta la Silistra.

⁶ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 1 bis

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*, f. 2 bis

⁹ *Ibidem*, f. 3

Ele vor fi despărțite de Corpul rus, care se adună în intervalul dintre ele. Forța rușilor este numai de două divizii de infanterie (una rusească și alta sârbească, formată din sârbi prizonieri de la austrieci) și o divizie de cavalerie.”¹⁰

Făcând „examenul ordinei de bătaie”, generalul Rașcu face mai multe observații, între care numirea generalului Iliescu:

„Ca șef al Statului Major General al Armatei, acela care trebuie să conducă toate operațiunile armatei, este numit generalul Iliescu”, Secretarul General de la Ministerul de Război, amicul intim al lui Brătianu și factotumul său în ce privește armata (Brătianu era ministru de război numai cu numele).

Fără îndoială că Iliescu este un om inteligent, dar n-are pregătirea necesară, e prea tânăr și fără experiență, căci n-a comandat nici o dată măcar o brigadă la vreo manevră, iar la trupă n-a fost decât strictul necesar pentru a-și face stagiul de înaintare; afară de asta n-are nici o autoritate față de comandanții de armate, care cu toții i-au fost profesori.

Este de mirat cum M[aiestatea] S[a] R[egale] și Brătianu și-au asumat răspunderea să dea oștirea pe mâna unui asemenea copil; dar, cine știe, poate s-o ascunde în generalul Iliescu vre un geniu napoleonian, căci Napoleon era tânăr și fără prestigiu și totuși s-a dovedit maestru în conducerea războiului.

Eu însă nu cred pentru că Napoleon era serios și studios, pe când Iliescu este un om de chef: toată lumea vorbește că în fiecare seară petrece cu femei ușoare și înconjurat de câțiva ofițeri intimi ai săi; se zice chiar că acești ofițeri și metresa lui dispun de numiri și

¹⁰ *Ibidem*, f. 6

* **Dimitrie Iliescu.** Născut la 24 septembrie 1865. Elev al Școlii de Ofițeri la 1 iulie 1884. Sublocotenent (1 iulie 1883), locotenent (1 ianuarie 1889), căpitan (8 aprilie 1893) maior (10 mai 1899), locotenent-colonel (10 mai 1907), colonel (10 mai 1910), general de brigadă (14 martie 1914). A fost secretar general în Ministerul de Război și șef al Statului Major General (august-5 decembrie 1916). Decorat cu Ordinul „Steaua României” în timp de pace, Ordinul „Coroana României”, Medalia „Bene merenti”, Medalia „Bărbăție și credință” cu distincția Campaniei din 1913.

înaintări în oștire după simpatiile lor; se mai șoptește că n-ar fi tocmai corect și că mulți liberali i-au semnalat lui Brătianu acest lucru, dar nu i-au zdruncinat încrederea în amicul său.

Cu mult înainte de intrarea noastră în război, Iliescu își ticluise acest post. Această intenție transpirând și învederându-se prin faptul că generalul Zottu^{**}, șeful Stat Majorului General al Armatei, trecând la pensie, nu se numea nimeni în locul său, a determinat o mare indignare în armată, manifestată prin diferite protestări prin jurnale, încât Iliescu, ca să domolească spiritele, l-a rechemat pe Zottu în activitate, de care, la mobilizare, s-a desfăcut ușor, lăsându-l pe dinafară și, găsindu-ne în stare de război, nimeni n-a îndrăznit să mai zică ceva.

Este inexplicabil cum generalul Zottu a primit să fie paravanul lui Iliescu și să-și asume răspunderea pregătirii noastre de război, pe când în realitate acesta făcea totul împreună cu Lt.col.Rășcanu și maiorul Rosetti, cumnatul lui Brătianu”.¹¹

Generalul Rașcu a primit ordinul să se deplaseze de la Focșani la Călărași, unde a ajuns la 21 august 1916 (st.v.). Evoluția nefavorabilă a operațiunilor militare din Dobrogea îl obligă pe generalul Rașcu să plece la București, la comandantul Armatei a III-a de la care trebuia să primească ordine asupra însărcinărilor sale. La 23 august/5 septembrie 1916, Rașcu nota că „în privința mea, Armata a III-a n-a putut lua nici o dispoziție. Diviziile mele găsindu-se la o mare distanță una de alta, despărțite prin Corpul rus și în curs de

**** Vasile Zottu.** Născut la 14 noiembrie 1853. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1873), sublocotenent (1 iulie 1875), locotenent (8 aprilie 1878), căpitan (28 noiembrie 1880), maior (1 iulie 1887), locotenent- colonel (10 mai 1890), colonel (1 ianuarie 1895), general de brigadă (10 mai 1904), general de divizie (1 aprilie 1911). Șef al Statului Major General (31 martie – 18 noiembrie 1911, 1 aprilie 1914 - 14 august 1916, 14 august – 25 octombrie 1916). Decorat cu Medalia „Virtutea militară” în timp de pace, Crucea „Trecerea Dunării”, Ordinul „Steaua României”, în timp de război, Ordinul „Steaua României” în timp de pace, Ordinul „Coroana României”.

¹¹ *Ibidem*, f. 9 - 10

operațiuni, au misiuni independente. A rămas să mă întorc la Călărași și să aștept până se va face o nouă grupare a forțelor noastre.”¹²

Înfrângerea de la Turtucaia este apreciată de generalul de divizie Ion Rașcu ca „o teribilă lovitură dată armatei noastre și ne provoacă o adâncă descurajare, nu numai prin ea însăși, dar mai ales prin faptul că s-a pus în evidență incapacitatea de conducere a M.C.G. și a Comandamentului Armatei a III-a.”¹³

Generalului Mihail Aslan¹⁴, după căderea Turtucaiei, i s-a luat comanda Armatei a III-a, unde a fost înlocuit de Alexandru Averescu, iar la Armata a II-a, în locul lui Averescu a fost chemat din rezervă generalul Grigore Crăiniceanu. Bun cunoscător al situației, generalul Rașcu nota: „Venirea lui Averescu la comanda Armatei a III-a s-a făcut în urma intervenirii unui personaj politic (T.I.) care a cerut Regelui să numească la această armată, chemată să apere Bucureștii, pe unul din cei mai distinși generali, desemnând pe Averescu. Se zice că generalul Averescu n-a primit noua comandă decât cu condiția să i se puie la dispoziție 3 divizii de infanterie, din cele mai bune, și o divizie de cavalerie cu care vrea să facă o manevră strălucită în contra bulgarilor, răzbunându-ne de toate înfrângerile suferite în Dobrogea. Deja jurnalele au început a vorbi despre planul generalului Averescu și a-i cânta succesul. Să dea sfântul să fie așa! În orice caz, mare reclamagiu mai e și Averescu!”¹⁵

La jumătatea lunii septembrie 1916, au loc schimbări în comandamentul diviziilor: generalul Ioan Muică¹⁶, care opera cu

¹² *Ibidem*, f. 16 - 17

¹³ *Ibidem*, f. 18 - 19

¹⁴ **Mihail Aslan** (1857 – 1936). Născut la 10 august 1857. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iunie 1875). Sublocotenent (16 iunie 1877), locotenent (28 noiembrie 1880), căpitan (8 aprilie 1882), maior (15 februarie 1890), locotenent-colonel (1 octombrie 1896), colonel (10 mai 1901), general de brigadă (10 mai 1908), general de divizie (1 octombrie 1914). Comandantul Diviziei a III-a în războiul balcanic (1913) și al Armatei a III-a în Războiul de Reîntregire a Neamului (1916)

¹⁵ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 25 - 26

¹⁶ **Ioan Muică**. Născut la 10 ianuarie 1859. Locotenent (14 aprilie 1887). Primit din armata austro-ungară la 1 aprilie 1890. Căpitan (8 aprilie 1892),

Divizia a 11-a pe Valea Jiului, a fost înlocuit cu generalul de rezervă Cocorescu; generalul Arghirescu a fost mutat la Divizia a 6-a, iar în locul său a fost numit colonelul Scărișoreanu.¹⁷

Generalul Costescu de la Divizia a 6-a, a fost lăsat fără comandă din cauza unor denunțuri ale subordonaților săi: *„acesta, la popotă, în timpul mesei, criticând cu vehemență oarecare dispozițiuni ale M.C.G., a fost raportat în scris de către șeful său de stat-major și Iliescu, intervenind la Maiestatea Sa i-a luat comanda. Proastă școală inaugurează Iliescu în oaste, încurajând delațiunile subalternilor contra șefilor și făcând din ofițerii de stat major spionii șefilor, în loc să-i servească și ajute cu credință și devotament.”*¹⁸

În data de 19 septembrie/2 octombrie 1916, generalul de divizie Ion Rașcu a primit ordinul de numire în funcția de comandant al Grupului de Divizii 5 și 19 române de pe aripa stângă a frontului dobrogean comandat de generalul rus Andrei Medardevitovici Zaioncikovski.

Comanda efectivă o va lua la 23 septembrie/6 octombrie 1916 cu următorul Ordin de zi:

„Prin Înalt Ordin, fiind numit comandant al Grupului de Divizii 5 și 19, fac cunoscut că pe ziua de 23 curent am luat această comandă.

Pătrunși ca și mine, de măreția timpului pe care-l trăim, am nădejdea că cu toții ne vom întrece întru îndeplinirea datoriei.

*Dat în Cartierul nostru, la Musarat (Cantonul de pe șosea).”*¹⁹

maior (8 aprilie 1897), locotenent-colonel (28 noiembrie 1903), colonel (10 mai 1908), general de brigadă (1 aprilie 1914).

¹⁷ **Constantin Scărișoreanu** (1869 – 1932). Născut la 11 ianuarie 1869. Elev al Școlii de Ofițeri (16 iulie 1888). Soblocotenent (16 iulie 1890), locotenent (8 aprilie 1893), căpitan (1 iulie 1897), maior (10 mai 1907), locotenent-colonel (1 aprilie 1911), colonel (1 aprilie 1914). Comandantul Regimentului 40 Infanterie „Călugăreni” (1913 – 1914), șeful Statului Major al Corpului V Armată (1915 – 1916), comandantul Diviziilor 19 și 9/19 pe Frontul Dobrogean (1916), Mărășești (1917). Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”

¹⁸ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 29

¹⁹ *Ibidem*, f. 34

Fostului comandant al Grupului de Divizii 5 și 19, generalul Hartel, i s-a luat și comanda Diviziei a 5-a, fiind înlocuit de generalul C. Petala.

La 1/14 octombrie 1916 „Unul din divizionarii mei, generalul Petala N.*, de la Divizia a 9-a, a fost numit comandant al Corpului I de Armată, în locul generalului Praporgescu, mort în urma unei răni produse de un obuz rătăcit în spatele frontului pe când se întorcea de la o inspecție.

Generalul Praporgescu înlocuise la comanda Corpului I pe generalul I.Popovici**, care fusese catirisit în urma eșecului de la Sibiu. Se spune că generalul Popovici lua întotdeauna mesele cu lăutari. Se ciupea foarte des și zeflemisea fără rușine în fața ofițerilor hotărârea noastră de a ne bate cu nemții și că, pe când el chefua cu lăutarii, trupele alpine germane îi cădeau în spate pe Valea Lotrului, lucru de care fusese vestit din vreme de prefectul de Vâlcea și totuși n-a luat măsurile cuvenite. De va fi așa, numai luarea comenzii este o pedeapsă prea mică.

Ca comandant la Divizia a 9-a a venit colonelul Holban, fost până acum șef de stat major român la Cartierul Armatei de Dobrogea.”²⁰

Trupele române aflate sub comanda generalului Rașcu au luptat cu eroism, stârnind admirația generalului rus Zaioncikovski. La 28 septembrie/11 octombrie 1916, comandantul rus i-a decorat pe soldații și gradații celor două divizii române distinși în luptele din ultima perioadă, iar la 7/20 octombrie 1916, îi transmitea generalului Rașcu aprecierile sale în următorii termeni: „Vă rog a primi personal și a

* **Nicolae Petala.** Născut la 29 august 1868. Elev al Școlii de Ofițeri (1 august 1887). Sublocotenent (1 august 1889), locotenent (8 aprilie 1892), căpitan (1896), maior (1906), locotenent-colonel (1910), colonel (1913), general de brigadă (1 iulie 1916)

** **Ioan Popovici.** Născut la 23 august 1865. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1885). Sublocotenent (1 iulie 1887), locotenent (1 martie 1890), căpitan (1 ianuarie 1894), maior (9 mai 1904), locotenent-colonel (7 aprilie 1909), colonel (1 aprilie 1912), general de brigadă (1 aprilie 1916).

²⁰ *Ibidem*, f. 39

transmite ofițerilor și trupei cele mai călduroase felicitări pentru frumoasa conduită de azi, care va forma obiectul raportului pe care îl voi adresa azi M.S.Regelui.”²¹

Evoluția operațiunilor militare de pe frontul dobrogean a avut urmări și asupra generalului Rașcu care, la 8/21 octombrie 1916, nota: „Seara, după ce am dat ordinele pentru a doua zi, m-am dus la Constanța spre a da în primire situația grupului meu generalului rus Pavlo, care urma pe ziua de mâine să ia comanda mea, iar eu să trec la aripa dreaptă a armatei unde să iau comanda Grupului format din Diviziile 2 și 5 și flotila de Dunăre. Se făcuse această schimbare pentru a nu se pune sub ordinile unui general român flota rusă de la Constanța unde trebuia să coopereze cu grupul meu. Generalul Pavlo însă n-a voit să ia comanda din astă seară, amânând pe mâine. M-am întors dar la Hazidoluc, unde am petrecut noaptea în automobil.”²²

Mutarea sa a durat câteva zile, deoarece printr-un nou Ordin de zi, semnat de generalul Ion Rașcu: „Fac cunoscut Diviziilor 2 și 5 că pe ziua de 11 octombrie curent am luat comanda grupului lor.

Pozițiile ce avem de apărat sunt de cea mai mare importanță. De stăpânirea lor depinde soarta Dobrogei și a întregii noastre campanii în această provincie.

De aceea vă leg pe toți, trupă și ofițeri ai acestor divizii și mă leg împreună cu voi prin cel mai sfânt jurământ, înaintea lui Dumnezeu, a Țării și înaintea umbrelor acelor ce s-au jertfit până acum, de a le apăra până la ultima suflare.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

*Dat în Cartierul nostru, la Cernavodă, la 10 octombrie 1916”.*²³

Cele două divizii aveau efectivele extrem de reduse: Divizia a 2-a – 2.700 baionete, iar Divizia a 5-a numai 2.500.

În luptele ce au urmat, comandantul Diviziei a 5-a, generalul Constantin Petala a dovedit slăbiciune de caracter, fiind dominat de frică exagerată: „Comandantul Diviziei a 5-a, foarte înspăimântat, ... mi-a și cerut cu insistență voe să se retragă, atunci i-am dat ordin să

²¹ Ibidem, f. 42

²² Ibidem, f. 43 - 44

²³ Ibidem, f. 48

retragă câteva unități de pe front, care nu e atacat și nici nu va fi, pentru motivul de mai sus și să-și apere flancul și spatele ...

Generalul Petala C., comandantul Diviziei a 5-a, dominat de aceeași spaimă, făcea mereu presiuni asupra-mi ca să-i dau ordin de începerea retragerii, ale cărei dispozițiuni erau luate mai dinainte, rămânând a trimite numai Ordinul de executare. Frica generalului Petala era așa de mare încât și-a părăsit și postul de comandă; din fericire urmarea faptelor au arătat că pericolul a fost exagerat de imaginația sa.”²⁴*

La 12/25 octombrie 1916, generalul Rașcu nota că „Pe la orele 10 a.m. s-a prezentat și generalul Petala care mi-a raportat că de asemenea divizia sa ajunsese la Siriu, unde i se desemnase a fi. Aici am aflat că generalul Petala, plecând de la postul său de comandă, cu convingerea că ni s-a tăiat retragerea, și-a părăsit divizia în voea întâmplărei și s-a dus la Cartierul Armatei, la Hârșova, să anunțe bănuiala sa ca un fapt împlinit. Probabil a procedat astfel ca să mă încrimineze pe mine că nu i-am dat ordinul de retragere la timp.”²⁵

Și cum în viață, totul se plătește „Generalul Petala și-a primit și el răsplata: a fost pus în retragere din oficiu, în urma raportului Armatei din care se arăta cum acest general și-a părăsit divizia, în momente așa de critice, pentru a aduce la Cartierul Armatei, vești false. Așa e: când sapi groapa altuia, cazi într-însa.”²⁶

Situația de pe frontul dobrogean se degrada continuu, ca de altfel pe întregul Front Românesc.

La 16/29 octombrie 1916, generalul Rașcu nota: „Din ziua de 9 octombrie, de când am expediat Cartierul meu peste Dunăre, n-am mai avut popotă; am trăit cu pâine veche, pesmeți, brânză și ceai, iar când am putut avea o fiertură de carne și aceea a fost gătită ca vai de

* **Constantin Petala.** Născut la 18 iunie 1865. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1883). Sublocotenent (1 iulie 1885), locotenent (4 august 1889), căpitan (8 aprilie 1895), maior (7 aprilie 1905), locotenent-colonel (1 aprilie 1911), colonel (10 mai 1913), general de brigadă (1916)

²⁴ *Ibidem*, f. 50

²⁵ *Ibidem*, f. 53

²⁶ *Ibidem*, f. 54

ea. Una din aceste demâncări, gătită cu varză veștedă, mi-a dat ieri o teribilă intoxicație cu toate urmările ei.

S-au împlinit azi două luni de campanie în Dobrogea, în care timp am pierdut mai toată această provincie, ni s-a capturat infanteria a trei divizii în Turtucaia și ni s-au ruinat completamente alte patru divizii; toate acestea grație tovarășilor noștri ruși care, în loc să ne vie în ajutor cu 200.000 oameni, cum am cerut, abia ne-au trimis două divizii de infanterie și una de cavalerie, un total de 30.000 și acesta venit prea târziu.”²⁷

Degringolada în care se afla armata română pe Frontul Dobrogean se datora și unor ofițeri superiori care preferau retragerea din fața inamicului, împreună cu trupa din subordine.

„Am primit un raport de la Divizia a 2-a prin care cere trimiterea în judecată a coloneilor Cratero și Vlădescu, ambii comandanți de brigade de infanterie în acea Divizie, pe motivul că și-au părăsit postul, trecând Dunărea cu o parte din trupele lor. Acești doi colonei, pe când se retrăgeau de la Cernavodă, ajungând la Hârșova, fiecare cu câte un batalion și găsind mijloace, s-au imbarcat cu trupă cu tot și au trecut Dunărea, lăsând restul trupei fără conducere și toată artileria diviziei fără nici o protecție.

De sigur, că și generalul Socek, comandantul Diviziei lor, își are partea lui de vină în această afacere căci, dacă ar fi căutat să-i*

²⁷ *Ibidem*, f. 56 – 57

* **Alexandru Socec**. Născut la 17 august 1859. Tatăl său, celebrul librar și editor I.V. Socec, a fost participant la Revoluția de la 1848 din Transilvania. El s-a numărat și printre întemeietorii primei fabrici de hârtie din țara noastră, ce avea să devină Societatea Letea.

Studii în Austria, Germania și Franța. Elev la Școala divizionară de subofițeri de la Mănăstirea Dealu (1880). Sublocotenent (1 iulie 1882). Urmează cursurile Școlii Speciale de Cavalerie din Viena pe care a absolvit-o în iulie 1885. La 4 aprilie 1889, detașat ca ofițer de ordonanță pe lângă prințul moștenitor Ferdinand. Este avansat căpitan (1893), apoi maior (8 aprilie 1898).

Comandant al Divizionului de jandarmi călari, însărcinat cu protocolul Curții Regale și cu rolul de gardă a suveranului în timp de război (1903). În martie 1904, a fost numit comandant al Regimentului 7 Călărași din Iași.

întâlnească zilnic și să se fie mereu în apropierea brigadelor sale, ar fi împiedicat comiterea acestei crime din partea lor”²⁸ - nota Rașcu în ziua de 17/30 octombrie 1916.

Deși bolnav, generalul Rașcu care lăsase pentru câteva zile comanda generalului Socec, primea informații despre tot ceea ce se întâmpla pe front și despre conduita ofițerilor aflați în posturi de comandă.

La 20 octombrie/2 noiembrie 1916 „Am auzit lucruri urâte pe socoteala colonelului Holban, fostul comandant al Diviziei a 9-a. În timpul bătăliei de la Hazidoluc și în retragerea spre Constanța (9 oct.), l-am lăsat, pe la ora 2 p.m., pe șoseaua Hazidoluc – Constanța. Seara, când am găsit resturile diviziei sale la conacul Ionescu, pe șoseaua Cara – Muratului – Constanța, nu mi-a putut nimeni spune unde se află colonelul Holban.

*Iată versiunea care circulă acum asupra dispariției lui: Colonelul Holban, crezând într-o înfrângere complectă, și-a părăsit divizia și, cu trupa ce a avut sub mână, s-a retras spre Tulcea și de acolo la Brăila, unde a obținut de la generalul Iliescu să fie numit șeful etapelor Armatei de Dobrogea. Se zice că, întrebat la Brăila de un colonel din misia franceză de ce n-a rămas cu resturile diviziei sale, ar fi răspuns copilăresc că s-a dus la Tulcea să vadă ce s-a făcut cu trenurile regimentare. Toate acestea sunt de verificat. Cât a fost sub ordinele mele, n-am decât cuvinte de laudă să-i aduc: priceput, energic și foarte curajos.”*²⁹

Militar de carieră, educat în spiritul devotamentului față de Țară și Tron, generalul Rașcu nu a rămas insensibil la suferința familiei regale cauzată de încetarea din viață a principelui Mircea (24 octombrie/6 noiembrie 1916). Telegrama trimisă este edificatoare în acest sens:

„Cu adâncă mâlnire, Diviziile române din Dobrogea au aflat marea nenorocire ce a lovit pe Majestățile Voastre prin pierderea

Locotenent-colonel (10 mai 1904), colonel (10 mai 1907), general de brigadă (1 aprilie 1913).

²⁸ *Ibidem*, f. 57

²⁹ *Ibidem*, f. 58

*prea ilustrului nostru Principe Mircea și cu inima strânsă depun la picioarele Voastre respectuoasa expresiune a durerii lor, rugând cerul să mângâie pe Majestățile Voastre cu deplin succes în marea operă națională întreprinsă”.*³⁰

Războiul își urma cursul. Generalul Rașcu a plecat la Brăila unde se mutase Cartierul Armatei de Dunăre. Aici, la arhivă, a găsit un Raport al generalului Zaioncikovski, care-l privea pe el, pe generalul Petala și pe colonelul Scărișoreanu. Referitor la el, generalul rus notase:

„Generalul Rașcu care, rând pe rând, a comandat flancul stâng și pe cel drept n-a arătat numai calitățile unui ofițer plin de bravură și sânge rece, dar încă a probat multă capacitate pentru a comanda mase de trupe și, grație lui, am putut ține Cernavoda 24 de ore mai mult.

*Îndrăznesc prea plecat să rog pe Majestatea Voastră de a avea bunătatea să recompenseze pe acest brav șef al Armatei mele”.*³¹

În ziarul „Viitorul” din 5/18 noiembrie 1916, generalul Rașcu a citit că i s-a acordat „Coroana României” cu spade, în urma recomandării Armatei de Dobrogea, cu următoarea motivație:

*„Pentru că în timpul unor operațiuni militare cu totul grele, a comandat unitatea sa cu multă pricepere și energie, contribuind astfel la menținerea unei poziții un timp mai îndelungat decât se spera.”*³²

Dacă în ziua de 10/23 noiembrie 1916 „se zice că generalul Petala N., comandantul Corpului I-iu în Armată găsindu-se într-o situație militară dificilă și-a pierdut mințile și că acum ar fi internat la un spital din Iași. De asemenea și generalului Lupescu* i s-ar fi întâmplat același lucru din cauza surmenajului.

³⁰ *Ibidem*, f. 60

³¹ *Ibidem*

³² *Ibidem*, f. 61

* **Alexandru I. Lupescu.** (1867 – 1952). Născut la 24 februarie 1867, la Botoșani. Fiul actorului Ioan Lupescu, ctitorul primului teatru din Focșani (1873). Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1884). Sublocotenent (1 iulie 1886), locotenent (1 ianuarie 1889), căpitan (1 ianuarie 1894), maior (10 mai 1902), locotenent – colonel (7 aprilie 1909), colonel (7 aprilie 1911), general de brigadă (28 noiembrie 1915), general de divizie (1 septembrie 1917). A

Slabe minți pentru așa de însemnate însărcinări!”³³

În cea următoare: „Generalul Petala C., fostul comandant al Diviziei a 5-a, venit ca disponibil la Centrul de reorganizare Făurei, mi-a confirmat întâmplarea fratelui său.”³⁴

Obligațiile sale de militar au impus generalului Rașcu, ca după misiunea primită la Făurei de organizare a terenurilor unităților și Brigăzii 2/5, a unui divizion de artilerie de 87 mm, de completare a animalelor de tracțiune la două coloane de subzistență și întocmirea inventarelor de animale și trăsuri bune de serviciu rămase disponibile, să se deplaseze la Buzău, unde era în acel moment Marele Cartier General.

Aici „am așteptat două ceasuri până să mă primească Iliescu, care în substanță mi-a spus că M[arele] C[artier] este mulțumit de serviciile mele, că pretutindeni pe unde am fost le-am făcut treabă bună, dar că n-are ce comandă să-mi dea, oștirea noastră fiind cu totul zdrențuită și că deocamdată rămân la dispoziția Ministerului de Război.”³⁵

După o permisie de 8 zile necesară generalului Rașcu pentru a-și duce familia de la Focșani la Botoșani, urma, ca la expirarea ei, să fie pus la dispoziția generalului Veliciko, șeful inginerilor militari ai armatelor lui Brusilov.

absolvit și Școala Specială pentru Ofițeri de Artilerie și Școala de Război. A fost profesor la Înalta Școală de Război și profesor de strategie. Subșef de Stat Major la Marele Cartier General (1916 – 1918). A condus delegația română la tratativele pentru încheierea Armistițiului de la Focșani (decembrie 1917), document semnat în casa lui Gheorghe Apostoleanu, fost colaborator al lui Alexandru Ioan Cuza. Comandant al Corpului de Armată de Est (1919). Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul Arthur Văitoianu (27 septembrie – 28 noiembrie 1919). Comandant al Trupelor de Est (20 aprilie 1920). Inspector al Armatei. Subșef al Marelui Stat General român (1 noiembrie 1923 – 21 iunie 1927). S-a retras la pensie la 15 iulie 1927. Senator de drept. Primar al Sectorului Galben din Capitală. Ofițer de mare valoare culturală.

³³ *Ibidem*, f. 63

³⁴ *Ibidem*

³⁵ *Ibidem*, f. 66

După ce Bucureștii și Ploieștii au fost ocupați de inamic la 23 noiembrie/6 decembrie 1916 „*generalul Orezeanu, comandantul P.S. a Diviziei a 6-a, m-a asigurat că în ziua de 23 noiembrie au trecut prin fața localului Diviziei în Moldova numeroase automobile cu bagajele și metresele fețelor simandicoase de la Marele Cartier, toate însoțite de ofițeri aghiotanți.*

Aceste dame fuseseră instalate la Cocioc, lângă Marele Cartier, unde se chefuia în toate serile cu lăutari. Câtă inconsistență! S-au întors timpurile ducelui de Soubise despre al cărui cartier istoria povestește aceleași lucruri.” ³⁶

Printre cei întâlniți de generalul Rașcu s-a numărat și generalul Crăiniceanu ³⁷ „*care, de când i s-a luat comanda Armatei a II-a, face*

³⁶ *Ibidem*, f. 68 - 69

³⁷ **Grigore Crăiniceanu** (20.VII.1852, Crainici, j.Mehedinți – 1.X.1935, București). După absolvirea Colegiului „Sf.Sava” din București, a urmat cursurile Școlii Militare din Iași, iar apoi ale celei de Ofițeri de Geniu din București, pe care a terminat-o în 1873 cu gradul de sublocotenent, fiind repartizat la Batalionul 1 Geniu. Și-a continuat pregătirea la Școala de Aplicație de Artilerie din Bruxelles, unde a avut ca profesor pe generalul H.Brialmont, unul dintre cei mai mari specialiști în fortificație din acel timp. În vara anului 1877 a condus lucrările de fortificație de la Calafat, unde s-au construit forturi, amplasamente pentru bateriile de artilerie. Sub conducerea sa s-au executat lucrări pentru bateria „*Mihai Bravul*”, iar apoi amplasamente pentru artilerie și fortificații la Plevna, Grivița, Dolni Etropol și Vidin. A urcat treptele ierarhiei militare până la gradul de general de brigadă (1909). Crăiniceanu a îndeplinit mai multe funcții: profesor de Fortificații la Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie, la Școala de Artilerie și Geniu și la Școala Superioară de Război din București, șef al Serviciului Geniu al Corpului 2 Armată, secretar general al Ministerului de Război, subșef de Stat Major la Corpul 2 Armată, comandant al Brigăzii 7 Infanterie și Diviziei 1, inspector general al Geniului, șef al Statului Major General, ministru de Război (1909 - 1910). În anii Războiului de Reîntregire Națională (1916 - 1918), a contribuit la întărirea și modernizarea liniei fortificate Galați – Nămolosa – Focșani. Specialist în fortificații, Crăiniceanu a lăsat valoroase lucrări de specialitate: **Constituirea cetăților și fortificarea țărilor cu aplicațiuni la fortificarea României** (1883), lucrarea distinsă cu Premiul „*Năsturel-Herescu*” al Academiei Române; **Expérience des coupoles à Bucarest** (1886); **Utilitatea cetăților** (1889); **La fortification permanente actuelle** (1889, 1899); **Geografia Militară. Frontiera Carpaților. Idei de**

176 <http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

pe inspectorul părților sedentare. A fost foarte jenat întâlnindu-mă și a simțit nevoia să-mi explice că pe nedrept i s-a luat comanda și că însuși Regele, regretă că i-a aplicat această măsură.

Nu se aștepta nimeni să se arate așa slab.

El ne-a fost profesor mai la toată ofițerimea noastră de la maior în sus și încă un profesor de frunte. Eram deprinși a vedea întrânsul un profesor în toate și de aceea am fost foarte surprinși când am auzit că i s-a luat comanda.”³⁸

La începutul lunii decembrie 1916, Ministerul de Război se mutase la Iași, iar Marele Cartier General, la Bârlad.

Chemat la Iași, generalul Ion Rașcu a aflat, la 5 / 18 decembrie 1916 că „generalul Iliescu, în contra căruia toată lumea era revoltată, fusese înlocuit cu generalul Prezan”.³⁹

De asemenea „La Minister am aflat că s-au luat comenzile de la partea activă generalilor Herăscu, Petala Constantin, Castriș, Anastasiadi, Manolescu, Mladian, Socek, Cocorescu, Spirescu și Botea.

Se zice că lui Anastasiadi și Mladian li s-au luat comenzile ca insuficienți, în urma unei vizite făcute frontului nostru de către generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze de la noi.

Generalul Botea a cerut singur să fie înlocuit la comanda Diviziei 1 de Cavalerie și fiind bănuț ca fricos, s-a împușcat la Tecuci. Cauza adevărată a cererii sale a fost însă dezgustul care i l-a insuflat generalul Stratilescu care îi împărțise Divizia și-l lăsase

apărare. Studiu pe teren în anii 1888-1889-1890 (1894), considerată drept una dintre cele mai însemnate lucrări de geografie militară, legată strâns de problemele apărării; **Tratat de fortificațiune** (1911). De numele său se leagă punerea bazelor „*Revistei armatei*” (1883) și a „*Cercului publicațiilor militare*” (1889).

Membru corespondent (14 mai 1910) și membru titular (18 mai 1911) al Academiei Române. La 29 mai 1912, în cadrul discursului de recepție, a vorbit **Despre istoria armatei române**. (dr. Dorina N. Rusu, **Membrii Academiei Române. 1866 - 1996. Mic dicționar**, Fundația Academică „*Petre Andrei*”, Editura A92, Iași, 1996, p. 94 - 95)

³⁸ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 69

³⁹ *Ibidem*, f. 70

inactiv. Generalul Spirescu, pretextând cauza de boală, a cerut deasemenea singur să i se ia comanda unei divizii de infanterie la care abia fusese numit, pentru că divizia era prea dezorganizată și nu voea să se compromită (mi-a mărturisit mie). Iată mentalitatea unui ofițer care în timp de pace era considerat de toți ca un model!

Tot așa de surprinzător este și faptul că stat-majoriști ca Petala, Castriș, Mladian și Anastasiadi, cărora li s-au dat înaintări excepționale, să înșele așa de crud așteptările tuturor.

Generalii Cocorescu și Socek au fost puși în urmărire, cel dintâi pentru neexecutarea de ordin și cel din urmă pentru părăsire de post.

Generalul Burghel Gh., acum secretar general la război, care comandă Corpul 5 în manevra lui Averescu, a fost notat de acesta bun în grad; tocmai eram la minister când generalul Iliescu îi dădea această informație.

Generalul Iliescu este trimis la Paris ca atașat militar și venise la minister să se prezinte de plecare. Dânsul mi-a afirmat că am intrat în război siliți, pe de o parte de germani, care ne somau a ne defini situația, iar pe de altă parte de ruși, care concentrau trupe în sudul Basarabiei și ne amenințau că vor intra în țară pentru ca pe la noi să întoarcă dreapta austriecilor. În asemenea împrejurări, pentru a nu fi siliți să ne angajăm într-o direcție contrară idealului nostru național, ne-am hotărât a intra alături de Înțelegere, care ne garanta realizarea lui.

Întrebându-l și asupra manevrei generalului Averescu, despre care jurnalele tachiste lăsaus a se înțelege că a fost oprită de Marele Cartier, mi-a declarat că însuși generalul Averescu a venit cu propunerea la Rege ca să renunțe la executarea ei.”⁴⁰

De la Iași, generalul Rașcu s-a îndreptat spre Botoșani unde își trimisese trăsura de bagaje pentru a se echipa în vederea plecării sale în Rusia (11/24 decembrie 1916).

⁴⁰⁾ *Ibidem*, f. 71 - 72

După un drum de trei ore, „pe o foarte bună șosea” ⁴¹ generalul Rașcu a ajuns la Cernăuți, unde „Ca politețã m-am prezentat generalului Kaledin* (cazac de origine), comandantul Armatei a 8-a. Acesta este un om impunător ca fizic și foarte sever, după cât spun subalternii săi. M-a primit foarte afabil și m-a invitat la dineu. S-a interesat despre posibilitatea de a se reorganiza oștirea noastră și s-a bucurat când i-am spus că am retras toată populația militară din teritoriul ocupat, așa că putem reface, ca oameni, de două ori armata noastră, pe 15 divizii, căci nu avem mai multe arme și artilerie. De la el am aflat că germano-bulgarii au ocupat toată Dobrogea (cât trebuie să jubileze bulgarii!).” ⁴²

A doua zi, generalul Rașcu s-a îndreptat spre Kamenietz - Podolski și „La ajungere am tras direct la generalul Veliciko care numaidecât mi-a făcut rost de a fi găzduit în trenul militar al Cartierului, unde am să iau și mesele.

Generalul Veliciko este o veche cunoștință a noastră, căci a asistat, pe când era căpitan, la experimentele asupra cupolelor făcute în 1886 la București. În organizarea cetăților, generalul Veliciko are un sistem al său în care el este partizanul așezării artileriei de luptă în intervalele forturilor, nu în forturi și sub cuirase, ca generalul Brialmont, iar forturile să fie mici ca niște redute, având numai artilerie de calibru mic pentru apărarea lor proprie.

Artileria de luptă din intervale să fie prinse pe afete care să se poată mișca pe o cale ferată trasată înapoia forturilor, astfel ca tunurile să fie mobile, pentru a le feri de distrugere; în plus, această

⁴¹ *Ibidem*, f. 73

***Alexis Maximovici Kaledin**. Născut la Ust Koperskaia (Ucraina) în 1861 – m.1918. Cazac de origine, el a comandat în 1914 o divizie de Cavalerie. A fost numit puțin mai târziu în fruntea unui Corp de Armată sub ordinele lui Brusilov, pe care l-a înlocuit în 1916 în funcția de comandant al Armatei a 8-a. A participat la „ofensiva Brusilov” din același an și a ocupat în iunie, orașul Luck.. După Revoluție, i-a ajutat pe Alexeiev și Kornilov în eforturile lor de reorganizare a armatei ruse. Ales în 1917 hatman al cazacilor de pe Don, Kaledin a luptat câteva luni împotriva bolșevicilor, dar, văzându-se copleșit de forțele superioare ale acestora, s-a sinucis.

⁴² *Ibidem*, f. 74

artilerie să fie defilată de un drum acoperit și apărat de linii de infanterie, flancate de baterii traditoare (ascunse) la gâtul forturilor. După ideile sale au fost construite cetățile ruse Brest-Litovsk și Novogeorgievsk, care în războiul actual n-au dat roadele așteptate, fiindcă cea dintâi a fost părăsită fără apărare, iar cea din urmă a fost apărată de trupe demoralizate și constituite grabnic în unități nou formată din trupe de etapă și de a doua linie (așa spune generalul).”⁴³

În ziua de 13/26 decembrie 1916, generalul Rașcu s-a prezentat șefului de Stat-Major al lui Brusilov, generalul Suhamlin și apoi generalului Brusilov, care l-a reținut la dejun.

„Generalul Brusilov”, pușintel la fizic, este un vechi ofițer de cavalerie, brav și întreprind, simpatic și foarte iubit de armată. El

⁴³ *Ibidem*, f. 75 – 76

* **Aleksei Alekseievici Brusilov**. (n.31 august 1853, Sankt-Petersburg – m.17 martie 1926, Moscova). După absolvirea Școlii de Cadeți, a luat parte la războiul ruso-turc din 1877, pe urmă a absolvit Școala de Cavalerie (1881), unde a comandat o divizie a acestei arme. Stegar (1872), colonel (1892), general – maior (1900).

La începutul Primului Război Mondial era comandantul unui Corp de Armată. În 1914 – numit comandantul Armatei a 8-a - a pătruns în Bucovina, a trecut Carpații și a ajuns în Ungaria. În timpul iernii 1914-1915, cu ajutorul lui Radko Dimitriev, în fruntea a 38 divizii, pătrunde în Galiția pe o lărgime de 300 km (4 iunie 1916) și reușește o străpungere de 80 km în flancul de nord, în raionul Luck și o breșă în flancul de sud, în raionul Cernăuți (200.000 prizonieri austro-ungari). În 1916 este comandant-șef al Frontului de Sud-Est, grație sprijinului marelui duce Nikolai Nikolaevici, comandant-șef al armatelor ruse. Din iunie până în august 1916, respinge pe generalii germani Bothmer și von Mackensen, ia 400.000 prizonieri și eliberează 40.000 km² din teritoriul național. Această faimoasă „*ofensivă*” a lui Brusilov care a trezit atâtea speranțe Aliaților, a sfârșit prin descompunerea anarhică a armatelor ruse pe frontul Carpaților.

Generalism după abdicarea țarului Nicolae al II-lea (martie 1917), Brusilov nu a reușit să oprească progresele revoluționare. A fost înlocuit de regimul Sovietelor cu generalul Kornilov. Mai târziu s-a alăturat regimului sovietic, devenind unul dintre principalii consilieri, fără a lua parte activă la organizarea sau operațiunile Armatei Roșii. Președinte al Comisiei speciale de pe lângă Comandantul șef (1920), inspector al Cavaleriei (1923 – 1924) etc. A murit la Moscova, în anul 1926.

crede în victoria finală a Înțelegerii și aseamănă propunerea de pace făcută în ultimament de germani ca aceea a lui Napoleon din 1812, după ce luase Moscova, care, deși învingător, totuși, simțind că nu poate duce mai departe războiul, oferă pacea lui Kutuzov. Mi-a observat greșeala ce am făcut noi de a nu fi pregătit mai dinainte poziții întărite în toate direcțiunile de atac, din care cauză am pierdut atâta teritoriu într-un timp așa de scurt.

Dejunul a fost foarte sobru: omletă, friptură, o prăjitură, un păhăruș de vin și cafea. Aceeași sobrietate am observat-o și la masa lui Kaledin și a lui Zoiancikovski; am fost mirat căci pe la noi mergea vorba că la Cartierele rusești se bea și se mănâncă mult. Se vede erau reminescențe de la armata rusă din 1877.”⁴⁴

După amiază, generalul Rașcu și-a continuat vizitele pe la diferiți generali, șefi de servicii: Kortozzi – șeful Serviciului Personal, Duhonin – șeful Biroului Operațiilor, Elsner – șeful Etapelor, Serghievski și Pavski.

În discuția cu generalul Veliciko, acesta i-a vorbit generalului român „de graba ce se cere în executarea lucrărilor de fortificații de la noi și de mijloacele tehnice ce ne-a pus la dispoziție ca: ingineri, trupe de pionieri, sârmă ghimpată și zemacopuri pentru hrana lucrătorilor; cere însă de la noi: 60 mii lucrători care să fie organizați, în comande și păziți de milițieni ca să nu fugă, să dăm zemacopurilor alimentele necesare pentru hrana lor și, în fine, să fie plătiți la timp.”⁴⁵

Misiunea generalului Rașcu în Rusia a durat 12 zile, deoarece la 22 decembrie 1916/2 ianuarie 1917:

„Generalul Brusilov, întorcându-se de la Moghilev, de la Marele Cartier rus, ne-a adus știrea că toate armatele ruse de la noi (a IV-a, a VI-a și a IX-a) au fost puse sub comanda Regelui nostru; deci armata a IV-a, care făcea parte din Grupul Brusilov, fiind trecută în grupul armatelor din România, generalul Veliciko numai are a se ocupa de fortificațiile ei, prin urmare și misiunea mea pe

⁴⁴ Ibidem, f. 76

⁴⁵ Ibidem, f. 77

lângă dânsul încetează. După vizitele de rigoare am și plecat spre țară, la 24 decembrie.”⁴⁶

Ajuns în țară, generalul Rașcu s-a oprit la Botoșani unde își lăsase bagajele de campanie și unde se refugiase și familia, pentru a-și petrece Sărbătorile și a aștepta ordine asupra „*nouei mele destinațiuni*.”⁴⁷

La sfârșitul anului 1916 armata română se afla în plină refacere în spatele frontului. Numai trei divizii, sub comanda generalului Averescu se aflau pe front, între Armatele a IV-a și a IX-a ruse. Pe lângă fiecare Corp de trupă sau Comandament se afla atașat câte un ofițer francez care ajuta, cu experiența lui, la pregătirea de război.

Armata română s-a reorganizat pe 15 divizii, împărțite în 5 Corpuri de Armată, cu următorii comandanți:

- Corpul I – general Nicolae Petalla
- Corpul II – general Arthur Văitoianu⁴⁸
- Corpul III – general Constantin Iancovescu⁴⁹

⁴⁶ *Ibidem*, f. 83 - 84

⁴⁷ *Ibidem*, f. 85

⁴⁸ **Arthur Văitoianu** (1864 – 17 iunie 1956, București). Născut la 14 aprilie 1864, la Ismail. A fost fiul germanului Weithoffer, fost șef de stație telegrafică (la Adjud și apoi Ismail) pe vremea lui Alexandru Ioan Cuza. Absolvent al Școlii Militare (1884) și al Școlii de Artilerie și Geniu (1886) din București. Sublocotenent (1 aprilie 1885), locotenent (1 februarie 1888), căpitan (8 aprilie 1892), maior (8 aprilie 1898), locotenent – colonel (10 mai 1904), colonel (7 aprilie 1909), general de brigadă (1 aprilie 1914), general de divizie (1917), general de corp de armată (24 ianuarie 1918). Profesor la Școala Superioară de Război. În timpul Războiului de Reîntregire a Neamului, a comandat Divizia 10 Infanterie în Campania anului 1916, Corpul 2 Armată (10 ianuarie 1917), Corpul 4 Armată (4 august 1917), distingându-se în bătăliile de la Mărăști și Oituz, apoi Armata a II-a (6 decembrie 1917 – 14 iunie 1918). Inspector general de armată (14 iunie 1918) și Guvernator al Basarabiei (13 iunie 1918). Ministru de Interne (24 octombrie – 29 noiembrie 1918, 27 septembrie – 28 noiembrie 1919, 19 ianuarie 1922 – 30 octombrie 1923). Ministru de război (29 noiembrie 1918 – 12 septembrie 1919). Președinte al Consiliului de Miniștri (27 septembrie – 28 noiembrie 1919). Ministrul Comunicațiilor (30 octombrie 1923 – 27 martie 1926). Ministru secretar de Stat (10 februarie – 30 martie 1938) și consilier regal (30 martie 1938). Arestat și întemnițat în 1947.

- Corpul IV – general Eremia Teofil Grigorescu⁵⁰

⁴⁹ **Constantin Iancovescu** (1862 – 14 aprilie 1945, București). Născut la 11 mai 1862, la Horezu, județul Vâlcea. Urmează Școala de subofițeri din Bistrița (1882 – 1884) și Școala Superioară de Război (1895 – 1897), unde ajunge profesor (din 1904) și comandant al Școlii (1 noiembrie 1913 – 1 aprilie 1914). Sublocotenent (1 noiembrie 1884), locotenent (30 august 1889), căpitan (10 mai 1894), maior (10 mai 1903), locotenent – colonel (10 mai 1908), colonel (1 aprilie 1911), general de divizie (1915). La începutul Războiului de Reîntregire a Neamului este numit secretar general al Ministerului de Război (14 august – 28 septembrie 1916), apoi comandant al Grupului Apărării Dunării și al Corpului 3 Armată. General de Corp de Armată (24 ianuarie 1918). Ministru de Război (20 iulie 1917 – 26 ianuarie 1918, 29 ianuarie – 27 februarie 1918) și al Materialelor de Război (29 ianuarie – 5 februarie 1918). La 6 martie 1918, a fost numit inspector general administrativ al serviciilor și stabilimentelor din zona interioară și activă (până la 1 aprilie 1918, când își dă demisia din armată). Deputat din 1926. Politic, s-a înscris în Partidul Poporului, apoi l-a urmat pe Octavian Goga, încadrându-se în Partidul Național Agrar (aprilie 1932) și Partidul Național – Creștin (iulie 1935).

⁵⁰ **Eremia Teofil Grigorescu** (1863 - 1919). Născut la 28 noiembrie 1863 la Bujor (Galați). Urmează Școala Primară (1870 -1874) cu bătrânul dascăl Rîșcanu și Gimnaziul „*Vasile Alecsandri*” (1874 – 1878) din Galați. Absolvent al Liceului Național din Iași (1878 – 1881), susținându-și și bacalaureatul în fața unei comisii formată din Petru Poni, A.D.Xenopol, Coco Dumitrescu, Xenofon Ghiorgheu, Ștefan Vârgolici. A absolvit Școala de Ofițeri, secția artilerie (1882 –1884), Școala de Aplicație (1884 – 1886). Atașat pe lângă Comitetul Artileriei Franceze St.Thomas d'Aquino (denumirea Centrului de Instrucție al artileriei franceze) de la Paris, urmând în paralel, cursurile de matematică predate la Sorbona de academicianul Charles Hermite. Sublocotenent (1 iulie 1884), avansat locotenent (1 noiembrie 1887) pe când se afla la Paris. Reîntors în țară, predă cursul de algebră superioară la Școala de Artilerie, Geniu și Marină. Publică prima sa lucrare teoretică „*Calculul probabilităților cu aplicare la gurile de foc*”. Căpitan (30 august 1892). Organizează Pulberăria de la Dudești în calitate de subdirector (1893). Decorat cu Ordinul „*Steaua României*”. Avansat locotenent-colonel (1 octombrie 1906) este numit în funcția de director al Artileriei din cadrul Ministerului de Război. Director al Școlii de Artilerie, Geniu și Marină, director al personalului din Ministerul de Război, comandant al Brigăzii 3 Artilerie (avansat colonel la 1 iulie 1910). Trimis cu diferite misiuni în Austria, Germania, Anglia, Rusia. În 1902 publică „*Studiul balistic al arnei Mannlicher model 1893*”. General de brigadă (28 noiembrie

- Corpul V – general Ion Istrati.⁵¹

Pentru generalul Rașcu era surprinzătoare numirea generalului Nicolae Petala în fruntea unui Corp de Armată:

*„Acestui ofițer, în prima parte a campaniei, într-o situație critică, i-au sărit mințile. Acum se arată a-și fi revenit ; totuși, ori s-a prefăcut atunci, ca să scape de răspundere, ori s-a ținut în realitate; și într-un caz și într-altul, nu se putea să i se încredințeze comanda în timp de război, căci, dacă s-a prefăcut, se va mai preface, iar dacă a înnebunit în adevăr, va mai înnebuni. Dedesuptul acestei numiri este stăruința bătrânului general Pilat, socrul lui Petala, la Brătianu și mai ales la generalul Berthelot, la care avea multă trecere în calitatea sa de fost voluntar în armata franceză pe timpul războiului din 1870.”*⁵²

1915). Înainte de decretarea mobilizării, Grigorescu a preluat comanda Diviziei 15 Infanterie, aflată la Constanța. Participă la luptele din Dobrogea și pentru modul exemplar în care a condus acțiunile Diviziei 15 a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, fiind primul general român care primea această distincție. S-a remarcat în bătăliile de la Oituz (28 septembrie/11 octombrie – 14/24 octombrie 1916, 28 octombrie / 10 noiembrie – 2/15 decembrie 1916), Cașin (9/22 – 18/31 decembrie 1916) și Pralea (13 – 18 ianuarie 1917 st.v.). Comandant al Grupului de Armată Oituz – Vrancea, comandant al Corpului 4 Armată (4 ianuarie 1917). General de divizie (1 aprilie 1917). Comandant al Corpului Armată (16 iunie 1917). A condus memorabila bătălie de la Mărășești (24 iulie – 21 august 1917), în urma căreia a fost salvată independența țării și s-a ridicat o stavilă în calea înaintării germanilor spre Ucraina. Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a II-a, cu Legiunea de Onoare, în gradul de comandor, acordată de guvernul francez și înmănată de generalul Berthelot, șeful Misiunii Militare franceze din România. Ministru de Război (24 octombrie – 29 noiembrie 1918) și ad-interim la Ministerul Industriei și Comerțului (24 – 29 octombrie 1918). General de corp de armată (24 ianuarie 1918).

Inspector general al Armatei. A încetat din viață în noaptea de 18/19 iulie 1919 în urma unei gripe infecțioase.

⁵¹ **Ioan Istrati.** Născut la 12 decembrie 1860. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1878). Sublocotenent (1 iulie 1881), locotenent (8 aprilie 1884), căpitan (1 iulie 1887), maior (8 aprilie 1892), locotenent-colonel (8 aprilie 1896), colonel (10 mai 1902), general de brigadă (28 noiembrie 1907).

⁵² Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 86

La Divizii s-au numit următorii comandanți:

Divizia 1 – generalul Stratilescu ⁵³

Divizia a 2-a – colonelul Holban

Divizia a 3-a – colonelul Mărgineanu

Divizia a 4-a – colonelul Ioan Ghinescu

Divizia a 5-a – generalul Aristide Razu ⁵⁴

Divizia a 6-a – generalul Arghirescu ⁵⁵

Divizia a 7-a – colonelul Rujinski

Divizia a 8-a – colonelul Sturdza

Divizia a 9-a – generalul Scărișoreanu ⁵⁶

Divizia a 10-a – generalul Pătrașcu ⁵⁷

Divizia a 11-a – colonelul Broșteanu ⁵⁸

⁵³ **Dumitru Stratilescu.** Născut la 28 august 1864. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1884). Sublocotenent (1 iulie 1886), locotenent (8 aprilie 1890), căpitan (8 aprilie 1895), maior (7 aprilie 1905), locotenent – colonel (10 mai 1908), colonel (1 aprilie 1911), general de brigadă (28 noiembrie 1915), general de divizie (1 septembrie 1917).

⁵⁴ **Aristide Razu.** Născut la 7 martie 1868. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1886). Sublocotenent (1 iulie 1888), locotenent (16 iulie 1891), căpitan (8 aprilie 1896), maior (7 aprilie 1905), locotenent-colonel (10 mai 1910), colonel (1 aprilie 1913), general de brigadă (10 mai 1916), general de divizie (10 mai 1918).

⁵⁵ **Nicolae Arghirescu.** Născut la 22 martie 1864. Soldat (25 martie 1882). Elev al Școlii de Ofițeri (15 octombrie 1884). Sublocotenent (16 august 1886), locotenent (1 august 1891), căpitan (8 aprilie 1896), maior (24 ianuarie 1906), locotenent-colonel (10 aprilie 1910), colonel (1 octombrie 1912), general de brigadă (1916)

⁵⁶ **Constantin Scărișoreanu** (1869 - 1932). Născut la 11 ianuarie 1869. Elev al Școlii de Ofițeri (16 iulie 1888). Sublocotenent (16 iulie 1890), locotenent (8 aprilie 1893), căpitan (1 iulie 1897), maior (10 mai 1907), locotenent-colonel (1 aprilie 1911), colonel (1 aprilie 1914). Comandantul Regimentului 40 Infanterie „Călugăreni” (1913-1914), șeful Statului Major al Corpului V Armată (1915-1916); comandantul Diviziilor 19 și 9/19 pe Frontul Dobrogean (1916), Mărășești (1917). Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”

⁵⁷ **Ion Pătrașcu.** Născut la 8 noiembrie 1861. Caporal (16 ianuarie 1878). Sublocotenent (15 iulie 1881), locotenent (10 mai 1885), căpitan (28 noiembrie 1890), maior (8 aprilie 1896), locotenent-colonel (28 noiembrie 1902), colonel (10 mai 1907), general de brigadă (1 aprilie 1913), general de divizie (1 septembrie 1917).

Divizia a 12-a – colonelul Moșoiu ⁵⁹

Divizia a 13-a – colonelul Popescu Sanitaru ⁶⁰

Divizia a 14-a – colonelul Bunescu

Divizia a 15-a – colonelul Anghelescu ⁶¹

În amplul proces de reorganizare a armatei române s-a înscris și Legea adoptată în scopul „*de a curăți armata de ofițeri care au dovedit insuficiență, lege al cărui principiu este de a pune de-a dreptul la retragere pe toți acei căroră li s-au luat comanda, cu un ordin expres, și nu li s-a dat o altă întrebuintare la armata activă.*” ⁶²

⁵⁸ **Ernest Broșteanu.** Născut la 24 ianuarie 1869. Elev al Școlii de Ofițeri (16 iulie 1888). Sublocotenent (16 iulie 1890), locotenent (1 februarie 1894), căpitan (7 aprilie 1900), maior (7 aprilie 1909), locotenent-colonel (1 aprilie 1913), colonel (1 aprilie 1916), general de brigadă (1 aprilie 1917), general de divizie (1 aprilie 1919).

⁵⁹ **Traian Moșoiu** (1868 - 1932). Născut la 2 iulie 1868 la Tohanu Nou. Absolvent al Școlii Militare din Viena (1889). Sublocotenent în armata austro-ungară, demisionează (1891), locotenent în armata română (1893), căpitan (1900), colonel (1916), general de brigadă (1916), general de divizie (1919). A lucrat în cadrul Ministerului de Război (1903-1909). La începutul Războiului de Întregire a Neamului se afla în fruntea Regimentului 2 Infanterie Vâlcea, care acționa în regiunea Sibiului (septembrie 1916). A luptat pe Văile Putnei și Șușiței, în iarna și primăvara anului 1917. A avut o prezență activă în bătăliile de la Mărăști (11/24 iulie – 19 iulie/1 august 1917) și Oituz 3 (26 iulie/8 august – 9/22 august 1917). Comandant al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1919), al Grupului de Divizii Nord, al Grupului de Divizii Manevră, al Grupului de Divizii Tisa (1919), al Corpului Vânătorilor de Munte (1918), al Comandamentului Teritorial din Transilvania (1918). La 4 august 1919 intră cu trupele sale în Budapesta. Ministru de Război (2-13 martie 1920), ministru al Comunicațiilor (24 ianuarie 1922 - 30 octombrie 1923) și ministru al Lucrărilor Publice (30 octombrie 1923 – 27 martie 1926). A încetat din viață la 29 iulie 1932, în București.

⁶⁰ **Ioan Popescu (Sanitaru)** (1866 – 1953). Născut la 27 aprilie 1866. Soldat (28 iunie 1884). Elev al Școlii de Ofițeri (5 noiembrie 1887). Sublocotenent (30 august 1889), locotenent (8 aprilie 1893), căpitan (28 noiembrie 1898), maior (7 aprilie 1909), locotenent-colonel (1 aprilie 1913), colonel (1 aprilie 1916), general de brigadă (1 aprilie 1917), general de divizie (1 aprilie 1919).

⁶¹ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 86 - 87

⁶² *Ibidem*, f. 87

Au fost puși în retragere generalii: Dimitrie Cotescu, Ioan Popovici, Constantin Costescu, Petre Frunză ⁶³, Ion Basarabescu, Grigore Basarabescu ⁶⁴, Alexandru Socec, Marin Niculescu, Ioan Muică, Constantin Manolescu ⁶⁵, Anastasiadi, Gheorghe Spirescu, Mladian, Toader Georgescu, Constantin Hepites ⁶⁶ și contraamiral Negrescu. ⁶⁷

Din rândul coloneilor de infanterie, au fost puși în retragere: Velicu, D.Popovici, Conta, Fotescu, Alexandru Cratero ⁶⁸, Cristodulo Georgescu, iar dintre coloneii de cavalerie: N.Călinescu, D.Solacolo, Victor Lupu, Constantin Caretaș, Ed. Coroi, Teodor Herescu și Grigoretz. Coloneii de artilerie Em.Ruso, V.Ionescu și Andrei Gergas au împărțit aceeași soartă cu cei enumerați. ⁶⁹

Campania anului 1916 s-a încheiat cu rezultate dezastruoase. După aprecierile viitorului mareșal al României, Ion Antonescu „În patru luni pierdusem: moralul și avântul, trei sferturi din țară; Capitala, cea mai mare parte din bogăția noastră națională – petrol,

⁶³ **Petre Frunză.** Născut la 29 iunie 1869. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1878). Sublocotenent (1 iulie 1880), locotenent (8 aprilie 1883), căpitan (5 octombrie 1888), maior (8 aprilie 1896), locotenent-colonel (11 mai 1901), colonel (1 noiembrie 1906), general de brigadă (1 aprilie 1912).

⁶⁴ **Grigore Basarabescu.** Născut la 14 octombrie 1863. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1882). Sublocotenent (1 iulie 1884), locotenent (1 iulie 1890), căpitan (10 mai 1894), maior (7 aprilie 1900), locotenent-colonel (25 iunie 1906), colonel (7 aprilie 1909), general de brigadă (10 mai 1914).

⁶⁵ **Constantin Manolescu.** Născut la 2 martie 1862. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1879). Sublocotenent (1 iulie 1881), locotenent (8 aprilie 1884), căpitan (30 august 1889), maior (8 aprilie 1898), locotenent-colonel (7 aprilie 1905), colonel (7 aprilie 1909), general de brigadă (1 aprilie 1914).

⁶⁶ **Constantin Hepites.** Născut la 7 iunie 1863. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1882). Sublocotenent (1 iulie 1884), locotenent (noiembrie 1887), căpitan (30 august 1892), maior (8 aprilie 1898), locotenent – colonel (10 mai 1906), colonel (10 mai 1910), general de brigadă (1 octombrie 1914).

⁶⁷ Ion Rașcu, *op.cit.*, f. 87

⁶⁸ **Alexandru Cratero.** Născut la 17 mai 1864. Elev al Școlii de Ofițeri (1 iulie 1883). Sublocotenent (1 iulie 1885), locotenent (1 februarie 1888), căpitan (10 mai 1894), maior (10 mai 1901), locotenent – colonel (10 mai 1908), colonel (1 aprilie 1913).

⁶⁹ Ion Rașcu, *op. cit.*, f. 87

*vitele și depozitele de cereale – și 400.000 oameni – 100.000 prizonieri, 150.000 morți și răniți rămași în mâna inamicului și 150.000 răniți evacuați în Moldova – din cei 650.000 care formau armatele de operațiuni”.*⁷⁰

Românii pierduseră totul „afară de credința nestrămutată, în triumful dreptății și setei de răzbunare contra acelor care, ca amici și inamici călcau în picioarele lor trupul sacrificat, însângerat și dezarmat al întregii Țări.”⁷¹

România liberă, redusă la teritoriul Moldovei dintre Carpați și Prut, trăia unul dintre cele mai dramatice și critice momente ale existenței sale istorice.

A fost nevoie de o extraordinară concentrare a energiilor naționale îndreptată spre un singur scop: pregătirea pentru reluarea luptelor împotriva ocupantului străin și asigurarea triumfului idealului național pentru care țara intrase în război.

Speranța tuturor românilor era Armata. La Mărăști, Mărășești și Oituz, prin eroismul și jertfele sale, prin abnegația și imensa dăruire pentru Țară și Neam, Armata Română a făcut ca speranța să devină împlinire.

⁷⁰ Mareșal Ion Antonescu, **Românii. Originea, Trecutul, Sacrificiile și Drepturile lor**, Ediția a II-a, Editura Moldova, Iași, 1991, p. 24

⁷¹ *Ibidem*

ALEXANDRU DUILIU ZAMFIRESCU – „NOTE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI 1916 – 1917”

Dumitru Huțanu

Literatura memorialistică s-a impus ca un izvor de seamă al istoriografiei nu numai prin ineditul faptelor, al datelor, al situațiilor, al trăirilor, în strictă interdependență cu personalitatea și cultura autorului, cu poziția și funcția socială, cu implicarea în desfășurarea evenimentelor, ci și prin devenirea ei, peste timp, într-o sursă și un mijloc de verificare și interpretare a trecutului.

Înscriindu-se în valorile istoriei, memorialistica demonstrează nu numai rolul său cognitiv dar, în anumite situații, constituie și singurul argument pentru reconstituirea unor evenimente, fapte ale trecutului, descoperindu-le noi fațete, înțelesuri și valențe.

Dacă vasta literatură istorică și multitudinea documentelor arhivistice publicate au definitivat aproape întreaga complexitate a problematicii Primului Război Mondial, privit din perspectiva europeană și a Războiului de Întregire a Neamului, ca parte integrantă a evenimentului și ca moment definitoriu pentru istoria și devenirea statului român modern și unitar, Războiul de Întregire ca trăire și simțire a individului, soldat ori ofițer, participant la desfășurarea lui, încă mai resimte nevoia regăsirii în cuvintele așternute atunci pe hârtie, cu întreaga lor încărcătură de viață, cu reverberațiile resimțite în sufletul și conștiința omului supus vremelnicei uneia dintre cele mai grele și dramatice încercări.

O asemenea imagine a războiului, inedită și emoționantă, unică prin trăirea autorului, se regăsește în scrisul unui tânăr ofițer în rezervă care, fortuit, a participat la eveniment, destinul său fiind altul decât cariera militară. Însemnările lui nu numai că întregesc documentul istoric ci, mai mult, îi conferă viață, îl încarcă de

substanța umană, de dramatism, sens, dimensiune și de puterea de a străbate timpul, în scurgerea-i implacabilă.

Și când cel care își așterne pe hârtie impresiile și trăirile se numea Alexandru Duiliu Zamfirescu ¹, tânăr intelectual cu o solidă și profundă cultură însușită în renumite școli și universități italiene și franceze de la începutul secolului al XX-lea, moștenind de la părintele său, scriitorul și diplomatul Duiliu Zamfirescu ², vocația scrisului, documentul își completează valoarea istorică cu una literar – artistică, demnă de luat în seamă.

¹ **Alexandru Duiliu Zamfirescu** (1892 – 1971). Pe numele său adevărat Alexandru Antonio Lascăr Cesare s-a născut la 18 martie 1892, la Roma. Alexandru Duiliu Zamfirescu a primit o educație aleasă: studii gimnaziale și liceale la Roma și Paris; studii universitare la Paris, unde obține licența în Litere la Sorbona (1912) și la București unde-și susține licența în Drept (1913); absolvent al Școalei de Științe Politice din Paris (1914). A participat ca voluntar în Campania din 1913 și a luptat în Războiul de Reîntregire a Neamului (1916 – 1918). S-a consacrat carierei diplomatice: atașat în Ministerul de Externe (1915), secretar de Legație la Roma (1 martie 1918 - noiembrie 1921), la Berlin (1921 – 1924), la Haga (1 august 1929). Rechemat în Administrația Centrală (1 august 1932), a fost numit director ajutor la Direcțiunea Protocolului și Cancelariei Ordinilor și însărcinat cu conducerea Diviziunii Tratatelor (1 iulie 1933). La 1 decembrie 1933 a fost numit ministru plenipotențiar cl. a II-a și, la scurt timp, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Rio de Janeiro (1 februarie 1934) și la Varșovia (1934). Publică scrieri cu caracter memorialistic: **Pe căi de miazăzi** (1946), **Fără frac și joben** (1952), **Perfectii diplomați** (1962), **Daltoban de Seraschier** (1965), **Macumba Carioca** (1968).

² **Duiliu Zamfirescu** (1858 – 1922). Născut la 30 octombrie 1858, la Plăinești sau Plaginești, azi Dumbrăveni. Urmează cursurile gimnaziale și liceale la Focșani, studiile universitare la București, obține licența în Drept (1880). Începe cariera diplomatică în 1885, ca atașat de Legație la Roma, unde rămâne până în 1906, apoi transferat la Bruxelles și Atena. În 1898 este ales membru corespondent al Academiei Române și membru activ în 1908, vicepreședinte al Academiei Române (1918), președinte al Camerei Deputaților (1920). Moare în 1922 la Mănăstirea Agapia, fiind înmormântat la Focșani, în Cimitirul Sudic, alături fiul său, Lascăr Duiliu Zamfirescu, decedat în 1921 într-un duel. Publică volumele de poezii: **Fără titlu** (1883), **Alte orizonturi** (1894), **Imnuri păgâne** (1897), **Poezii nouă** (1899) și proză: **Novele** (1888), **Novele romane** (1896), **Ciclul Comăneștilor: Viața la țară, Tânase Scatiu, În război** (1895 – 1897), **Îndreptări și Anna** (1900).

Cu siguranță, scriindu-și Jurnalul de front pe care îl intitulase „*Note din timpul războiului 1916 – 1917*”³, Alexandru Duiliu Zamfirescu dădea curs și îndemnurilor tatălui său.

La 28 august 1916, aflat pentru câteva zile în casa sa de la Faraoane, Duiliu Zamfirescu îi scria fiului său, printre altele: „*Notează-ți impresiile și faptele zilnice.*”⁴ Îndemnul pornea din convingerea intimă că rândurile fiului său vor căpăta peste timp valoare documentară, că urmarea firească, logică și dreaptă a războiului va fi împlinirea unui vis al său. Două zile mai târziu, la 30 august 1916, de la Galați, scriitorul îi trimitea o altă scrisoare în care mărturisea că: „*Am cea mai mare încredere că-ți vei face datoria cu vârf și și îndesat și că te voi revedea, poate, în Transilvania, devenită România Mare. Vei fi contribuit astfel să aduci la împlinire visul meu de 40 de ani, acela pe care l-am visat pentru tine când încă nu te aveam și pe care l-am scris în toate romanele mele.*”⁵

Un an mai târziu, în vara marilor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, la 24 iulie 1917, scriitorul revine asupra acestor considerații: „*În ce privește trecerea ta pe front ți-am răspuns...Repet aici că sunt de acord cu modul tău de acțiune, anume că poți continua să-ți faci datoria pe lângă generalul Văitoianu*”⁶ până în clipa în care armata română va porni la atac: *atunci trebuie să mergi să te bați.*

³ Jurnalul, în original, se află în posesia fiului său Lascăr Al. Zamfirescu din București. O copie dactilografiată ne-a fost oferită în virtutea statorniceii legături stabilite cu familia Zamfiresților.

⁴ Duiliu Zamfirescu, **Opere**, vol. VIII, Ediție îngrijită, note, comentarii și indice de Al. Săndulescu, Corespondența M – Z, Colecția Scriitori Români, Editura Minerva, București, 1985, p. 283

⁵ Arhiva Muzeului Vrancei, Colecția Manuscrise. Scrisori, nr. inv. 8819

⁶ **Arthur Văitoianu** (1864 – 1956). Elev (1 iulie 1883); sublocotenent (1 aprilie 1885), locotenent (1 februarie 1888), căpitan (8 aprilie 1892), maior (8 aprilie 1898), locotenent – colonel (10 mai 1904), colonel (7 aprilie 1909), general de brigadă (1 mai 1914), general de divizie (1917), general de corp de armată (1918). În Războiul de Întregire comandă Divizia 10 Infanterie (până la 15 octombrie 1916) pe Frontul dobrogean; Grupul „Prahova” (decembrie 1916); Corpurile 2 Armată (10 ianuarie – 14 august 1917) și 4 Armată (14 august 1916 – 16 ianuarie 1918). Se distinge în bătăliile de la Mărăști și Oituz.

Adaug pentru a suta oară că dorința mea cea mai fierbinte ar fi să te pot însoți! Din nefericire nu pot urca pe cal și nu mai suport oboselile.

*Și caietele!? Știi că adesea ai mult de făcut dar, deasemeni, că uneori ești liber. Nu neglija această datorie. Tu te afli în primele loji spre a vedea. Peste câțiva ani, notele de azi vor avea o importanță deosebită. Prin urmare, consacră un caiet campaniei din Transilvania și retragerii și un alt caiet notelor zilnice."*⁷

Îndemnul părintelui său îi confirma justetea convingerii că, începute încă din primele zile ale intrării României în război, fără a mai aștepta vreun imbold din afară, însemnările pornesc din simțământul datoriei unui om care se știa capabil și trebuia s-o facă, pentru că momentele trăite sunt și vor fi istorie.

Referindu-se la ziua de 15 august 1916, ziua intrării României în război, Alexandru Duiliu Zamfirescu nota: „Însemn momentele acestei zile memorabile, la fiecare minut ce trece adaug câte o amintire.”⁸ În miez de noapte, cutreieră străzile Bucureștilor cuprins de efervescență: „Trăsura mea abia poate înainta în lume; cu toată noaptea, mulțimea pare a deveni în fiecare moment mai compactă. În fața Palatului Regal circulația nu e posibilă decât pe jos. Nu se aud decât strigăte de entuziasm, fanfare; delegațiile vin una după alta cu drapelele în frunte și pentru că este complet întuneric, felinare străzii, albăstrui aruncă pe mulțimea în delir o lumină difuză. Toată lumea voia să ajungă la Palat pentru a aplauda hotărârile regale.”⁹

Trecerea unui automobil prin mulțime și exclamațiile „E Regele!” îi prilejuiește consemnarea unui adevăr istoric recunoscut de români încă din ziua evenimentului: „Oare - se întreba Alexandru D. Zamfirescu - un prestigiu nou vine să-l ridice în ochii tuturor ca urmare a acestei declarații de război?”¹⁰

⁷ *Revista Noastră*, an XI, nr. 88 – 89 – 90 (seria nouă – 1972), oct. – dec. 1992, p. 1485

⁸ Al. D. Zamfirescu, **Note din timpul războiului 1916 – 1917**, manuscris, f. 2

⁹ *Ibidem*, f. 2 - 3

¹⁰ *Ibidem*, f. 3

Și continuă: „Azi dimineață, la Consiliu [de Coroană n.n.], a fost formidabil și, într-adevăr, nu e un lucru ușor pentru un Hohenzollern să ia poziție, în mod deliberat, împotriva altui Hohenzollern, capul familiei...Pentru asta lumea îl stimează și mai mult.”¹¹

Tentația scrisului este evidentă și își are izvorul în acea pornire a tânărului intelectual care simte năvala cuvintelor și n-o poate stăpâni, care trăiește fascinația colii de hârtie albă ce se cerea așternută de slove.

Privit în ansamblu, jurnalul tânărului Alexandru D. Zamfirescu relevă strădania de a nota evenimentul, întâmplarea dar și observația adâncă a oamenilor, comentariul, impresia, natura înconjurătoare, vădind capacitatea autorului de a transforma cuvântul în imagine. Cititorul nu trebuie să facă un efort prea mare de imaginație ca să recompună din cuvinte tablouri din natură, chipuri de oameni, scene de luptă, simțăminte.

Aici, în vizualitatea cuvântului, în sinceritatea, în înțelesul lui profund real și emoțional constă, de fapt, originalitatea, valoarea și unicitatea „*Notelor din războiul 1916 – 1917.*”

În sprijinul afirmațiilor de mai sus, oferim cititorilor, selectiv și diverse în conținut, câteva fragmente din jurnal.

Încercând să se detașeze de entuziasmul zilei de 15 august 1916, preocupat de soarta țării, smulgându-se din euforie, cuprins de îndoială, nota: „*Ce stranie înviorare mă cuprinde! Spun «stranie» pentru că, în contradicție cu opinia curentă, eu nu găsesc că drumul pe care-l apucăm este destul de sigur: oare să fi venit clipa, totuși? Aceste gânduri mă obsedau încă aseară, pentru că, la ora actuală, febra mă cuprinde așa cum a pus stăpânire pe toți dimprejurul nostru.*”¹²

Prima noapte dintr-un București intrat în starea de asediu îi răscolește nu numai imaginația, ci și noianul de sentimente prilejuite de noul curs al vieții pășită într-o grea și lungă încercare.

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*, f. 2

Fără premeditare, cu o ușurință izvorâtă din moștenirea paternă, cuvintele se aștern curgător, încărcate de simțire și imagine: „Afară e foarte întuneric, mai ales pentru cineva care iese de la lumina electrică. Încetul cu încetul, totuși, ochiul se învață cu această întunecime neobișnuită. De-a lungul Bulevardului Carol pușini trecători întârziați: focurile țigărilor se încrucișează, ca niște licurici.

Bucureștii în stare de asediu; cine ar fi crezut acum o lună?

În mahalaua «**Batiștei**» nu mai e nimeni; o suflare parfumată se ridică din grădinile înflorite; pe cerul negru stelele strălucesc de o radieră caldă și aproape intelectuală; acele miliarde de sclipiri de aur care scânteiază în depărtare par a înțelege că unui colț din univers, în seara asta, i se bate inima tare; n-ar avea oare frumoasele noastre steluțe de vară o inimioară de român?

La răspântie liniștea este așa de mare de parc-ai umbla într-un oraș de vise sau pe scena unui teatru; cu încetarea zgomotului dispăre orice noțiune de distanță.

O oră mai târziu, pe terasa X-lor, adieri din când în când desprind câte o frunză care, din stejarii cei mari, alunecă liniștit pe balustrada de piatră. Toamna nu-i departe; vorbim încet, de lucruri neînsemnate; oare pentru ultima oară? Cu tot avântul din timpul zilei, mă cuprinde parcă, o părere de rău că părăsesc totul.”¹³

La 17 august 1916, se îmbarcă împreună cu Gabriel Slăvescu, vărul primar al lui Duiliu Zamfirescu, în garnitura de tren care avea să-l ducă spre Focșani, locul unde se afla unitatea sa militară: „Pe treptele vagoanelor sunt soldați; ca și pe acoperișuri, călare pe tampoane, atârnați pe sus și pe dedesupt. Când garnitura se pune în mișcare este ora 7 ½. Miile de ciorchine umane forfotesc de-a lungul trenului care șerpuiește peste șine și macazuri: toate pălăriile și batistele flutură, toate inimile strigă: «**trăiască România!**»”¹⁴

Când ajung cu trupele în defileul Cislăului, impresionat de frumusețile naturii, înclinațiile sale literare își spun cuvântul. „*Munții Bâscei* - notează Alexandru D. Zamfirescu - în amfiteatru, formează

¹³ *Ibidem*, f. 4

¹⁴ *Ibidem*, f. 6

zidurile unui vast circ, cu ieșire spre sud, păzită de satul Viperești, în timp ce târgul Cislăului îl închide, la ieșirea spre nord – vest, din munți.

Cât farmec are aerul proaspăt al verii, câtă pace adâncă domnește peste aceste sate în semipantă, a dealurilor, departe de vânt și de tulburări și asemănătoare cu vechile noastre mănăstiri. Curățenia domnește peste tot; casele sunt albe de var.

Bărbații, inteligenți, soțiile lor cu profile aristocratice, cu talii subțiri, în costumele lor strălucitor de albe, au în privire strălucirea lucrurilor neclintite.” Și, făcând translația de la real la idee, notează: „Într-adevăr, aici, mai mult ca oriunde, tradițiile și originea poporului român s-au păstrat neclintite și întregi.” ¹⁵

La transcrierea jurnalului, imediat după război, adaugă: „Defileurile Cislăului vor rămâne, în veci, pentru mine, ca a doua patrie mai scumpă, a acelora care au căzut acolo unde toți am luptat cu disperare, agățându-ne de acest pământ pe care a trebuit, totuși, cândva, să-l părăsim.” Și motivează: „Omul se leagă de pământ numai acolo unde a suferit.” ¹⁶

Descrierea drumului de la Nehoiu spre crestele Carpaților oferă cititorului un cald tablou al întâlnirii omului cu natura: „De la Nehoiaș, spre graniță, drumul este din ce în ce mai pitoresc; munții de un verde închis, cu cerul albastru; mocanii ne privesc trecând, unii mirați, cei mai mulți veseli.

Cu cât urcă în spre vârf cu atât șoseaua oferă priveliști mai frumoase. Până la vărsarea Siriului urcușul este domol.” ¹⁷ Aici, însemnarea este completată după război: „Acolo vom întâlni faimosul «pod de fier» care, cu două luni mai târziu, avea să demarcheze punctul de control între ostașii noștri și tranșeele germane. Podul de fier al Siriului! El păstrează în mintea mea individualitatea unei ființe vii; în gândul meu și al tuturor celor care au luptat acolo.” ¹⁸

¹⁵ Ibidem, f. 10 - 11

¹⁶ Ibidem, f. 10

¹⁷ Ibidem, f. 12

¹⁸ Ibidem, f. 13

Personificarea podului nu este de loc un simplu artificiu literar. În jurul său și pentru cucerirea lui, viața s-a înfruntat cu moartea, omul cu durerea, sângele s-a înfrățit cu pământul, sufletul cu Patria.

Și descrierea continuă: „*De la Gura Siriului șoseaua urcă mai pieptiș, pentru a coborî și a urca din nou, ca o panglică, câte odată foarte sus și după aceea spre fundul văii. Din când în când este câte un brad. Căii sunt albi de spumă. Este foarte cald întra-adevăr. Huruitul surd al carelor în mers dau priveliștii gravitatea momentului.*”¹⁹

Cum descrierile de natură însoțesc toate momentele trăite de Alexandru D. Zamfirescu pe front și se regăsesc pagină cu pagină, ne oprim aici cu transcrierea lor.

Conștient de importanța pentru viitor a notelor sale, Alexandru D. Zamfirescu se oprește mai mult asupra stării de spirit a populației întâlnită în satele românești în momentul pătrunderii Armatei Române peste Carpați, așa cum a perceput-o el și cât mai apropiată de adevăr: „*Soldații noștri - scrie el - au fost primiți cu căldură de locuitorii regiunii care nu sunt decât în parte români. Ungurii au fugit, afară de cei foarte săraci; în ce privește sașii, aceștia sunt la ordinele noastre.*

Femei aleargă să ne întâmpine, cu brânză și lapte; satul [Crasna n.n.] este mic, destul de sărac.”²⁰

Și continuă: „*Începând de la Crasna, am umblat în prima zi prin cele dintâi sate românești: Sita Buzăului, Întorsura Buzăului...*

Contrastul apare, de altfel, pregnant între plaiurile atât de liniștite, atât de mioritice și groaza care domnește în satele întoarse pe dos și în care nu se știe căruia dintre două fapte se datorează mai mult zăpăceala: fugii ungarilor sau sosirii trupelor noastre.

Toată ginta română reflecta următoarele sentimente, pe care le-am regăsit peste tot, în Transilvania sau, cel puțin, în mica bucată de țară pe care am cucerit-o în cursul lunilor august – septembrie.

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *Ibidem*, f. 16

Pe de o parte, teroarea retragerii și amenințării fugarilor unguri, că se vor întoarce în curând, că se retrag pentru a lua legătura cu trupele aliaților pentru a zdrobi pentru totdeauna trufia valahă, că toți cei ce vor ajuta trupele române vor fi pedepsiți în consecință iar, pe de altă parte, bucuria și speranța reînviată la vederea oaspeților atât de îndelung și arzător așteptați, câte o dată umbrită de tot necunoscutul viitorului.

Pentru a fi imparțial, aș spune că modul de a gândi al transilvănenilor noștri era următorul:

Da, noi vă iubim, da, ne sunteți dragi – păreau a gândi – dar nu sunteți puternici și trecerea voastră pe la noi va fi efemeră; vă luptați cu ei (austro – ungarii) care sunt mult bine înarmați ca voi.

Această credință, universală acolo, era datorată nu numai cunoștințelor strategice ci subjugării prelungite, de secole, fricii instinctive a românului în fața ungurului.”²¹

Participând la Războiul de Întregire a Neamului ca ofițer de legătură, Alexandru D. Zamfirescu se oprește deseori asupra importanței funcției ca atare în desfășurarea acțiunilor militare, rezultatul multora dintre acestea depinzând de rapiditatea și corectitudinea transmiterii ordinelor de luptă de la comandamente la trupă.

În condițiile tehnice de atunci, în diversitatea și spontaneitatea situațiilor ivite pe front, rezultatul benefic al acțiunii depindea, de multe ori și de ofițerul de legătură, alături de ființa care-i asigura deplasarea – calul, ca părtaș al eforturilor, ca tovarăș de luptă.

Prin specificul misiunii sale, ofițerul de legătură se afla și în spatele primelor linii dar și în interiorul lor. Moartea îl pândea în orice clipă, asemenea celor din tranșee.

În acest context, era firesc ca tânărului ofițer să i se întipărească adânc în minte toate clipele trăite la prima sa participare la o luptă, redată, moment cu moment, în întreaga-i desfășurare.

O reproducere în întregime ca argument în sprijinul celor afirmate mai sus despre „Note din timpul Războiului 1916 – 1917”,

²¹ *Ibidem*, f. 16 - 17

dar și ca pagini – documente ale unei vieți trăite în desfășurarea unuia dintre cele mai dramatice și importante evenimente din existența și istoria neamului românesc.

* *

*

Sâmbătă, 3 septembrie, Jimbor

Câte evenimente în ultimile trei zile! Îmi reiau însemnările întrerupte de miercuri, de prima bătălie...

Miercuri, 31 august, dimineață clasică de octombrie; ceață joasă, răcoare umedă, o vreme acoperită dar nu vreme rea; s-ar zice că e o farsă această perdea de aburi pe care soarele, cu diamantele lui, o va străpunge la amiază.

Zăpăceala plecării în zori: toată lumea adunată în fața Comandamentului, trăsuri, mașini, cai, pe dreapta șoselei, totul clăpocind într-un noroi ușor, sub o brumă foarte slabă.

Crâmpee de conversație se aud din sala șefilor; reiese că dușmanul ar fi mai apropiat în direcția Baraolt, decât ne închipuim, patrulă ale cavaleriei armatei îl semnalează a fi în văile Homorodului sau ale Oltului, nu știu exact.

În clipa plecării mă aflu deja călare, prietenul meu, Radu Rosetti, în uniformă de ofițer de cavalerie, trece prin învălmășeala de pe drum; îl strig și-i dau scrisori pentru București.

Ce plăcere îmi face să-l revăd!

Dar iată că convoaiele s-au și pus în mișcare, într-un zăngănit de arme, de frânturi de vorbe, de frâuri, piteni și huruit de motoare. La trap mare trecem de Hidweg (Hăghig), de un alt sat mare, un al treilea, alergăm mereu. Mi s-a încredințat escadronul de ștafete și drapelul diviziei și brigăzii, cu destinația Baraolt.

Cinci minute ne oprim în satul Siget, unde semnalez la un țăran un coteț cu păsări; înghit două ouă în timp ce oamenii mei trag o targă, după care pornim din nou.

Pe la zece jumătate, soarele străpunge de-acum straturile de nori, când zăresc în depărtare, drept înainte, crucea monument ridicată la întretăierea drumurilor Hidweg- Racoșul de Sus, Baraolt, Valea Oltului.

Am primit ordin să merg repede la Baraolt unde să mă pun la dispoziția Comandantului divizionar.

Un miros de luptă plutește în aer. Niște ofițeri tineri povestesc știrea unei mari înfrângeri suferită de trupele noastre de la Turtucaia. Armata noastră de Dunăre ar fi fost deocamdată aruncată în apele fluviului cu 20.000 de morți și prizonieri. Un adevărat dezastru?! Să fie, Dumnezeuule, cu puțință?! Alții ne liniștesc la Baraolt. De fapt, n-avem prea multă vreme de vorbărie; mă prezint la noul comandant, generalul Arghirescu.²² Baraolt este plin de zgomotul cailor noștri, al mașinilor zbârnâind, al carelor și coloanelor; șoseaua mare este un continuu dus și întors.

Mâncăm în pripă. Îmi aud numele dinspre stradă. Ies afară, mă cheamă generalul.

«Veți merge, îmi spune el, până la Cheile Fielso – Rakoș, să înmânați plicul acesta, cu indicațiile aici alăturate, comandantului Brigăzii a 10-a de Infanterie; dar mâncați înainte, dacă n-ați și făcut-o!»

Mă retrag foarte mulțumit de politețea noului meu șef.

Pe stradă, în timp ce se pregăteau caii, mă uit pe hartă pentru Fielso – Rakoș.

De la răscrucea cu monumentul o iau drept spre nord; șoseaua urcă din ce în ce mai mult, blocată de călăreți, de bateriile de artilerie, de pedestrași. După doi kilometri mai sus, drumul ajunge pe platou, după care cârmește în defileul masivului Răceșului, împădurit și întunecos, care duce spre regiunea Homorodurilor.

La intrarea în defileu îl găsesc pe colonelul X, comandant de Brigadă a 11-a, căruia îi dau plicul generalului (pe care-l aștept din moment ce trebuie să treacă pe aici); ofițerii de stat – major cu mașina s-au oprit la intrarea în munți; în locul unde mă aflu văd

²² **Nicolae Arghirescu.** Născut la 22 martie 1864. Soldat (25 martie 1882). Elev al Școlii de Ofițeri (15 octombrie 1884). Sublocotenent (16 august 1886), locotenent (1 august 1891, căpitan (8 aprilie 1896), maior (24 ianuarie 1906), locotenent – colonel (10 aprilie 1910), colonel (1 octombrie 1912), general de brigadă (1916).

într-o parte câmpia, până în zare, spre Hidweg, iar în partea cealaltă un defileu împădurit.

Divizia a 6-a are ca misiune să avanseze și să ocupe ținutul Homorod, de care acum este despărțită prin munții Harghita.

Grosul trupelor trece prin defileul Fielso – Rakoș – Homorod – Okland; este o brigadă și jumătate de infanterie, incluzându-se și trupele de avangardă, cercetași trimiși înainte și pe flancuri pentru acoperire; mai este și un regiment și jumătate de artilerie – al 16-lea – și un grup al Regimentului 11 de Artilerie vor trece prin defileul care merge de la Fielso – Rakoș prin văgăuna Vargyas (Vărghiș) spre Homorod – Okland.

La patru după masă, companiile de infanterie, întărite cu bateriile, au și apărut eşalonate la intrarea în defileu, la o anumită distanță între ele; unele au pătruns în pădure; pluton după pluton, divizia avansează în cea mai perfectă liniște.

La dreapta noastră, cealaltă parte a diviziei a pătruns în cel de al doilea defileu de la Fielso – Rakoș, prin Vargyas – Homorod, pentru a nimeri în același punct cu noi, pe versantul Homorodului.

În timpul acesta sosește generalul Arghirescu cu mașina.

El încalecă și pătrundem cu el în defileu. Infanteriștii avansează în grupuri mici, plutoane sau jumătăți de companii; senzație penibilă în defileul din terenul inamicului, când te aștepți la orice clipă să te întâlnești cu dușmanul, ascuns sau la pândă. Ne uităm instinctiv pe crestele care în ambele părți domină șoseaua; prin luminișurile copacilor zăresc câțiva oameni sus de tot; inima mi-a stat pe loc, crezusem că era dușmanul; sânt numai cercetașii noștri care merg din creastă în creastă.

Depășim mereu unitățile de infanterie care merg la dreapta, distanță reglată de două sau trei sute metri una de alta, pentru a evita orice surpriză. Detașamentele avansează sau stau pe loc: între două unități de infanterie se poate vedea câte o baterie, avansând la pas, încet, apoi din nou infanteriștii și iarăși o baterie și iar și iar soldați pe jos.

Drumul nu este decât un șir de poduri peste un râuleț; starea lor e lamentabilă; lemnul din care sânt făcute a fost distrus înadins în retragerea inamicului.

Pontonierii lucrează de zor; din timp în timp, întreaga coloană se oprește la semnalul avangardelor (care se fac prin cicliști sau prin semnalizare).

Atunci, generalul nostru descalecă și noi la fel, pe versantul râului care este acoperit ici și acolo cu plaiuri verzi, prin locurile unde nu sânt păduri.

Cu încetul, poienile devin mai dese, pădurea cedează locul câmpiilor, rămânând cu păduri numai vârfurile, ca o necunoscută ce atârnă mereu peste capetele noastre.

Desigur că înaintăm în necunoscut dar, cu încetul, senzația de apăsare avută la intrarea în chei face loc siguranței – amestecată cu încrederea că nici acum nu întâlnim pe acel dușman invizibil care de zile întregi fuge dinaintea noastră; încă puțin și începe să-mi fie dor de el!

După amiaza e înaintată, cerul de un albastru închis, drumul urcă până-n vârful care domină valea Homorodului Mic.

Am ajuns încetul la capul coloanei avangărzii; în fața noastră nu mai este decât o companie a Regimentului 11 Siret și compania cicliștilor diviziei.

Ne oprim pe culme, de unde vederea se întinde până la Homorod; în timpul acesta patrulele de recunoaștere, și după ele cele două companii care ne precedă, coboară pe drumul în serpentină care ajunge în vale.

Deodată împușcături pe flancuri; una, două, trei...apoi o rafală și...liniște!

Este cam ora șase seara; din locul unde suntem și până în josul văii compania de bicicliști ai Diviziei este legată de noi, prin curieri – un om la fiecare 50 metri; știrile vin în fraze scurte: «companiile au ajuns în josul pantei» și mai apoi: «ai noștri trec pe cotitură» (care-i ascunde de satul Homorod – Oakland).

În acel moment se aude o puternică rafală, urmată de alte salve și, la intervale, sunetele împușcăturilor de armă, care trag fără întrerupere.

Se transmite: «Satul e ocupat de dușman care ocupă casele.» O a doua companie a Regimentului 11-lea Siret – coboară panta în serpentine. Focul este intens, așteptăm cu teamă.

Sosește ordinul: «Toată lumea pe cai!» Și iată-ne coborând și noi versantul.

Infanteriștii înaintează cu pași lenți; călăreții și pedestrii sânt cot la cot, privind cu coada ochiului, cu îngrijorare, ce se petrece după cotitura stâncoasă care formează dealul ce ascunde privirilor noastre satul aflat în plin teatru de luptă, la o distanță de 200 – 300 metri.

În spatele nostru, în vârful dealului, apare prima baterie, urmată de a doua; chesoanele, ca niște jucării de copil, coboară mereu pe drumul cu cotituri; apoi întregul convoi se oprește timp de un sfert de oră.

În fața noastră infanteriștii companiei a treia a Regimentului 11 Siret avansează până dincolo de mica vale pe care o avem în fața noastră (valea Homorodului Mic) și apoi urcă pe dealul din față, lăsând astfel la dreapta satul. Aceasta deoarece pe dealul din față sunt posturile avansate ale dușmanului. Focurile se întretaie, în timp ce, pe dreapta, lupta este înverșunată la intrarea în sat.

Am descălecat și înaintăm în urma generalului Sănătescu și a generalului Arghirescu; colonelul Rujinski ²³, Botta (comandantul brigăzii de infanterie), cei trei ofițeri de stat – major, coloneii Alexiu, Constantinescu și Danilo și încă trei – patru ofițeri de legătură și de ordonanță.

Compania de bicicliști lupta cu înverșunare; câțiva răniți ne sosesc.

²³ **Nicolae Rujinski.** Născut la 19 iulie 1864. Soldat (15 februarie 1883). Elev al Școlii de Ofițeri (15 octombrie 1881). Sublocotenent (16 august 1886), locotenent (1 august 1891, căpitan (1 octombrie 1896), maior (10 mai 1907), locotenent – colonel (1 aprilie 1911), colonel (1 aprilie 1914), general de brigadă (1 aprilie 1917), general de divizie (1 aprilie 1919).

În urma noastră șoferul automobilului generalilor care ne-a urmat, aprinde unul din faruri, căci este întuneric. Îi atrag atenția că nu este prudent din moment ce putem fi văzuți de pe dealurile din față. El tot le aprinde. Nu trec nici două minute și aerul este scuturat de o lovitură de tun. Obuzul trece fluierând peste capetele noastre și se duce să explodeze pe pajiștea de la sută de pași de grupul nostru.

Nimeni nu este atins! Toți se privesc uimiți! Sântem reperați!

Un al doilea obuz, apoi un al treilea trec peste noi; tirul se reglează. Grupul nostru se împrăștie îngrozit – șoferul în grabă și-a stins farul. În mai puțin timp decât e necesar ca s-o povestim, călăreții, caii noștri, ofițerii de ordonanță, ofițerii superiori s-au dispersat ca un zbor de rândunici.

Colonelul Rujinski, flegmatic, pe marginea șanțului, îmi ordonă să merg imediat să-l întreb pe generalul Arghirescu ce să facem cu artileria care s-a grupat în pantă și continuă să coboare sub tirul inamic.

Ajung la calul meu cu greu, fiind un întuneric beznă și este o dezordine generală între cei ce duc ordine și cei ce încearcă să se adăpostească.

Pornesc în galop în direcția unde l-am văzut pe general adăpostindu-se. Strig mereu, «unde este generalul?» dar degeaba; soldații care trec nu știu nimic; un cavalerist care mă încrucișează îmi răspunde: «La intrarea în satul Homorodul Mare la stânga dumneavoastră!»

În același moment, cineva de jos, din întuneric strigă: «Opriți-vă! Cine sânteți? Eu sânt generalul Sănătescu! Locotenente, mergi imediat să-i dai ordin comandantului grupului de armată de artilerie să se retragă în spatele coastei de deal, în pădure; și fuga!»

Încerc să-i spun că comandantul de brigadă de artilerie mi-a dat misiunea să iau ordine de la generalul Arghirescu. «Mișcă de aici, și mai repede», îmi răspunde generalul.

Întorc calul și în galop urc dealul spre baterii. Obuzele flueră peste mine. Luna apare plină și aruncă puțină lumină în învălmășeala asta. Ajuns în vârful dealului, strig numele comandantului Puiu. «Comandantul Puiu aici!» Îl găsesc, îi transmit gâfâind ordinul.

E vorba să nu lăsăm artileria să fie prinsă, căci, după cum se pare, suntem înconjurați.

Comandantul Puiu îmi răspunde că nu poate executa ordinul care-i aproape o imposibilitate. Bateriile-i sânt acum pe câmpie, aliniate contra pantei; șoseaua e complet blocată de trupe care coboară, infanteriștii și artileria, cele două șuvoaie nu se pot încrucișa, căci șoseaua e prea strâmtă. «Fie, dacă așa e ordinul!»

Și se apucă să-l execute.

Cobor în galop panta abruptă care duce în vale; calul meu suflă greu; afară de drumul pe care-l «are în picioare» de azi dimineață pornit din Hidweg, el a făcut adineauri doi kilometri în galop de curse, în urcuș, până în vârful dealului (se poate galopa pe șosea din punctul unde sunt bateriile până în satul unde se dau lupte, căci aici drumul e perfect neted, pedestrașii merg pe margine, prin câmp, evitând astfel șosaua pe care este dirijat tirul dușmanului) și încă doi kilometri la coborâre.

În locul acum părăsit, unde adineauri îmi lăsasem colonelul, zăresc doi călăreți care se îndreaptă spre mine în fuga mare. La lumina lunii recunosc pe colonelul Rujinski. În persoană.

«Unde dracului te duci», îmi strigă. «Ce-i fi făcând?»

Îi raportează că am executat ordinul. «Ai făcut foarte prost! Imediat să-i duci ordinul dat de generalul Arghirescu care singur are comanda aici, căci cele trei baterii din grupul „Puiu” și după ele restul care vin, să coboare cât mai repede, să traverseze zona aflată sub tir, la trap și în pâlcuri succesive să ajungă la răscruce; de acolo, mă înțelegi, s-o ia la stânga – auzi bine? – la stânga! și s-ajungă la Homorodul Mare; acolo mă găsește pe mine! Auzi bine? Pâlc după pâlc și distanțați! Iar la răscruce, faci la stânga!»

Urc iarăși tot în galop, tot dealul în serpentină, îi transmit comandantului Puiu ordinul generalului Arghirescu, și pentru a cincea oară, o iau din nou la vale. Mă întâlnesc mereu cu călăreți ducând ordine. Preocupat cum sânt de greutatea de a-mi susține calul pe panta grea pe care risc să-mi sparg capul, sunetul exploziilor de obuz și împușcăturile în rafale mi se pare a fi mai scăzut și a se fi distanțat între ele mai mult ca înainte.

Odată ajuns la Homorodul Mare, la sud de Homorodul Mic, unde se dau lupte, descalec de pe cal. Drumul este ticsit de trupe. Piața mare a satului este plină de lume; îmi fac drum până la mașină unde se află generalul Arghirescu, înconjurat de statul său major. Dictează ordine. Aflu că am fost înconjurați, cum mă temeam; inamicul care rezistă în satul Oakland, la dreapta noastră, a evacuat Homorodul Mare, unde ne aflăm acum; trupele noastre înaintează peste dealurile dintre cele două sate și au ajuns dincolo de dealuri. A se nota că artileria grea care ne-a bombardat se află și ea dincolo de dealurile Homorodului.

Mi se spune că nu mai stăm mult aici, vom înainta prin valea Homorodului Mic pentru a urmări pe dușmanul care se retrage.

Este cam zece seara. Mor de foame, de la prânz n-am mai mâncat nimic; într-o casă vecină mi se spune că există pâine și brânză. Intru; mă aflu la o săsoaică bătrână care vorbește nemțește. De altfel, tot satul este săsesc; casele morocănoase sânt înconjurate de ziduri groase, ca niște cetăți.

Râul curge pe lângă moară, pe care umbra nopții o face să pară uriașă.

Din satul vecin împușcăturile se aud mai rare.

Colonelul Rujinski pătrunde cu mine, pe o scară cu 20 de trepte, în locuința bătrânei și îmi dictează, ca și altor doi ofițeri, timp de o oră și mai bine ordine pentru toate bateriile care, între timp, trec pe sub ferestrele noastre cu un zgomot greu și ritmat.

S-a făcut miez de noapte trecut când, cu ordinele scrise în cinci exemplare, ne apucăm să mâncăm brânza, castraveții cu sare și ouăle pe care bătrâna săsoaică, speriată, mi le-a servit pe o masă lungă de lemn.

Afară de femeia asta n-am văzut pe nimeni în satul acesta care pare părăsit. Totuși nu este; voi putea mai târziu să constat. La ora unu noaptea ieșim din casă pentru a încăleca din nou și a ne continua drumul în direcția luată de trupele noastre. Se pare că acțiunea va trebui să înceapă din nou în dimineața următoare, așa reiese din ordinele pe care le-am scris adineauri. Fiecare baterie

primește indicarea misiunii sale, poziția ei și legăturile ei, precizate întocmai.

Dușmanul, cu forțe destul de importante, va ocupa târgurile Homorod și Kohalm, ca și înălțimea înconjurătoare; asta este cam la 15 km de noi.

Cu pași înceți urmăim drumul aglomerat cu bateriile Regimentului 11 Artilerie, al cărui grup 1 – comandant Pastia, a trecut prin defileul de la Vargyas (Vărghiș), unde infanteria s-a ciocnit cu dușmanul. Regimentul 16 Artilerie mi-a luat-o înainte, spre pozițiile sale. În timp ce mergem se aude tunul dinspre dreapta.

Luna s-a acoperit cu un fel de ceață umedă și ne înfășoară; așipesc pe calul meu, alături de sublocotenentul Sachelarie, unul dintre cei mai buni ofițeri ai Regimentului 11 Artilerie.

După șase kilometri de drum drept, pe marginea versantului Homorodului, intrăm într-un sat lung, întunecos care călărește peste un râu cu nenumărate podețe și poduri dărăpănate.

Mă simt obosit!

Descălecăm și sunt aproape adormit, așezat pe o bornă, când colonelul mă cheamă și mă trimite să-l întreb pe generalul Arghirescu părerea sa cu privire la îndoiala ce o are asupra ordinului transmis.

O iau înapoi la trap mic și pornesc pe drumul spre Ujfalu (Satul Nou). La trei kilometri de acolo iată mașina generalului, urmată de un camion; îl opresc și-i transmit ordinul. Îmi răspunde că totul e în ordine așa că înaintează încet până aproape de marele sat pe care l-am părăsit adinaori. Este Szaimbor – Jimbor pe românește. Escadronul de ștafete, cu locotenentul Peteu, merge după mașină.

Toată lumea se oprește la intrarea în sat. Generalul Arghirescu îmi dă ordin să stau pe lângă el. Mă așez pe treapta automobilului și nu întârzi să adorm; este ora trei dimineață. Am impresia că abia am adormit, când aud că sânt chemat încet de general: «Zamfirescule, urcă pe cal și du ordinul meu colonelului Gorgos (care este comandantul Regimentului 16 Artilerie): va deschide focul cu toate bateriile lui înainte de răsăritul soarelui pe satele Homorod și Katza (Cața); mai ales să nu întârzie! Îl veți găsi pe colonel pe șosea, dincolo de sat.»

«Înțeles, Domnule general!» Și iată-mă din nou traversând lungul și neospitalierul sat Jimbor, călare pe credinciosul meu Micu.

* *

*

Dincolo de sat, intru într-o vale alungită, mărginită spre apus de dealurile Homorodului.

Zorii zilei noroase luminează trist șosaua înconjurată de verdeață udă de roua dimineții. Calul, la fiecare pas, apleacă capul spre a culege o gură de iarbă.

Coloana de munițiuni de artilerie, chesoane de infanterie, oamenii stau înșirați de-a-lungul drumului; aceștia din urmă amorțiți și umblând aiurit ca unii ce n-au închis ochii toată noaptea. Întreb mereu de colonelul Gorgos. Mi se răspunde: «mai înainte, mai înainte!»

După mai bine de jumătate de ceas de drum, zăresc pe coasta dealului bateriile în contrapantă, unele la intrarea pădurii ce acoperă muchea dealului, altele mai jos; par aproape și sânt totuși îndepărtate.

S-a făcut ziuă. Soldații taie crengi de copaci, alții cară buturugi de proptesc tunurile în pantă; s-aude un zgomot continuu de securi, răspândit în pădure.

Atelajele, mai pe vale, pasc.

Bateria căpitanului Muscalu nu știe unde este colonelul! La a 2-a, la care mă duc în galop, căci timpul trece și nimeni n-are de gând să înceapă tragerea, unii lucrând la tăierea crengilor prea groase și joase, alții împingând tunuri, cu strigăte, cu înjurături, totul pe povârnișul alunecos al pădurii, nu se știe nimic despre colonel. Unii spun că s-a dus la recunoaștere, alții că se găsește jos, pe șosea, ba c-ar fi luat-o în sus, spre pădure.

O iau și eu la deal, în pădure, căci mi se pare mai verosimil că s-a dus să recunoască pozițiile.

Pădurea, cu crengile uscate răsună ca o sală. Aud în depărtare sunete. Urc, urc mereu! Calul nu mai poate – stau și ascult! E ceasul șase! Mă cuprinde o disperare că nu pot fi exact pentru

primul ordin ce-l transmit. Iată un călăreț care urcă spre mine; încă spune că a luat-o pe aici.

Urcăm în trap mare câteva minute și, deodată, la o cotitură, găsim vreo 12 călăreți, cu colonelul în frunte, scoborând între pomi.

Îi transmit de îndată ordinul. El ridică umerii: «Ce să trag, dacă nu văd nimic? Bateriile mele nu pot trage nici în Homorod, nici în Katza.» Îl rog atunci să iscălească de primirea ordinului.

E ceasul șase și jumătate.

«Du-te – spune dânsul – și comunică colonelului Rujinski de ordinul generalului; eu nu pot trage, pleacă numaidecât.»

Scobor deznădăjduit de apatia colonelului și ieșind din pădure, mă îndrept spre grupul de cai și aici iar unul îmi spune că l-a văzut pe colonelul Rujinski mergând în sus, altul că l-a zărit trecând în jos. Cică-ar fi la Mirkvasar (Micloșoara), în satul care se găsește la trei kilometri de aici. «Ba nu – îmi spune un călăreț pe care îl întâlnesc pe când mă îndreptam spre Mirkvasar – satul nu e încă ocupat de noi! Nu poate fi acolo!»

Eu, totuși, mă îndrept spre Mirkvasar, dar terenul, odinioară umed de rouă, acum parcă e mlăștinos; într-adevăr, ceva mai încolo, picioarele calului se afundă în nămolul verde al bălții.

Mă întorc, cerc în zadar să trec gârla care e lată numai de câțiva metri, are totuși malurile prea drepte.

Sânt extenuat și amărât.

Descalec, căci Micu nu mă mai duce și, pe jos, mâncând un ou răscopt, pe care am avut grija să-l iau de la gazda noastră de cu noapte, o iau ocol până la podețul ce se găsește înapoia noastră și, de acolo, cu calul de dârlogi, până-n apropierea satului unde întâlnesc mulțime de trupe românești, între care și un călăreț care îmi spune că comandantul brigăzii a tras la preot.

Nu mai înțeleg nimic; cum se poate ca colonelul Rujinski, în loc să fie la regimentele sale, să se afle în praznic, la popa din sat?

Satul Mirkvasar e mare și așezat pe un deal; locuitorii sânt români, sași și unguri. Partea de sus a satului e ocupată de românii care sânt avuți și cu stare.

În curtea părintelui sumedenie de soldați; femei aleargă în toate părțile, cu câni de lapte, cafea, ceai, cu pâine și brânzeturi. Intru în casă; două camere pline de ofițeri mâncând cu zgomot și bucurie, unii la mese, alții pe paturi, pe scaune. În sufragerie, colonelul e la masă, împreună cu generalul Sănătescu.

Îi comunic ordinul, îi spun că colonelul Gorgos nu vrea să execute neputând bate până acolo, dar că generalul – comandant al diviziei m-a trimis într-adins spre a repeta să nu se întârzie.

Colonelul îmi spune, împreună cu generalul Sănătescu, că este la curent, că chiar Sănătescu a decis să nu se mai tragă. Eu nu mai zic nimic. M-așez la masă și mă hrănesc. Nu trece mult și iată căpitanul Constantinescu, de la Statul Major al Diviziei, șoptește ceva la urechea colonelului, apoi iese. Mă iau după dânsul, rugându-l să mă ducă cu automobilul lui până la general care se află la Zsambor (Jimbor), spre a-i comunica de executare.

În zece minute de drum, sântem ajunși lângă automobilul generalului care îmi strigă că nu știu să execut ordinele, cum se face că până acum nu s-a început tragerea, că sântem cu toții nemernici etc...Întoarcem automobilul și fuga după automobilul generalului care a și cotit drumul spre Mirkvasar.

Când intrăm în sat, pe șosea întâmpinăm pe Sănătescu și colonelul Rujinski, cu escortele lor. Generalul Arghirescu, foarte aprins, dă ordine și pare a-i ocări; «înaintarea fără întârziere! Ați pierdut un timp prețios!», îl aud spunând pe general.

Sub ploaia mărunță de toamnă ce a început să cadă, încălecăm iarăși și înainte!

Pe șosea ieșim din sat pe partea cealaltă și trecem gârla Homorodului pe un pod, apoi urcăm spre dealurile de dincolo de apă.

Ajunși pe deal, găsim pe partea cealaltă, sub deal, calea ferată a liniei importante ce duce la Budapesta; dincolo, numai decît, satul Homorodului, cu o biserică la mijloc și căi largi și împetrite ce se întind ca raze împrejur. La intrarea în sat, întrebăm dacă satul este ocupat de inamic. Ne spun locuitorii că acu un ceas au plecat ultimile detașamente de husari. Iată de ce generalul era atît de supărat că

artileria noastră nu i-a surprins astăzi dimineață! Și avea dreptate! Ne-au scăpat de sub mână.

E cam 12 din zi; după jumătate de ceas de oprire în piața mare, timp în care infanteria înaintează spre a recunoaște șoseaua, o pornim înainte.

Urmași de escorta brigăzii de artilerie – artileria ne urmează eșalonată cu trupele de infanterie – colonelul Rujinski, cu noi și cu steagul albastru al comandantului, întrecem eșaloanele de infanterie și artilerie și ne apropiem de capul coloanei. La ieșirea din Homorod ajungem pe comandantul Regimentului 11 Siret, colonelul Angelescu, mititel, gesticulând pe un bidiviu alb.

Dânsul vorbește cu foc de «nemernicii de fugari!», «pungașii de unguri!», «Lasă pe mine!»

Încă trei kilometri la pas, când, la o cotitură, ne apare, după un dâmb, o vale închisă de păduri și dominată de ruinele umbroase ale unui castel medieval, clădit pe un pisc ascuțit. Sub castel, un târgușor așezat în pantă, până în vale, aducea aminte de orășelele italienești din Umbria, cocoțate pe câte un vârf de deal, împrejurul unei ruine importante.

Este Kohalm-ul cu „Cetatea Neagră.”

La un kilometru de oraș, coloana se oprește iarăși și colonelul Angelescu împrăștie companiile sale pe dreapta șoselei, sus spre deal, pe stânga în vale, pe pășune, pe când vârful înaintează cu precauție drept înainte, pe șosea.

Orașul este evacuat de inamic, căci altfel îmi închipui că n-ar întârzia să tragă în noi, de sus, de pe muchie. Colonelul Rujinski deasemeni este de părere că nu e nimic acolo; dar îmi dau seama că nici el nu știe precis. «În Homorod – ne spune el – inamicul a plecat de la nouă ore dimineața!» Deci, calculele generalului erau juste. Artileria noastră i-ar fi prins acolo.

Companiile se desfășoară în lungă linie de trăgători peste toată câmpia, urmând fiecare pe șeful ei ce pășește la zece metri înainte. Unii urcă spre deal. S-aud sunete de trâmbiță, fluierături, strigăte: «către mine, băieți!». Colonelul Angelescu fuge agitat de la unii la alții, dând povețe. Nu prea înțeleg această desfășurare. Mi se

spune că-n spatele Castelului se află un defileu unde se crede că austro – ungarii vor opune rezistență.

Noi urmăm la pas pe colonelul Rujinski; am ajuns în vârful avangardei de infanterie; nu ne oprim. Iată primele case ale târgului. Obloanele sânt închise; nimeni pe uliță afară de un cerșetor șchiop care ne întâmpină la intrarea târgului; îl întrebăm de inamic; n-a văzut pe nici un soldat în târg, «desigur că sânt departe!» Mai încolo puțin, ne ies în cale femei cu pâine și sare; le întrebăm și pe ele de inamic; ne asigură și ele că nu e picior de soldat. Colonelul se întoarce către mine: «uricios mai era și cerșetorul acela!» Apoi: «e evident că nu sânt trupe, altfel nu s-ar plimba ăștia pe ulițe.» Înaintăm încă vreo 300 metri pe strada principală; ropotul cailor răsună între case; sântem cu escorta vreo zece călăreți între care și colonelul Gorgos (a cărui baterii au părăsit pozițiile de la Mirkvasar – Zsaimbor și sânt și ele eșalonate pe șosea în urma noastră).

Pășim falnic până la piața mare din centrul târgului. Acolo, colonelul Rujinski, care merge în frunte, întoarce calul spre escortă și strigă: «Băieți, să căutăm la arme!» Dar n-apucă să spună și iată o rafală de gloanțe ce ne șueră la ureche; după câteva secunde a doua rafală, și o a treia care pârâie pe zidul din față. Sântem surprinși!

De pe casele ce domină strada, cocoșați pe deal, pârâiala de focuri continuă: inamicul ocupă păduricea și castelul. Ne-am împrăștiat instinctiv, căutând adăpost lângă zid. Caii se foiesc, gloanțele bat ca grindina pe acoperișul caselor.

Singur colonelul, mândru, cu steaua de brigadă în frunte, stă în mijlocul șoselei și blestemă: «lăsați, bandiților, c-o să vă arătăm noi acuși!» «Domnule colonel, ferțiți-vă!», strig eu.

«Lasă, băiete, mai bine adă artileria, artileria în galop, să pue în poziție pe poiană și să-mi măture tot târgul, dar fuga!»

Dau piteni calului și cu mine este și sublocotenentul Slăvescu și marș – marș, a la cravache, ieșim din sat urmași de pârâiala de gloanțe, căci sântem complet descoperiți. Văd ca o nălucă trupele noastre de infanterie culcate în șanșul șoselei, unii înaintând în salturi, alții culcați pe burtă și ochind; calul meu zboară și alături de el murgul lui Slăvescu. Ajungem împreună la baterii și într-o clipă

trei din ele pornesc în galop și se pun în tragere pe dreapta și stânga șoselei.

Cinci minute și tunul începe să bubuie fioros; nori albi de fum se desprind pe negreața pădurii. Apoi obuze percutante se sparg pe zidurile castelului și ridică valuri de fum și de praf. Blocuri se desprind, iar noi strigăm de bucurie. Tirul nu încetează. Ai noștri trag ca la horă, acu .pe pădure, acu pe casele din Kohalmul din deal, de unde au fost primiți cu focuri.

O iau înapoi spre Kohalm; iată și colonelul Rujinski, în galop mic. Ne oprim și o luăm în sus pe deal, spre dreapta șoselei, însoțindu-l pe colonel, căruia comandantul Regimentului 11 Siret i-a trimis un ofițer de legătură spre a primi ordinele, căci, în lipsa generalului – comandant al diviziei, comanda ofițerilor revine celui mai mare în grad, adică colonelului Rujinski.

Infanteria a pătruns în sat; pe dreapta satului sânt dealuri înalte, dincolo de care au dispărut primele eșaloane ale infanteriei noastre. Se aud continue rafale de focuri; prin dealul din dreapta ei au ajuns la castel și-l iau cu asalt. Aud pentru prima dată distinct mitralierele; căci noaptea trecută le-am auzit dar nu le cunoșteam. Acu de când le-am auzit odată nu le mai uit. Țăcăneala sinistră și intermitentă încetează. Colonelul cu Slăvescu, mine și cu doi călăreți urcăm la pas panta alunecoasă pe dreapta satului.

Lupta are loc dincolo de creastă, pe versantul celălalt. Din dinapoi, companiile noastre trimit ajutoare spre a umple golurile liniei întâi. «Inamicul a fost surprins pe timpul mesei! E numeros! N-are artilerie!», iată ce pot afla. Am ajuns aproape pe culme când un strigăt prelung ajunge până la noi: «Artileria! Artileria! Să vină artileria!».

Dealul alunecos nu ne permite să mergem repede. Colonelul e nedumerit, nu știe unde să trimită artileria deoarece noi nu vedem nimic! Strigătele continuă!

«Luați o decizie, domnule colonel!» îi spun eu, prins de frigurile luptei!

«Du-te și adu bateria de la 16 Artilerie, căpitan Muscalu! Să treacă la trap prin sat și să înainteze înconjurând cetatea și va vedea ce este de făcut acolo!»

Întoarce-l iarăși pe Micu la vale și la trap până la șosea; comunic ordinul căpitanului Muscalu care a și pornit în trap mare; trece satul și dispare dincolo de deal. Strigătele de artilerie nu încetează.

Eu urc iarăși dealul spre a mă reîntoarce la colonel. Sunt pe creastă, la înălțimea castelului. Artileria inamică a început să tragă (deci svonul că inamicul n-are tunuri e fals); de sus, de pe culme, văd toată priveliștea. O serie de văi, ondulate; companiile, grupuri, grupuri înaintează. Norii rotunzi și cenușii de fumul obuzelor sparte dau peisajului aspectul caracteristic al tablourilor luptelor lui Napoleon, cum le-a eternizat Girard.

Cărarea pe care o urmez șerpuiește la vale. Pe câmpie, peste tot, aruncate ranițe, mantale, bocanci, învelitori, gamele, ici și colo câte un rănit. Obuze răzlețe cad, unul ici, apoi altul pe muchia de alături.

Ofițerii pe care îi întâlnesc mă îndreaptă spre fundul văii, unde trece șoseaua, în spatele castelului.

Acolo îl ajung pe colonel. Explicația cererii de artilerie este următoarea: infanteriștii, cei dintâi care au trecut muchia, au putut zări, pe versantul opus, două tunuri mari de 105 cm, înhămate pe șosea, în repaos, pe când oamenii mâncau. Între dânzii și tunarii, infanteria inamică; de aceea cererea de artilerie, care să facă un tiraj de baraj în spatele inamicului, împiedecându-l astfel de a se retrage și permițând infanteriei noastre să captureze tunurile; din nefericire mișcarea a fost executată prea lent iar tunurile austro – ungare, simțindu-se văzute, au dispărut după creastă, de unde continuă să tragă.

E ora trei și jumătate.

Divizia a 10 - a, venind din Olt – Bogot, trece pe aceeași șosea. Întâlnesc prieteni din București, din Regimentul 10 Artilerie. Generalul Arghirescu care a sosit și dânsul cu automobilul, se află pe șosea.

Soldații dintr-un regiment de infanterie aduc câțiva prizonieri, între care și un aspirant – ofițer croat, comandantul grupului de cetate. Dânsul protestează pe nemțește că este tratat ca un soldat; cere să fie dus cu trăsura; când mă apropii de dânsul, mă doboară mirosul de coniac; este pe trei sferturi beat. Sergentul care conduce plutonul cu prizonieri raportează generalului că, după ce s-au predat comabașanții de pe ruinele castelului, subofițerul acesta cu trei soldați rămăseseră ascunși printre ruine, când niște petriș prăvălindu-se sub picioarele lor i-a trădat; dâșii însă au început să fugă printre blocurile de stâncă și nu au putut fi prinși decât în urma câtorva împușcături.

După cum aud, erau peste trei batalioane de austro – croați în valea unde ne aflăm acum, fugăriți și poposind sub paza ariergărzii din Kohalm, care ne-a primit cu focuri. Fiind surprinse, aceste trupe s-au retras în dezordine iar acum rezistă pe dealurile din fața noastră. Prizonierii, pâlcuri, pâlcuri trec lângă noi; sânt urâți, albi de praf pe hainele cenușii, murdari și cu fețe speriate (Dealtminteri, în tot cursul războiului, mai în urmă, am putut observa aceeași privire speriată și cu totul deosebită, la toți prizonierii; imediat după prinderea lor; aer datorat atât ostenelei luptelor, cât și stării sufletești).

Cum stăm descălecați pe marginea șoselei, primesc ordinul de a mă reîntoarce la Homorod și de a pregăti cantonamentele pentru brigada de artilerie.

Calul meu e atât de obosit încât cu vârful de fier ascuțit al unui baston găsit îl împung și totuși nu iese din pas! E ceasul cinci când ajung pe piața din Homorod.

Cu creta însemnez în pripă câteva case de-a-rândul pentru colonel și statul major, apoi intru într-o căsuță spre a mă odihni, cu voia colonelului care va sosi și dânsul și cu care sânt legat printr-un sergent.

Sânt 36 de ceasuri de când sânt în continuu (cu întreruperi de maxim o oră) călare; am schimbat patru cai. Acum osteneala mă ajunge și mă doboară. În camera unde mă poștește o săsoaică bătrână, văd pe un ofițer parcă cunoscut mie, culcat, dar nu-l

recunosc, atât mi-e mintea de obosită; cad pe patul de alături – zdrobit.

Când mă redeștept e șapte dimineața. Am dormit 13 ore în șir. Atât îmi dau seama că, prin somn, geamurile tremurau, iar că o canonadă violentă făcea să bubuie ușile.

Aflu că toată noaptea parte din divizia noastră, cu alte divizii proaspete, au luptat dârz cu inamicul, întărit în regiunea Cața – Baraolt.

Brigada noastră a fost retrasă în satul Homorod. Ofițerul cu care am dormit alături este sublocotenentul Slăvescu, pe care nu l-am recunoscut aseară din cauza frigurilor de oboseală.”²⁴

* *

*

Revenind asupra valorii istorico – documentare a mărturisirilor rămase de la Alexandru Duiliu Zamfirescu, fără îndoială, acestea conturează în linii adânci și sigure ceea ce se întâlnește mai rar în literatura istorică: dimensiunea umană a războiului, reflectată în trăirea participantului, în simțurile sale, în conștiința sa.

„*Note din timpul Războiului 1916 – 1917*”, acum după scurgerea a nouă decenii, ni se înfățișează nu numai ca o mărturie, ci și ca o adevărată lecție de istorie a Neamului care ne obligă a o prețui și transmite viitorimii.

Răspunzând celui mai apropiat și statornic prieten al lui Duiliu Zamfirescu și al familiei, Nicolae Petrașcu, într-o scrisoare trimisă din Rio de Janeiro, din iulie 1935, Alexandru Duiliu Zamfirescu scria: „*Acel ce trăiește o viață întreagă în mahalaua orașelului său de origină, fie el chiar Focșanii adolescenței mele, nu poate să aibă decât în mod abstract idee despre ce însemnează dorul de țară. Noi însă, care am petrecut cea mai mare parte din viață în străinătate, cunoaștem adevăratul dor de țară...un sentiment permanent viu, permanent răscolit.*

²⁴ *Ibidem*, f. 28 - 51

Patriotismul fiind un sentiment în profunzime iar nu o concepție extensivă, se manifestă, pentru fiecare din noi, prin atracțiunea irezistibilă către colțul de pământ de care ne leagă un trecut fie al nostru, fie al părinților.

Pentru mine, de o pildă și cu toată pasiunea de a auzi pe primul grănicer vorbind românește și cu toată convingerea că de la hotar începe un aer mai suptil și mai prielnic fericirii, totuși, în gândul meu, toate trenurile venind din Apus nu au decât o destinație, Focșanii, terminus sentimental al existenței mele, pe dealurile încununate de vii, în acel minunat colț al Milcoviei, unde odihnesc cei scumpi...”²⁵

Oferindu-i cititorului această emoționantă și intimă mărturisire a legăturii autorului „*Notelor din Războiul 1916 – 1917*” cu locul de obârșie al familiei, o facem pentru a-i adăuga documentului, pe lângă valențele subliniate și apartenența lui patrimoniului cultural al Focșanilor, istoriei acestor meleaguri.

O facem cu nedisimulată satisfacție că, prin rândurile de mai sus, ne-am împlinit o datorie față de cărturarul și diplomatul Alexandru Duiliu Zamfirescu, față de Muzeul Vrancei, instituție a cărei menire este și va fi reflectarea trecutului nostru istoric.

²⁵ Alexandru D. Zamfirescu, *Pe căi de miazăzi*, Editura Luceafărul, București, 1956, p. 14 - 15

AMINTIRI DIN TIMPUL RĂZBOIULUI 1916 – 1918

Text îngrijit

Maria Mihăilescu

Amintirile de pe Frontul Românesc ale medicului militar Alice Stamati-Claudian sunt scrise în primăvara anului 1976, după 60 de ani de la începutul Războiului pentru Întregirea Neamului.

Trecerea timpului nu a afectat aducerile aminte ale autoarei; ele au rămas proaspete, purtând amprenta unei mari sensibilități:

„La vârsta mea, am socotit că nu e de prisos să scriu aceste rânduri „aduceri aminte” – ce au fost trăite, de o tânără româncă, fostă pe atunci studentă a Facultății de Medicină din București, aduceri aminte în care eu îmi depăn o parte din firul vieții, ce a fost tors, începând din ziua de 14 August 1916, până spre sfârșitul lunii august 1918”.

Amintirile reprezintă și o motivație autobiografică, sentimentală. Alice Stamati a fost fiica colonelului Vasile Stamati, figură luminoasă și plină de eroism, comandant al Regimentului 32 „Mircea”, remarcat în luptele de la Câmpulung, Dragoslavele, Lerești. Moare eroic în marea epopee a Mărășeștilor.

Războiul în vâltoarea lui o face martoră directă a evenimentelor, mai întâi ca externă la Spitalul Colțea din București, devenit spital militar.

Studiile din anii facultății s-au împlinit și tragic și sublim cu orice viață salvată.

Paginile amintirilor sunt însoțite de fotografii în care alături de medicul sublocotenent Alice Stamati apar prof. dr. Iacob Iacobovici, medic locotenent Alexandru Crăiniceanu, medic locotenent din Legiune Ardeleană, Silviu Țeposu, locotenent Dan Hiottu, aghiotant al

generalului Alexandru Averescu (devenit mareșal în 1930), ofițeri din Misiunea americană și alții.

Cel ce și-a slujit țara cu armele sale, pana, vioara și bagheta, marele muzician George Enescu, este evocat ca o sfântă amintire a autoarei.

Cu modestie, dr. Alice Stamati - Claudian consemnează că „*pentru munca depusă în slujba patriei mele, în perioada războiului 1916 - 1918*” a fost decorată cu Ordinul „*Coroana României cu spade*” în gradul de drept Cavaler, „*Crucea Comemorativă*” a războiului 1916 - 1918, „*Medalia Aliaților*” și alte distincții, o recunoaștere a celei care și-a încheiat nobila misiune ca medic al Ministerului Învățământului și al Eforiei Spitalelor Civile din București.

* *
*

În vara anului 1916, la izbucnirea războiului mondial eram în vârsta fragedă a tinereții – studentă în anul IV a Facultății de Medicină din București.

Isprăvisem concursul de externat, la Eforia Spitalelor Civile și conform alegerii, în urma clasificăției, luasem locul de externă la Spitalul Colțea, în clinica prof. dr. Petrini – Galați, Serviciul Dermatologic.

Familia mea, locuia la Ploiești – tatăl meu militar, lt. colonel Vasile Stamati, viitorul erou de la Mărășești care a condus atunci ca comandant, Regimentul „Mircea” nr.32 în legendara luptă în cămăși din ziua de 25 Iulie 1917 luptând și murind în fruntea regimentului – era în acel timp de izbucnire a războiului ajutor de Comandant al Regimentului „Mircea” nr.32 din Ploiești și avea și sub comanda sa batalionul II din același Regiment.

De mai bine de un an de zile, regimentul fusese dizlocat din garnizoana de reședință Ploiești, spre zona de frontieră și se găsea o parte la Măneci - Ungureni, iar alta, batalionul II, condus de tatăl meu la Cheia la poalele munților Carpați spre trecătoarea Bratocea.

Mobilizarea generală, a armatei, a fost decretată la 14 August 1916, iar declarația de război, a fost cunoscută de către popor, în ziua de 15 August 1916 dimineața.

Cobor dintr-o veche familie și anume ramura moldovenească a familiei Stamati – căci o altă ramură a acestei familii se stabilise în Basarabia.

Începând cu secolul XVI întâlnim mulți „Stamati” în istoria Principatelor – oameni cu simțăminte frumoase pentru patria lor și cu o cultură ridicată.

Bunicul meu a fost militar, căpitanul Gh. Stamati, tatăl meu de asemeni militar, colonelul Vasile Stamati.

Crescută într-o atmosferă de cinste, datorie, iubire de țară, fără a face nici o diferență de clasă socială și de rasă – apropiată și blândă, îndatoritoare până la sacrificiu față de toți cei ce mă înconjoară și cu marele entuziasm al tinereții și cu tot devotamentul ce îl aveam pentru țara mea, am înțeles și eram pătrunsă că și eu trebuia să îmi fac aici în zona internă, datoria pentru patria mea, așa precum și-o făcea tatăl meu, pe front și cum și-o făceau și mama și sora mea și una și alta în spital îngrijind de răniți.

Mi-am zis, că îmi voi face datoria, la „Spitalul Colțea” acum militarizat în întregime – la care fusesem repartizată în urma concursului de externat dat – voi lucra în liniște și ajuta și eu țara ferită în spital de ori și ce pericole, gloanțe, obuze, bombardamente. Dar toate acestea, au durat doar o clipă – și iată-ne și pe noi amenințați, de Zeppelin și de aeroplanele dușmane, care fără cruțare loveau cu sălbăcie și în populația civilă.

De cele mai multe ori, ziua, la orele când lumea venea de la serviciu și străzile erau mai populate, veneau în formație aeroplanele tip „Taube” albe strălucitoare nespuse de frumoase, dar de data aceasta, acești frumoși porumbei, simbol al nevinovăției și al păcii, reprezentau simbolul morții.

În prima noapte, după declararea războiului, în noaptea de 14 spre 15 August 1916, am fost vizitați de Zeppelin 101 – acesta a aruncat bombe explozive și bombe incendiare.

Dușmanii își făcuseră obiceiul ca noaptea să atace Zeppelinul, iar ziua aeroplanele – germanii aveau o bază în Bulgaria de unde porneau atacurile în România - sirenele sunau imediat ce treceau Dunărea, urma apoi tragerea clopotului mare de la Mitropolie urmat de tragerea clopotelor de la celelalte biserici și apoi șueratul sergentului de stradă. Luminile, în București, erau camuflate – geamurile vopsite în albastru, sau acoperite cu hârtie neagră – felinarele foarte rare aprinse din loc în loc camuflate și ele – nerespectarea ordonanțelor se pedepsea riguros. Circulația era foarte anevoioasă și se întâmplau multe accidente – aspectul străzilor era sinistru. Când Zeppelinul, trecea înapoi Dunărea, de data aceasta suna sirena de la Arsenal și atunci lumea părăsea adăposturile.

Nici acum, în anul 1976, deci după 60 de ani nu voi putea uita niciodată spectacolul ce mi s-a întipărit adânc în minte din ziua de 25 septembrie 1916.

Într-o frumoasă și însorită zi de toamnă când după ce muncisem din greu în spital, care acum era cu totul la dispoziția armatei – și unde în toate serviciile spitalului cu foarte mici excepții nu se mai făcea decât îngrijirea răniților și bolnavilor aduși de pe front și din apropierea frontului – către orele 2 ½ - 3 după amiaza ne aflam în sufrageria spitalului, unde după o masă ce o vom lua destul de rapid, urma să ne reîntoarcem în serviciu să ne continuăm munca întreruptă prin o mică pauză – Deodată începem să percepem un zgomot ne mai auzit de noi – un zumzet de motoare, care se înțețeau din ce în ce se apropia mereu și cu toții am lăsat mâncarea și am alergat pe terasa spitalului Colțea și urmărind zgomotul ochii noștri s-au îndreptat spre cerul albastru senin fără nici un nor – și în ignoranța noastră, asupra intenției dușmanilor care credeam fac o demonstrație – contemplam grupele de avioane albe strălucitoare 5 avioane tip „Taube” de toată frumusețea – și nici prin minte nu ne trecea că într-o clipă vor deslănțui unul din cele mai dezastruoase bombardamente în plină zi asupra populației nevinovate a Bucureștiului.

Bombele pe care le urmăream cădeau în apropierea și în jurul spitalului, căci ei au urmărit străzile cele mai populate –

cartierul comercial str. Lipscani, piața Sf. Gheorghe, piața mare și împrejurimile – Spitalul nostru se găsea în mijlocul lor.

Nici nu am putut să ne desmetim bine de groaza ce ne cuprinsese – căci, imediat am fost chemați – la camera de gardă. Într-o clipă, curtea și culoarele spitalului s-au umplut de târgi cu răniți aduși de camioanele sanitare – mulți muribunzi, femei înnebunite de groază, grav rănite – care strâneau la pieptul lor, corpul copiilor lor și nu își dădeau seama că erau morți – femei cu răni grozave – cu rochiile pline de sângele ce șiruiau din răni – oameni cu fețele zdrobite, cu fălcile rupte – cărnurile care le atârnau – un spectacol îngrozitor – și așa apoi ziua și noaptea lucrul nu mai înceta – amputații mari, pansamente grele, acesta a fost doar începutul – zilnic se scurgeau tărgile venite, mereu, cu noi și noi răniți.

În acea zi au fost asvârlite 30 de bombe – rezultatul a fost 500 morți și peste 1.000 răniți. Bombardamentul, după cum am spus, se făcea mai întotdeauna în centrele mai populate comerciale mari și la orele când strada era mai aglomerată.

Spitalul Colțea, fiind un mare centru chirurgical condus de diverși chirurghi specialiști printre care prof. dr. Toma Ionescu, prof. dr. Herescu, prof. dr. Iacobovici, docenții doctori Cealâc, Stromingher, Grigoriu, prof. Manolescu – și alții – apoi și prin situația așezării lui în centrul capitalei, era foarte aglomerat. Noi aveam titlul funcției noastre de externi, eram și noi mobilizați la armată, iar datorită bunului nostru efor prof. dr. Gerota renumitul nostru chirurg – ne-a dat locuința în spital în camerele rămase libere ale internilor de spital prin plecarea lor la diverse unități de front și în același timp ne-a dat și masa gratuită – în felul acesta viața noastră fiind mai ocrotită și munca noastră fiind mai cu folos și chiar marii chirurghi când era mult de lucru rămâneau și ei noaptea în spital.

Tatăl meu lt. colonel Vasile Stamati își făcuse intrarea în război, primind botezul focului în trecerea munților Carpați în Transilvania prin pasul Bratocea pe unde și de unde au înaintat biruitori, destul de repede. La data de 25 septembrie 1916 a fost rănit

la mână și obraz în luptele de la Bran O.Z. 54 C.P.A. – a fost pansat pe front nu și-a părăsit nici o clipă postul. Nu tot astfel stăteau lucrurile pe alte fronturi. Greutățile ce le întâmpinaseră trupele românești pe frontul de luptă cu bulgarii și cu germanii – în Dobrogea și la frontiera cu Bulgaria – au făcut ca să se ia măsuri de întărirea trupelor române pe aceste fronturi cu unități care luptau în Transilvania unde situația deocamdată nu era chiar așa grea – și printre unitățile aduse a fost și Regimentul „Mircea” nr. 32 care trebuia să treacă Dunărea pe un pod de vase pe la Flămânda. În drum spre Dunăre trecând prin București către Giurgiu regimentul a făcut un mic popas de câteva ore în stația B. M. triaj (Chitila). Aceasta, către începutul lunii septembrie 1916. Tatăl meu, a trimis un curier la spitalul Colțea, să mă anunțe, să vii imediat să mă vadă – am trebuit să cer îngăduința de a pleca de la vizită prof. dr. Petrini Galați în al cărui serviciu mă găseam – ca să-mi văd părintele – răspunsul său a fost un „nu” categoric și grav.

Acest profesor avusese un fiu, care murise la vârsta de 20 de ani – și după aceea în viața lui totul era sobru – pe figura lui nu se vedea nici o rază de lumină, era îmbrăcat totdeauna în negru – halatul lui de spital era din pânză neagră, toate lucrurile în cabinetul lui erau învelite cu postav și catifea neagră, toată lumea în serviciu mergea în vârful picioarelor nu se scotea o vorbă de prisos – totul se reducea la îngrijirea apropiată a bolnavilor și la ședințele și lucrările științifice – tratamentul ce li se aplica bolnavilor trebuia să fie făcut de așa natură ca bolnavul să nu scoată nici un sunet de durere.

Cu toate că eram foarte tânără și foarte timidă și mai ales la înfățișarea și ambianța în care mă găseam în acel moment, am avut curajul să-i răspund: „Domnule profesor – și Dvs. ați fost tată – ați avut un fiu pe care l-ați iubit mult – cum puteți să mă opriți și să nu mă lăsați să merg să văd pe tatăl meu? Poate este pentru ultima oară.”

La cele spuse de mine profesorul a stat ca împietrit, bine înțeles că împietrise și toți cei din clinică, care urmau vizita mare și profesorul mi-a spus cu un glas stins: „Poți pleca”.

În afara fericirii de a fi îmbrățișat cu toată dragostea nemărginită ce i-o purtam – pe tatăl meu – în acea zi mă mai aștepta încă o mare bucurie.

Marele nostru George Enescu, însoțit de pianistul Fuchs venise să cânte pentru răniți în amfiteatrul spitalului, așa de duios, cum numai El și nimeni altul pe acest pământ nu știa, totul s-a desfășurat într-un entuziasm și un delir de nedescris pentru noi toți, care am avut fericirea să-l avem așa de aproape.

Am lucrat aci la spital, până a început retragerea armatei noastre din Oltenia și Transilvania și atunci, încet, încet, odată cu evacuarea trupelor și din Muntenia am fost și noi atașați la diferite formații sanitare la spitalele ce părăseau Bucureștiul.

Mama mea și sora mea, lucrau la Spitalul Cercului Militar din Ploiești – împreună cu alte soții de militari – mama mea, conducea spitalul din punct de vedere administrativ, iar sora mea, tânără și ea talentată în meșteșugul penelului, studentă a școalei de Belle-Arte din București, supraveghea și ajuta cu toată măiestria artei sale, la bucătăria spitalului spre marea mulțumire a răniților care erau foarte încântați de buna și deosebita hrană ce li se pregătea.

Tatăl meu, care după cum am văzut mai sus, se îndreptase cândva cu unitatea lui către Dunăre, în urma contramandării trecerii de la Flămânda în ultimele zile ale lunii septembrie au fost din nou întorși în interiorul țării și purtaseră din nou victorioase lupte, la Câmpulung Dragoslavele, Lerești – și acum, în luna noiembrie 1916 se găseau și ei în retragere spre Moldova.

Retragerea se făcea în condiții extrem de grele de ploaie, lapovișă, zăpadă – drumurile erau desfundate – armata era demoralizată în mare parte – fiecare bucată de pământ era cedată cu mare greutate – cu multă trudă.

O parte din armată, se retrăgea spre Târgoviște, apoi spre Ploiești – Regimentul 32 „Mircea” urma și el această cale – apărarea Ploieștiului a cerut multe jertfe – apoi retragerea către Buzău, Râmnicul – Sărat – de aci spre județul Botoșani unde au poposit în Comuna Durnești, unde au cantonat pentru refacerea la reședința

părții sedentare a regimentului. Au ajuns aci către sfârșitul lunii Decembrie 1916.

Iarna era grea – viscole mari – zăpada era mare – șoselele erau astupate – înzăpezite – se circula urmărind stâlpii de telegraf – lupii atacau.

Medicii și colegii mei de la Spitalul Colțea, au fost și ei trimiși la diverse unități – o parte din ei la Sinaia la Spitalul 3 evacuare condus de prof. Amza – Jianu instalat la Hotelul „Palace”, azi „Postăvarul”, apoi adusă la Ploiești după căderea Bucureștiului (23 noiembrie) – la Liceul Petru și Pavel, amenajat acum în spital – din a cărei formație făceam și eu parte.

Strada pe care locuiam la Ploiești – str. Poștei – era drumul spre șoseaua națională Buzău – Râmnicul - Sărat – Moldova – pe ea, se scurgeau zi și noapte trupele ce primiseră ordine de retragere spre Moldova – și împreună cu ei, urmau același drum de retragere spre Moldova – și o parte din populația civilă – care fără a fi îndrumată de cineva, mergând în necunoscut își părăsiseră și ei locuințele, gospodăriile lor și pe jos, fie cu căruțe, camioane, mașini – încărcaseră ce avuseseră mai de preț – din care însă bineînțeles nu lipsea purcelul, câte un vițeluș, câteva păsări și nelipsit câinele credincios legat sub căruță.

Tatăl meu, ne scria și ne-a sfătuit ca în cazul când trupele dușmane se apropia de Ploiești, să plecăm și noi cu partea sedentară a regimentului, să nu rămânem sub ocupația străină.

De la Marele Cartier, se primeau diferite ordine și trupele care se găseau mai în urmă trebuiau să distrugă tot ce întâlneau în calea lor și ar fi putut să le fie, de mare folos, trupelor dușmane: poduri, locuri strategice, diverse depozite de muniții și, în special, depozite de alimente.

Plecarea noastră a fost dureroasă – însă tot nu ne venea a crede, că reîntoarcerea noastră, nu va fi pe curând.

Am părăsit Ploieștiul aproape cu ultimul tren cu partea sedentară a Regimentului 32 „Mircea”. Îmbarcarea în gară pe înserate în vagoane de marfă – deci fără căldură, fără lumină, cu destinația Buzău, Râmnicul - Sărat, Moldova.

Spitalul și personalul de care aparțineam eu, plecaseră din Ploiești cu un tren sanitar cu 2 - 3 zile înainte, urmând ca să mă prezint la formație, când se va stabili – până atunci am mai stat câteva zile cu mama și sora mea. Din casa de la Ploiești, nu am luat absolut nimic – în graba cu care am plecat nu am putut lua decât strictul necesar de îmbrăcăminte, până și mâncarea am lăsat-o pe masă.

Toată gospodăria noastră, dând-o în primirea vecinilor, care nu au întârziat, că de a doua zi, să și-o împartă – o gospodărie de zeci și zeci de ani – cu totul între ei.

Plecarea a fost către sfârșitul lunii noiembrie după căderea Bucureștiului deci după 23 noiembrie 1916. Vremea era foarte rece, ploaie, umezeala – frigul te pătrundea prin toate mădularele – vagoanele de marfă nu au căldură, deci nu era o călătorie de loc plăcută – ședeam jos pe paie și înveliți cu niște cojoace. Tot timpul drumului se auzeau bubuiturile de tun și exploziile din regiunile sondelor cărora conform ordinelor primite li se dădeau foc. Ardeau sondele – rafinăriile cu toate rezervoarele lor de pe Valea Prahovei, Valea Teleajenului, Valea Ialomiței până în Valea Buzăului. Tot cerul era roșu și focul pâlpâia mai puternic sub presiunea vântului – era totuși un spectacol grandios.

Trenul mergea foarte încet, ședea mult prin gări – liniile erau blocate, ceasuri întregi se aștepta până să se obție plecarea, trăiam cu groază ca din moment în moment să nu cădem în mâna dușmanilor.

Din când în când, prin grija celor ce conduceau unitatea Regimentului 32 „Mircea” partea sedentară – ni se mai aducea câte un ceai cald – care ne mai înviora puțin.

Am mers astfel către Buzău – Râmnicul - Sărat și apoi îndrumați spre Galați pe o linie moartă la stația Tulucești – unde neavând locomotivă nu am putut pleca mai departe – decât peste câteva zile.

Acolo, în gara Tulucești, mi-am găsit și trenul sanitar cu formația mea – care aștepta și el să vie vre-o locomotivă să-l ia și să-l

ducă mai departe. Tot aci în gară se mai găseau nenumărate alte trenuri, fie sanitare, fie alte trenuri de formații oficiale.

Atât trenul sanitar al formației mele, cât și cel cu partea sedentară a Regimentului „Mircea” 32 trebuiau să fie îndreptate spre Bacău.

Am profitat de prezența trenului sanitar al formației mele și mi-am luat locul la care eram repartizată. Am mai stat în gara Tulucești vreo 2 - 3 zile în frig și în sfârșit a sosit o mașină care ne-a dat căldură și ne-a pornit spre Bacău destinația noastră.

Partea sedentară a Regimentului 32 „Mircea” a ajuns și ea la Bacău, de unde a fost apoi trimisă în județul Botoșani, în comuna Durnești, unde a sosit și partea activă a regimentului pentru refacere (28 decembrie 1916).

În drum spre Bacău, formația noastră s-a mai risipit. Prof. dr. Amza – Jianu, radiologul dr. Amilcar Georgescu și alții – apoi și din personalul administrativ au plecat la Iași, acolo fiind un mare centru spitalicesc.

Cel mai mare spital de chirurgie din Iași, era instalat la „Liceul Internat” și era condus de medic colonel prof. dr. D. Gerota.

Noi, cei care am ajuns la Bacău – formația noastră a fost instalată la Cazarma „8 Obuziere” la marginea orașului Bacău – unde pe pavilioane erau instalate servicii de diferite specialități.

Formația noastră era denumită „Spitalul 7 Evacuare” – formație de front sub conducerea colonelului prof. dr. Iacob Iacobovici – unul din cei mai mari chirurgi ai țării noastre – colaborator al prof. dr. Toma Ionescu.

Profesorul Iacobovici, om sobru devotat meseriei sale, până la sacrificiu pentru bolnavi, apoi formația cuprindea pe dr. Petre Topa – distins chirurg ortoped, medicul Alexandru Crăiniceanu - prorector a Facultății de Medicină din București, drd. Emil Țeposu din legiunea Ardeleană (viitorul profesor de urologie la Cluj), med. slt. Alice Stamatii extern al Eforiei Spitalelor Civile din București – numeroase surori și personal administrativ.

În anul 1917 Serviciul sanitar al armatei retras în Moldova, condus de medic general Vicol, a căpătat o nouă organizare fiind subordonat „Marelui Cartier General” (Iași).

Armata I avea 12 spitale de evacuare sub conducerea medicului general Iacob Potîrcă – iar Armata II avea 8 spitale de evacuare, sub conducerea medicului general Antoniu.

În vederea operațiunilor din vara anului 1917, s-au organizat 2 mari centre de triaj: Sascut și Bacău.

Armata I: (Comandant General Cristescu până la 30 Iulie 1917 (12 August stil nou); General Erenia Grigorescu Sascut legat imediat cu Spitalul de Evacuare condus de medic Colonel Butoianu.

Armata II: (Comandant General Alexandru Averescu) Bacău în imediata legătură cu Spitalul 7 Evacuare condus de Medic Colonel Profesor Doctor Iacob Iacobovici și Spitalul de Chirurgie din centrul orașului Bacău condus de Colonel Profesor Doctor Titi Constantinescu.

Spitalele de Evacuare, aceste formații din imediata apropiere a frontului, aveau o mare misiune și o mare răspundere – aci se dădeau primele îngrijiri mai amănunțite, se făceau primele operații mari și urgente, ce erau necesare și aceasta ținându-se seama, mai întâi de leziunile ce aveau, organele interesate și de gravitatea lor.

De priceperea, tratarea și îngrijirea ce o primeau cei răniți depindea de cele mai multe ori, viața celor încredințați acestor formații.

Fiind în apropierea câmpului de luptă, în unele zile și nopți de nespus de grele atacuri, se auzeau până la noi bubuiturile diverselor proiectile de artilerie ce cădeau atât dintr-o parte, cât și din alta a celor două fronturi.

Evacuarea celor răniți și celor bolnavi de pe linia frontului din fața dușmanilor în timpul cruntei ofensive cerea un efort de neînchipuit din partea celor ce trebuiau să îndeplinească această sarcină. Focul de baraj inamic era așa de grozav că răniții din primele linii rămâneau pe teren neputând fi ridicați.

Pe frontul de la Oituz răniții în stare gravă erau conduși la marele centru spitalicesc de la **Coțofenești**, drumul spre Sascut sau

Bacău fiind prea lung pentru cazurile mai grave. În marile lupte, numărul celor internați la Coșofenești ajungea și până la 3.000 bolnavi.

Evacuarea de pe front se făcea prin ajutorul ambulanțelor divizionare – acestea erau trase de cai – erau greoaie, fiind împovărate cu fel de fel de materiale sanitare: medicamente, instrumente, alimente, lenjerie etc. Această formație avea medici, farmaciști – sanitari.

Bolnavii gravi erau aduși pe brancarde și instalați în ambulanțe – de aci ei erau transportați în gări, îmbarcați în trenurile sanitare de unde apoi brancardele erau luate de camioanele Ford și duse la Spitalele de Evacuare.

Camioanele Crucii Roșii – erau de cele mai multe ori conduse de femei, iar trenurile sanitare aveau de asemeni infirmiere tot femei.

Aveam foarte mult de lucru – zilnic soseau de pe front – trenurile sanitare – iar din gări cu camioanele Ford erau aduși la spital răniții.

Sosirile se făceau mai ales noaptea, spre a se feri de bombardamentele avioanelor dușmane care în timpul zilei când treceau spre zona frontului – nu uitau să ne mângâie și pe noi cu câte-o bombă.

Trierea bolnavilor, se făcea cât se poate de repede – toată filiera serviciilor pe unde trecea cel adus la spital se făcea cu o mare repeziciune ca să ajungă cât mai repede acolo unde trebuia să i se dea în grabă asistența (plagă abdominală, garouri, hemoragii) de care avea nevoie și astfel spre a face loc unui val de noi răniți ce ne soseau.

În lunile de vară, în marile ofensive, târgile erau întinse una lângă alta pe iarba cu rouă, de multe ori la lumina lunei și repede se făcea trierea și cei mai gravi erau spălați – pregătiți repede și transportați în sălile de operații unde cu toții căutam să ne dăm toată osteneala, toată puterea și elanul nostru al tinereții spre a-i scăpa de moarte, a-i opera și apoi a-i trimite mai departe către alte spitale din zona internă unde să își vindece complet toate suferințele.

În spitalul nostru, aveam două săli de operații – la fiecare etaj câte una – la cea de sus lucra prof. dr. Iacobovici cu dr. Topa, la cea de jos dr. Alexandru Crăiniceanu cu drd. Alice Stamati și drd. Emil Țeposu. Anestezia la sala noastră se făcea cu mare pricepere de neobositul sergent sanitar Tupiluș (care către sfârșitul războiului a fost omorât – primind în spate în lanul de grâu din apropiere unde se dusesse să se odihnească, sfărâmaturile unui obuz de la avioanele ce aproape zilnic ne vizitau).

Munca era grea, zi și noapte continuu treceau prin mâna noastră atâtea și atâtea oameni, sfărtecați de gloanțele dușmane, obuze, foarte mulți prezentau răni datorită gloanțelor întrebuițate „Dum – Dum” care explodând, distrugau țesuturile musculare și osoase pe o întindere mare – foarte mulți răniți prezentau fracturi deschise ale membrelor superioare, cât și ale membrelor inferioare – aceștia erau tratați punându-li-se „**aparate armate**” după procedeul ce ne învățase prof. dr. Toma Ionescu.

O zi, ca oricare – alta –

După masa de prânz, adunați în grupuri, medici vârstnici și tineri, însoțiți și de personalul ajutător, făcând parte din servicii diferite, caută puțină odihnă, la umbra copacilor din curtea spitalului, după care destindere, să ducă mai departe munca de sfârșit de zi.

Oare câți răniți ne vor mai veni în noaptea aceasta?

La începutul războiului, nu erau destul de inițiați asupra îngrijirii răniților, apoi prin aplicarea celor învățate de la marele nostru chirurg prof. dr. Toma Ionescu puteam ușor îngriji rana, a o pansa cu mare îngrijire și rezultatele ce am obținut atunci, întrebuițând și **soluția „Dakin”** în spălături, irigații continue au fost extraordinar de bune – obținând o vindecare admirabilă mai ales că majoritatea fracturilor prezentau plăgi deschise care ne dădeau foarte mult de lucru – plaga era plină de pământ, găseam în traiecte adânci bucăți de stofă din haine introduse de proiectile etc. Aveam apoi de

îngrijit plăgi toracice ¹, plăgi abdominale, plăgi ale membrelor superioare și inferioare, plăgi ale capului, ale feței etc.

Plăgile erau produse de gloanțe de pușcă, de mitralieră, gloanțe „Dum-Dum”, schije de obuz, șrapnele. Fracturile erau de toate felurile – cele craniene, prezentau înfundări care dădeau fel de fel de manifestări cerebrale. Bolnavii, mai prezentau hemoragii abundente – apoi diverse șocuri, stări nervoase – stări depresive datorite demoralizării de care erau cuprinși unii.

Pe front, dușmanii întrebuițau și gaze asfixiante și gaze lacrimogene, care făceau și ele destule victime.

Printre răniții aduși, se găseau și mulți prizonieri din armata germană, cărora li se dădea fără nici o deosebire aceeași îngrijire ca și soldaților noștri.

Trebuie să mai menționăm, că în primăvara lui 1917, aci la Bacău, pe platoul de instrucție din apropierea cazărmilor ce le locuiam, a avut loc execuția fostului locotenent colonel Constantin Crăiniceanu, Comandantul Regimentului 25 Infanterie, care împreună cu colonelul Alexandru Sturza, care comanda Brigada 7 mixtă (între Oituz și Vrancea) au fost acuzați de trădare către nemți. Amândoi au fost judecați și condamnați la moarte. Deoarece colonelul Sturdza trecuse la inamic a fost condamnat în lipsă. Lt. colonel Crăiniceanu a fost executat în săptămâna paștelui – (unii spun că a fost adus la locul de execuție chiar de tatăl său, generalul Grigore Crăiniceanu fost comandant la începutul războiului al Armatei II) – în fața regimentului ce îl comandase. A fost executat de un pluton de soldați din același Regiment 25 Infanterie (Armata II). Sentința de condamnare la moarte a fost semnată de generalul Presan, Șeful Marelui Cartier General – (unchiul său fratele mamei colonelului Crăiniceanu).

În timpul cât am fost la Spitalul din Bacău am avut în două rânduri prilejul să îl avem în mijlocul nostru pe marele **Enescu**. Se găsea și el în Moldova și căuta prin cuvintele sale calde să aline

¹ Soluția „Dakin” nu se întrebuițea la nici o plagă a aparatului respirator – fiind iritantă, având în compoziție clor.

durerile și să aducă prin muzică speranța spre o victorie apropiată și deplină. Mai veneau echipe de teatru, apoi se făceau și se jucau fel de fel de reviste destul de reușite, care ne mai descreșteau frunțile.

În acest spital, cu profesorii, colegii, surorile, sanitarii, am trăit într-o atmosferă foarte plăcută de mare prietenie – eram o singură și mare familie care nu aveam alt țel decât ca răniții și bolnavii care ni se aduceau și ne priveau cu atâta încredere să nu fie dezamăgiți.

Deseori plecam pe câmpul din apropierea spitalului să ne mai destindem puțin și să mai înprospătăm cu aer curat plămânul nostru, tixit de fel de fel de medicamente și de aerul destul de nesănătos al spitalului.

În ziua de 1 Mai 1917, am fost pe câmpul din apropierea spitalului, cu întreg personalul să sărbătorim cu tot meritul, această zi a „**muncii**” – rămânând în spital numai cei de gardă.

Spitalul nostru, era deseori vizitat de autoritățile superioare de la Marele Cartier General, care se interesau de mersul lucrului și nevoile ce se mai iveau.

În vara anului 1917, la începutul ei, am fost vizitați de ofițeri ai Misiunei americane, conduși de ofițerii noștri de la Marele Cartier General al Armatei II (General Averescu).

Tocmai, când Misiunea se afla la noi, la Cazarma 8 obuziere, pe deasupra spitalului, au trecut escadrilele de avioane dușmane care mergeau să bombardeze frontul. Ofițerii americani proaspeți sosiți din patria lor, unde erau feriți de așa ceva, au observat și au stat multă vreme și au urmărit cu mare interes acest spectacol – care pentru ei era ceva cu totul nou – și pe care la ei în țară nu-l puteau avea.

* *

*

Nespusă bucurie și fericire a fost pentru noi toți cei din spital și în mod special pentru mine, ziua aceea când unul din ofițerii curieri ai Armatei II, ne aduse de la Iași ziarul local și guvernamental „România” în care era publicat „**Comunicatul oficial**” Nr.352 din 31 iulie 1917 ce cuprindea darea de seamă a evenimentelor importante

desfășurate în săptămâna ultimelor zile ale lunii iulie pe întreg frontul nostru de luptă, cât și de pe fronturile Aliaților.

Pe frontul de la Mărășești se citează în special faptele de eroism săvârșite de trupele noastre în grelele lupte din ultimele zile ale lunii – care fapte întreceau ori ce închipuire.

Atacurile date în masă de trupele prusace, „s-au lovit de vitejia soldaților noștri care deși inferiori numericeste au luptat cu o îndârjire fără seamăn”.

„Se citează cazul eroicului Regiment 32 Mircea ai cărui ofițeri și soldați lepădându-și ranița, căștile și hainele au pornit la atac numai în cămăși punând pe goană pe inamic”.

Câtă mândrie și câtă tărie au fost în sufletul meu, la citirea acestui comunicat – știind neîndoios, cu toată siguranța că tatăl meu a fost în fruntea celor victorioși.

Tatăl meu, aflându-se cu o vechime de mai bine de 10 ani în mijlocul lor în acest Regiment 32 „Mircea” cu reședința în orașul Ploiești – i-a crescut, i-a educat și i-a condus la biruință.

Călit în atâtea lupte duse de la începutul războiului pe diverse fronturi: Ardeal, Carpați, Dobrogea și apoi Mărășești după cum spun decorațiile sale – cu adâncă pricepere, curaj, avânt, bravură, întotdeauna învingător, viteaz în toate acțiunile sale ce i s-au încredințat – elogiât și cunoscut ca atare de toți superiorii săi.

Din scrisoarea Nr.14, datată 1 Noiembrie 1916, adresată de pe front de lt. col. Vasile Stamati soției sale.

(Originalul la centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară al M.A.N.).

Bugehea de Sus

Îți trimit un plic, de la colonelul Lișcu, în care îi trimisesem un raport de ce am făcut în lupta de ieri 31 Octombrie 1916, și îmi trimite plicul înapoi cu mulțumirile lui de modul cum am lucrat în această luptă ca și în altele multe.

Bucurați-vă și voi, că îmi fac datoria ca bun Român și atât cât puterile la vârsta mea mă ajută.

Să trimiteți și Aicei aceste rânduri spre a se mândri de tatăl ei.

Să trăiești, Dumnezeu să te binecuvânteze.

Ești a multa oară salvator, căci ai ajutat mai mult ca oricare.

Te felicit și te îmbrățișez.

ss. col. Lișcu

Șef Stat Major

Divizia 22

31 Octombrie 1916

* *

*

...Curajul și vitejia

Lt.col.Stamati îmi sunt cunoscute și pentru ele a fost propus și decorat.

Comandantul Diviziei a 5-a

General

1917/25.III

ss. Razu

* *

*

Ordinul „Coroana României” cu spade, în gradul de ofițer pentru bravura și priceperea ce a arătat în luptele de la Lerești, Câmpulung și în luptele retragerii.

Ordin de zi. Conferit dreptul de a purta panglica de „Virtutea Militară”

* *

*

Ordinul „Steaua României” cu spade în gradul de ofițer pentru bravura și avântul cu care a condus regimentul în luptele de la 24 și 25 Iulie 1917 pentru cucerirea Moarei Roșii și Satul Străjescu.

Atacat de forțe inamice covârșitoare a contra-atacat de mai multe ori punând stavilă înaintării germanilor și a căzut grav rănit pe câmpul de onoare.

Ordin de zi. Conferit dreptul de a purta panglica de „Virtutea Militară”.

* *

*

Stimată Doamnă Stamati,

Deși nu am avut onoarea de a vă cunoaște personal, și numai eminentul D-tale soț care mi-a fost sub comandă și care m-a uimit prin curajul său de care s-a bucurat. ...

General de Divizie

ss. Razu

19.VIII.1933

fost Inspector de Armată

La Mărășești și chiar pe prima linie a frontului, Regimentul Mircea Nr.32 a venit printr-o întâmplare. Regimentul se imbarcase pe ziua de 18 Iunie 1917 din gara Trușești și Dângenii, Județul Botoșani cu destinația stația Fulgerești, Județul Covurlui – de unde debarcând trebuiau să urmeze pe jos drumul ce îi era destinat conform planurilor dinainte întocmite de Marele Stat Major al Armatei. Mărșăluiau toată noaptea, iar ziua ședeau ascunși prin pădure, prin sate, spre a nu fi văzuți de inamic. În drum mai ajutau la unele lucrări necesare, tranșee, diverse săpături. Noaptea în drumul lor ajungând prin gări, descărcau din vagoane munițiile primite. Și așa către mijlocul lunii Iulie ajunseseră foarte aproape de frontul Mărășești. Aici se întâmplă un lucru neprevăzut și anume se ivi un gol pe prima linie a frontului într-un sector rămas descoperit.

Comandanții armatei noastre, erau la curent cu sosirea la inamic a nenumărate divizii aduse de pe alte fronturi și care urmau ca împreună cu armatele inamice existente conform planului ce se urmărea, a da o lovitură decisivă și deci a cuceri și restul de pământ ce mai rămăsese din țara noastră: „Moldova”.

În consecință, trebuiau luate măsuri, de foarte mare urgență, pentru acoperirea imediată a acestei spărturi de care fără îndoială armata inamică va căuta să profite – cât mai neîntârziat.

De mare ajutor, providența aduse la timp Regimentul 32 care avea, după cum am spus, o altă destinație ² - cum ne scria tatăl meu într-una din ultimele scrisori ale sale – din 21 Iulie 1917 (scrisoarea nr.21).

Cu o faimă binecunoscută din cele petrecute anterior în război, prezenta deci o mare garanție că va îndeplini cu mare avânt, cu mare pricepere și cu ori ce sacrificiu ori și ce grea misiune de mare răspundere ce i s-ar încredința.

Comandantul armatei noastre decise deci: Regimentul 32 Mircea va trece imediat pe poziție, neținându-se seama că trupa acestui regiment era foarte obosită, noaptea mergeau spre a nu fi descoperiți de inamic, iar ziua nu se puteau odihni cum s-ar fi convenit – și nici hrăniți nu erau suficient, nu aveau un cantonament stabil – se hrăneau mereu cu mâncare rece și aceea cu întârziere.

La primirea ordinului, lt. colonel Stamati și-a dat seama de pericolul mare care amenința soarta „Moldovei” a scumpei sale „Moldova” singurul pământ ce mai rămăsese necotropit din țara noastră.

În ziua de 23 Iulie, la ora 9, seara regimentul primește ordinul să treacă pe front să ocupe sectorul părăsit și din acel moment chiar încep ușoare ciocniri.

În ziua de 24 Iulie trupele germanilor încep ofensiva vrând să profite de marele avantaj ce li se prezenta prin spărtura ivită, fiind absolut încredințați de o rapidă și mare victorie pe frontul român.

Spre marea lor surprindere sunt dârji respinși – atacați și contraatacați și de 25 Iulie culminând avântul Regimentului 32 Mircea cu lupta „Cămășilor albe” – fiind apoi ajutați și de trupele române care soseau să împlinescă eforturile supraomenești făcute de acest regiment tampon care astfel prin vitejia sa a oprit pulhoiul german să mai înainteze.

² Vezi articolul: „De pe frontul Nostru. Luptele de la Mărășești” N. N. Beldiceanu, p.9/2 la : „Diferite acte ce au aparținut col.V.Stamati ” ziarul România , Anul I N.168, Vineri, 11 August 1917, Iași. Originalele: „Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară a M.A.N.”

Bukarester Tageblatt Nr.221 din 12 August 1917 (30 Iulie stil vechi).

„**La 7 August (25 Iulie stil vechi) rezistența dușmană s-a întărit.**

Puternice forțe dușmane au fost aduse în marșuri grăbite la locul spărturii, pentru a îndigui înaintarea noastră și a întări rezistența rusă – În contraatacuri puternice executate după părerea infanteriei noastre cu un avânt strălucit, încercau Românii să repare eșecul rus din ajun...”

* *

*

Colonelul Stamati și-a dat seama de greaua răspundere ce apasă pe umerii lui – de data aceasta locul lui nu mai era aproape de prima linie ca de obicei nici chiar în prima linie – ci în fruntea lor – și astfel și-a împlinit jurământul: a fost gata să-și jertfească viața spre apărarea steagului și Patriei.

Citat din „Istoricul Regimentului 32 Dorobanți „Mircea”
Pag. 60:

Pierderile noastre în luptele crâncene din această zi au fost:

Lt. colonel Stamati Vasile. Comandantul regimentului sacrificat ca un erou la datorie.

Eternă să-i fie memoria și nepieritoare recunoștința din partea oștirei și a țării pentru sublima jertfă adusă la întregirea neamului românesc. . . .

*Neștearsă și în veci neuitată va fi memoria bravului comandant de batalion **Maiorul Ionescu Atanase** care a căzut în fruntea unității sale pe când o îmbărbăta în contraatacul legendar din 25 Iulie 1917.*

Marele Cartier General al Armatei

Secția III Adjunctatură

Marele Cartier General ³

Biroul 5 Personal

11.8.1917

³ Doamnei Maria Colonel V. Stamati - Ploiești

Soțul Dstră dl. Colonel al nostru, a rămas în mâna inamicului rănit de un glonte de mitralieră – în abdomen – focul de baraj inamic era așa de grozav, că a rămas pe teren neputând fi ridicat.

Puteți fi însă mândră, că a căzut ca un erou.

Nu e pușin lucru, ca un comandant de regiment ce își are locul lui mult la urmă – și bine adăpostit, să cadă lovit de glonț.

Înseamnă că și-a făcut datoria cu un extrem devotament, fiind pildă pentru ceilalți.

Lacrămile ce le-ați vărsat – vor fi răzbunate.

Ss Maior I. Georgescu

* *

*

Regimentul „Mircea” Nr.32

Cabinetul Comandantului

*Mult Stimată Doamnă*⁴

Ca un prinos de recunoștință și admirație ce regimentul păstrează în veci neuitatul erou Colonel Stamati – tatăl Domniei Voastre – care și-a dat tot ceea ce avea mai scump – viața – pentru țară și gloria regimentului pe care l-a condus la biruință în aprigele lupte de la Mărășești, înscriind pagini de glorie nepieritoare în cartea acestui regiment, vă rog să primiți alăturat, un exemplar din „Istoricul Regimentului” de la înființare și până astăzi – tipărit cu ocazia serbării cincantenarului său.

Vă rog să primiți, stimată Doamnă, expresia omagiilor mele respectuoase.

*ss. Colonel Deliceanu*⁵

11.VIII.1933

Ploiești

⁴ Regimentul „Mircea” nr.32

Doamnei

Doctor Alice Stamati-Claudian

Str. Colonel Stamati - Ploiești

⁵ Colonel Deliceanu C. Comandantul Regimentului „32 Mircea” la 16 ani după moartea Colonelului Stamati Vasile

În această grozavă, bătălie din 25 Iulie 1917 stil vechi (7 August stil nou) Regimentul „Mircea” Nr.32 a pierdut 39 ofițeri, 2.065 trupă (morți, răniți și prizonieri)⁶.

Din totalul celor rămași efectiv din tot regimentul s-a format a doua zi 26 Iulie 1917 un batalion comandat de Căpitan Curculescu Ștefan cu 12 ofițeri și 275 trupă.

Scopul sacrificiului era atins.

Stavila înaintării germanilor era pusă.

Biruința era a noastră.

* *

*

Moartea tatălui meu, a fost și este încă o mare și adâncă durere a sufletului meu.

Sunt mândră de tatăl meu așa cum m-a rugat el.

A murit, ciuruit de gloanțe de mitralieră – a murit mulțumit, în plină glorie și înconjurat de toți cei pe care el i-a îmbărbătat și l-au urmat neșovăind, luptând pentru biruință, pentru libertatea „Patriei” și cu care împreună, a adormit apoi pe vecie, într-un mormânt comun acoperit de același pământ: „Mărășești”.

Moartea, tatălui meu, nu am plâns-o și nici nu o voi plânge niciodată – niciodată.

Așa precum , a dorit-o el –

* *

*

În spital, eram ajutați în munca noastră de oameni devotați, surorile, infirmierele tinere și altele mai în vârstă, lucrau cu mult devotament lângă noi – sanitarii de asemeni.

Regret, că nu am păstrat în memoria mea numele lor, sau cel puțin a unora dintre ei.

Una însă a fost foarte aproape de mine, locuind la spital, chiar lângă camera mea – Valeria Branisce, măritată mai târziu cu dr. Nistor.

⁶ Pe câmpia de la Mărășești unde au avut loc grozavele lupte din ziua de 25 Iulie 1917/7 August 1917 au fost găsite și identificate numai oasele a 12 soldați din Regimentul 32 Mircea și ale unui singur ofițer

În afară de ea, mai erau două infirmiere venite toate 3 cu „Legiunea din Ardeal”. Centrul lor de organizare era la Iași și veniseră și prizonierii ardeleni din Rusia care numărau peste 100.000. Drd. Emil Țeposu de la formația noastră făcea și el parte din Legiunea Ardeleană – dintre aceea care fuseseră luați prizonieri de către ruși.

Valeria Branisce, fiică și soră de luptători din Ardeal venită să ajute și ea Patria - Mamă cu puterile ei – de un devotament extraordinar pentru bolnavi, de o blândețe nespusă – a fost stimată și iubită de toți cei ce au cunoscut-o.

Viața, ne-a risipit și nu ne-am mai întâlnit. Ea, m-a îngrijit și pe mine, cu același devotament în boala gravă dar – **nediagnosticată** de care am suferit către sfârșitul lunii August 1917, cu toate că zilnic eram vizitată de cel puțin 4 - 5 Doctori profesori universitari, șefi de laboratoare și diverși asistenți – ce veneau să mă vadă și care se mulțumeau să bea câte o cafea, să discute fel de fel de fapte diverse, să-mi mănânce toate proviziile de dulceață trimise de către mama mea – având însă nespusa grijă să flambeze lingurițele înainte de a se servi.

Câteva zile la rând, către orele 14, simțeam că mi se face cald, că încep să ard – ploapele îmi deveneau grele, ochii mi se închideau. Sora Valeria Branisce intra, îmi puneă termometrul care nu arăta la acea oră niciodată sub 39° - 40° și repede mă înfășa în cearceafuri reci – găsesc că e un tratament barbar.

Din marea dragoste ce o aveam pentru Sora Valeria Branisce, începusem să o urăsc – și mă apuca groaza când o vedeam apărând la ușe – știam ce mă așteaptă – știam ce urnează – dar într-o zi temperatura a scăzut brusc și m-am făcut bine – scăpând de tot chinul de până acum și ușurând prin aceasta și corpul medical să-și mai bată capul să-mi acorde un diagnostic.

În aceeași curte, în fiecare corp de clădire se găseau diverse servicii:

Spitalul de evacuare nr. 5 condus de Medicul Colonel Urdăreanu, prof. dr. Bălăcescu, dr. Marian, dr. Tyllo – apoi:

Spitalul mixt de evacuare cu diverse servicii de specialitate.

Spitalul serv. med.: prof. col. dr. Dobrovici

Spitalul Dermatologic: prof. col. dr. Demetriad

Spitalul Stomatologic: prof. col. dr. Staicovici

Spitalul Neurologie: prof. col. dr. Pitulescu

Spitalul Oftalmologie: col. dr. Pandelescu

Spitalul Genito - Urinare: conf. dr. Stromingher

Spitalul boli infecțioase: col. med. I. V. Bălănescu

Laborator: Medic Căpitan Titus Vasiliu (apoi prof. Cluj)

Medic lt. Emanoil Revici (azi la Institutul

Rockefeller S.U.A.)

Laboratorul spitalului, lucra tot așa ca toate serviciile, extrem de mult – lucra pentru tot spitalul – pentru toate spitalele din oraș și pentru încă multe centre spitalicești mai apropiate de front.

În toate aceste centre enumerate mai sus, se trimeteau bolnavi, după diagnosticul fiecăruia și în urma trierii lor pe specialități.

Odată cu încheierea armistițiului 26 Noiembrie 1917 – ne-am ocupat în afară de starea sanitară a trupelor și de starea sanitară a populației.

În ziua de 2 Ianuarie 1918 am fost chemați toți studenții din anul IV ai Facultății de Medicină din București să urmăm la Iași un curs anul V de 2 luni la Facultatea de Medicină din Iași pentru a nu pierde total anul în curs. Aci la Iași m-am întâlnit cu colege și colegi de spital din București care se găseau și ei la alte centre spitalicești în Moldova.

Cum, prim eforul nostru din București Prof. dr. D. Gerota era și el la Iași ca șef al marelui centru spitalicesc de chirurgie instalat la „Liceul Internat” ne cunoștea, căci el ne dăduse casă și masă la Spitalul Eforiei „Colțea” din București unde eram externe. S-a bucurat când ne-a văzut - „Fetele mele cele cuminți” așa eram poreclite din București – imediat ne-a reținut.

La spitalul său, a luat măsuri să ni se dea o odă și masa pe tot timpul cât va ține cursul – în plus a chemat pe o internă care urma să facă și ea cursul anului V cu noi – să ne aibe în grija ei – să ne

procure cărți – să avem pe ce învăța – și să ne conducă prin Iași, la cursurile și spitalele pe unde trebuie să mergem.

După ce am urmat cursurile, am dat examen – și apoi ne-am întors fiecare la munca noastră.

Trupele înghesuite, au fost atacate de un nou dușman – marile epidemii de: **tifos exantematic** și **febra recurentă**.

Apoi la Bacău, răniții și bolnavii din Armata II au fost internați în Spitalele divizionare, în spitalele mobile, de etapă și în spitalele de evacuare. Erau internați la aceste spitale și formații și bolnavii din populația civilă.

În spital duceam mare grijă contra noului inamic: „păduchele” – o mare grijă la locul de deparazitare a noilor sosiți. Umblam în halate pantaloni îmbibate în gaz (combinezoane).

La Bacău, au fost peste 4.500 de bolnavi de tifos exantematic și febră tifoidă și variolă.

La marginea orașului s-a făcut un **Lazaret nr. 220** unde se internau bolnavii contagioși – Lazaretul era condus de medic col. dr. I. V. Bălănescu. Numărul jertfelor date de către corpul sanitar superior a avut un procent de 14% din totalitatea efectivului (la 400 un procent de 14%). Au murit mulți și din personalul sanitar inferior 1.000 sanitari. Pierderile suferite de corpul sanitar în comparație numerică a fost comparativ mult mai mare, ca cel al armatei de operații. Au murit 250 medici 1/8.⁷

Generalul Grigorescu, Comandantul Armatei I, a citat corpul medical pe Ordin de Zi pe Armată pentru abnegația și contribuția adusă de ei țării.

Am lucrat la Spitalul 7 Evacuare până la data de 31 Mai 1918, când prin înmânarea Ordinului Nr.1200 / 1918 de demobilizare al Ministerului de Război, Direcția 6 Sanitară, conform dorinței mele urma să mă reîntorc la București.

De la Spitalul din Bacău, am plecat în satul Durnești, Județul Botoșani, unde era stabilită partea sedentară a Regimentului

⁷ Pe bună dreptate Corpul sanitar român a primit titlul onorific de : „**Apărătorii apărătorilor țării**”

„Mircea” 32 și unde am regăsit pe mama și sora mea. Am plecat apoi la Iași pentru a face formalitățile multiple necesare la Comandatura Germană și vizele pentru reîntoarcerea în țară, mama și sora mea la Ploiești, iar eu la București unde trebuia să mă prezint la Eforia Spitalelor Civile, spre a-mi relua postul de extern la Spitalul Colțea, Serviciul Dermatologic, unde urma să funcționez.

Trecerea în țară se făcea peste linia frontului de la Mărășești.

Plecarea a fost prin gara Mărășești unde ne-am prezentat pentru toate formalitățile la autoritățile românești, cât și cele germane.

Românii ne-au controlat foarte minuțios absolut toate bagajele. Când ne-am prezentat pentru aceleași formalități autorităților germane, aceștia ne-au oprit și au salutat spunând: „Nein” „nu” familiei unui erou nu i se controlează bagajele.

Comandatura gării ne-a dat apoi un compartiment singure cu sentinelă la dispoziția noastră, cu mențiunea către comandantul trenului să aibe grije de noi, să nu fim deranjate de nimeni până la Ploiești.

Aflasem din diverse corespondențe primite din țară, că acasă la locuința noastră din Ploiești – nu mai exista nimic – totul fusese prădat de cei din jur și toată casa ocupată.

În toiul nopții, am ajuns în gara Ploiești. Ne-am prezentat la Comandatură să vedem unde ne vom petrece noaptea. Imediat s-au luat măsuri să se evacueze o odaie la Hotel Europa din centrul orașului, asigurându-ne că a doua zi dimineața la ora 8 va veni un reprezentant al Comandaturii care ne va însoți, spre fosta noastră locuință (Str.Poștei nr.7).

La ora fixată, am plecat imediat cu trimisul Comandaturii, acesta a evacuat pe loc pe cei ce se instalaseră fără drept în casă și pentru moment, ne-a pus la dispoziție două camere – urmând ca în curând și neîntârziat să avem la dispoziție toată casa. Dintre cunoștințe ne-au procurat mobilierul strict necesar și ne-am înfiripat o mică și nouă gospodărie.

Am lăsat pe mama și sora mea la Ploiești și am plecat la București unde mă aștepta o nouă viață – noi și noi griji – noi și noi speranțe.

Acum eu după moartea tatălui meu, devenisem capul familiei – mama era suferindă (boală de inimă), sora mea cu toate că era cu mult mai mare ca mine – nu avea energia necesară. După ultimele rânduri și ultima dorință primită de la tatăl meu, ca un testament scris aproape în ajunul marei bătălii de la Mărășești îmi încredința în grija mea pentru totdeauna pe mama și sora mea.

Iulie 1917

Mânjina – Costache Negri

Dragă tată, v-ași scrie multe, dar nu pot.

Vă recomand însă, la toate inimă largă și să fiți cu curaj. Ori ce s-ar întâmpla să suportați totul cu liniște – Să vă îngrijiți una pe alta, până când Dumnezeu va voi să ne revedem de va fi posibil. Faceți economii enorme ca să aveți cu ce trăi – nu se știe ziua de mâine ce aduce și să nu aveți și să duceți lipsă. . . .

** **

Acum trebuie să muncesc, să duc la capăt cu bine cariera începută, pe care eu am dorit-o, pe care o iubeam și am iubit-o și cinstit-o întotdeauna așa cum a trebuit.

Pentru munca mea depusă în slujba patriei mele în perioada războiului 1916 - 1918 am fost decorată cu:

Ordinul „Coroana României cu spade” în gradul de Cavaler, pentru zelul și priceperea cu care am îngrijit în tot timpul Campaniei 1916 - 1917.

„Crucea comemorativă” a războiului 1916 - 1918.

„Medalia aliaților”⁸

⁸ Au mai urmat apoi mai târziu următoarele distincții:

4. „Meritul Sanitar” Cl.I (1942)

5. Medalia „Virtutea Ostășească” Cl. I (Conferită de către Consiliul de Stat al RSR în vara anului 1967 la împlinirea a 50 de ani de la glorioasele lupte de la Mărășești)

La vârsta mea, am socotit că nu e de prisos să scriu – și am scris – aceste rânduri „aduceri aminte” – ce au fost trăite, de o tânără româncă, fostă pe atunci studentă a Facultății de Medicină din București, aduceri aminte în care ea își deapănă o parte din firul vieții ei – ce a fost tors, începând din ziua de 14 August 1916 până către sfârșitul lunii August 1918 - griji – groază – zbucium – necazuri – speranțe înfăptuiri.

Dr. Alice Stamati – Claudian

6 martie 1976 cimec.ro / <http://muzeulvrancei.ro>

FOCȘANII ÎN NUVELISTICA DE RĂZBOI A HORTENSIEI PAPADAT – BENGESCU

Horia Dumitrescu

Străvechea și legendara Țară a Vrancei, prin originalitatea și expresivitatea civilizației sale materiale și spirituale, prin unicitatea poziției sale geografice – de ținut aflat la întâlnirea provinciilor românești - a fost și rămâne un document și argument al istoriei noastre naționale.

De-a lungul veacurilor, îndeosebi în secolele al XIX-lea și al XX-lea, în anume împrejurări și evenimente, oameni de seamă ai culturii și istoriei noastre naționale și-au legat numele de aceste meleaguri: Alecu Russo, Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Alexandru Vlahuță etc.

Desfășurarea evenimentelor din anii Războiului de Reîntregire a Neamului, îndeosebi eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917, care i-au conferit Vrancei în veacul veacurilor imaginea de Ținut al Jertfei și Biruinței, a încrustat pe frontispiciul ei numele marilor generali Eremia Grigorescu, Arthur Văitoianu sau Henri Cihoski.

Acestora li se poate adăuga un alt nume : scriitoarea Hortensia Papadat - Bengescu.

Destinul a făcut ca acele momente dramatice, eroice, să le trăiască la Focșani, cu intensitate și dăruire, răscolindu-i simțirea, consemnându-le în pagini memorabile, dăinuitoare.

După o ședere de șase ani la Buzău, soțul său, magistratul Nicolae Papadat, pe care scriitoarea îl cunoscuse la Turnu Măgurele și se căsătorise fără asentimentul tatălui ei, generalul Dimitrie Bengescu, a fost numit judecător de ședință la Tribunalul Putna din Focșani.

În orașul de pe Milcov, unde familia Papadat va locui aproape zece ani, începând cu anul 1911, generalul Dimitrie Bengescu poseda, în anul 1919, o casă spațioasă în mijlocul unui parc îngrijit, unde se afla, pe atunci, și familia scriitoarei.¹

Moartea marelui actor Petre Liciu, născut la Focșani în familia unui magistrat, coleg de clasă la Liceul Național din Iași și prieten cu Nicolae Iorga², i-a oferit prilejul scriitoarei să trimită pe adresa ziarului conservator „*La Politique*” articolul „*Sur la mort de Pierre Liciu*”, care avea să constituie debutul publicistic al viitoarei prozatoare.³

De Focșani, scriitoarea și-a leagat și debutul său literar, publicând în „*Viața Românească*”, an VII, nr.1, ianuarie 1913, poemul în proză „*Viziune*”.⁴

Doi ani mai târziu, prezenta direcției Teatrului Național din București lucrarea dramatică de debut „*Povârnișul*”, ulterior intitulată „*A căzut o stea*”, acceptată apoi de comitetul de lectură.⁵

Intrarea României în Războiul de Reîntregire a Neamului „*declanșează în sufletul și conștiința viitoarei romanciere o nobilă criză de altruism și dăruire civică.*”⁶

Experiența trăită în acei ani o va prezenta în romanul „*Balaurul*”, la care a lucrat încă din anul 1918 și care a apărut în 1923, la Editura „*Ancora*”.⁷

¹ Valeriu Ciobanu, **Hortensia Papadat – Bengescu**, Editura Pentru Literatură, București, 1965, p. 16

² Vezi Horia Dumitrescu, **Nicolae Iorga și Petre Liciu – colegi și prieteni întru eternitate** în **Nicolae Iorga. 1871 - 1940. Studii și documente**, vol.II, Partea a 2-a, coordonatori : Constantin Bușe, Constantin Găucan, Editura Universității din București, 2006, p.257 - 275

³ Hortensia Papadat – Bengescu, **Rădăcini**, Ediție îngrijită, tabel cronologic și note de Gheorghe Radu. Prefață de Dana Dumitriu, Editura Minerva, București, 1974, p.XXXIV - XXXV

⁴ *Ibidem*, p. XXXV

⁵ *Ibidem*

⁶ Hortensia Papadat – Bengescu, **Balaurul**, Prefață de Gheorghe Crăciun, Editura Militară, București, 1986, p. 8

⁷ *Ibidem*, p. 5

În zilele premergătoare anunțului oficial al celor șase gorniști ai orașului Focșani că România intra în război „lumea umbla până târziu pe stradă, zgomotoasă, amestecată sau în grupuri mici, cu gesturi, cu vorbe aprinse. Fiecare discuta, avea păreri sigure, știa, învinovățea, aproba, cerea, aștepta.”⁸

După „spaima mută și solemnă a primului ceas”⁹, focșănenii au ieșit din casă, lăsând locuințele „pustii, neîncuiate ...Nimeni nu se gândea să fure. Domnea un sentiment prematur de renunțare. Fără deslușire, fără cinism, din instinct, fiecare înceta de a mai socoti casa și nevoile ei, ca centrul egoismului său.”¹⁰

În scurt timp „cafenelele, grădinile, trotuarele erau pline de o mulțime zgomotoasă, colorată ca în zilele de bălci.”¹¹

Cu fiecare ceas „se înmulțea și populația și armata, și toate luau o proporție disproporționată”¹².

La Prefectura Putna „vibrația telefonică, convergența tuturor tracțiunilor era culminantă.”

Cum „împrejurările noi creau firește și treburi noi”¹³, într-o după-amiază, la Prefectura Putna, a avut loc adunarea generală a Crucii Roșii „ca să organizeze serviciul ei, trecut deodată în ordinea lucrurilor celor mai importante”.¹⁴ Printre alte hotărâri, s-a dispus și înființarea unei infirmerii de prim-ajutor în Gara Focșani. Prozatoarea a cerut postul de infirmieră, deși până atunci manifestase „fobie către toate organizațiile de binefacere colectivă.”¹⁵

Odată cu desfășurarea operațiunilor militare, „gara devenise al doilea centru mare de pelerinaj. Trecerea trenurilor era privită de tot orașul adunat acolo. Mulțime, zgomot, culori, lumină. Un haos de

⁸ Ibidem, p. 27

⁹ Ibidem, p. 34

¹⁰ Ibidem

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem, p. 36

¹³ Ibidem, p. 35

¹⁴ Ibidem, p. 36

¹⁵ Ibidem, p. 37

*voci, de chemări, o mișcare perpetuă. Tabloul era împestrițat de florile purtate în mâini, de uniforme variate ale militarilor.”*¹⁶

Uneori, în opririle lungi și fără orar precis „muzicile care însoțeau regimentele se scoborau pe peron. Soldații săreau peste balustrada vagoanelor împodobite cu crengi verzi, sau lunecau de pe acoperișul vagoanelor, unde aveau să creeze o lungă tradiție de călătorie. Într-ună din zile se înnodase o horă de soldați ; în ea se prinseseră fete din mulțime ; era o veselie năstrușnică.”¹⁷

Luptele se desfășurau departe de Focșani, așa că în oraș „de bătălie nu se știa încă nimic, decât zvonuri de încăierări fără buletine sincere.”¹⁸

În primele săptămâni de război când încă era timpul „strugurilor, limonăzii, covrigilor și altor delicii ambulante ”¹⁹, mulțimea „se domolea numai seara, fiindcă era început de toamnă și amurgurile aveau melodii melancolice. Zarva aceea, când nu o mai umplea soarele, amorțea.”²⁰

La infirmeria din Gara Focșani nu sosiseră încă răniții. Ca să-și ocupe orele serviciului, la care venea punctual, Hortensia Papadat – Bengescu împlotea manșete delicate de lână albă.²¹

Primul ei pacient a fost un locotenent în trecere prin Gara Focșani cu afaceri de serviciu, care avea o mică tăietură la un deget. Deși nu urmasse cursul pregătitor organizat de Crucea Roșie Putna în anul precedent, scriitoarea s-a descurcat bine cu rana superficială a ofițerului român.

Odată cu trecerea timpului „urmaseră apoi trecători din ce în ce mai osteniți, mai zgâriați, mai tăvăliți, până la Hristoșii drumurilor istovitoare, rătăciți din etapă în etapă, în căutarea unui loc de

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*, p. 38

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *Ibidem*

²¹ *Ibidem*, p. 39

*destinație. Mai adesea răniți la mâini de gloanțe și la picioare de calvarul drumului lung.”*²²

Sosirea primului tren cu răniți s-a transformat într-un adevărat eveniment în orașul Focșani și „*Stărnise o răscoală de treburi noi, și multă emoțiune. În publicul de pe delături, în autoritățile orașului, în corporația carității, mai ales. Erau oaspeții lor: ai orașului, ai oficialității, ai adăposturilor melancolice care stau gata să primească musafirii durerilor trupești.*”²³

Deși anunțat din ajun, trenul cu răniți care trebuia să sosească seara, la ora 8, era mereu amânat și așteptarea crea o stare de iritare.

Peronul Gării Focșani rămăsese pustiu, iar curioșii fuseseră împinși dincolo de piața mică din dosul gării.

Pe peron „*erau numai autoritățile, solemne ca la zile mari, dar posomorâte. Enervarea răspunderilor și atribuțiilor noi și neexperimentate, îi făceau serioși și taciturni. Nu era nici o desfășurare de porunci, nu se agitau, nu forfoteau. Tăceau, grupați într-un colț, sau se plimbau preocupați.*”²⁴

În Focșani „*nu se mai permitea, seara, lumina. Era timpul când începuse agresiunea și spionajul aerian. Gara întunecoasă, cu așteptarea ei posomorâtă, era sinistră.*”²⁵

Telefonul zbârnâia neîncetat, urmărind convoiul din gară în gară. Neliniștea creștea odată cu apropierea trenului. Scriitoarea a fost șocată de imaginile ce au urmat. Pe primele târgi „*mulțimi învăluite în mantale întunecoase stau inerte.*”²⁶

Cu cât numărul târgurilor creștea „*umbrele țepene luau acum forme, forme îndurerate și umane, aveau glas, aveau chip ...Exprimau dorințe, solicitau ajutor, gemeau, sufereau, dar trăiau.*”²⁷

Suferința răniților a făcut ca infirmiera Hortensia Papadat – Bengescu să găsească „*ideile cele mai practice pentru chipul de a*

²² *Ibidem*, p. 44

²³ *Ibidem*, p. 56

²⁴ *Ibidem*, p. 58

²⁵ *Ibidem*

²⁶ *Ibidem*, p. 59

²⁷ *Ibidem*, p. 60

*susține pe fiecare după rana pe care o avea, așa ca să fie cât mai nesupărat.”*²⁸

Cu fiecare gest „puterea ei se înfiripa mai mult. De la ideea datoriei trecuse, prin emulație la ambiție, de la ambiție la o îmbătăre. Din tot, vedea numai acele aparențe de care avea nevoie.”²⁹

Era ora trei spre ziuă, când peronul Gării Focșani se golise aproape tot.

După plecarea primului tren cu răniți, au sosit în Gara Focșani, primii prizonieri austro -ungari, aduși într-un tren de vite, cu două vagoane închise, cu o ușă zăbreliță, la care cei de față „se uitară curios la ei cu un fel de satisfacție de învingător, ca la o pradă comună.”³⁰

În drumul ei zilnic spre gară, Hortensia Papadat – Bengescu trecea pe Bulevardul Gării „pustiș și trist ...Pe aleea largă cu castani uscați sta înfipt în drum vreun copil mic, scăpat, dintr-un fund de ogradă, de pe o ulicioară din acele care, din canalul mare al bulevardului, curgeau dosnice spre barieră.”³¹

Înfrângerile armatei române și ocuparea unor părți importante din teritoriul țării de către trupele inamice au silit populația să se refugieze spre Moldova.

Prin Gara Focșani și prin oraș „treceau acum trenuri jalnice cu vagoane deschise la soare și la ploaie, pline cu vrafuri de mobilă, și, alături de ele, familii emigrante. Oamenii cumsecade, goniți în ultimul moment de spaima cotorpirii, luaseră cu ei ce le abătuse. Îmbrăcați sau de plimbare sau de casă, după zăpăceala împrejurărilor sau după concepții ciudățite de emoția situației nouă, formau caravane lungi, trase încet de mașini scoase din uz.”³²

Trenurile nu aveau orar fix și „se târau din etapă în etapă, depunându-și încărcătura treptat, după nevoi. Din trenuri se vedeau pe șosele șirurile neîntrerupte ale vehiculelor de tot felul desfundând

²⁸ Ibidem, p. 61

²⁹ Ibidem, p. 62

³⁰ Ibidem, p. 66

³¹ Ibidem, p. 68 - 69

³² Ibidem, p. 69

*drumurile noroiate, iar de pe lături șiruri de pedestrași falnici, ducând în boccele ce apucaseră să strângă – ca la foc – ceea ce era mai de preț. Porniseră în sus mânași de spaima bejeniei sau de sentimentul impulsiv al libertății.”*³³

*Se părea că situația era tragică, fiindcă „se auzeau zvonuri repetate, la care trebuia să pleci urechea, cum că șanșurile dintre București și F [ocșani] erau pline de cadavrele pribegilor isprăviți acolo în drum.”*³⁴

Sosirea trupelor rusești în Focșani este un alt moment memorabil pentru prozatoare: *„Rușii veneau ca niște oameni care nu au nici treabă, nici grabă”*³⁵ pe strada mare „care [se] leagă cu șoselele dinafară și care va rămâne un mic drum al Istoriei.”³⁶ În Focșani *„ploua de o lună și șoseaua era numai făgașe adânci, mocirlă, băltoace și tot mai ploua printr-o ceață uniformă cenușie.”*³⁷ Cu tot timpul nefavorabil *„venisem să vedem armata care ne va hotărâ soarta, și patriotismul nostru era adus la cea mai mare măsură de interesul imediat; inamicul sosise până lângă Focșani, orașul nostru trebuia să fie salvat; și trebuia să fie, nu se putea altfel.”*³⁸ „Spectacolul” defilării trupelor ruse a fost urmărit cu speranță și curiozitate de focșăneni, care nu mai văzuseră *„ceva mai pictural”* decât această varietate de fizionomii și uniforme militare: *„Cei doi dintâi, pe urmă alții, câte patru, câte șase, câte opt în rând, pe cai, unii mari, alții foarte mărunți, cu cușme ciudate, cu căciuli felurite, cu mantale brune, cafenii sau uneori galbene cu lutișorul peste bundele îmblănite, cu cizme brune, cu pantaloni adesea pichetați și vătuiți, uneori făcuți din acel brocart de lână colorată, articol demodat de macate, care se mai vede prin brașovenii, dar mai ales cu glugușe*

³³ *Ibidem*, p. 70

³⁴ *Ibidem*

³⁵ Hortensia Papadat – Bengescu, **Prin ceață**, în *Însemnări literare*, Redactori: Mihail Sadoveanu și G. Topârceanu, Anul I, No. 13, 11 Mai (28 April st. v.) 1919, p. 1

³⁶ *Ibidem*

³⁷ *Ibidem*

³⁸ *Ibidem*

*miraculoase la mantale, albastru de Prusia, roșu-vișiniu, ocre, terre de Sienne – numai paleta le poate numi exact.”*³⁹

La urma convoiului „erau bucătăriile și bagajele în căruțe mici cu scânduri rare pe lături, cu roate subțiri ce se rostogoleau strâmb, sărind, stropind de credeai că vor rămâne acolo în drum, dar care totuși veneau tocmai de la Volga.”⁴⁰

Deși se așteptau „divizii numeroase, artilerie faimoasă, infanterie multă, cavalerie invincibilă”⁴¹, după defilarea lor prin Focșani „înțelegeai bine că nu sunt ajutorul așteptat, nu ei vor opri dușmanul, vor scăpa țara, orașul tău...”⁴²

Prin Focșani, vor mai trece multe trenuri de artilerie rusă, regimente de infanterie „oameni deopotrivă scunzi ca niște copii, dar bine legați, cu uitătura care în întuneric te făcea să treci repede strada.”⁴³

Trenurile sanitare treceau, din în ce mai numeroase, cu destinație spre alte orașe, mereu mai sus.

Prin grija autorităților putnene „se răsturna în infirmerie un morman de pâine care bloca ușa despre coridoare. Erau destinate mai ales pentru nevoile trenurilor de refugiați.”⁴⁴

Treceau și trenuri de lux „încărcate până la incomoditate cu voiajori eleganți, care începeau a cunoaște necazurile tuturor. Din ele călătorii coborau ades îngrijorați și grăbiți în căutarea a ceva de mâncat și băut, tot mai anevoie de găsit.”⁴⁵

„Foamea celor îndestulați este mai tristă decât a celor deprinși să rabde” – remarca scriitoarea.

Uneori, se întâmpla, ca trenuri „mai posace, cu vagoane de marfă ticsite de familii nevoiașе și de boccele, se târau din stație în

³⁹ Ibidem, p. 1

⁴⁰ Ibidem, p. 2

⁴¹ Ibidem, p. 1

⁴² Ibidem, p. 3

⁴³ Hortensia Papadat – Bengescu, **Balaurul** ..., p. 80

⁴⁴ Ibidem, p. 82

⁴⁵ Ibidem

*stație, fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale, din cine știe ce nevoi ale circulației.”*⁴⁶

Scriitoarea a servit ca voluntară și la spitalul aflat în extremitatea cealaltă a orașului.

Gara rămânea un loc privilegiat : „ *Tot războiul defila acolo, încărcat deocamdată pe transporturile aglomerate și zgomotoase. Treceau convoiurile lungi ale refugiaților cu pitoreasca lor durere umilitoare ; misterioase trenuri oficiale cu storiuri lăsate peste echivocul trist al împrejurărilor ; lungi, nesfârșite trenuri militare ducându-se spre nu știu ce și nu știu unde ...* ”⁴⁷

Situația de pe front se înrăutățea, odată cu vremea. Luptele se desfășurau dincolo de Râmnicu-Sărat : „ *Se scurseră de mult transporturile în sus, spre Moldova, și rușii trecuseră mulți în jos și acum nu mai trecea nimic, nici în sus, nici în jos.* ”⁴⁸

În ziua de Sf.Nicolae, se oficiase pentru Țar un Te-Deum „ *sărăcăcios, în catedrala umedă, sleioasă de untdelemnuri vechi. O companie română, un detașament rus dau onorurile.* ”⁴⁹

S-au luat măsuri de întărire a orașului pentru a rezista atacurilor germane: „ *Prin colțurile străzilor, în chiar miezul orașului, se așezau mine, săltând pavelele de pe locul lor pacific ...Urmără zvonuri de evacuare și altele, acelea pozitive și legitime de victorie și izbăvire, căci orice era nădejde de bine găsea crezare.* ”⁵⁰

Cu cât frontul se apropia de Focșani „ *tunul bubuia din ce în ce mai puternic și solul palpita, gema ca de cutremure. Din cauza avioanelor, nopțile erau mai ales sinistre. Deocamdată cercetau numai, dar într-o seară două bombe sparseră cizmăria lui Strul pe strada mare a târgului, omorând un băiat de liceu, o fetiță și pe un domn ...Frica se așează pretutindeni, cuprinse toate ceasurile, toate mișcările.* ”⁵¹

⁴⁶ *Ibidem*, p. 83

⁴⁷ *Ibidem*, p. 99

⁴⁸ *Ibidem*, p. 136

⁴⁹ *Ibidem*, p. 155

⁵⁰ *Ibidem*, p. 156

⁵¹ *Ibidem*

Hortensia Papadat nu se mai ducea la infirmeria din Gara Focșani, ci numai la spital. Tunurile bubuiau tot mai tare și rușii începeau să părăsească orașul. Prin Focșani „treceau căruțe, camioane, landouri demontate, diligențe, toate rechizițiile pe care le ascundeau hambarele, tot ce avea roate și putea înhăma cai.”⁵²

Rușii s-au comportat incalificabil: „spargeri, bătăi, scandaluri ...Circulau zvonuri despre consumarea apei de colonia ca băutură răcoritoare. Este adevărat că se vărsaseră, de înseși autoritățile ruse, toate alcoolurile și se dase cep tuturor beciurilor. Vinurile curgeau pe șanțurile străzii, prăfuit, noroios, gâlgâind la gură de canaluri. Unii se aplecau să soarbă pe brânci.”⁵³

Tunurile bubuiau din ce în ce mai des și anunțau că soseau „timpurile umilinții”.⁵⁴

Focșănenii se refugiau în beciuri. Scriitoarea fusese invitată în beciul unui vecin. Acolo „servitorii așterneau, neobosit, mese îmbelșugate. Tot ce era în cămări, toate proviziile, toate bunătățile erau consumate ca să nu rămâie <celorlalți>.”⁵⁵

Avioanele inamice, tot mai numeroase, survolau orașul, dar nu mai aruncau bombe. Oamenii își îngropau argintăria, arama, armele de casă și de vânătoare. În oraș, toată noaptea se auzeau împușcături : „Rușii, fie de patrule, fie de petrecere, trăgeau focuri și câinii le însoțeau cu un urlat prelung.”⁵⁶

La 25 decembrie 1916 Focșanii au fost ocupați de germani, care au instituit „ un mecanism oficial, rigid, ingenios, neobosit, sistematic, al tescuirii. Cazierele și fișele, registrele și hârtiuțele erau regimul celular al fiecăruia.”⁵⁷ Orașul Focșani și 50 de comune au rămas sub ocupație străină până la 19 noiembrie 1918.⁵⁸

⁵² Ibidem, p. 158

⁵³ Ibidem

⁵⁴ Ibidem, p. 159

⁵⁵ Ibidem

⁵⁶ Ibidem, p. 160

⁵⁷ Ibidem, p. 161

⁵⁸ Vezi Ramona Miron, **Pagubele suferite de orașul Focșani în perioada ocupației germane (decembrie 1916 – noiembrie 1918)** în *Cronica* 254 <http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

larna anului 1916-1917 a fost cumplită. Sub ocupația germană „dispăreau toate gardurile; poteci se tăiau de-a curmezișul ; orașul neîngrădit, subț nămeți, se îngropa copleșit.”⁵⁹

Regimul instituit de germani a fost sever. Cu toate acestea, „Rechiziția sistematică, regulamentată, nu speria pe nimeni. Nimeni aproape nu mai avea sentimentul proprietății. Ceea ce trebuia salvat nu era în dulapuri și hambare ”⁶⁰, pentru că „ totul sta în puterea așteptării.”⁶¹

Luptele continuau, în ciuda gerului năprasnic : „Tunul era acum ceasornicul de căpătâi și semnalul de direcție. Era singura hartă, singura busolă a insularilor. Bubaia permanent și uneori da sărbători apropiate : artificii, orizonturi înnoirate de fumul gros al proiectilelor și fulgerate de lumina lor.”⁶²

Odată cu sosirea primăverii anului 1917 „, oamenii arătau la soare firavi ca muguri fără vlagă. Grădinile erau năpădite de ciori – o invazie neagră – și pomii nimănui și ai tuturor frângeau crengile violente, pentru a-și da rodul la întâmplare.”⁶³

Focșănenii „subțiați, fantomatici, se uitau unii la alții prețuindu-și zvelteța sau plângându-și pagubele ...Pedeapsa mare a tuturor era de a nu avea nimic de lucru, de a fi numai <numere>, <obiecte> nefolositoare, lipsite de orice drept.”⁶⁴

Apropiata ofensivă a armatei române din vara anului 1917 a trezit speranțe în sufletele focșănenilor, deși ei „, aveau subț ochi pregătirile dușmane care le striveau nădejtile.”⁶⁵

Luptele din iulie - august 1917 au cauzat mari pierderi armatei germane. În Focșani „în curtea spitalelor se ridicaseră corturi unde

Vrancei, vol.VI, coordonator : Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2006, p. 161 - 183

⁵⁹ Hortensia Papadat – Bengescu, *op. cit.*, p. 162

⁶⁰ *Ibidem*

⁶¹ *Ibidem*, p. 163

⁶² *Ibidem*, p. 164

⁶³ *Ibidem*

⁶⁴ *Ibidem*, p. 165

⁶⁵ *Ibidem*, p. 170

erau puși răniții neîncăpători, revărsați de-acolo de pe frontul bătăliei. Furgoane încărcate cu mormane de trupuri, acoperite cu pânză cernită, treceau spre cimitir, însoțite de un singur soldat.”⁶⁶

„Suferințele îndurate în anii de război, i-au făcut pe oameni, mai buni, mai toleranți: „*Nimeni nu se mai uita peste gardul vecinului să cerceteze ca mai înainte cele cuviincioase, mai anevoie de supravegheat în propria ta ogradă decât alături. De când nu mai erau zăplazuri, ceea ce se petrecea pierduse prețul. Gâlcevele, lupta aprigă pe o palmă de loc mai încoace sau încolo, nu mai înăspreau oamenii. Primejdia înăbușea egoismele felurite, lăsând descoperit pe unul singur, cel primitiv, al apărării Vieții.*”⁶⁷

În toamna anului 1917 „*peste orașul tăcut, amorțit, bântuise epidemia de gripă malițioasă, care, lovind organisme slăbite, făcea multe victime...Disciplina sanitară riguroasă împiedica panica, cenzurând zvonurile de alarmare.*”⁶⁸

Semnarea Armistițiului la Focșani (26 noiembrie / 9 decembrie 1917) a creat o stare specială nu numai în oraș, ci în întreaga țară. Oamenii „*treptat se deprindeau cu puțința bucuriei ; începeau să întrevadă sfârșitul, lăsau să se strecoare, în resorturile ruginite ale ființii, nădejdea ca uleiul.*”⁶⁹

Prin semnarea Armistițiului de la Focșani „*se orânduiseră primele treceri convenționale dincolo și dincoace de Milcov și o barieră funcționa regulamentată. Circula zvonul că o parte din trupe trebuia să se întoarcă la vetre. Afișe mari opreau populația de la manifestări. Nu era încă ceasul bucuriei ; era un preludiu melancolic înainte de goana triumfală. Orașenii aveau totuși o febră precursoră.*”⁷⁰

Într-o după-amiază „*subt privirile împestrițate ale orașenilor și militarilor străini* ”⁷¹, trupele române au defilat prin Focșani.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 175

⁶⁷ *Ibidem*, p. 177

⁶⁸ *Ibidem*, p. 166

⁶⁹ *Ibidem*, p. 178

⁷⁰ *Ibidem*, p. 180

⁷¹ *Ibidem*

Învingătorii de la Mărăști, Mărășești, Oituz, Muncelu, Răzoare, Cosmești, Doaga, Cireșoaia, Varnița, Coșna „*tăcuți, palizi slabi, cu hainele cât mai îngrijite dar ostenite, veștede ca și ei, treceau cu ochii plecați, fără a da, fără a lua vreun semn.*”⁷²

Pe Calea Cuza-Vodă „*pe două rânduri ale străzei, pe la ferestre și porți, oamenii toți plângeau. Câțiva, contravenind, aveau flori, dar nu le întindeau.*”⁷³

În apropiere de Focșani, în Crângul Petrești „*pe locul unde altădată într-un luminiș se așezau căișorii în zilele sărbătorilor de mai, pe locul pavilionului cu lăutari, erau gropi și adăposturi ridicate ca niște moșoroaie mari de furnicar omenesc, cu ganguri cenușii ce se ascundeau sub iradierea verde și domoală a pădurii împlinite, adăposturi milostive împotriva morții, acum pustii și zadarnice.*”⁷⁴

Pe dreapta, nu departe de intrare „*ca un leagăn păzit de umbra pomilor, verde și odihnit, ședea sub paza unei cruci uriașe, făcută din două trunchiuri goale pironite, un cimitir micuț cu morminte curate, așezate rotund ca o salbă.*”⁷⁵

Erau acolo căzuți și îngropați „*români și rușii, nemții și francezi. La un loc dormeau, egali și înfrățiți, în curba plăcută a acelui mic cimitir.*”⁷⁶

Încheierea Păcii a fost un moment mult așteptat de întreaga omenire, pentru că ea reprezenta „*o noțiune refugiată cu toată puterea ei în sunete. Pe fiecare limbă cuvântul suna deosebit. Orice colț de omenire îl lua pentru sine, cu toate că blagoslovenia se lăsase peste omenirea întreagă.*”⁷⁷

⁷² Ibidem

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Ibidem, p. 192

⁷⁵ Hortensia Papadat – Bengescu, **Un cimitir**, în *Însemnări literare*, Redactori: Mihail Sadoveanu și G. Topârceanu, Anul I, No. 2, 10 Februarie 1919, p. 2

⁷⁶ Idem, **Balaurul...**, p. 192

⁷⁷ Ibidem, p. 197

Pentru cercetarea istorică, literatura războiului* a fost și rămâne un document esențial de reflectare și evaluare a evenimentului privit ca faptă și trăire umană, fără de care tragismul, dramatismul, eroismul nu mai pot fi redade în adevăratul și sublimul lor conținut.

Paginile scrise de Hortensia Papadat - Bengescu, fragmentele selectate în susținerea temei enunțate în titlul lucrării de față nu sunt un jurnal retrospectiv, cu notații precise, ci reflectarea războiului privit prin ochiul analitic, meditativ și umanitar al unei femei sensibile care a stat la căpătâiul răniților, care a trăit și urmărit meticulos efectele psihologice ale evenimentelor, în înlanțuirea lor, răsfrânte în trăirea individuală și colectivă a orașului.

Întâlnim în aceste câteva fragmente momentul psihologico-tragic al declanșării războiului, imaginea unei țări înfometate, revărsată prin gări, în trenuri de răniți și refugiați, impresionante tablouri ale infernului cauzat de război.

Zguduitoare sunt și clipele de evocare a ocupației germane, a panicii care i-a cuprins pe toți în timpul retragerii, însoțită de speranța că „victoriile” obținute de inamic sunt efemere.

Sunt surprinse și transformările mentalității umane, încleștate de ghearele războiului, în care se întrezăresc liniile unei conștiințe noi, într-o lume a păcii, mai bună și mai dreaptă.

Rândurile sale scot la iveală nonsensul și cruzimea războiului, dezastrele și cruzimile pricinuite de el, dar și ura împotriva cotropitorilor, căldura cu care-i privește pe ostașii noștri, încrederea în legitimitatea luptei noastre pentru apărarea și salvagardarea libertății și independenței statului național român.

Focșanii din anii Războiului de Întregire a Neamului ne sunt redați prin amănuntul încărcat de înțeleșuri, prin cuvântul mustind de viață, prin cuvântul – imagine ce reconstituie atmosfera unui oraș care trăiește, suferă, rezistă, speră și crede în destinul Neamului din care face parte.

* Liviu Rebreanu, **Pădurea Spânzuraților**; Camil Petrescu, **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**; Mihail Sadoveanu, **Strada Alexandru Lăpușneanu**; Cezar Petrescu, **Întunecare** etc.

JEAN HENRI RICHARD - UN EROU FRANCEZ DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Maria Mihăilescu

După doi ani de neutralitate (1914 – 1916), România se hotărăște să intre în marea conflagrație alături de Antanta: Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, la 4 / 17 august 1916, împotriva Puterilor Centrale, reprezentate de Germania și Austro – Ungaria.

După șase luni de participare la război, în iarna anului 1916, situația României și a armatei sale era critică, pierzând două treimi din teritoriu, inclusiv Capitala.

Ca urmare a acestei situații, autoritățile, guvernul, o parte a populației, s-au refugiat în Moldova, stabilizarea frontului la începutul anului 1917, făcându-se în sudul acestei părți de țară.

Puternic demoralizată, decimată, armata avea nevoie de sprijin moral, politic, material. Aceste deziderate vor fi îndeplinite de Misiunea Militară franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot. Ea a sosit în țară la 15 octombrie 1916 și prin cele trei secțiuni ale sale, militară, medicală, aeronautică, a reușit să contribuie la reorganizarea armatei române, care apoi a obținut victoriile de la Mărăști, Mărășești, Oituz din vara anului 1917.

Dar, nu puțini din această Misiune, au fost răniți sau și-au dat viața pe pământ românesc.

După terminarea Primului Război Mondial, ministrul de Interne trimite o Circulară datată 15 decembrie 1920, prin care cere prefecților, la solicitarea atașatului militar al Franței în România, confirmarea prezenței unor morminte franceze pe teritoriul nostru:

„Domnule Prefect,

Atașatul militar al Franței în România, însărcinat cu întreținerea mormintelor militarilor francezi îngropați pe teritoriul

român și aparținând fie primei Misiuni a Generalului Berthelot, fie armatei dela Dunăre, ne aduce la cunoștință că i s-a semnalat în ultimul timp, prezența unor morminte franceze în mai multe localități, provenind fie din elementele armatei franceze din Ungaria, cari au ocupat Banatul, fie din lagărul de prizonieri datând din timpul ocupațiunei germane și cere a i se da următoarele informațiuni:

Localitățile unde se găsesc îngropați militari francezi (fie chiar din colonii).

Numele, gradul, data decesului. Corpul din care au făcut parte, precum și alte detalii ce s'ar putea avea.

Aducându-vă la cunoștință cele ce preced, avem onoare a vă ruga să ne comunicați dacă în județul D-vs se află îngropați militari francezi, precum și celelalte relațiuni menționate mai sus.

Ministru

Ss indescifrabil”¹

La sfârșitul lunii decembrie 1920, sunt trimise adrese administrațiilor tuturor plășilor vrâncene de pe fostul front de luptă: Troțuș, Zăbrăuți, Vidra, Biliești, Panciu, Odobesti.

Posibilitatea existenței unor morminte de eroi francezi este confirmată în fostul județ Putna încă din primele luni ale anului 1920: un membru al Misiunii Militare franceze, căzuse eroic la datorie pe pământ vrâncean.

Administrația Plasei Zăbrăuți, făcea cunoscută existența mormântului ofițerului Jean Henri Richard, prin Adresa nr. 526 din 14 mai 1920:

„Domnule Prefect,

La fonograma nr. 2944:

Avem onoare a raporta numele eroului ofițer francez Jean Henri Richard cu gradul de locotenent în Regimentul 62 / 70 Infanterie, armata română căzut pe câmpul de onoare în dimineața zilei de 22 martie 1917, ora 10 - 45 și înmormântat în satul Varnița din comuna Străoane de Sus. Este născut în Franța la 24 iunie 1880.

¹ Arhivele Naționale Vrancea, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 73 / 1921, f. 2

La declararea războiului avea gradul de plutonier major la Regimentul 99 Infanterie franceză. A sosit în România la 31 ianuarie 1917. Era căsătorit și avea un fiu. Mormântul este împrejmuit cu gard viu de către Regimentul 62 / 70 Infanterie, iar de jur împrejurul mormântului sunt plantații de brazi făcute de către D-l Șef al Ocolului Silvic „Soveja”.

Alte cazuri, atât de ofițeri, cât și de soldați francezi, nu mai avem pe teritoriul comunelor, acestei plăși.

Administratorul Plășei

ss Indescifrabil

*D-sale D-lui Prefect al Jud. Putna”.*²

La începutul anului 1921, administrația aceleași plăși revine cu noi date privind mormântul eroului de la Varnița, căruia i s-a adăugat și un monument (troiță):

„Domnule Prefect

La No.= 7032

Am onoarea a vă raporta că în satul Varnița din comuna Străoane de Sus, este un singur mormânt al Locotenentului Jean Henri Richard din armata franceză, mort în ziua de 22 martie 1917 ora 10 - 45 a.m. – de un glonț în tranșeele din împrejurimile Satului Varnița.

Numitul ofițer era din Regimentul 99 Infanterie din Armata Română. La mormântul său s'a ridicat prin îngrijirea camarazilor săi din armata noastră un frumos monument – care mormânt și monument este împrejmuit cu grilaj de lemn și este bine întreținut prin îngrijirea D-lui Șef al Ocolului Silvic Soveja.

Alte morminte franceze nu mai avem pe teritoriul comunelor acestei plăși.

*Administrator
ss Indescifrabil*

*Secretar
ss Indescifrabil”.*³

² *Ibidem*, dosar nr. 76 / 1920, f. 142

³ *Ibidem*, dosar nr. 73 / 1921, f. 6

Pe mormânt este înscrisă, în limbile română și franceză, următoarea frază emoționantă: „*Aici repauzează Richard Henri Jean din glorioasa armată Franceză mort vitejește pentru Mărirea României: Regimentul 62 / 70 Infanterie – 22 martie 1917.*”

Aceste cuvinte vin să confirme pe cele rostite de generalul, devenit mareșal în 1930, șeful Marelui Cartier General român, Constantin Prezan, cu prilejul unei ceremonii funebre, subliniind încă o dată, după victoriile strălucite de la Mărăști, Mărășești, Oituz, înfrățirea dintre România și Franța: „*Întreaga armată acoperă astăzi mormintele voastre cu lacrimi. Recunoștința ei nu va dispărea decât o dată cu suflarea celui din urmă român.*”⁴

⁴ Berthelot și România, Album Fundația Mărășești - Mărăști - Oituz, Fundația General Henri Mathias Berthelot, coordonator: Dumitru Preda, Editura Univers Enciclopedic, București, 1977, p. 24

Aflată sub Înaltul Patronaj al M.S. Regina Maria, Societatea „Mărășești”, după încheierea Primului Război Mondial, avea să se alăture altor societăți ale timpului ca: Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, Societatea „*Mormintele Eroilor – Cultul Eroilor*”, Societatea „Mărăști”.

Ca scop patriotic, societățile vizau și refacerea localităților istorice Mărășești, respectiv Mărăști, a câmpurilor de luptă și construirea mausoleelor.

Fondată la 24 iulie 1919, ea a purtat denumirea de Societatea „Mărășești” până la 6 mai 1933, când își schimbă denumirea în „Frontul Mărășești” pentru a nu fi confundată cu alte societăți: „*Societatea noastră, atât sub vechea denumire cât și sub cea nouă, nu a cerut nimănui nimic pentru ajutorarea membrilor ce o compun, ci numai pentru refacerea frontului Mărășești și transformarea acestei localități în locaș de închinăciune națională.*”¹

Societatea „Mărășești” a vizat și alte obiective patriotice, după cum reiese din documentele vremii, realizând acte de filantropie, ajutorarea văduvelor și orfanilor de război, ridicarea unor spitale și sanatorii (ca cel de la Techirghiol) pentru veteranii de război, menținerea legăturilor sufletești și de camaraderie ale foștilor luptători.²

Membrii de onoare care au semnat în „Cartea de aur” a Societății au fost:

¹ Arhivele Naționale Vrancea (în continuare se va cita: A. N. Vn.), fond Prefectura Județului Putna, nr. 120 / 1936, f. 19

² *Ibidem*, dosar nr. 129 / 1938, f. 440

„Î.P.S.S. Miron Cristea, Patriarhul României

D. Iuliu Maniu

D. G. G. Mironescu

D. Dr. C. Anghelescu

D. Gh. Tătăărăscu

D. Const. I Brătianu

D. Stelian Popescu

D. I. Manolache

D. Oct. Goga

D. Gh. I. Brătianu

D. C. Argetoianu

D. Victor Antonescu

D. Valer Pop

D. I. Nistor

D. V. Sasu

D. Gl. Nic. Condiescu

D. Gl. Rășcanu

D. Gl. Scărișoreanu”³

Statutul Societății „Mărășești” a fost autentificat de Tribunalul Putna, în cuprinsul lui precizându-se cine face parte din ea, scopul și obligațiile ce-i revin:

„Pot face parte din ea toți demobilizații grade inferioare de orice naționalitate.

Categoria I, Plutonieri, Sergenți, Caporali, Soldați și asimilații lor.

Categoria II, Mobilizați, Prizonieri de război cu situația clarificată.

Categoria III, Funcționarii civili care posedă ordine de mobilizare pe loc la serviciul care se găseau și numai dacă au fost evacuați asemenea și familiile, adică soție și copiii ai acestor categorii, bine înțeles că excluzând dezertorii.”⁴

³ *Ibidem*, dosar nr. 120 / 1936, f. 22

⁴ *Ibidem*, dosar nr. 43 / 1929, f. 119

Unul dintre scopurile societății a fost de a milita și stăruia pe lângă guvern, pentru a se face împrăștierea tuturor veteranilor din Primul Război Mondial, acordarea de pensii ostașilor români infirmi de pe front și burse copiilor veteranilor.

Se mai precizează, ca în fiecare an, la 6 August, de „Schimbarea la față”, sărbătoare religioasă ortodoxă, să se facă parastase pentru cei căzuți pe câmpul de luptă, iar înmormântările veteranilor să se facă cu paradă militară și muzică.⁵

Se mai solicita Ministerului de Război favoarea ca „ori de câte ori va fi cazul a se duce la locul de veci un fost luptător al Marelui Război, să-i fie aprobat din partea garnizoanei respective, o mică paradă activând deci 4 trompeși și patru oameni de trupă în însoțirea de companie și unde va lua parte și preotul garnizoanei pentru oficierea serviciului divin.”⁶

Pentru veteranii săraci, infirmii de război, văduve și orfani se cerea guvernului o reducere de 50% pe C.F.R., precum și pensii potrivite cu nevoile și împrejurările cazurilor.⁷

În articolul 9 sunt precizate mijloacele pentru a îndeplini scopurile Societății și anume, prin editarea de manifeste și broșuri, organizarea de conferințe, adunări, „pentru a propovădui Unirea și Frăția între oameni, credința religioasă, ordinea de stat și iubirea de patrie.”⁸

De asemenea, Comitetul Societății prevedea obligația de a îngriji cimitirele unde se aflau îngropați eroii, avându-se în vedere și ridicarea unui monument în amintirea lor.⁹

Societatea „Mărășești” era reprezentată ca emblemă de un drapel ce avea pe o parte Marca țării, Societatea „Solidaritatea”, veteranii războiului 1916 – 1919 „Unirea Face Puterea”, „Toți pentru unul și unul pentru toți.” Partea a doua redă chipul M. S. Regele cu inscripția „Sub glorioasa domnie a M. S. Regelui Ferdinand

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem, f. 79

⁷ Ibidem, f. 121

⁸ Ibidem, f. 124

⁹ Ibidem

1 Cel Mare și Majestatea Sa Regina Maria, făuritorii României Mari. ¹⁰

La 6 august 1921, are loc sfințirea Drapelului, evenimentul făcându-se cunoscut printr-un Aviz trimis Primăriei Focșani, de către președintele Societății:

„Aviz

Se aduce la cunoștința demobilizaților, văduvelor și orfanilor de război, din întreaga țară, că în ziua de 6 august st. vechiu a.c. ora 9 a.m. se va oficia Sfințirea Drapelului Societății Demobilizaților «Mărășești» Fii Apărători ai Patriei din Focșani, pe câmpul de onoare și izbândă din Mărășești, Nord de gară.

Cu rugămintea ca toți ce simt devotamentul către Patrie și sunt încălziți de cultul celor ce s'au jertfit pentru întregirea neamului să nu lipsească dela această serbare aducând tot-o-dată covoare și flori, pentru a se depune pe mormintele Eroilor rămași pe locul de jertfă.

Președinte, S. Gheorghiaș” ¹¹

Alături de celelalte societăți ale timpului, Societatea „Mărășești” și-a făcut simțită prezența la toate eforturile și manifestările omagiale pentru refacerea localității - erou Mărășești și pentru ridicarea Mausoleului Mărășești, inaugurat la 18 septembrie 1938.

Astfel, la 8 iulie 1921 se formează Comitetul Societății „Mărășești” având ca scop strângerea de fonduri necesare:

„Se va forma în fiecare comună din România Mare un comitet compus din: preoți, învățători, primari, notari și trei săteni din cei mai buni și cinstiți și care au fost în război.” ¹²

Se mai sublinia faptul că se vor putea organiza de către Comitet „serbări” în folosul Societății, precum și orice mijloc cinstit de strângere de fonduri. Membrii comitetului conform Statutului, în cazul în care strâng suma de 5.000 lei, vor fi considerați membrii fondatori, iar numele și fotografiile lor se vor atașa în galeria

¹⁰ *Ibidem*, f. 125

¹¹ A.N.Vn., fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 87 / 1921, f. 21

¹² Idem, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 64 / 1922, f. 28

Muzeului de la Mărășești și vor fi și inscripționate pe placa de marmură a marelui monument.¹³

La 6 august / 19 august 1923, Societatea „Mărășești”, cu membrii ei, participă alături de Î.P.S.S Mitropolitul Moldovei, a reprezentanților S.O.N.F.R., ai Armatei și ai studențimii, ai Societății „Mormintele Eroilor”, ai „Ligii Culturale” și a orfanilor și văduvelor de război, a invalizilor, la ceremonia punerii pietrei de temelie a mausoleului.¹⁴

De altfel își face simțită prezența la toate ceremoniile ce au loc la monument la Ziua Eroilor (Înălțarea Domnului), cât și la 6 august, data ce semnifică și punctul culminant al luptelor de la Mărășești (6 august 1917).

În 1924, președintele Societății, general de divizie Ion Popescu, îi face invitația primarului din Focșani, pentru a participa la ceremonia organizată în acel an:

PROGRAMUL

Serbărilor de aniversarea biruinței dela Mărășești din ziua de 6 / 19 August 1924

În dimineața zilei de 19 august 1924, la ora 7, invitații vor pleca cu un tren special la un Km Nord Mărășești, unde este locul serbărei.

La ora 7,30 dimineața se va începe solemnitatea în ordinea următoare:

Slujba religioasă cu răspunsurile date de cor și muzica militară

Salutul Aviației

O companie va da onorurile

Rostirea discursurilor în ordinea următoare:

Din partea clerului

„ *Comunei Mărășești*

„ *Județului Putna*

„ *Armatei*

¹³ *Ibidem*

¹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 76 / 1923, f. 180

„ *Studențimei*

„ *Universității*

„ *Ligei Culturale, care la rândul-i va orându-i câte un delegat să vorbească din partea fiecărei Provincii alipite.*

„*Societății „Mărășești”*

Descrierea sumară a bătăliei dela Mărășești

Ora 13,30 (1,30 p.m.) masa invitaților cu bilete speciale care va avea loc în curtea Școlii din localitate.

După amiază publicul poate vizita: Câmpul de bătălie, Biserica Neamului și ruinele rămase de pe urma războiului.

Plecarea trenurilor va începe dela ora 18,30, spre București și Iași, conform itinerariului afișat în gara Mărășești.”

Strădania și stăruința pe care Societatea „Mărășești” le-a depus de-a lungul anilor răzbate și din Adresa nr. 547 din 26 martie 1925, semnată de același general Ion Popescu.¹⁵

Din aceasta reiese și dorința „pentru a lăsa urmașilor un făgaș la înălțimea momentelor înălțătoare ce s’au săvârșit în această localitate ce va deveni Meca României.”¹⁶

Generalul Ion Popescu, care comandase în zilele dramatice din august 1917, eroica Divizie 13 Infanterie, avea să trimită sub semnătura sa, următoarea Adresă, prefectului județului Vrancea, confirmând încă o dată implicarea Societății în evenimentele legate de Mărășești:

Societatea „Mărășești” București 25 Iulie 1928 pentru construirea orașului N. 12027 / 26 / VII 92 istoric „Mărășești”

No 1

„Domnule Prefect,

Fiind delegatul Ministerului de Război, pentru organizarea serbării de aniversarea luptelor dela Mărășești, în ziua de 6 August a.c., am onoarea a vă ruga să binevoiți a lua și D-voastră parte împreună cu invitații D. voastră și totodată a rosti o cuvântare din partea județului Putna.

¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 167 / 1925, f. 31

¹⁶ *Ibidem*

Serbarea va începe conform proiectului de program, urmând să fie complectat de D-voastră cu toate datele ce veți crede de cuviință, după care se va tipări de noi pentru a fi adus la cunoștința publicului.

La ora 7 dimineața va pleca trenul obișnuit din gara Focșani, Odobești și împrejurimi, având o reducere de 50% pe C.F.R.

Pentru aceasta vă rog să binevoiți a înștiința toată populațiunea, ca să poată cunoaște despre existența acestui tren care va duce pe participanții serbărei direct la locul serbărei, care va fi ca și în anii trecuți pe platoul dela Răzoare, unde serbarea va începe la ora 7,30 dimineața conform programului.

Având în vedere scopul pe care-l urmărim de a dezvolta prin astfel de serbări sentimentul național și patriotic, manifestări care vor avea o repercusiune în tot cuprinsul Țării, sper că veți da tot concursul D-voastră prin aceia că veți binevoi a dispune ca:

Consiliul comunal al Comunei Mărășești și populațiunea să ia parte în număr cât mai mare la această serbare oficială.

De a pavoaza Comuna Mărășești.

De a se aduce la cunoștința publicului programul serbărei care începe la ora 7,30 dimineața.

4) De a îngriji de cuartiruirea delegațiilor din Diviziile: 10, 11, 13, 14 și 15 care vor sosi cu trenul în seara și noaptea de 5 a.c. la Focșani.

Ordin în acest sens s'a dat și garnizoanei Focșani. Dealtfel, credem că Ministerul de Interne vă va comunica că această serbare este oficială, întrucât după cum am arătat este aniversarea Biruinței Oștilor Române dela Mărășești, care s'a făcut și în anii trecuți.

În acest scop, s'a dat ordin garnizoanei Focșani și D-lui Comandant al Companiei de Jandarmi care vă vor acorda tot concursul solicitat.

Delegatul Ministerului de Războiu
Președintele Societății „Mărășești”
General de Divizie I. Popescu.”¹⁷

¹⁷ Ibidem, dosar nr. 59 / 1928, f. 125

La 18 septembrie 1938, Societatea „*Mărășești*” se află printre organizatorii emoționantei ceremonii de deschidere oficială a Bisericii Neamului Românesc, Mausoleul de la Mărășești.

Alături de Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, Societatea „*Mormintele Eroilor – Cultul Eroilor*”, Societatea „*Mărășești*”, va rămâne în istorie ca o societate de mare suflet românesc.

Societatea „*Mărășești*” se înscrie astfel, alături de Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, de Societatea „*Mormintele Eroilor – Cultul Eroilor*”, ca expresii adânci, înălțătoare ale recunoștinței generațiilor de după Războiul de Întregire a Neamului pentru cei care au clădit România modernă prin jertfa lor de viață și sânge pe câmpurile de luptă de la Străjescu și Doaga, de la Răzoare, Moara Roșie și Mărășești.

GENERALUL ALEXANDRU MĂRGINEANU ȘI MĂRĂȘTI

Horia Dumitrescu

Despre semnificațiile istorice, naționale și europene ale participării României la Primul Război Mondial s-a scris, în aceste nouă decenii scurse de la desfășurarea evenimentelor, o vastă și cuprinzătoare literatură istorică, care a statuat definitiv locul și rolul momentului în istoria noastră națională trecută, prezentă și viitoare.

Așezat la temelia României moderne, ca moment al împlinirii idealurilor de unitate națională și statală, de înscriere definitivă a României în rândul națiunilor europene, independente și suverane, Războiul de Întregire a Neamului încă mai oferă cercetării istorice noi și inedite înțelesuri, continue motivații de aplecare asupra documentului de epocă.

De aici și de la cunoașterea faptelor sale de arme, a importanței lor în desfășurarea războiului, s-a conturat ideea revenirii asupra documentelor păstrate în arhivele militare privind viața și activitatea generalului Alexandru Mărgineanu. Parcurse, după scurgerea a nouă decenii, documentele ne-au permis cunoașterea mai adâncă, mai apropiată de adevăr a resorturilor morale și umane, profesionale și de conștiință care-i conferă personalității generalului Alexandru Mărgineanu puternice, adânci și de neșters contururi în istoria militară și națională a Neamului Românesc.

Redarea lor, fie și în parte, recompune și redă chipului său acea lumină trainică și statornică cu care a străbătut și străbate timpul spre veșnica-i nemurire.

Concitadin cu Nicolae Iorga, Alexandru Mărgineanu s-a născut la 24 februarie 1871. Tatăl său, Ion, născut la Iași, a fost profesorul lui Iorga: „*Caligrafia și desemnul erau încredințate unui ardelean de*

origine, cum o dovedea numele lui, Mărgineanu, al cărui fiu a avut un rol așa de frumos în binepregătita bătălie de la Mărăști.”¹

Mama sa, avea un nume mai puțin întâlnit: Rarița.

Dorind să urmeze cariera militară, la 1 septembrie 1885 s-a înscris la Școala Fiilor de Militari din Iași.

După absolvirea celor patru clase ale acestei Școli, la 1 septembrie 1889 s-a înscris la Școala de Ofițeri. Tânăr sublocotenent a fost repartizat la 8 iulie 1891 în cadrul Regimentului 13 Dorobanți „Ștefan cel Mare”.

S-a remarcat de la început ca un ofițer cu certe calități militare, fapt consemnat în Foaia matricolă a lui: *„bun ofițer, inteligent, cunoaște regulamentele”²* sau *„prea inteligent, cu multă bunăvoință la serviciu, dorind a-și mări cunoștințele în toate privințele. Regulamentele tactice le cunoaște și le aplică bine. Este ofițer cu viitor, dacă va persista în aplicările în care se găsește astăzi.”³*

După 2 ani și 10 luni este avansat la gradul de locotenent – 10 mai 1894 – și mutat la Regimentul 34 Constanța, în cadrul căruia își va desfășura activitatea în următorii doi ani.

La 10 mai 1896 este mutat la Râmnicu Sărat, la Regimentul nr. 9 al Corpului III Armată.

Caracterizarea locotenent colonelului Petrovici este edificatoare asupra calităților profesionale ale lui Alexandru Mărgineanu: *„Apt a comanda și administra o companie, zelos la serviciu, poate face campanie mult timp, are cunoștințele gradului său, cunoaște foarte bine regulamentele. Conduită bună. În rezumat foarte bun ofițer.”⁴*

Începând cu 1 noiembrie 1898 urmează cursurile Școlii de Război, clasându-se al 8-lea din 19 elevi, cu media 13,78.

¹ N. Iorga, **Pagini alese**, vol. 1, Antologie și Studiu introductiv de M. Berza, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 39

² Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A.M.R.), fond Direcția Cadre și Învățăământ, Memorii Bătrâni , Litera M , Generali , dosar nr. 35 , f.3

³ *Ibidem*

⁴ *Ibidem*, f. 10 verso

Clasificarea sa îi dădea dreptul să fie propus pentru avansare în grad, după aprecierea comandantului Școlii de Război, locotenent colonelul Mavrocordat.

După absolvirea Școlii de Război, în noiembrie 1900, a fost adus la Marele Stat Major pentru stagiu. Până la 1 noiembrie 1901 și-a îndeplinit sarcinile profesionale la Biroul Operațiilor, urmând să treacă și pe la celelalte compartimente pentru a se „decide asupra stării generale de servicii ale acestui oficer”.⁵

Avansat căpitan la 10 mai 1901 a fost încorporat la Regimentul 12 Cantemir, iar la 1 aprilie 1902 a revenit la Regimentul 9 Râmnicu Sărat. Comandantul său, locotenent colonel Theodoru, avea numai cuvinte de laudă despre tânărul căpitan Mărgineanu: „A comandat compania permanent cu care a făcut concentrările și manevrele din a. c. și a dat cele mai bune rezultate în instrucție și educația trupei sale pentru resboi. În toate partele serviciului, a dovedit pricepere adâncă, activitate, muncă exemplară și a dat roadele cele mai bune, spre complecta mulțumire a șefilor și spre bun exemplu camarazilor. Posedă toate aptitudinile oficerului de valoare; este sănătos, se prezintă bine, călărește destul de bine. Conduită frumoasă. Servește cu distincțiune, servindu-se în toate amănuntele ce trebuie să le vadă căpitanul pentru ca să-și asigure devotamentul și încrederea subordonaților. De aceea, este stăpân în de ajuns, pe calitățile bune cerute oficerului superior și merită să înainteze la treptele superioare în general.”⁶

În cursul anului 1903, căpitanul de infanterie Alexandru Mărgineanu a urmat un stagiu în armata austro – ungară.

Între 1 ianuarie – 26 august 1903 a fost atașat la Regimentul de Infanterie Imperial și Regal Baron de Igelson nr. 93 unde „a fost introdus în toate detaliile atât militare cât și de natură administrativă ale serviciului comandantului de companie, dovedind o pricepere desăvârșită a acestor servicii.

⁵ Ibidem, f. 20 verso

⁶ Ibidem, f. 21 verso

Atât în acest timp și în special în perioada școalei de batalion, căpitanul Mărgineanu a comandat batalionul în repeșite rânduri, dând dovadă de foarte multă pricepere în a profita de situațiunile tactice și demonstrând în acelaș timp, că înțelege chestiunile în mod extra – ordinar de repede și just.

În cursul exercițiilor regimentului cu inamicul reprezentat, i s-a oferit numitului ofițer de mai multe ori ocasiunea să fie comandant de partidă sau de batalion precum și arbitru în care calitate modul său clar, liniștit și consciincios de a dispoza a făcut o impresiune foarte favorabilă.

În timpul cât a servit la regiment Căpitanul Mărgineanu a depus un zel excepțional și un interes viu pentru serviciu.

Atitudinea sa în serviciu a fost totdeauna militărească, corectă și călăuzită de foarte mult tact; iar conduita sa în afară de serviciu a fost plină de camaraderie și amabilitat astfel că era un camarad foarte stimat și iubit. Rezultatul total al serviciilor făcute la regiment este notat ca < superior>.”⁷

La manevrele desfășurate între 27 august – 5 septembrie 1903, el a fost atașat la Comandamentul Diviziei 5 Infanterie, unde – potrivit aprecierilor generalului de divizie Carl von Chizzola - „s-a distins prin un zel neobosit și prin o mare putere de rezistență.”⁸

Întors în țară, a urmat un stagiul de trei luni și 20 de zile la Regimentul 34 Constanța și un altul de un an și două luni la Regimentul 9 Călărași.

Stagiul făcut în armata austro-ungară i-a fost de mare folos căpitanului Mărgineanu la Constanța, apreciat de comandantul său ca fiind „ Militar excelent atât ca cunoștințe cât și ca energie. Om de caracter, de suflet.”⁹ Aici a aplicat cunoștințele dobândite în timpul stagiului, fapt remarcat la cel mai înalt nivel: „ Regimentul a avut mult profit de pe urma lui căci întors din Austria a adus cu sine o țință pe care introducând-o în regiment a dat nisce rezultate surprinzătoare, iar A.S. Principele Ferdinand văzând-o la inspecția ce a făcut

⁷ *Ibidem*, f. 24

⁸ *Ibidem*, f. 23

⁹ *Ibidem*, f. 25 verso

regimentului mi-a dat ordin să confecționez la regiment 20 Ținte și a le trimite la toate corpurile din Comandamentul Corpului II de armată."¹⁰

La 1 aprilie 1905 este mutat la Comandamentul Diviziei a 5-a. În concentrarea de la Hagieni și în manevrele de toamnă a fost remarcat atât de comandantul Diviziei a 5-a, generalul de brigadă C. Iarca, cât și de șeful de Stat Major al Diviziei a 5-a, maiorul Petrescu, care l-a propus pentru a fi decorat cu „*Coroana României*”, în grad de cavaler.

Prin Înalt Decret nr. 1893 este mutat la Statul Major General la 16 aprilie 1906. În același an, la 15 decembrie, a reușit la examenul pentru gradul de maior.

Revine la Regimentul 9 Râmnicu Sărat (Înalt Decret nr. 3.527 din 22 octombrie 1907).

Maior - 10 mai 1908 - pe când era ofițer în cadrul Batalionului I Vânători, prin consimțământ a revenit la Regimentul 9 Râmnicu Sărat (1 iulie 1908).

Anul 1910 a fost deosebit de fructuos pentru maiorul Mărgineanu. La 10 mai a fost numit ajutorul comandantului Școlii Militare de Infanterie (colonel Ion A. Dragalina), director de studii și profesor de tactică, iar la 31 august, a fost decorat cu „*Coroana României*”, clasa a V-a (Brevet nr. 2.400 / 1910) pentru serviciile sale îndelungate și meritorii.

Avansat locotenent colonel la 1 aprilie 1913 (Înalt Decret nr. 2.460), a luat parte la Campania din Bulgaria cu partea activă a Diviziei 5, ca șef de Stat Major (23 iunie – 31 august 1913).

Prin Înalt Decret nr. 1.021 / 1 aprilie 1916, Alexandru Mărgineanu este avansat la gradul de colonel.

După intrarea României în Războiul de Întregire a Neamului (14 august 1916) a fost numit până la 10 noiembrie 1916, șef de Stat Major al Corpului 3 Armată (comandant: generalul Constantin Tănăsescu), iar la 20 noiembrie 1916 a devenit comandant al Diviziei a 3-a. La scurtă vreme i s-a acordat gradul de general de brigadă.

¹⁰ *Ibidem*

Calitățile sale deosebite de comandant militar le-a probat cu prisosință în Campania din vara anului 1917 .

Străvechiul ținut al Vrancei „ *închis ca o cetate între munți și dealuri , lăcaș și simbol al libertății și independenței românești* ” ¹¹ avea să se transforme în vara anului 1917 în centrul de rezistență al românilor pentru menținerea lor ca stat pe harta lumii .

Aici , „ *se va deslănțui furtuna care va trebui să spulbere pe năvălitor.* ” ¹² Ofensiva armatei române se va declanșa în sectorul Mărăști .

Satul Mărăști fusese puternic fortificat și transformat într-un centru de rezistență pe care dușmanul îl considera inexpugnabil: „*Un reduit complet închis, înconjurat de mai multe linii de sârmă ghimpată și cu două rânduri de tranșee adânci, consolidate cu grinzi de lemn, de fier și de beton armat, iar casele de la marginea satului amenajate pentru o rezistență îndelungată în cazul unor lupte de stradă. Terenul era favorabil defensivei, căci localitatea se afla pe o creastă dominantă, deasupra unui mal răpos spre est, ceea ce făcea dificilă eliberarea ei printr-un atac frontal.* ” ¹³

Cele mai importante din pozițiile dușmane erau : dealul Încărcătoarea (cota 711) și platoul Mărăștilor cu o serie de înălțimi descrescătoare (cotele 670 , 630 , 575 , 533 , 536 , 500 și 411).

Armata a 2-a română , comandată de generalul Alexandru Averescu , avea în compunerea sa patru divizii grupate în două corpuri de armată : Corpul IV Armată (comandant : generalul Gheorghe Vălleanu) constituit din Diviziile 8 și 6 și Corpul I Armată (comandant : generalul Arthur Văitoianu) compus din Diviziile 3 și 1. ¹⁴

¹¹ Const. Kirițescu , **Istoria Războiului pentru Întregirea României . 1916 - 1919** , Ediția II-a , Refăcută în întregime și mult adăogită , în 3 volume , vol.II , Editura Casei Școalelor , Atelierele „ Cartea Românească ” , București , 1925 , p. 449

¹² *Ibidem* , p. 450

¹³ Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, **Ofensiva de vară – Mărăști 1917**, Editura Ulpia Traiana, București, 1999, p. 56

¹⁴ *Ibidem* , p. 454

Buna pregătire a trupelor de sub comanda sa i-a insuflat mult optimism comandantului Armatei a 2-a române , care scria :

„Am însă ferma încredere în succesul trupelor noastre pe frontul Armatei mele . Sunt convins că acțiunea care începe azi va fi pentru soldatul nostru un titlu de glorie și pentru țară de mândrie .

Ne măsurăm , în condițiuni aproape egale , cu cei mai buni soldați din lume .

Sunt convins că vom învinge .”¹⁵

Conducerea operațiilor acestui atac a fost încredințată generalului Alexandru Mărgineanu , comandantul Diviziei a 3-a , care ținea frontul de la dealul Drăgoteștilor până la Răcoasa , inclusiv . La Mărăști , generalul Mărgineanu a condus pe lângă trupele ce aparțineau organic Diviziei a 3-a Infanterie și trupele ce au fost atașate și puse sub comanda sa din punct de vedere operativ : Regimentele 18, 4 , 2 Vânători , 22 și 30 , iar în linia a II-a , Regimentul 28 . Ca artilerie : Regimentele 2 Artilerie și 5 Obuziere.¹⁶

În fâșia de ofensivă a Diviziei 3 Infanterie de sub comanda generalului de brigadă Mărgineanu, efectivele luptătoare au fost constituite în două grupuri de atac: Grupul de nord, format din Brigada 5 (Regimentele 4 și 18 Infanterie și Regimentul 2 Vânători) și Grupul de sud, reprezentat de Brigada 6 (Regimentele 22 și 30 Infanterie).¹⁷

Atacul s-a declanșat în dimineața zilei de 11/24 iulie 1917 , fiind precedat de un bombardament violent al artileriei române , care a făcut ravagii în liniile dușmane . Unul din proiectile a distrus biserica satului .¹⁸

¹⁵ Mareșal Alexandru Averescu , **Notițe zilnice din războiu (1916 - 1918)** cu 62 de ilustrații în text, Editura „Cultura Națională ” , București , 1935 , p. 170

¹⁶ Const. Kirițescu , *op. cit* , p. 461

¹⁷ Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 54

¹⁸ Constantin Vasilescu , **Toponimia comunei Mărăști (Câmp istoric)** , București , 1934 , p. 461

Năuciți de bombardamentul infernal și surprinși de neașteptatul și vigurosul atac al românilor, germanii nu au avut nici timp să se gândească la apărare :

„ *Decimați și înnebuniți de grenadele ce le aruncă Românii în sus , de pe marginea tranșeelor , apărătorii părăsesc puternica redută și ies cu mâinile ridicate , ca să se înșire doi câte doi în convoiul prizonierilor .*”¹⁹

Început la ora 4 dimineața de Regimentul 22 Infanterie, comandat de locotenent-colonelul Alexandru Gheorghiu, atacul românilor a făcut ca după trei ore , satul Mărăști să se afle în mâinile lor, după o luptă crâncenă pentru cucerirea fiecărei tranșee și curte după curte.

Spărtura realizată între redutele de la cotele 536 și 500 se va lărgi din ce în ce mai mult, astfel că în seara aceleiași zile linia frontului era lângă Valea Șușitei.²⁰

Cucerirea satului Mărăști s-a soldat cu însemnate pagube materiale: din cele 123 case, 65 au fost șterse de pe fața pământului.²¹

La ora 6,30 dimineața, satul Mărăști e în întregime în mâinile românilor: „*Sunt numai ruine, dărâmturi fumegătoare, străbătute de șanțuri încărcate de cadavre*”.²²

Mărăștii au confirmat calitățile de comandant ale generalului Mărgineanu și au probat capacitatea sa de a se situa la înălțimea uriașei sarcini cu care fusese însărcinat : spargerea frontului .

Apreciind bătălia de la Mărăști ca „*Prima adevărată și deplină victorie românească*”²³, Nicolae Iorga nota în *Memoriile* sale în dreptul zilei de 25 septembrie 1917 : „*Generalul Mărgineanu , fost coleg de școală , vine la mine . El a luat Mărăștii . Planul era să atace un punct mai slab ; el a lovit tocmai acolo , fiind încredințat că*

¹⁹ Const. Kirițescu , *op. cit.* , p. 466

²⁰ *Ibidem* , p. 467

²¹ Cezar Cherciu , **Vrancea și Ținutul Putnei . Un secol de istorie . 1820 - 1920** , Editura Neuron , Focșani , 1995, p. 275

²² Const. Kirițescu, *op. cit.*, p. 469

²³ Apud Florian Tucă , **Triunghiul eroic Mărăști – Mărășești – Oituz** , Editura Junimea , Iași , 1977 , p. 44

*puterea întăririlor va face ca paza să fie mai slabă . A avut foarte puține pierderi ...”.*²⁴

După spargerea frontului, generalul Mărgineanu a condus operațiunile de urmărire a dușmanului, eliberând satele Câmpuri și Roșculești. Primind ordin din partea Corpului 2 Armată să înainteze pe înălțimile de pe stânga râului Putna, între dealul Baba Maria și satul Valea Sării, generalul Mărgineanu „*a hotărât să execute un marș de urmărire pe două coloane de regiment (regimentele 22 și 30 infanterie) până la satul Găurile. De aici, marșul a continuat pe o singură coloană, unitățile diviziei ajungând în noaptea de 25/26 iulie pe înălțimile de la nord de satul Părosul, fără să fi întâlnit rezistențe inamice.*”²⁵

După patru zile și patru nopți de urmărire detașamentele dușmane au fost împinse pe celălalt mal al Putnei.²⁶ În fruntea ostașilor săi, generalul Mărgineanu a continuat să lupte pentru izgonirea dușmanului din țară.

În timpul luptelor de la Mărășești, Divizia a 3-a a suportat cele mai grele atacuri pe Dealul Porcului timp de cinci zile continuu (16 – 21 august 1917). Prin defecțiunea Diviziei 124 ruse, Divizia a 3-a română s-a aflat într-o situație foarte grea: într-o singură zi, a avut de suportat 13 atacuri susținute de o formidabilă artilerie grea. Descoperirea aripei stângi de către trupele vecine l-a pus pe generalul Mărgineanu într-o situație extrem de grea, care amenința întregul front.

„*Cu această ocaziune – aprecia generalul Gheorghe Vălleanu, comandantul Corpului 2 Armată – am constatat în generalul Mărgineanu toate calitățile unui om de război prin energia sa, prin sângele rece ce a arătat și prin dispozițiunile luate a reușit să*

²⁴ N. Iorga , *Memorii . Însemnări zilnice (Maiu 1917 – Mart.1920) Războiul național . Lupta pentru o nouă viață politică* , vol. I , Editura „Națională ” S. Ciornei , p. 126

²⁵ Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 62

²⁶ A.M.R., fond Direcția Cadre și Învățăământ, *Memorii Bătrâni, Litera M, Generali*, dosar nr. 35 , f. 62 verso

însuflețească trupele sale și să reziste cu îndârjire pe poziție și făcând ca atacurile inamicului să se sfarme ca lovindu-se de o stâncă. ”²⁷

Cu aceeași energie și dăruire, generalul Mărgineanu a condus acțiunea din 4 septembrie 1917, pentru rectificarea frontului pe Valea Șușiței / Varnița unde inamicul, prin intrândul ce făcea în sectorul Diviziei, periclita întregul sistem de apărare. Acțiunea s-a executat conform planului stabilit: *„La Divizia a 3-a, generalul Mărgineanu s-a executat o acțiune ofensivă și s-a reușit a se rectifica frontul; i s-au cucerit Dealul Porcului Varnița și cota 406”*.²⁸

Pentru faptele sale de arme, generalul Alexandru Mărgineanu a fost recompensat cu înalte ordine și medalii: Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a (Înalt Decret nr. 715/18 iulie 1917)* pentru *„priceperea și destoinicia cu care a condus operațiunile militare ale diviziei sale, în luna iulie 1917”*²⁹, Legiunea de Onoare a Franței, în grad de ofițer (Ordinul Corpului 2 Armată nr. 7.490/1917).

Invitat la dejun de Regina Maria (26 octombrie 1917), generalul Averescu s-a întâlnit în sat la Coțofenești cu generalii Arthur Văitoianu, Gheorghe Vălleanu și Alexandru Mărgineanu, prilej cu care *„am discutat chestiunea restaurării satului Mărăști și ridicării unui monument în amintirea „succesului” de la Mărăști. Propunerile mele au fost acceptate”*.³⁰

O lună mai târziu, Averescu a convocat la Bâlca pe comandanții de corp de armată, de divizii și de brigăzi din toată Armata a 2-a, precum și câțiva din comandanții de regiment.

²⁷ *Ibidem*, f. 65 verso

²⁸ Mareșal Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 216

* Prin același Înalt Decret, au primit Ordinul militar „Mihai Viteazul”, clasa III și generalul de divizie Arthur Văitoianu, comandantul Corpului 2 de Armată, generalul de brigadă Nicolae Arghirescu – comandantul Diviziei 6 Infanterie și generalul de infanterie Dimitrie Grigorievici Scerbacev, comandantul Grupului de armate ruse de pe Frontul Român.

²⁹ Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, **Cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul”**, Ediție coordonată de comandor Ilie Manole, Editura UNIVERSAL CARTFIL, Ploiești, 1996, p. 63

³⁰ Mareșal Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 239

Aici la Bâlca „am pus bazele „Societății Mărăști” cu scopul de a perpetua amintirea victoriei dela Mărăști. Prima activitate a societății va fi îndreptată în sensul de a restaura satul Mărăști și de a ridica o criptă – monument în amintirea biruinței noastre”.³¹

Generalul Mărgineanu a fost categoric în a afirma că „Satul acesta a fost sfărâmat de noi, de propriile noastre tunuri; deci găsesc ca o sfântă datorie, pentru trupele Diviziei 3, care l-a sfărâmat ca tot ele să-l refacă încă și mai frumos de cum a fost”.³²

Cele două obiective prioritare figurau în art. 2 al Statutului Societății „Mărăști”:

„Scopul Societății Mărăști este:

a) A perpetua comemorarea acestor zile glorioase ale neamului, din generație în generație, prin mijloace educative pentru populație și în special pentru tineret.

b) Înălțarea unui monument comemorativ

c) Refacerea unor porțiuni din lucrările dușmane

d) Reconstituirea satului Mărăști.

e) Crearea de instituții ca: orfelinate, sanatorii de ofițeri și trupă etc., potrivit mijloacelor materiale de care societatea va dispune”.³³

Societatea „Mărăști” și-a mai propus și alte scopuri: refacerea postului de comandă al Armatei a 2-a română din zona Poiana Țigăncii, amplasare pe înălțimea cu Cota 536 a unui clopot mare, turnat din bronzul rezultat din trofee capturate de la inamic; dangătul clopotului urma să fie auzit, la orele 16, pe o rază de 40 - 60 km, ca un moment de cinstire a eroilor căzuți pe câmpul de onoare de la Mărăști; construirea unei porți de triumf la intrarea în satul Mărăști; electrificarea satului și aprovizionarea lui cu apă potabilă; construirea de drumuri de acces etc.³⁴

³¹ *Ibidem*, p. 256

³² Constantin Vasilescu, *op. cit.*, p. 20

³³ Col. Florian Tucă, **Cîmpul istoric de la Mărăști. Istoricul mausoleului de la Mărăști**, Editura Militară, București, 1973, p. 34

³⁴ *Ibidem*

În legătură cu înălțarea monumentului comemorativ, în Statutul Societății „Mărăști” – tipărit în 1918, la Iași -, la art. 13, punctul b, se stipulează: „*Monumentul se va înălța la cota 536, în cinstea eroilor căzuți, și va purta inscripțiile comemorative ale bătăliei.*”³⁵

Societatea „Mărăști” avea să fie recunoscută ca persoană juridică prin Legea publicată în „*Monitorul Oficial*” nr. 22 din anul 1920.³⁶

Ea și-a făcut un titlu de cinste din realizarea obiectivelor pe care și le-a fixat. În acest scop, comandantul Diviziei 3 a ordonat ofițerilor, subofițerilor și soldaților să contribuie fiecare la constituirea unui fond – primul în fapt, al Societății „Mărăști”.

Timp de trei zile, un grup de ofițeri și ostași au colindat întreg frontul de pe aceste meleaguri și au reușit să strângă suma de 63.000 lei.³⁷

Mai mult decât atât, trupele Diviziei a 3-a au renunțat să mănânce carne timp de două zile, iar vitele destinate pentru hrana ostașilor au fost oferite văduvelor din Mărăști.³⁸

Era începutul unui efort organizatoric și financiar deosebit; Societatea „Mărăști” s-a bucurat de sprijin material din partea foștilor luptători ai Armatei a 2-a Române, a locuitorilor din Mărăști și din alte așezări ale țării, organizând acțiuni pentru strângerea de fonduri.³⁹

Lucrările de la reconstruire a câmpului istoric al Mărăștilor, coordonate de Societatea care-i purta numele, aveau să fie inaugurate la 24 iulie 1921, în prezența Majestăților Lor Regele și Regina, Principelui Carol și Principesei Elena, reprezentanților Guvernului, atașăților militari și membrilor Comisiei Interimare a Orașului Focșani.⁴⁰

³⁵ *Ibidem*, p. 35

³⁶ Arhivele Naționale Vrancea (în continuare se va cita: A.N.Vn.), fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 129/1938, f. 435

³⁷ Constantin Vasilescu, *op. cit.*, p. 20; Monica Munteanu, Mitică Munteanu, **Mărăști. Localitate istorică la Poarta de intrare în Țara Vrancei**, Editura Casei Corpului Didactic Buzău, 1998, p. 55

³⁸ Apud Monica Munteanu, Mitică Munteanu, *op. cit.*, p. 55

³⁹ Col. Florian Tucă, *op. cit.*, p. 35

⁴⁰ A.N.Vn., fond Primăria Orașului Focșani, dosar nr. 59/1928, f. 115

Societatea „Mărăști” a reușit să construiască doar 18 case din piatră și cărămidă, în stil vrâncean, dintre care cele în care locuiesc Ion N. Marin, Niță Popescu, Vasile Gogoi, Ștefan Tăbăcaru, Toma Popa, Ion Cociorbă, Stan Marin și alții.⁴¹

Mulți locuitori au primit din partea Societății, sume de bani care n-au satisfăcut, în nici un caz, nevoile lor și *„fiecăre a început să-și ridice cu timpul case, în special din bârne, astfel că procesul de refacere completă a satului a durat cam până prin anul 1930”*.⁴²

După Primul Război Mondial, satul Mărăști, nu a avut un local propriu de școală. Școala primară funcționa în case particulare, mutându-se an de an dintr-un loc în altul, iar *„frecvența era foarte slabă, astfel că majoritatea populației din sat era analfabetă, ca de altfel în mai toate satele de munte din acea vreme”*.⁴³

Localul actualei școli generale a fost terminat în anul 1922 și destinat unei Școli de meserii pentru fete, școală ce purta numele Reginei Maria, cu profil de țesătorie și gospodărie.⁴⁴

De abia în anul 1926, școala primară s-a mutat în acest local. Una din încăperile școlii a găzduit multă vreme un mic muzeu memorial al bătăliei de la Mărăști. Printre exponatele cele mai de preț *„se afla un epitaf lucrat numai în fir de aur și platină, dăruit bisericii de un oarecare Vasile Georgescu din București. Exponatul, de o mare valoare artistică, fusese, după spusele donatorului, medaliat la Expoziția de la Paris din 1900 și cea de la București din 1906. În prezent, nu se știe nimic de soarta acestui obiect de artă care a dispărut, la un moment dat, într-un chip misterios”*.⁴⁵

La poalele dealurilor Vârlanului și Cruceni, la confluența pâraielor Vârlanul și Alba, s-a terminat în 1924 Uzina de apă, iar deasupra dealului, la extremitatea nordică a satului, a fost ridicat

⁴¹ Monica Munteanu, Mitică Munteanu, *op. cit.*, p. 56

⁴² *Ibidem*, p. 57

⁴³ *Ibidem*, p. 60

⁴⁴ *Ibidem*

⁴⁵ *Ibidem*

bazinul colectiv de apă care urma să asigure apa necesară întregii populații „*Printr-o canalizare foarte traianică*”.⁴⁶

Pe locul vechii biserici distruse, s-a ridicat un complex de cult (biserică) clopotniță și casă parohială.

Construcție foarte frumoasă din piatră masivă, împrejmuată cu un gard de zid, făcut din piatră betonată, biserica are interiorul „*pictat în întregime, iar pișaștrii și partea inferioară a pereților interiori sunt căptușiți cu lemn frumos încrustat cu motive naționale*”⁴⁷ Pe o placă de marmură, așezată în peretele din afara bisericii, se spune că a fost terminată în 1928.

După reconstruirea satului, Societatea „*Mărăști*” a trecut la realizarea celui de-al doilea mare obiectiv pe care și l-a fixat: înălțarea Mausoleului.

Pentru începerea lucrărilor era nevoie de noi fonduri. În vederea procurării lor, Societatea „*Mărăști*” a inițiat liste de subscripție, s-a îngrijit de pregătirea unor activități cultural-artistice, a organizat baluri, invitații plătind biletele de intrare etc.

Odată adunate fondurile „*depășindu-se „greutăți de tot felul” și făcându-se „sacrificii nebănuite*” – după cum rezultă din unele adrese semnate de președintele Societății „*Mărăști*” din acel timp, generalul Mărgineanu, în anul 1928 s-a trecut efectiv la construirea monumentului memorial.

În acel an, arhitectul Pandele Șerbănescu a întocmit planul de ansamblu al Mausoleului.

Din luna mai 1928, fondurile Societății „*Mărăști*” fiind epuizate prin lucrările făcute, Comitetul Societății hotărăște organizarea unor serbări în cele cinci orașe ale județului Vrancea, cerând cu acest prilej sprijinul Prefecturii Vrancea.⁴⁸

Piatra fundamentală a Mausoleului Mărăști a fost așezată la 10 iunie 1928, în prezența Reginei Maria, a Principelui Regent Nicolae, membrilor Comitetului de conducere a Societății „*Mărăști*”, a unei delegații a Marelui Stat Major și a alteia a Uniunii Ofițerilor de

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ *Ibidem*, p.61 - 62

⁴⁸ A.N.Vn., fond Prefectura Județului Vrancea, dosar nr. 59/1928, f. 70

Rezervă, a reprezentanților regimentelor care au luptat în acea zonă a frontului.

Cu o zi înainte de aceasta, ziarul „Adevărul” a publicat articolul „La Mărăști” prin care erau invitați să participe la „serbarea comemorativă de la Mărăști” toți cetățenii care vor să cinstească memoria celor căzuți aici în Războiul de Întregire a Neamului. Au răspuns la această chemare „sute și sute de locuitori din Țara Vrancei și din așezările de pe malul românesc al Dunării; din „Țara de Sus” și din Cîmpia munteană, din Dobrogea ori tocmai de dincolo de munți, din Transilvania. Unii au sosit la Mărăști după ce au străbătut distanța de zeci de kilometri pe jos, alții au venit călărind cai mici, dar iuți sau în care trase de boi”.⁴⁹

Festivitățile prilejuite de punerea pietrei fundamentale a Mausoleului Mărăști au început dimineața și au durat câteva ceasuri. Unul din momentele cele mai înălțătoare ale acestor festivități a fost semnarea „Actului comemorativ” al înălțării însemnului memorial, document care apoi a fost îngropat la temelia Mausoleului.

Iată ce cuprinde acest act cu putere de simbol: „Azi 10 iunie 1928, așezatu-s-a piatra de temelie a criptelor clădite de către Societatea Mărăști, pe chiar câmpul de bătaie și pe locul unde în zilele de 22 - 27 [stil nou] iulie 1917 s-au dat, sub conducerea generalului Alexandru Averescu, comandantul Armatei a 2-a, crîncenele, glorioasele și victorioasele lupte împotriva armatelor germane și s-a străpuns frontul dușman de către Divizia a 3-a, comandată de generalul Alexandru Mărgineanu, spre odihnă veșnică a rămășițelor sfinte neamului românesc, a treizeci și cinci de mii de viteji, căzuți pentru țară în bătălia de la Mărăști și împrejurimi și pentru ca să fie pururi vie în sufletele urmașilor amintirea măreței jertfe aduse fericirii... Patriei de către premergătorii lor și să păstreze în ele pildele eterne de vitejie, de dragoste de țară și neam, care au fost întotdeauna tăria poporului român și l-au ținut neînfricat în fața

⁴⁹ Dr. Florian Tucă, dr. Cristache Gheorghe, prof. Nicolae Ionescu, **Triunghiul de foc. Mărăști – Mărășești – Oituz**, Editura SYLVI, București, 1997, p. 38

*nevoilor și primejdiilor și stană de piatră împotriva dușmanilor moșiei strămoșești”.*⁵⁰

„Actul comemorativ” a fost semnat de un mare număr de participanți la punerea pietrei fundamentale a Mausoleului Mărăști.

În încheierea solemnității, au luat cuvântul, printre alții, generalii Alexandru Averescu și Alexandru Mărgineanu.

Președintele Societății „Mărăști”, generalul Mărgineanu a spus: „În tiparul cărților vechi, la sfârșit, se întâlnește adesea o frază pusă de cei ce împreună au ostenit la tipărirea lor și care sună cam așa: «Ca cerbul însetat izvoarele apelor, așa am văzut și noi sfârșitul trudelor noastre». Această exclamație de ușurare și de bucurie îmi vine și mie în minte astăzi când ... ne-am întrunit aici, pe plaiurile unde acum unsprezece ani clocotea văzduhul de zgomotul strident al obuzelor care se încrucișau în aer chiar deasupra capetelor noastre, deasupra locului unde ne găsim acum, sărbătorind pe cei 35.000 de viteji care dorm somnul veșniciei pe câmpul Mărăștilor și împrejurimi, pe cei 35.000 de eroi care și-au jertfit bucuroși viețile întru mărirea patriei și eliberării gliei strămoșești.

*Această sărbătoare le-am făcut-o... prin punerea pietrei fundamentale a criptelor în care se vor odihni de veci.”*⁵¹

După așezarea pietrei fundamentale a Mausoleului de la Mărăști, constructorii au trecut efectiv la treabă. Lucrările au fost executate în antrepriză de Gavril Petrescu. Basoreliefurile care decorează Mausoleul sunt semnate de Aurel Bordenache și au fost inspirate din realitățile câmpului de bătălie de la Mărăști.

În sprijinul Societății „Mărăști” avea să intervină în anul 1929 și Ministerul de Război, care hotărâse „ca în toate orașele să se dea serbări de către Domnii Comandanți de Garnizoană”, iar toate garnizoanele trebuiau să organizeze „festivale” și baluri în beneficiul Societății „Mărăști”.⁵²

⁵⁰ *Ibidem*, p. 38 - 39; Col. Florian Tucă, *op. cit.*, p. 40 - 41

⁵¹ Apud col. Florian Tucă, *op. cit.*, p. 42

⁵² Ionuț Iliescu, **Aspecte privind reconstrucția satului Mărăști după Primul Război Mondial în România și Primul Război Mondial**, Ediția a 286 <http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

La 12 septembrie 1930, pe platoul Mausoleului Mărăști, a sosit mareșalul Alexandru Averescu, ridicat la cel mai înalt grad militar (14 iunie 1930) de Regele Carol al II-lea. Aici, a fost întâmpinat de generalii Alexandru Mărgineanu, Rășcanu, Dragu, Alimănescu, Henri Cihoski, Ion Pătrașcu, Coandă, Vasiliu și alți ofițeri superiori. În aplauzele asistenței, formată din 6.000 de locuitori ai Putnei și localitățile învecinate cu județul⁵³, generalii Alexandru Mărgineanu și Rășcanu i-au înmănat mareșalului Alexandru Averescu un baston cu frunze de stejar pe care erau gravate numele localităților unde au avut loc luptele la care a luat parte Armata a II-a română.

Pământul mustind în sângele soldatului român jertfit pe altarul Patriei, Mărăștii învăluiți în lacrimi și durere, zilele de înălțător și sublim eroism trăite aici i-au legat generalului Alexandru Mărgineanu, până-n ultima clipă de viață, ființa și cugetul de Mărăști, de Vrancea.⁵⁴

Din același legământ cu pământul vrâncean a izvorât și ultima-i dorință ca trupul să i se odihnească alături de osemintele bravilor săi ostași.

La 29 noiembrie 1930, generalul Alexandru Mărgineanu a încetat subit din viață. Fiind cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”, corpul său neînsuflețit a fost depus la Biserica Mihai Vodă, în ziua de 1 decembrie, când i s-a oficiat slujba religioasă și s-a făcut parada militară. La trista ceremonie, din partea județului Putna, a participat dr. Marc Câmpeanu. De la Biserica Mihai Vodă, corpul neînsuflețit al generalului Mărgineanu a fost ridicat, cu toate onorurile cuvenite gradului său și transportat la Gara de Nord și, de acolo, la Mărășești.

În Gara Mărășești, s-a format un convoi compus dintr-un car mortuar, un car cu coroane și zece automobile în care se aflau membrii

II-a revăzută, coordonatori: Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2007, p. 461

⁵³ Cezar Cherciu, **Vrancea și Ținutul Putnei – o lume de altădată. 1921 – 1945**, Editura Andrew, Focșani, 2005, p. 164

⁵⁴ În anul 1926 ca deputat din partea Partidului Poporului, a reprezentat Putna în Parlamentul României Mari

familiei, delegații Societății „Mărăști” și delegații Partidului Poporului, organizația Putna.⁵⁵

La 2 decembrie 1930, convoiul s-a deplasat de la Mărășești la Mărăști. Pe ultimul său drum, generalul a fost însoțit de delegații Vrancei: generalul Bottea, colonelul Emilian, căpitanul Ștefănescu, G. Pavleanu, preotul I. Bălănescu.

Toate satele dintre Mărășești și Mărăști „erau pavoazate cu drapele îndoliate și mulțimi nenumărate, așteptau să dovedească prinosul dragostei și regretele lor. Școlile în frunte cu profesorii, erau înșirate în tot lungu drumului, și mai toți copiii plâneau, mai cu seamă cei din Străoane, Răcoasa și Mărăști.”⁵⁶

La intrarea în satul Mărăști, convoiul funerar a fost întâmpinat de două companii din Regimentul 10 Infanterie, cu muzică și drapel, care au dat ultimile onoruri militare corpului neînsuflețit al generalului Mărgineanu, urmându-l apoi până la locașul de veci.

În biserica Mărăști s-a oficiat un serviciu divin, după care preotul Corbea „în câteva cuvinte mișcătoare a pus într-o lumină strălucitoare calitățile defunctului.”⁵⁷

De la biserică, sicriul a fost purtat pe brațe de către săteni până la cripta de pe Cota 536. Aici s-a dat o ultimă binecuvântare, unde au vorbit generalul Tomoșoreanu, Petrescu din București și generalul Bottea; apoi rămășițele pământești au fost depuse în criptă.

Generalul Mărgineanu „Acum doarme somnul de veci în mijlocul vitejilor ce i-a comandat. Depe înălțimile Mărăștilor ochiul său de vultur, deprins să deruteze dușmanul în zarea nesfârșită, în mijlocul umbrelor poate privi în liniște crestele Carpaților pe care le-a apărât.”⁵⁸

⁵⁵ „Steaua Poporului”. Ziar al Partidului Poporului. Sub Președenția Mareșalului Alexandru Averescu. Județul Putna, anul I, Nr. 5, Duminică, 23 Decemb. 1930

⁵⁶ *Ibidem*

⁵⁷ *Ibidem*

⁵⁸ *Ibidem*

Vrâncenii nu l-au uitat pe bravul general și la doi ani de la trecerea în veșnicie, a fost comemorat, la Mărăști, de elevi, săteni și mulți locuitori de pe Valea Sușiței.⁵⁹

Nu l-au uitat nici generațiile care au urmat. An de an, de Ziua Eroilor, la sfânta sărbătoare a Înălțării Domnului, îmbrăcați în haine de sărbătoare, sătenii din Mărăști și Răcoasa, tineri și bătrâni coborâți din toate satele Vrancei, umpleau platoul din fața Mausoleului și-și depuneau alături de florile alese cu grijă din grădinile lor, florile recunoștinței pentru faptele de arme ale Eroilor căzuți pe aceste meleaguri, ale bravilor lor comandanți. An de an, de Ziua Eroilor, mormântul generalului Alexandru Mărgineanu se acoperea de flori. Așa va fi întotdeauna. Vrâncenii nu-și pot uita niciodată Eroii.

⁵⁹ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 194

„Cine va studia istoria **Vrancei**, va afla despre istoria în mic a acestui popor.”

Nicolae Iorga

„Un asemenea ținut, care păstrează numiri de origine latină și slavă veche, trebuie să fi fost permanent locuit pentru a se putea transmite din generație în generație această interesantă și expresivă toponimie...”

N. Al. Rădulescu

„Se pare că o anumită rezonanță a cuvântului „**Vrancea**” a avut darul să mențină o atmosferă de basm și legendă izvorâtă din adâncuri și să creeze, totodată, la unii cercetători o optică prin care privesc trecutul transfigurat al acestei regiuni...”

Vrancea rămâne singura obște a satelor federalizate care își mențin caracterul arhaic până în vremurile noastre și include în structura și evoluția satelor respective, însăși fazele constitutive ale fenomenului rural românesc.”

C. Constantinescu - Mircești

„Tipul de sat arhaic, va arăta el, este un fenomen excepțional în sensul că în supraviețuiri directe, nu l-am găsit decât în **Vrancea**. În tot restul țării, satele țăranilor liberi devălmași, aveau cu totul alte forme de organizare, atât de deosebite, încât am putea fi ademeniți să socotim că avem de a face cu două tipuri absolut distincte; unul pe care l-am putea numi „vrâncean”, în devălmășie absolută și altul căruia i-am putea da numele de „câmpulungean” și care este umblător pe bătrâni.”

H. H. Stahl

„Și **Vrancea** a rămas o parte cu totul deosebită a României, având libertăți mari și legi proprii. Oamenii de acolo sunt nespūs de frumoși și de puternici, liberi ca munții lor, cuminți și frumoși.”